

FRANQUISME A LES COMARQUES TARRAGONINES

Diversos autors

Cercle d'Estudis Històrics i Socials
Guillem Oliver del Camp de Tarragona

Franquisme a les comarques tarragonines

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS
I SOCIALS «GUILLEM OLIVER»
DEL CAMP DE TARRAGONA

TARRAGONA, 2019

EDITEN:

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili
Av. Catalunya, 35 · 43002 Tarragona
Tel. 977 55 8474 · A/e: publicacions@urv.cat
www.publicacions.urv.cat

Cercle d'Estudis Històrics i Socials
«Guillem Oliver» del Camp de Tarragona
L'Arxiu, M2 Espai Tabacalera
Av. Vidal i Barraquer · 43005 Tarragona
Tel. 977 296 230 · A/e: guillemoliver@guillemoliver.com

Primera edició en paper, 1993
Primera edició digital, maig del 2019

ISBN: 978-84-8424-769-2
DL: T 1775-1993

ÍNDIX

Presentació de Joan Villarroya i Font 7

Estudis

Joan M. Thomàs: 11

Una mirada cap endins. Dissensions entre franquistes a la Tarragona dels anys 1939 i 1940.

Tomàs Camacho: 29

Repressió a Tarragona en els primers anys del Franquisme.

Enric Olivé: 53

Regidors i alcaldes de Tarragona en l'etapa franquista (1939 -1979).

Montse Ferré i Joan Gisbert: 63

Urbanisme i arquitectura a Tarragona a la dècada dels quaranta.

Josep Sànchez: 75

La Falange de Flix: Aspectes socio-econòmics i polítics (1938-1965).

Pedro A. Heras: 107

Sociedad, economía y política en Tarragona (1960-1977).

Fons Documentals

Josefina Cubells: 161

El fons de l'Organització Sindical Espanyola de l'Arxiu Històric de Tarragona

Jordi Piqué: 183

El fons de vivències orals de l'Arxiu Històric de Tarragona.

Octavi Vilà i M. Elena Virgili: 197

Fons Hemerogràfic 1939-1955.

PRESENTACIÓ

Darrerament, i de mica en mica, es van publicant diversos estudis sobre el franquisme a Catalunya. Gràcies al grup d'historiadors del Cercle d'Estudis Històrics i Socials "Guillem Oliver" tenim una aportació important sobre aquest període històric a les comarques tarragonines. Més important encara si tenim en compte la necessitat de conèixer què va ser el franquisme de cap a cap del país. Ara fa quatre anys un grup d'historiadors gironins va portar a terme una tasca semblant a la que ara s'ha fet a Tarragona.

Llegint els treballs m'he trobat els noms de companys historiadors, com Enric Olivé, Joan Maria Thomàs i Jordi Piqué, autors d'obres conegudes i importants en el camp de la nostra història.. D'altra banda, caldrà tenir en compte els autors que presenten els seus primers treballs, i que en el futur, esperem que continuaran aportant la seva valuosa contribució a la nostra història.

El conjunt dels treballs estan emmarcats en dos blocs ben diferenciats: un de treballs d'investigació i un altre sobre fons documentals i hemerogràfiques.

Pel que fa al primer bloc, els sis treballs són de temàtica i cronologia variada. Des dels que analitzen el personal polític, com els d'Enric Olivé, Joan Maria Thomàs i Josep Sánchez, fins als que analitzen l'urbanisme i l'arquitectura (per cert migrat urbanisme i migrada arquitectura), com els de Montserrat Ferré i Joan Gisbert. Hi trobarem també uns treballs cenyits cronològicament als anys quaranta, com el de Tomàs Camacho, i d'altres que tracten el conjunt del període franquista, és a dir fins a l'any 1977. Quant a l'abast territorial, alguns dels estudis estan centrats en una localitat, com el de Josep Sánchez sobre Flix, i el d'Enric Olivé sobre Tarragona capital. En el cas de Flix, a més, l'autor ens especifica que aquest treball forma part d'una investigació molt més àmplia sobre les comarques tarragonines del sud-oest.

En alguns dels treballs, els autors ens manifesten la voluntat d'ampliar molt més, en un futur, l'abast de la recerca que ara ens mostren. Aquest és el cas de Tomàs Camacho Molina i de Josep Sánchez Cervelló. D'altra banda, d'alguns dels autors, ja coneixem alguna obra més àmplia sobre el tema que ens exposen en aquest llibre. Aquest és el cas de Pedro Antonio Heras, que l'any 1991 va publicar el seu estudi "La oposició al franquismo en las comarcas de Tarragona 1939-1977".

No tinc la pretensió de fer un comentari de cada un dels treballs, però sí faré algunes consideracions globals. Per exemple, les investigacions d'Enric Olivé, Joan Maria Thomàs i Josep Sánchez ens apropen molt clarament al personal polític del franquisme, les dissensions entre aquest mateix personal, i els seus orígens polítics i socials (crida l'atenció la diferència entre Tarragona i Flix per la gent de procedència política d'esquerres apuntada al carro dels guanyadors). Queda clara, també, la procedència autòctona de les autoritats locals i la

procedència no catalana dels càrrecs de més gran responsabilitat, com els dels governadors civils. Es veu, igualment, el grau de corrupció d'aquestes autoritats al voltant, sobretot, de l'estraperlo.

Altres estudis sobre el franquisme realitzats a diferents indrets de Catalunya ens mostren característiques semblants, com els estudis de Teresa Climent i Carles Viver sobre el personal polític de la província de Barcelona, el de Josep Clara sobre els governadors civils del franquisme a Catalunya, el de Martí Marín sobre el poder local a Sabadell, i el d'Antonio F. Canales sobre el poder local a Vilanova i la Geltrú.

El segon bloc de treballs està dedicat a la documentació que es conserva a l'Arxiu Històric de Tarragona i a les hemeroteques de la ciutat per a la investigació de la història del franquisme a Tarragona. Són uns treballs àrids, però imprescindibles per als futurs investigadors del tema. Gràcies a l'esforç de Josefina Cubells, Jordi Piqué, Maria Elena Virgili i Octavi Vilà tenim coneixement dels fons d'organització sindical, dels fons de vivències orals i dels fons hemerogràfics, tant pel que fa a Tarragona capital com dins l'àmbit comarcal.

Un dels historiadors, Jordi Piqué, deia fa pocs dies que, en el cas de Tarragona, coneixem millor el món romà que no pas la història d'aquests darrers cinquanta anys. Jo que sóc d'una ciutat, Badalona -la Baetulo romana-, de la qual podem dir el mateix, comparteixo aquesta opinió. Per sort aquest llibre sobre el franquisme a les comarques tarragonines farà que això canviï. I sortosament d'aquí a pocs dies passarà el mateix a Badalona.

Tot i que la feina a fer és molta, amb aquest excel·lent llibre no solament coneixem més bé la història del franquisme, sinó que, alhora, tenim els mitjans per a futures investigacions.

Joan Villarroya i Font

ESTUDIS

UNA MIRADA CAP ENDINS

Dissensions entre franquistes a la Tarragona dels anys 1939 i 1940.

Joan Maria Thomàs

És sabut que, sovint, l'aparença no correspon a la realitat. De fet, és fàcil que els estudiosos que s'apropen a l'estudi de la dictadura franquista *per dintre*, sigui d'àmbit estatal, provincial o local, detectin nivells variables de conflictivitat entre les autoritats, institucions, tendències o faccions polítiques que componen aquest règim. I és que al "Nuevo Estado", forjat precisament, segons una de les seves premises fundacionals, per acabar amb les divisions inherents al sistema democràtic, no li interessava que fos coneguda la pròpia dissensió. Aquesta dissensió era manifestació derivada del funcionament del propi sistema dictatorial o bé de la mateixa diversitat política present al seu interior. Intentarem, en les planes que segueixen, mostrar algunes de les tensions que es donaren entre autoritats o sectors franquistes de Tarragona des del moment de l'ocupació de la capital provincial, el dia 15 de gener de 1939, fins a finals de l'any 1940, tractant alhora de mostrar-ne la importància i d'esbrinar-ne les causes.

Nogensmenys, el fet que abans de l'ocupació de la ciutat de Tarragona i del completament de la conquesta de la província existís un període de nou mesos (abril de 1938-gener de 1939) en el qual una faixa de territori tarragoní -la situada a tot el sud de l'Ebre i amb poblacions com Gandesa, Móra d'Ebre, Tortosa, Amposta o Sant Carles de la Ràpita (1)- estigués en mans dels "nacionals", fa necessari de referir-se, encara que sigui superficialment, a les tensions que es produïren en aquesta primera època. Tensions que giraren a l'entorn de la qüestió de la "Unificació", és a dir, de l'aplicació a les forces polítiques catalanes del decret de 19 d'abril de 1937 que creava el partit únic Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S. i que dissolia les dues forces més importants actuants a la "Zona Nacional" en el primer any de guerra: Falange Española de las J.O.N.S. i Comunió Tradicionalista. La realitat fou que, després d'un acord inicial del "Secretariado Político" central del nou moviment, favorable a concedir a un carlí el comandament de la "Delegación Territorial de Cataluña" de F.E.T. in partibus, els falangistes aconseguiren fer-se amb la prefectura i, fins i tot, convertir la F.E. catalana de "Zona Nacional" en F.E.T., en detriment dels tradicionalistes.

Aquests fets portaren als carlins a una actitud bel·ligerant de reclamació dels seus drets (de fet havien estat el partit ultradretà més important del Principat durant la República i eren els més nombrosos entre la colònia catalana refugiada a l'Espanya "Nacional") i també a la recerca de l'erosió de la gestió dels falangistes. Això es veié precisament arran de la creació, a les acaballes del mes de març de 1938, de les "jefaturas" provincials de F.E.T. de Lleida i de

Tarragona, ambdues posades en mans de falangistes. José María Fontana, el "jefe provincial" de Tarragona, fou acusat pels carlins el mes d'agost d'aquell any -junt amb el de Lleida, Bañeres (2)-, davant el secretari general Raimundo Fernández-Cuesta, d'haver nomenat caps locals de F.E.T. o gestors municipals algunes persones d'anterior filiació esquerrana. Si bé els de la Comunió no aconseguiren la destitució dels dos jerarques provincials, s'hagueren de rectificar aquells nomenaments. De bell nou, el desembre de 1938, un obscur assumepte intern de l'"Auxilio Social" tarragoní fou utilitzat pels carlins per tractar de qüestionar la gestió de Fontana, sense èxit (3). I és que el cap de F.E.T. -com, en general, tota la Territorial catalana de "Zona Nacional"- comptava amb el recolzament no tan sols del secretari general de l'organització sinó també del propi ministre de l'Interior, Ramón Serrano Suñer, que considerava als falangistes els més adequats per dirigir el partit únic a la "región catalana". El principal antagonista carlí de Fontana, José María Sentís Simeón, hagué de conformar-se amb el govern civil de Guadalajara (4).

Si bé els conflictes entre falangistes i carlins tingueren -com veurem- continuïtat durant els anys següents, fins a mitjan de 1939 no tenim notícies de tensions importants entre el cap provincial falangista de Tarragona i el governador civil. Aquest últim càrrec l'havien ocupat fins aleshores Carmelo Monzón Mosso, designat el 17 d'abril de 1938 governador "de la parte liberada de las provincias de Tarragona y Castellón de la Plana" (5); i Antonio Iturmendi Bañales, advocat de l'Estat, biscaí, que uns dies abans de l'ocupació de la capital substituï Monzón (6). Iturmendi era d'adscripció tradicionalista, i potser, amb el seu nomenament, es buscà de compensar el carlisme del seu apartament del comandament de F.E.T.

Tanmateix, un seriós enfrontament entre les dues màximes autoritats civils tarragonines esclatà algun temps després de la designació de Mateo Torres Bestard com a governador, el març de 1939 (7). Val la pena de detenir-nos en la biografia de Torres. Nascut a Mallorca el 1891 (8), el governador era un militar de carrera -d'Infanteria, amb el grau de comandant en aquell moment- i gaudia d'un important pedigree "nacional": antic ajudant de Franco quan fou cap de la Comandància General de les Balears (març 1933-octubre 1934) i de Madrid (9), i també amic personal seu. Torres havia jugat un important paper en la preparació del cop del 18 de Juliol a Mallorca, en tant que president de la junta divisionària de Balears de l'organització clandestina militar U.M.E. Posteriorment, utilitzant la seva relació amb el "Generalísimo", havia contribuït decisivament que s'incoés sumari de responsabilitats a alguns dels principals caps militars de l'illa, arran de llur actuació en relació amb el desembarcament republicà d'agost-setembre de 1936. L'octubre d'aquest mateix any seria designat governador civil de les illes (10) i, en aquest càrrec estant, el seu nom ha estat associat per diferents autors a l'etapa més dura de la repressió dels nacionals a Mallorca (novembre de 1936-març de 1937), fase caracteritzada tant pel funcionament sistemàtic dels consells de guerra i l'aplicació de penes de mort com per l'afusellament de persones que tot just acabaven d'ésser alliberades de les presons (11).

Després de romandre uns mesos en la màxima responsabilitat civil de les Balears, el maig

de 1937 cessà (12). Poc temps després, el mes de juliol (13), el trobem exercint de “delegado nacional de Organizaciones Juveniles” de F.E.T. y de las J.O.N.S., càrrec al qual amb molta probabilitat accedí gràcies a les seves bones relacions amb el Quarter General de Salamanca. En relació amb aquest últim nomenament, tot i que Torres no era ni d'origen falangista d'abans de la guerra ni tampoc carlí (14), cal tenir present que dos capitans i “vells” falangistes amb destinació a Mallorca, Ladislao López Bassa -d'Enginyers i mallorquí ell mateix- i Vicente Sergio Orbaneja -de Sanitat i parent llunyà de José Antonio Primo de Rivera- (15), s'havien traslladat a Salamanca els primers mesos de 1937 postulant la “unificació” i relacionant-se estretament amb Ramón Serrano Suñer, el vertader dissenyador de l'operació unificadora (16). Fins i tot, un cop que Manuel Hedilla Larrey, “Jefe Nacional” de F.E., es negà a participar en el comandament del nou partit únic, el capità López Bassa ocupà el càrrec de “secretario del Secretariado Político” de F.E.T., un lloc que havia estat reservat al propi Hedilla. Per tot això, no li degué resultar gaire difícil a Torres obtenir la delegació nacional de les OO.JJ. (17). Tanmateix, tampoc s'hi estigué gaire temps (18): el setembre d'aquell 1937 fou designat governador civil de Pontevedra, des d'on ja passaria, un any i mig després, a ocupar el mateix càrrec a Tarragona.

Arribat Torres a la província, sembla que durant els primers mesos d'estada a Tarragona les seves relacions amb el cap provincial de F.E.T. foren bones. Participà junt amb Fontana -i sovint també amb el governador militar- en la majoria de les concentracions falangistes que es celebraren fins a mitjans de l'estiu del 1939, a Sarral, Tarragona, Alcover o Reus (19) i que culminaren amb la visita del comte Ciano, ministre italià d'Afers Estrangers a Tarragona l'11 de juliol d'aquell any (20).

Tanmateix, les diferències de tarannà polític entre Torres i Fontana existien i poc a poc anaren emergint. I és que cal tenir en compte que Torres era falangista recent i Fontana, en canvi, un antic cap de F.E. “de la hora primera” i nacional-sindicalista convençut. D'aquesta manera, en el procés de substitució de la comissió gestora de l'Ajuntament de Tarragona, designada per l'“Auditoría de Guerra del Ejército de Ocupación”, el governador acceptà la proposta de Fontana que el nou alcalde fos José Macián Pérez, secretari provincial de F.E.T. i “segon” de Fontana en la prefectura. Tanmateix, en l'al·locució que pronuncià Torres en la sessió de presa de possessió del nou consistori, el dia 7 d'agost de 1939, es referí que “el Ayuntamiento no se rige por mayorías ni minorías sino que todos tienen la misión de ayudar al Alcalde, olvidando todo credo político”, o que “con el nuevo Ayuntamiento espero entre en la Corporación el espíritu de F.E.T. y de las J.O.N.S. Esto no quiere decir que todos los Gestores hayan de ser afiliados del partido, en cuyo caso hubiera bastado pedir una relación de ellos” (21). Punt de vista aquest últim que xocava frontalment amb el de Fontana, que creia que tots els càrrecs públics -inclosos els de gestors municipals- havien d'estar en mans d'afiliats al partit (22). També, quant a la política envers als carlins, hi havia diferències, com veurem seguidament. En un altre ordre de coses, possiblement tampoc s'ha d'excloure l'existència

d'una certa rivalitat personal de Torres cap a Fontana, atès el paper destacat que jugà aquest últim en l'organització del viatge de Ciano (23).

Ara bé, les diferències entre el governador i el cap provincial sembla que entraren en una fase qualitativament diferent a partir dels mesos de setembre i octubre de 1939. Fase que, segons Fontana, es caracteritzà per una forta hostilitat de Torres Bestard envers l'actuació dels falangistes. Aquesta actitud acabà motivant la presentació d'una denúncia per part del cap de F.E.T. contra el governador. Però anem per parts. Segons Fontana, el canvi fou conseqüència del fet d'haver-se interessat ell mateix (després de rebre informacions al respecte) per "las actividades de unos cuantos sujetos dudosos que pululan por el Gobierno Civil" relacionats amb qüestions d'abastiments. Les irregularitats de les que es parlava a Tarragona apuntaven al cobrament de comissions en trameses de productes alimentaris des de Mallorca, així com també al cobrament irregular de sancions administratives relacionades amb el comerç. Rumor aquest últim que -deia el "jefe provincial"- en principi no havia volgut creure "a pesar de que la propietaria de unos almacenes me aseguró que le habían cobrado cien mil pesetas de las ciento cincuenta mil impuestas, en metálico y sin recibo" (24). Si hem de creure Fontana, des d'aquell moment el partit començà a notar "dificultades" "por influencia de dichos sujetos". Traves que portaven al resultat que "se está destrozando meticulosamente mi actuación en la Provincia".

En la carta-denúncia que dirigí al seu superior jeràrquic, el vice-secretari general de F.E.T. i ministre sense cartera Pedro Gamero del Castillo, el "jefe provincial" falangista donava compte de la situació i acusava, amb noms i cognoms, les persones de l'entorn de Torres, segons ell responsables directes de les irregularitats. Alhora, detallava una il·legalitat concreta, de la qual en devia tenir proves:

"El ambiente público se ha ido enrareciendo cada día en torno a XXXX y sus satélites XXXXXX y XXXXXX, haciéndose desagradables comentarios sobre la conducta del Gobernador al tolerar tales sujetos, cosa que revela -por lo menos- una ligereza imperdonable.

Yo debo hacerme eco del intenso malestar de la Provincia y poner los hechos en conocimiento de quien procede, comunicando que al sin número (sic) de rumores y conversaciones puede añadirse el caso cierto de que una casa comercial de Reus HA ENTREGADO CUARENTA MIL PESETAS A LOS SUJETOS RELACIONADOS A FIN DE OBTENER LA CONDONACION DE LA SANCION CON QUE SE LES HABIA AMENAZADO (25)".

Referint-se a les implicacions polítiques d'aquests fets raonava el cap provincial de F.E.T.:

"¿Como es posible nuestra actuación si el pueblo ve la imposición de duras multas -muchas veces- a infelices y que en cambio los poderosos "solucionan" sus "problemas" con los mismos órganos que les arruinan a ellos? (26) ¿Cómo podemos hacer nada si se nos pone toda clase de obstáculos y se deshace nuestro prestigio en el pueblo al ver a la Falange *como cosa tolerada* y a nuestro uniforme como garantía de trabas y quebrantos sin que quepa -al menos como compensación- la menor rebeldía ante la injusticia?

Este ser “gubernamentales” para las cosas duras y sacrificios y “oposición” para las cosas gratas o ventajosas es un potro que nos descoyunta poco a poco: y más en este triste caso de Tarragona motivado no por una discordancia política sino tan sólo porque estorbamos “la paz del estraperlo” pues como te explicaba esta situación desfavorable se inició al tener noticia de nuestra discreta preocupación por las actividades estraperlistas”.

Tanmateix, la crítica de Fontana al governador no s’esgotava en les irregularitats administratives:

“Por si fuera poco el Sr. Torres goza de una impopularidad absoluta producida por su carácter despótico que rechaza todo contacto con las personas destacadas de la Provincia al extremo de que no tiene un sólo amigo en ella, manteniendo un aislamiento completo, pues sólo recibe una mañana a la semana y poco a poco se ha apartado todo el mundo del Gobierno Civil. Por otra parte, en vez de tratar a los Alcaldes como a colaboradores los trata tiránicamente, imponiéndoles multas y encarcelándolos por fútiles incumplimientos de sus numerosas y constantes circulares.

Parece, además, buscar nuevos motivos de impopularidad, y así ha conseguido hacerse odioso al poner trabas y limitaciones a la celebración de las tradicionales Fiestas Mayores, y ahora con los bailes y partidos de fútbol, pues para los primeros exige un costoso expediente y para los segundos un permiso del Comité Olímpico Español. Para redondear el cuadro hace caso de los indeseables que le rodean y por culpa de ellos se encarcela, destituye o multa a las personas de derechas de los pueblos produciéndose la más completa desmoralización entre los afectos”.

Per últim, quant a l’actitud envers els carlins, afegia:

“He de manifestar también mi disconformidad con su política cerca de los tradicionalistas, pues si bien tolera alguna vez cosas que no debieran, en cambio observa con ellos una posición carente de toda cordialidad y agresiva en extremo puesta de relieve últimamente con un discurso en Tortosa que como Jefe Provincial de la Falange Tradicionalista he de considerar inadmisibile por las molestias -por acción y omisión- que contenía para los mismos: por tan torpe camino nada conseguiremos (27)”.

Concloïa Fontana dient:

“Yo te pido, camarada Gamero, una decisión rápida y para ello me tienes a tu disposición para ampliarte las breves pinceladas de esta carta en la que me limito a trasladar la impresión exacta de la calle en una enumeración carente de toda pasión pues ningún motivo tengo de queja, ya para mi persona ya para el Partido, e incluso quiero creer que la única culpa reside en una lamentable confianza en sujetos de poca moralidad”.

L’oferiment que feia de ampliar dades es féu realitat un mes més tard. Segurament, a causa de conèixer els lligams de Torres a les altes instàncies, el cap de la F.E.T. de Tarragona s’entrevistà amb Ramón Serrano Suñer, aleshores ministre de Governació i president de la

“Junta Política” de F.E.T. i al qual posteriorment adreçà (“por habérmelo pedido verbalmente”) com també al general Agustín Muñoz Grandes, ministre secretari general del partit, un nou informe (28) on explicava -ben segur a requeriment d’aquests-, exhaustivament, tres casos específics d’irregularitats relacionades amb el Govern Civil. Concretament, descrivia com la venda d’una partida de mongetes procedents de Mallorca s’havia fet a Tarragona a un preu diferent del consignat al punt d’origen; com s’havia autoritzat un sobrepreu als subproductes d’arròs, contrari al preu fixat al B.O.E.; i, d’una manera més general, que:

“Diariamente se practican decomisos por circulación clandestina, precios abusivos y ocultación de existencias, que representan unas quince mil pesetas mensuales, que se ingresan en un fondo privado, sin que por ello se dé conocimiento ya que no están autorizados por la Comisaría General de Abastos (sic) al no ir acompañadas de las correspondientes multas.

Estos hechos son del dominio público y contribuyen cada día más a enrarecer el ambiente pues, aparte de los casos que he podido comprobar y de los que carezco de pruebas ciertas, se sigue en otros un criterio de rigidez imponiendo multas, sobre todo en los pueblos, procurando buscar un efecto de moralidad y honradez persiguiendo abusos, ocultaciones, etc., etc. y precisamente con ello se alcanza un resultado contraproducente al ser del dominio público algunas anomalías de Abastos que tan en desarmonía están con el rigor de que se hace gala en otros casos”.

El report, datat el 19 de novembre de 1939, sembla que tingué conseqüències (29): Tot just d’iniciar-se l’any 1940, el governador Mateo Torres Bestard fou cessat (30).

Deixant de banda ara l’especificitat del cas que acabem de tractar, cal dir que el marc general en el qual es reflecteixen les tensions entre les dues autoritats és el de l’existència de dos poders civils d’àmbit provincial (Govern Civil i “Jefatura” de Falange) de pes desigual. El fet que el governador fos *legal i efectivament* el màxim representant de l’Estat a la província, amb els poders tangibles -polítics i administratius- que això significava, el situava per damunt del cap de F.E.T., responsable d’un aparell polític creat en teoria per inspirar l’acció d’aquest Estat i per a connectar-hi la població. En la conjuntura dels anys 1939 i 1940, a Tarragona, el partit, queixós de la seva manca de poders efectius, intentà de portar endavant el seu teòric paper de mediador Estat-Societat i d’aplicar en la mesura del possible la doctrina nacional-sindicalista. Tanmateix, la pròpia posició de representant màxim de l’ideari del “Nuevo Estado”, el convertí en el receptor del gruix de les crítiques i del descontentament. Com deia expressivament Fontana el novembre de 1940:

“Es curioso observar como un Estado tan profundamente dividido en sus poderes y opiniones presenta ante los ojos del vulgo una tan estrecha solidaridad y cosa peregrina, en verdad, que este signo solidario sea la Falange que en muchos casos está totalmente ausente de los citados poderes y opiniones (31)”.

En aquest sentit s'entén que l'actuació política del cap provincial de F.E.T. inclogués amb freqüència crítiques per l'actuació d'altres òrgans de l'Estat, començant pel Govern Civil. Si bé les relacions entre el successor de Torres al Govern Civil -Angel Bernardo Sanz Nogués (32)- i Fontana foren millors que les de la fase anterior (33), les tensions no desaparegueren del tot. De la mateixa manera, un Fontana preocupat per les conseqüències polítiques dels problemes d'abastiments, aconseguirà, a través del secretari general Muñoz Grandes, la tramesa de partides de blat en un moment d'escassetesa i presentarà una queixa per l'actuació del cap provincial del Servicio Nacional del Trigo (34); o es queixarà als seus caps de l'actuació desmesurada del fiscal de Taxes (35); i esdevindrà també constant la seva reclamació envers l'actuació de la Guàrdia Civil a la província ("deja muchísimo que desear por continuar en ella un gran número de guardias que actuaron en periodo rojo y por mezclarse frecuentemente en cuestiones políticas locales" (36)).

Tanmateix, la crítica més important de les dirigides pel cap provincial falangista anirà adreçada a una secció de l'administració militar, l'Auditoria, l'organisme responsable de la repressió en l'àmbit jurisdiccional. Són corrents en aquests anys les referències de Fontana a les conseqüències polítiques del que anomena "el problema de la represión" (37). En un escrit del mes d'agost de 1940, dirà:

"Cada día produce mayores daños la política de represión. Hasta la fecha todas las medidas de clemencia han hallado el vacío y la sorda oposición de la Auditoría de Guerra. El descontento entre la gran masa de familias directa o indirectamente afectadas por familiares encarcelados es cada día mayor al extremo de que posiblemente se interpretan todas las medidas de clemencia no como tales sino como justicia debida a los errores cometidos. Todo ello es a mi modo de ver producido:

- a) El sistema absurdo de basar el sumario en tres informes (Falange, Guardia Civil, Ayuntamiento) generalmente injustos por amistad o por odio.
- b) En la diferencia de criterio que por ejemplo ha hecho fusilar a los miembros de un Comité y han dejado al presidente del mismo condenado a unos años.
- c) El malentendido (sic) espíritu de cuerpo de la Auditoría de Guerra, órgano hoy día desconectado de la realidad sin normas ni inspiración y que adolece por un lado de inmoralidad y por otro de un resentido espíritu contrario a toda medida de clemencia.
- d) La depuración militar y el pase a Campos de Concentración o Batallones de Trabajadores ha sido un tremendo error y dichos lugares son verdaderos focos de perversión política. (38)".

I el novembre següent es doldrà de bell nou que, també en l'assumpte repressiu, "toda la crítica recae sobre la Falange "(39).

Al costat d'aquesta visió del partit únic que acabem de citar -i tenint fins i tot en compte que el cap provincial de F.E.T. explicava als seus superiors de Madrid el fet que "la Falange no goza de un extraordinario fervor popular (...) se la considera por muchos como una cosa oficial, algo

así como el Instituto de Higiene, pero no manifestación espontánea de una realidad social en esta Provincia" o que "carecemos (...) de una aportación popular entusiasta en extensos sectores" (40)-, no cal negligir la incidència relativa de F.E.T. en la vida tarragonina. Sense pretendre entrar en una anàlisi exhaustiva del tema, anotem el fet de l'autorització a Madrid d'uns preus de l'avellana d'acord amb les resolucions adoptades per una assemblea de camperols i propietaris, convocada per la prefectura provincial de F.E.T. i la C.N.S. (41), amb assistència de representants de més de cent pobles. Resolucions aquelles, que xocaven amb els interessos dels comerciants i industrials del sector, i que foren acceptades després de múltiples gestions de Fontana prop del coronel Galarza (sots-secretari de Presidència del Govern) i per mitjançeria de la vice-secretaria general de F.E.T. i de Gerardo Salvador Merino, delegat nacional de Sindicats (42).

Coneixem també l'existència de tensions a l'hora del muntatge d'algunes seccions de F.E.T. y de las J.O.N.S. a Tarragona o també en el seu funcionament posterior. Aquest serà el cas del servei falangista "Servicio Español del Magisterio" (S.E.M.), la creació del qual, segons la "Jefatura provincial" de Falange, topà amb la política obstructionista d'algunes autoritats de l'ensenyament tarragoní. Ho sabem perquè, poc després de constituir-se el S.E.M. a la província -amb un cert èxit inicial en l'afiliació (43)-, Fontana dirigí diversos escrits de queixa als seus superiors de Madrid, denunciant els impediments que es posaven al desenvolupament de l'organització i demanant gestions urgents prop del ministre d'Educació Nacional per tal de tallar-los. Exigia que "se deje funcionar al igual que en toda España el Servicio Español del Magisterio" (44) i feia esment dels "manejos para evitar que el S.E.M. desarraigue el tradicional caciquismo que asfixia a los maestros de esta Provincia" (45). Mesos més tard, en tractar de la necessitat que el S.E.M. formés part de les juntes provincials i locals de primer ensenyament, tornava a insistir el cap falangista: "todos los cargos de las instituciones primarias y docentes están en manos de personas poco afectas al Partido cuando no es oposición declarada. Constantemente se coacciona a los Maestros Nacionales a fin de que no se inscriban en el Servicio Nacional (sic) del Magisterio" (46). Igualment hi hagué moltes tensions en el desenvolupament del Sindicat Provincial de Pesca de la C.N.S. al port de la capital, amb enfrontaments amb el Pòsit de Pescadors i amb alguns càrrecs de la Junta d'Obres; conflictes al darrera dels quals hi havia, segons els falangistes, els interessos caciquils que dominaven a la barriada de Sant Pere Pescador (El Serrallo) i que els impedié muntar uns "Servicios Sindicales" semblants als que funcionaven al port de Barcelona (47).

Quant a les relacions entre "Jefatura Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S." i els ajuntaments i la Diputació provincial, la realitat era desigual. Predominaren els conflictes d'àmbit local entre alcaldes i "jefes locales del Movimiento" (48), motivats moltes vegades per la diferenciació política i funcional, esmentada en referir-nos a la relació governador-cap provincial de F.E.T. Diferenciació que, des del punt de vista de Falange, s'havia de resoldre dotant de més poder "legal" l'organització (49). Quant a l'Ajuntament de la capital o a la Diputació, les relacions

amb F.E.T. sembla que eren força diferents en cada cas. El fet d'ésser l'alcalde de la ciutat el secretari provincial de F.E.T. ens permet pensar en una relació fluida (50); respecte de la corporació provincial, en canvi, els falangistes es queixaren repetidament durant el 1940 del fet que els seus gestors no fossin afiliats de F.E.T., i de la poca influència de la corporació en bona part de la província (51). La gestió de la Diputació era qualificada per ells d'"anémica" i "apagada" (52). Tanmateix, llurs intents d'aconseguir una renovació en profunditat del personal directiu d'aquest òrgan no reeixiren durant el 1940 (53).

Tornem ara a la qüestió de les relacions entre diferents sectors polítics franquistes. En aquest aspecte, cal fer esment en primer lloc de la tensió existent entre Falange i una organització que, sense ésser de caire polític, disputà al "Partido" l'enquadrament de sectors importants de la població. Ens referim a l'Acció Catòlica. Són proves que s'establí una competència entre ambdues organitzacions -manifestació de la no renúncia de l'Església als seus propis mecanismes d'enquadrament dins la societat civil i, alhora, expressió d'un cert rebuig a una Falange que reputaven d'acatòlica- i també dels bons resultats de la captació de joves per l'A.C., les informacions que en aquest sentit es feien arribar des de F.E.T. al comandament central del partit el 1940 (54), així com l'acció propagandística de la pròpia "Jefatura" provincial, que aquell mateix any es plantejava d'editar un fullet titulat "La Falange es catòlica" (55).

Això no obstant, la dissensió política més important entre sectors polítics fou la que tingué com a protagonistes els carlins. Al descontentament dels de la Comunió Tradicionalista per no haver-los concedit la prefectura del partit i no haver-se portat a terme una "unificació" equitativa, s'hi sumà, a partir de la primavera de 1939, una actitud activa -en sintonia amb les orientacions generals de l'organització (56)- en pro de la instauració de la Monarquia Tradicional i de rebuig a F.E.T. Segons la documentació falangista, un dels capdavanters d'aquesta actitud hauria estat Antonio Prat Ferrando, advocat, secretari de la comissió depuradora del Govern Civil i de la "Fiscalía de la Vivienda" (57), fill del polític conservador José Prat i co-propietari de la casa comercial "Prat", firma amb molta influència al port. També sembla que estava molt lligat amb aquest posicionament José María Sentís Simeón, el qual, des del seu càrrec de governador de Guadalajara i, després, de Palència, tenia freqüents contactes amb Tarragona.

Les activitats d'aquests tradicionalistes semblen haver-se centrat en la creació d'un ambient contrari a F.E.T., en la crítica de diversos aspectes del funcionament del règim (tema de la justícia-repressió, política de taxes, multes) i, destacadament, en la crítica de les autoritats provincials. Alhora, presentaven com alternativa el seu monarquisme i la instauració de la Monarquia Tradicional (58). Igualment, sembla que comptaven amb una certa xarxa organitzativa pròpia, i que feien un cert activisme: joves d'aquesta tendència realitzaren diverses pintades de creus de Borgonya als carrers o a edificis públics de Tarragona i de Reus (59). Hi havia també una connexió amb l'Acció Catòlica, ja que alguns d'aquests carlins hi

pertanyien.

La reacció de les autoritats governatives contra l'actuació tradicionalista implicà la realització d'alguns escorcolls i detencions (60), i arribà a provocar un curt desterrament fora de la província, del propi Prat (61). Que l'actuació carlina tingué ressò públic quedà palès en manifestacions públiques del governador Torres i, sobretot, de Fontana, que els fustigava des de les planes del "Diario Español" (62).

De tot el que hem dit en podem extreure algunes conclusions. En primer lloc, assenyalarem que la nostra aproximació a la realitat de les relacions entre autoritats i sectors polítics franquistes de Tarragona els anys 1939 i 1940 revela un considerable nivell de conflictivitat. Conflictivitat que té a veure amb la dualitat autoritats governatives-F.E.T. en l'àmbit provincial i local i, quant al tema específic dels enfrontaments entre grups, amb l'existència d'un projecte d'Estat alternatiu al realment existent: el projecte dels carlins. Potser amb una menor vertebració teòrica, però amb molt més poder efectiu a les mans, hi ha també present un projecte polític -o, almenys, alguns elements d'aquest- de "vells" falangistes com Fontana, interessats en l'assoliment d'una major feixistització totalitària del règim. Per la seva banda, l'Església compta amb un projecte específic -la seva implicació en el bàndol "nacional" no li ha deparat *del tot* el tipus d'Estat que desitja- i, en funció d'això, es produiran freqüents friccions amb F.E.T. .

Altrament, l'estudi de les relacions entre Torres Bestard i Fontana posa de manifest diverses qüestions. Primerament, una que, per òbvia i repetida, és freqüentment deixada de banda: no tots els que eren falangistes el 1939 (o el 1937) pensaven igual. Rera la denominació i rera el càrrec hi ha pensaments diferents que, en el cas de Fontana, cal arrengrerar entre els més "nacional-sindicalistas". Un posicionament que no es queda en la teoria sino que, en la mesura del possible, Fontana intenta portar a la pràctica. En tant que part d'aquesta, cal enquadrar la crítica del cap provincial de F.E.T. envers altres autoritats i els èxits relatius que obté. La mateixa destitució de Torres -si la versió de l'afer que hem donat és la correcta- s'ha d'entendre enmig d'un context estatal en el qual F.E.T. és influent, a través de la cadena Serrano Suñer-Muñoz Grandes-Gamero del Castillo. Això no obstant, com també hem vist al llarg de les pàgines anteriors, la influència dels falangistes té importants límits, en el marc provincial i estatal.

Si la nostra ullada cap endins ens ha permés veure dissensions, la visió ("exterior") que bona part de la població tarragonina tenia de les autoritats i dels diferents sectors polítics franquistes focalitzava moltes de les seves crítiques en F.E.T. y de las J.O.N.S. No podia succeir d'altra manera atesa l'estructuració política vigent. La F.E.T. era legalment el moviment inspirador de l'acció de l'Estat i -independentment que ho fós realment o no, o en quina mesura- la població la percebia com a tal. I no li mancava la raó. Al cap i a la fi, l'aparença, sinó tota, reflecteix almenys una part de la realitat.

NOTES

(1).- Val a dir que l'avenç territorial franquista fou el resultat d'una ofensiva iniciada el 9 de març de 1938 al front d'Aragó amb l'objectiu d'arribar a la Mediterrània i migpartir la zona republicana, objectiu que s'assolí completament. Les causes per què Franco no decidí explotar el seu èxit i completar la conquesta de la resta del Principat és un tema encara avui força desconegut. Sobre aquesta qüestió i, en general, els temes referents a aquesta fase m'he basat en el meu llibre *FALANGE, GUERRA CIVIL, FRANQUISME. F.E.T. y de las J.O.N.S. de Barcelona en els primers anys del règim franquista* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Col·lecció Abat Oliba núm. 116, 1992).

(2).- *FALANGE, GUERRA...cit.*, pàg. 283.

(3).- *Ibid.*, pàg. 361.

(4).- José María Sentís Simeón, de Riudoms, era militar de carrera i carlí. Estretament relacionat amb Joaquín Bau abans de la guerra, durant aquesta participà en els intents d'aconseguir una aplicació del decret d'unificació a les forces polítiques catalanes diferent de la que efectivament s'aplicà i en contra d'aquella. Home ben relacionat amb Martínez Anido, fou ferit durant la contesa i ocupà diverses delegacions d'Ordre Públic a la "Zona Nacional". Sobre Sentís v. *FALANGE, GUERRA...CIT.*, pàgs. 187 i pàssim; José María Fontana, *Los catalanes en la guerra de España*, Barcelona, Acervo, 1977, pàg. 41 i pàssim; Joan R. Corts i Salvat-Josep M. Toda i Serra, "Josep Maria Sentís: un soldat per Déu i la Pàtria", "LO FLOC" (Riudoms), núm. 80, juliol-agost 1986; Marcelino Robert, "La figura prócer del Sr. Sentís", "DIARIO DE TARRAGONA", 19-VIII-1989, pàg. 24.

Sentís pogué sortir de Tarragona gràcies a l'ajut del seu parent Jaume Sentís i Anfruns, un dels fundadors d'Unió Democràtica de Catalunya a la ciutat: Entrevistes amb el Sr. Jaume Sentís i Anfruns (Tarragona, 6 d'abril i 7 de maig de 1992).

(5).- "Boletín Oficial del Estado" (B.O.E.) número 544 de 18-IV-1938. Monzón no apareix al treball de Josep Clara "Els governadors civils del franquisme a Catalunya: notes sociològiques" (dins VVAA, *L'època franquista. Estudis sobre les comarques gironines*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1989).

(6).- Segons el "Diario Español" (Tarragona) de 14-III-1939, pàg. 2, Iturmendi "fue requerido dias antes de la liberación de Tarragona por el Excmo Sr Ministro de la Gobernación, que conocía sus dotes personales y su acendrado patriotismo, para ocupar el puesto de gobernador civil de nuestra provincia". La data de nomenament d'Iturmendi citada per Clara és la de 5-I-1939 (*Ibid.*, pàg. 36).

(7).- Prengué possessió el 12 d'abril de 1939: "Diario Español" 13-IV-39, pàg. 2. Segons Clara, fou designat oficialment el 31-III-1939: *Ibid.*

(8).- Clara, *Ibid.*, pàg. 40.

(9).- Josep Massot i Muntaner, *El desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre de 1936*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, pàg. 371.

(10).- El 18-X-1936, concretament: Josep Massot i Muntaner, *Vida i miracles del "Conde Rossi". Mallorca, agost-*

desembre 1936. Màlaga, gener-febrer 1937, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàg. 136.

(11).- V. La periodificació de les fases de la repressió a Mallorca, amb expressió dels diversos autors contemporanis que es referiren a ella i als seus protagonistes, a Josep Massot i Muntaner *Georges Bernanos i la guerra civil*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989.

Un altre dels noms associats a la repressió a Mallorca, Francisco Barrado Zorrilla, sembla ésser que era d'origen tarragoní, fill d'un general de l'Exèrcit: Entrevistes amb D. Jaume Sentís i Anfruns cit.

(12).- *Ibid.*, pàg. 201.

(13).- V. "Circular número 1 de la Delegación Nacional de Organizaciones Juveniles, Salamanca, 5 de Julio de 1937" a "Boletín del Movimiento de Falange Española de las J.O.N.S.", número 2 de 15-VIII-1937, pàgs. 12-13.

(14).- V. l'obra del Marqués de Zayas, ex-cap provincial de la F.E. de Balears *Historia de la Vieja Guardia de Baleares*, Madrid, 1955, on no apareix citat Torres entre els oficials de l'Exèrcit afiliats a l'organització.

(15).- *Ibid.*, pàgs. 17 i 84-85. Hi ha referències a ambdós personatges a Stanley G. Payne, *Falange. Historia del fascismo español*, París, Ruedo Ibérico, 1965; Maximiano García Venero, *Falange en la guerra de España: la Unificación y Hedilla*, París, Ruedo Ibérico, 1967; i Herbert R. Southworth, *Antifalange. Estudio crítico de Falange en la guerra de España de M. García Venero*, París, Ruedo Ibérico, 1967.

(16).- Un germà de Ramón Serrano Suñer, Fernando, havia estat secretari provincial de la F.E. de Balears durant un temps, amb anterioritat a l'inici de la contesa. L'accés d'aquests dos elements a Ramón Serrano no degué ésser difícil. Sobre el càrrec de Fernando Serrano: Zayas, *Ibid.*, pàgs. 29-31

Per la seva banda, López Bassa havia estat cap dels sindicats falangistes -la "Organización Nacional-Sindicalista"- de Mallorca ja durant la contesa. Apareix citat a la premsa falangista com "forjador infatigable de los Sindicatos Nacional-Sindicalistas de Mallorca": "AQUI ESTAMOS" (Palma) núm. 27 (Abril de 1937) i número extraordinari de 1937. Agraïxo al director de la Biblioteca de la Fundació Bartolomé March Servera (Palma) la seva amabilitat en facilitar-me els dos exemplars del periòdic citats]. En arribar a Salamanca entrà en contacte amb Hedilla, el qual deia d'ell que "tenia una idea disparatada del nacionalsindicalismo": García Venero, *Falange en la guerra de España...cit.*, pàg. 350. Aquest autor relaciona López i Sergio amb Joan March.

(17).- Sobre la sorpresa que, per a molts falangistes constituï l'arribada i ascens polític d'aquests militars falangistes mallorquins v. Fontana, *Los catalanes...cit.*, pàg. 299: "Un grupo expedicionario de políticos mallorquines (López Basa [sic=per Bassa], Orbaneja, Torras, Torres Bestard, Barrado, etc.) ocupó el mando del movimiento unificado sin que haya conocido jamás las causas o razones".

En tant que secretari i segurament en funció de les seves antigues preocupacions sindicalistes López Bassa mantingué contactes amb Rafael Gay de Montellà, un ex-lliguer resident a Mallorca durant la guerra i afiliat a la Falange catalana que editaria el 1938 un llibre sobre temes sindicals: V. *FALANGE, GUERRA CIVIL...cit.*, pàgs. 154 i 518.

(18).- Juan Sáez Marín, a la seva obra *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de la postguerra (1937-1960)* (Madrid, Siglo XXI, 1988) desmenteix la coneguda anècdota de l'atribució de la paternitat de l'eslògan de les OOJJ. ("Por el Imperio hacia Dios") a Torres que féu Dionisio Ridruejo en les seves memòries (*Con fuego y con raíces. Casi unas memorias*, Barcelona, Planeta, 1976, pàg. 116.). Sáez l'atribueix a Víctor de la Serna (*El Frente de Juventudes...*, pàg. 39).

(19).- "DIARIO ESPAÑOL" 2-V-1939, 19-V-1939, 13-VI-1939 i 25-VI-1939.

(20).- "DIARIO ESPAÑOL", 12-VII-1939. Acompanyà Ciano el ministre de la Governació espanyol i president de la Junta Política de F.E.T. y de las J.O.N.S., Ramón Serrano Suñer.

Després de la visita de Ciano es clogué tota una fase de proliferació d'actes commemoratius i de concentracions, els objectius de la qual havien estat, segons Fontana, "la creació de un clima propicio y (...) la popularización de uniformes y consignas": *FALANGE, GUERRA...*, pàgs 397n i 398n.

(21).- "Acta de Constitución Provisional de la Comisión Gestora de Tarragona", 17-I-1939: Arxiu de l'Ajuntament de Tarragona. L'accés al càrrec de secretari provincial de Macián, en substitució del tortosí Felipe Sanz Homedes, a "DIARIO ESPAÑOL" de 15-IV-1939.

(22).- Fontana arribaria a l'extrem de dictar una circular als caps locals de F.E.T. on, després d'argumentar que "existe una minoria de infelices que se denominan a si mismos "vivos" que creen posible la participación en la vida pública a través del Municipio, la provincia o el Estado en la variedad de sus órganos y Corporaciones permaneciendo al margen de Falange Española Tradicionalista y de las J.O.N.S.", ordenava: "1º. Por los Jefes Locales se enviará una relación de todas las personas que formen parte de los Ayuntamientos sin pertenecer al Partido para que por esta Jefatura Provincial se proponga su destitución al Excmo. Sr. Gobernador Civil de la provincia. 2º. Por los Jefes Locales y Delegados de Servicio competente se enviará una lista de aquellas personas que ocupen algún cargo en relación con el Municipio, Provincia o Estado a fin de confeccionar una relación de desafectos a F.E.T. y de las J.O.N.S. y por tanto a su Jefe Nacional: Franco": Circular de 31-VII-1940 a "Parte 1 a 15 de Agosto 1940. Jefatura Provincial de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Tarragona", Archivo General de la Administración (A.G.A.): Fons Delegación Nacional de Provincias, Capsa 11, núm. 4.

(23).- Fontana havia concebut, junt amb el cap provincial de Barcelona, Calviño, la rebuda multitudinària que es muntà a Serrano Suñer el dia del seu retorn d'Itàlia, el 14 de juny de 1939: Fontana, *op. cit.*, pàg. 326; "DIARIO ESPAÑOL", 22-VI-1939. Al recorregut que es féu per Barcelona aquell dia, Fontana anava en el mateix vehicle que Serrano, Alvarez Arenas -general cap dels "Servicios de Ocupación"- i Calviño: "DIARIO ESPAÑOL" 15-VI-1939.

(24).- "Informe sobre la actuación del gobernador" (23-X-1939). A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 9.

(25).- *Ibid.* Al text original hi apareixen els cognoms que s'han omès en la nostra transcripció.

(26).- Fontana no esmentava el fet de la imposició il·legal de multes, fet del qual tingué constància escrita el 4 de novembre d'aquell any: v. Declaració d'un comerciant de Tarragona davant la Delegació Provincial d'Informació i Investigació de F.E.T. feta amb aquesta data: Documentació privada de José María Fontana.

(27).- Torres utilitzava sovint a Tarragona un lema peculiar, "Dios, Patria, Franco", jugant amb el dels carlins. L'utilitzava com a consigna final als seus discursos ("DIARIO ESPAÑOL" 19-V-1939), i també, imprès, en els seus oficis. Tanmateix, tot i que semblava pretenir el contrari, el lema no era invenció seva: ja havia estat utilitzat a Mallorca el 1937: v. J. Massot i Muntaner, *Georges Bernanos...cit.*, pàg. 147.

(28).- Còpia de l'informe a Serrano, a Documentació privada de José María Fontana; l'informe a Muñoz Grandes, a "Informe sobre el gobernador" cit.

(29).- Fontana finalitzava l'escrit dient de bell nou que "procuraré informar de otros casos aunque no se le ocultará la dificultad cada vez mayor de obtener datos sin quebrantar la norma de discreción obligada tratándose de personas que ostentan cargos públicos".

(30).- "DIARIO ESPAÑOL" de 5-I-1940, pàg. 1. Segons Clara (op. cit., pàg. 36), el cessament fou el 30-XII-1939.

No coneixem amb precisió la trajectòria de Torres immediatament posterior al seu cessament de Tarragona. En tot cas a partir del 1941 apareix com a responsable del "Juzgado Militar Especial" de la Capitania General de les Balears: v. Miguel Durán Pastor, *SICUT OCULLI. Un tiempo pasado que no fue mejor. Vigilantes y vigilados en la Mallorca de la postguerra 1941-1945*, Palma, Miquel Font editor, 1992. El 1948 encara exercia aquest càrrec: v. David Ginard i Féron, *La resistència antifranquista a Mallorca (1939-1948)*, Palma, Edicions Documenta Balear, 1991.

(31).- "Parte Noviembre 1940", A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 22.

(32).- Un enginyer, de Terol, que s'estaria en el càrrec fins a l'octubre de 1941: Clara, *op. cit.*, pàgs. 36 i 40.

(33).- Fins i tot en alguns moments foren cordials: v. Carta de Fontana a Pedro Gamero del Castillo de 22-VIII-1940: A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, número 5.

(34).- "Informe Jefe Provincial sobre actuación Jefe Provincial del Trigo. 20-IX-1939": A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 5.

(35).- "Parte Noviembre 1940" cit.

(36).- "Parte quincenal 10-25 de Junio 1940": A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 37.

(37).- Ibid

(38).- "Parte 1-15 de Agosto 1940" cit.

(39).- "Parte Noviembre" cit.; Fontana mateix patí les conseqüències de l'actuació d'Auditoria de Tarragona, a través d'un oncle seu, afusellat: v. José María Fontana Tarrats, *Dos trenes se cruzan en Reus*, Barcelona, Acervo, 1979, pàg. 141.

(40).- "Parte quincenal del 1 al 15 de Julio 1940": A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 2.

(41).- "Parte Octubre 1940": A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 18.

(42).- Expedient de 30-IX-1940: A.G.A., Fons D.N. de Provincias, Capsa 78, núm. 33.

(43).- A un escrit de Fontana de 22-I-1940 enviat a la D.N. de Provincias es pot llegir: "En pocas semanas y sin local y sin medios [el S.E.M.] ha alcanzado cerca de 400 afiliados": Expedient 6-XII-1939: A.G.A., Capsa 11, núm. 14

(44).- Escrit de 6-XII-1939 inclòs a l'expedient citat a la nota anterior.

(45).- Escrit de 22-I-1940 cit. Els escrits de Fontana foren enviats pel "delegado nacional de Provincias" i el propi vice-secretari Camero al delegat nacional d'Educació Nacional de F.E.T. i al ministre d'Educació Nacional, el qual, segons consta en nota manuscrita a l'expedient, intervingué "en el asunto".

(46).- "Parte 10-25 de Junio 1940" cit.

(47).- V. Escrit del delegat sindical provincial de Tarragona al delegat nacional de Sindicats de 12-XII-1940 i dossiers sobre la qüestió a Documentació privada de José María Fontana.

La C.N.S. en general sembla que estava molt interessada en el muntatge de serveis sindicals als diversos ports de la península i illes: Es pot seguir la qüestió a "SOLIDARIDAD NACIONAL" dels anys 1939 i 1940. Sobre aquest tema V. Jordi Ibarz Gelabert, "Los estibadores del puerto de Barcelona durante el Primer Franquismo, 1939-1952": Comunicació presentada al "I Encuentro de investigadores del Franquismo", Barcelona 5, 6 i 7 de novembre de 1992. En el debat d'aquest simposi se cità també l'actuació de la C.N.S. als ports de les Illes Canàries.

(48).- "Hemos podido palpar de manera evidente que constantemente se producen choques entre ellos [els caps locals de F.E.T. y de las J.O.N.S.] y las demás Autoridades Locales: Alcalde, sargento de la Guardia Civil": "Parte Noviembre 1940" cit.

Cal fer notar que la documentació del Govern Civil referent a la constitució de Comissions Gestores a la província de Tarragona ha desaparegut. Aquest important fons incloïa informes polítics del servei d'Informació i Investigació de F.E.T. i de la Guàrdia Civil referits a tots els proposats com a gestors. La seva pèrdua impedeix l'avaluació global del pes relatiu de F.E.T. als diversos ajuntaments.

(49).- Ibid.

(50).- Les relacions a nivell de partit entre Fontana i Macián eren de "completa compenetración": José María de Areilza, "Informe de la Inspección Regional de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Cataluña elevado a la consideración del secretario general del Partido. 9 de Octubre de 1939", Documentació privada de Carlos Triás Bertrán.

(51).- "Parte 10-25 de Junio 1940" cit.

(52).- "Parte Septiembre 1940": A.G.A., D.N. de Provincias, Capsa 11, núm. 10.

(53).- Ibid.: "La vida de la Diputación (...) sin constituir ninguna oposición al Movimiento considero que existen camaradas en la Provincia capaces de renovar y dar gran empuje a éste importantísimo órgano de nuestra vida provincial. Este problema lo planteé ya en Secretaría General y en el Ministerio de la Gobernación esperando para resolverlo la publicación de la Ley de Administración Local".

(54).- Jefatura Local de F.E.T. y de las J.O.N.S. de Reus, "Informe sobre las actividades de la Juventud Masculina de A.C. de Reus" 17-V-1940: A.G.A., D. N. de Provincias, Capsa 11, núm. 33.

(55).- "Parte 10-25 de Junio 1940" cit.

(56).- *FALANGE, GUERRA...cit.*, pàgs. 364-367.

(57).- Informe de la Delegació Provincial d'Informació i Investigació de F.E.T. de Barcelona d'11-X-1939: A.G.A., D. N. de Provincias, Capsa 30, núm. 17.

(58).- Ibid. i Informe de la Delegació Provincial d'Informació i Investigació de Tarragona de 6-II-1940: A.G.A., Fons D. N. de Provincias, Capsa 11, núm. 25. En aquest últim escrit es diu que els carlins s'atribueixen haver aconseguit la destitució del governador Torres, gràcies a la pressió exercida envers les autoritats estatals.

(59).- Informe de 6-II-1940 cit.: Entre ells les parets del Govern Civil i la Jefatura provincial de F.E.T.

(60).- V. Informes citats a la nota (56). El maig de 1939 fou detingut el cap dels carlins de Reus, Sagrañes: Carta de Luis Ortíz y Estrada a Manuel Fal Conde de 6-V-1939: Arxiu Fal Conde (Sevilla).

(61).- Durant la tardor de 1939: Informe de 6-II-1940 cit. Sembla que el motiu fou haver-se negat a vestir la camisa blava en un acte oficial i el lloc de desterrament Barbastro: Entrevista amb el Sr. Francesc Vives Surià (El Rourell, 21-XI-1992).

(62).- "DIARIO ESPAÑOL" 19-V-1939 i 20-VII-1939 ("Pasquín", pàg. 3).

Acte públic a la Plaça de la Font, l'any 1939. Entre els assistents destaquen les autoritats provincials Mateo Torres Bestard i Josep M. Fontana Tarrats.

REPRESSIÓ A TARRAGONA EN ELS PRIMERS ANYS DEL FRANQUISME.

Tomàs Camacho Molina

INTRODUCCIÓ

La primera qüestió que voldria assenyalar al lector és que el present estudi és un resum d'un altre més ampli sobre la repressió franquista a Tarragona. L'esmentat estudi es va fer fonamentalment a partir de dues fonts: el "Diario Español de Tarragona" (des d'ara DE) i el "Boletín Oficial de la Provincia" (des d'ara BOP). Com a treball de curs les limitacions de temps m'havien obligat a limitar el segment temporal d'estudi als primers anys del franquisme. En aquesta ocasió, el resum que presento compta amb unes limitacions d'extensió. Per aquesta raó, em veig obligat a retallar alguns aspectes. No obstant això, ja que els eixos generals de la repressió franquista són prou coneguts he considerat interessant abordar l'assumpte de dues maneres: per una banda el marc legislatiu i per l'altra anècdotes i episodis concrets de repressió a Tarragona. Basant-me en les fonts directes -ja indicades- i en d'altres que considero rellevants.

Les fonts utilitzades tenen molt a veure amb l'articulació del poder de l'estat. El "Diario Español de Tarragona" era el mecanisme de transmissió de la ideologia franquista i, alhora, en temps de guerra va ser el difusor de les ordres de les autoritats militars. Va sortir al carrer per primera vegada dos dies després de l'ocupació de Tarragona per les tropes franquistes, és a dir, el 17 de gener de 1939. Va tenir un caràcter diari i un tiratge de 9.390 exemplars. El seu director fou J. Cusidó Piñol (1). D'altres fonts d'interès en aquest període són els registres de morts, els dels cementiris i hospitals. Aquests revelen que la repressió franquista entre 1938-1953 va produir unes 4.000 morts. Caldria afegir entre 35.000 i 40.000 morts en combat i les morts arbitràries entre març i febrer de 1939, d'un total de 300 persones acusades de pertànyer al bàndol dels anomenats rojos.

Insisteixo en la finalitat aproximativa d'aquest treball, ja que una labor en profunditat es podria realitzar sobre cadascun dels aspectes de la repressió. De fet, ja existeixen alguns treballs monogràfics sobre cadascun dels aspectes de la repressió, si bé s'ha de dir que la majoria tenen un caràcter general relatiu a Catalunya. Hi ha alguns pocs estudis sobre la situació local i recentment sembla haver-se encetat una investigació sobre les persones que van configurar el sistema franquista a Catalunya, amb algun interessant estudi local, per a la seva aplicació al cas concret de Tarragona.

Un important element d'estudi que incorpora aquest treball en la seva realització és l'anàlisi

de la “Ley de Responsabilidades Políticas” i el seu desenvolupament a Tarragona. En aquest cas, la font en principi més utilitzada serà el BOP, sense descartar-ne d’altres també d’interès com, per exemple, casos concrets de repressió i el seu seguiment.

ASPECTES DE LA REPRESSIÓ FRANQUISTA. LEGISLACIÓ.

Un dels factors que més reflecteixen la situació de repressió és l’existència d’una legislació repressiva i tot l’aparell estatal organitzat per tal d’executar aquesta repressió. Sobre el desenvolupament d’aquesta legislació repressiva podem donar aquestes fites:

-El 29 d’abril de 1936 el “Boletín Oficial de la Junta de Defensa Nacional” decreta l’estat de guerra per a tot el territori i això significava que tot quedava sotmès al “Código de Justicia Militar”.

-25.10.1936. “Decreto de supresión de la actividad política y sindical”.

-19.4.1937. Creació de la “Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalistas”.

-9.3.1938. “Fuero del Trabajo”.

-22.4.1938. “Ley de Prensa”.

-1.10.1938. Llei que fa als presoners polítics militants de FET (Concepció de l’estat-botí).

-9.2.1939. “Ley de Responsabilidades Políticas”. Aquesta va significar l’estructuració de la repressió. Va ser publicada al BOE del 13 de febrer de 1939 (2).

-23.9.1939. “Ley de Confiscación de Bienes Marxistas”.

Es van arribar a obrir 10.078 expedients de responsabilitat política. Hem dit a la introducció que convenia fer un aprofundiment en la “Ley de Responsabilidades Políticas”. Va ser promulgada abans d’aconseguir la victòria total, però ja havien ocupat enterament Catalunya. L’exposició dels principis d’aquesta llei va clarament dirigida contra els perdedors, s’autodefineix com a justa i moderada i parla de sancions econòmiques, expulsions i denegació de la nacionalitat, inhabilitació per a l’exercici dels càrrecs públics.

Passem a la composició dels tribunals: representants de l’exèrcit, de la Magistratura i de la F.E.T y de las J.O.N.S. Aquesta composició revela, en principi, dues qüestions d’ordre jurídic: la primera que s’inscriu en un ambient de justícia militar i de guerra i la segona seria la dependència del poder judicial i el control per un Tribunal Superior i un òrgan administratiu.

Parla de resolucions ràpides per respectar els drets de la defensa i els interessos legítims de les persones no responsables.

Es defineix com “uno de los más firmes cimientos de la reconstrucción de España”. En definitiva, es tracta d’una institucionalització de la venjança i de l’articulació de la repressió, molt dura en els primers anys. La seva aplicació va generar un ambient de por i autocensura.

En primer lloc, declarava subjectes de responsabilitat política totes aquelles persones que s’havien oposat al “Movimiento Nacional” o bé havien mostrat una “pasividad grave”.

Quant a les organitzacions polítiques i sindicals que quedaven fora de la llei cal destacar els integrants del "Frente Popular", les organitzacions separatistes i totes aquelles que s'havien oposat al triomf del "Movimiento Nacional".

Assenyala els següents partits i agrupacions: "Acción Republicana, Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Federal, Confederación Nacional del Trabajo, Unión General de Trabajadores, Partido Socialista Obrero, Partido Comunista, Partido Sindicalista, Sindicalista de Pestaña, Federación Anarquista Ibérica, Partido Nacionalista Vasco, Acción Nacionalista Vasca, Solidaridad de Obreros Vascos, Esquerra Catalana, Partido Galleguista, Partido Obrero de Unificación Marxista, Ateneo Libertario, Socorro Rojo Internacional, Partido Socialista Unificado de Cataluña, Unión de Rabassaires, Acción Catalana Republicana, Partido Catalanista Republicano, Unión Democrática de Cataluña, Estat Català, todas las Logias masónicas y cualesquiera otras entidades, agrupaciones o partidos filiales de análoga significación a los expresados, previa declaración oficial de hallarse, como los anteriormente relacionados, fuera de la ley" (3).

Així vist, quedava anul·lada tota acció política fora del "Movimiento Nacional". A més a més, l'esmentat article tancava la possibilitat de formar noves agrupacions i podia anul·lar les que encara no eren en aquesta llista.

La llista ens mostra una variada activitat política a Catalunya, fonamentalment nacionalista.

D'extrema gravetat va ser la qüestió de les incautacions per part de l'estat. Aquestes incautacions van articular-se mitjançant la "Ley de Confiscación de Bienes Marxistas" (4).

El Capítol II de la "Ley de Responsabilidades Políticas" detalla les causes de la responsabilitat i les circumstàncies que podien modificar-la. En general, podríem resumir que tota persona que hagués ocupat algun càrrec públic en representació d'algunes de les entitats prohibides. Pel que fa als atenuants, podem assenyalar els següents: haver fet penediment públic amb anterioritat al 18 de juliol de 1936, adhesió i col·laboració amb el "Movimiento Nacional", ser menors de catorze anys i tenir familiars assassinats en zona roja o bé defensors del "Movimiento".

Com a agreujants s'indicaven la transcendència social de la persona i determinats graus en la maçoneria.

El Capítol III s'ocupa de les sancions i el procediment per a la seva aplicació.

Les sancions eren agrupades de la següent manera:

I. Restrictives de l'activitat:

- Inhabilitació absoluta.
- Inhabilitació especial.

II. Limitatives de la Llibertat de Residència:

- Estranyament.
- Relegació a les possessions africanes.
- Confinament.

-Exili.

III. Econòmiques:

-Pèrdua total dels béns.

-Pagament de quantitat fixa.

-Pèrdua de béns determinats.

Resulta fàcil deduir que les dues primeres conduïen gairebé forçosament a l'exili. Semblantment podia succeir amb les del tercer grup. En l'expoliació dels perdedors l'estat franquista va aconseguir una de les seves principals fonts d'ingressos. La tradicional pràctica guerrera del botí es va aplicar fins i tot sobre les persones, els casos dels presos que havien de treballar per a l'estat. Un dels més coneguts és el monument en "el Valle de los Caídos", tot i que malauradament no va ser l'únic.

La qualificació dels delictes era:

Greu. De vuit anys i un dia a quinze anys.

Menys greu. De tres anys i un dia a vuit anys.

Lleu. De sis mesos i un dia a tres anys.

Pel que fa a les sancions econòmiques assenyalava que s'havia d'estudiar la situació econòmica de la persona i les seves càrregues familiars.

La regulació de les sancions econòmiques detallava la possibilitat de fer-se en terminis i, a més a més, en cas de defunció es tramitaven sobre el cabal hereditari.

Les penes de limitació de la llibertat de residència en cas d'alienació mental podien ser canviades per internament en manicomis.

Al cap de quinze anys prescrivien les sentències dels grups I i II, en canvi les sancions econòmiques eren imprescriptibles.

El títol II organitza la realització, l'execució de la llei. Els organismes encarregats van ser els següents:

I. "Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas"

II. "Jefatura Superior Administrativa".

III. "Tribunales regionales".

IV. "Juzgados Instructores Provinciales".

V. "Audiencias".

VI. "Juzgados civiles especiales".

Els capítols següents estableixen la composició i funcions de cadascun d'aquests organismes.

Dels arxius dels esmentats organismes es podria obtenir una importantíssima investigació històrica. Assenyalarem alguns dels camins:

II. "Jefatura Superior Administrativa"

-Inventari de Béns de les Entitats, Agrupacions o Partits declarats fora de la Llei, partint de la informació de la "Comisión Central de Incautaciones".

- Portar amb les delegacions d'Hisenda una "Cuenta Especial".
- "Registro Central de Responsables Políticos" i expedició dels certificats relatius a aquests. "Tribunales Regionales".

Assenyalar que aquest és un dels àmbits en el quals més concretament ens interessa l'estudi.

-Arxiu dels expedients i, en el seu cas, de les peces separades que els siguin enviades pels Jutges Civils especials.

IV. "Juzgados Instructores Provinciales". Pel que fa a l'actuació d'aquests jutjats a les comarques de Tarragona es poden seguir mitjançant el BOP.

Si bé de la seva actuació podríem obtenir la següent documentació:

-Denúncies que havien de cursar al "Tribunal Nacional".

Aquest apartat podria generar un estudi sobre la delació, les seves causes i les seves conseqüències.

-Expedients.

Aquests havien de ser enviats al Tribunal immediatament superior.

El Títol Tercer fa referència a la part processal.

Els expedients podien originar-se de les següents maneres:

I. Sentències de la Jurisdicció Militar.

II. Denúncia escrita i signada per qualsevol persona natural o jurídica.

El gran nombre de denúncies impropcedents va obligar a dictar una normativa que castigava severament les denúncies infundades.

III. Per iniciativa del "Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas", "Autoridades Civiles o Militares, Agentes de Policía i Comandantes de Puesto de la Guardia Civil".

Cal indicar les dades que havien de figurar en les denúncies i comunicacions:

-nom.

-cognoms.

-edat.

-estat.

-professió o ofici del denunciador.

-darrer domicili d'aquest.

-lloc on es troba en el moment de realitzar-se la denúncia.

-relació dels seus béns i ubicació.

-valor aproximat d'aquests.

-fets que se li imputen i proves.

-causa o causes que se li instrueixen.

-dades sobre alienació de béns del denunciador amb posterioritat al 18 de juliol de 1936.

Tornem a incidir en la forta motivació econòmica de les sancions, i en l'objectiu de l'estat respecte a aquestes.

El Capítol II determina competències, conflictes i la seva resolució.

El Capítol III indica el procediment de la instrucció de l'expedient.

S'ha d'assenyalar que en el moment d'incoar-se expedient es podia produir una desviació en els casos de delictes cap a l'Autoritat Judicial per a la instrucció de causa criminal.

En el moment en el qual s'intuïa un indici de responsabilitat s'havia d'enviar al BOE i al BOP l'anunci de la incoació de l'expedient. Aspecte aquest que ens permetria un estudi detallat de les persones a les quals se'ls havia incoat expedient. Aquest anunci havia d'incloure les següents dades:

-nom, cognoms, professió, estat, veïnatge i domicili dels inculpats, "Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas" que hagi acordat la incoació d'expedient, data de l'acord, i Jutjat d'Instrucció Provincial que l'està tramitant.

Un cop fet públic:

-Obligació de declarar d'aquelles persones que tinguessin coneixement de la conducta política i social dels inculpats.

-La tramitació de l'expedient continuava malgrat en alguns casos la defunció, la incomparecència i l'absència de l'inculpat.

Les diligències que havia de realitzar el Jutge Instructor eren les següents:

-Citació de l'inculpat. Havia de comparèixer en un termini de cinc dies.

-Demandar informació urgent del presumpte responsable a "el Alcalde, Jefe Local de la FET y de las JONS, Párroco y Comandante de la Guardia Civil".

El Capítol IV es dedica a la sentència de l'expedient.

El Capítol V es dedica a l'execució de la sentència respecte a l'expedient.

-Inserció al BOE i al BOP de la sentència.

-En el cas de sancions econòmiques quan aquestes es feien efectives també s'havien de publicar.

El Capítol VI articula l'efectivitat de la sanció econòmica.

S'establien les subhastes dels béns. La intervenció del Registre de la Propietat corresponent. En aquests hem de veure també un terreny important d'investigació.

Les subhastes s'havien de publicar al BOP, motiu pel qual també el podem considerar com a font de primera mà.

En l'aplicació d'aquest capítol podem intuir tota una rapinya i un negoci en el qual,

lògicament, estarien instal·lades persones vinculades al poder i la justícia, per tant pot ser considerat un interessant camp d'investigació.

El Capítol VII assenyalava la possibilitat de reclamacions respecte a les sentències. Justament per tal d'intentar minvar la picaresca que podia generar el capítol anterior.

El Títol IV assenyalava que tot el producte de les sancions econòmiques s'havia de destinar a finalitats estatals, relacionades amb els danys causats per la guerra. La destinació l'havia de decidir el Govern.

L'anteriorment indicat respecte a la "Ley de Responsabilidades Políticas" ha de ser considerat forçosament com a una aproximació. Per tal d'aprofundir-la s'han assenyalat algunes de les possibles vies d'investigació. Hem insistit molt en el tema econòmic d'aquesta llei, aspecte que ha estat poc tractat comparat amb el cost humà de la repressió. Hem d'indicar que aquesta llei va incidir durament en les condicions de vida d'un important segment de la població i, per tant, seria interessant que fos avaluada des d'una perspectiva històrica i amb rigor científic suficient.

Per acabar aquest apartat destinat a l'estudi de la filosofia de la "Ley de Responsabilidades Políticas", cal assenyalat que amb el pas del temps aquesta es va suavitzant i moltes vegades es relaxa la seva aplicació.

PERÍODES REPRESSIUS.

Solé i Sabaté fa la següent periodització de la repressió:

a) El terror blanc (1939-1943). En aquest període es van produir 91 afusellaments a Tarragona, el 70 % dels quals es van fer el 1939. Fins el 24 de juliol de 1940 van ser 5.321 els represaliats. Això significa que el 15,2 % de la població de les comarques de Tarragona fou objecte d'un Consell de Guerra (en una hora es podien jutjar de 10 a 15 acusats).

Més de 800 funcionaris passaren pel "Juzgado Militar especial de depuración de funcionarios civiles", que començà a actuar el mateix febrer de 1939. La Diputació i els ajuntaments van intentar suavitzar la duresa d'aquesta repressió (5).

b) La repressió de la resistència (1943-1953).

Es pot fer un seguiment dels indicis de lluita armada i de resistència mitjançant notes publicades a la premsa i, sobretot, als mitjans oficials, això sí, d'una manera encoberta, amb la denominació de bandolerisme.

De fet, sembla que aquests focus de resistència eren molt localitzats en àrees on l'accidentada geografia facilitava els escamots, però aquests resistents generalment tenien molt

poca relació amb la població civil. Aquesta situació els va anar desgastant i l'objectiu de molts d'aquests resistents va ser travessar la frontera conforme anaven caient els companys de lluita.

Aquest tipus de lluita va significar una protecció de la població civil dels abusos del poder establert, ja que es van produir abundants casos de venjances d'actuacions arbitràries per aquesta via. Aquest és sens dubte un capítol molt interessant de la nostra història recent i que ha estat tractat més d'una vegada cinematogràficament, és el cas de *Behold a pale horse* (1964), dirigida per Fred Zinnemann. Es tractava de la tornada a Espanya d'un combatent republicà que acabà morint a mans de la Guàrdia Civil. Aquest film va ser prohibit per la censura (6). El cinema espanyol de la transició utilitza la guerra civil i la postguerra com una de les seves principals temàtiques.

LA REPRESSIÓ A TARRAGONA.

El Capità General i "Gobernador Civil" de Barcelona fins a començaments de juliol del 39 va ser Alvarez Arenas. El va succeir com a "Gobernador Civil" fins desembre del 40, Wenceslao González Oliveros i com a Capità General, Luis Orgaz Yoldi. El Capità General havia de ratificar la pena de mort dels Consells de Guerra.

Podríem aconseguir informació en els Arxius de la IV Regió Militar sobre aquestes ratificacions.

La "Columna de Orden Público" constituïa una policia d'ocupació.

Des de l'estiu del 1939 es van crear auditories de guerra que eren les encarregades de la tramitació dels consells de guerra i d'altres.

Existia com a conseqüència del desenvolupament de la Llei de Responsabilitats Polítiques (9.2.1939) un "Tribunal Provincial de Responsabilidades Políticas".

A l'agost de 1939 el "Tribunal de Responsabilidades Políticas" demana als "gobernadores civiles" "relaciones de personas que puedan estar incluidas en los artículos de dicha ley". També es demana als ajuntaments la confecció de llistes de gent "desafecta" al règim. A finals del 39 pràcticament totes les gestores municipals havien elaborat i tramès la relació de "presuntos sujetos de responsabilidades políticas" de la seva localitat.

El primer "Gobernador Civil" franquista de Tarragona va ser Antonio Iturmendi (7). El seguí Mateo Torres Bestard el qual va ser cessat el 30 de desembre de 1939 per a ocupar el càrrec Angel Bernardo Sanz Nogués, aquest va inaugurar el càrrec amb la tendència discursiva, exaltant la justícia franquista.

Anem a donar exemples concrets de repressió amb la seva ubicació al DT o al BOP.

a) Afusellaments. D'aquest aspecte ja hem apuntat algunes notes a la introducció i, en tot cas, ens remetem al magnífic estudi de Solé i Sabaté.

El DE publica relacions de presoners subjectes a Consell de Guerra a les comarques de Tarragona.

En aquest capítol caldria estudiar un aspecte que presenta unes enormes dificultats, aquest seria el de les cartes de clemència demanant la commutació de la pena de mort. Passo a transcriure'n una que va ser publicada a la Revista la Ràpita, l'any 1986, en un monogràfic dedicat a la Guerra Civil i les seves conseqüències en aquesta població i la seva comarca:

"Tarragona 8-Mayo 1943.

Sr. Alcalde de la Villa de San Carlos de la Rapita.

Muy señor mio: Con dolor y emoción propia de un penado a la última pena, me dirijo a Usted.

Me dirijo a usted como Alcalde. Es decir, como suprema Autoridad de la localidad.

En primer lugar me dirijo a fin de darle las más expresivas gracias por los informes emitidos por usted en la instrucción de mi expediente de proceso.

No puede usted imaginarse mi emoción al leerme ante los señores del Tribunal el buen concepto que de mí tiene usted formado. Las lágrimas ya me vienen a los ojos.

Ahora bien. No obstante sus buenos propósitos como así mismo del señor Jefe de Falange y demás vecinos del pueblo que depusieron en el su mano, he sido condenado a la pena capital.

De lo que todos han hecho por mí hasta la hora presente les estaré agradecido el resto de mi vida. Si dios quisiera que se consumara el inocente sacrificio y mi sentencia fuera cumplida, hasta en ese mismo instante, ante el piquete, mi reconocimiento se elevara a ustedes.

No obstante todo esto, es algo más lo que mi honor mancillado y a la vez el natural instinto de conservación solicita de ustedes.

Soy completamente inocente del crimen que se me imputa.

Se me acusa de que tomé parte en el asesinato de cierto señor en Gandesa en donde prestaba yo mis servicios como guardia por el año 1938.

Este señor según se desprende en el sumario fue asesinado en su propio domicilio y a presencia de su esposa. ¿Quién mejor que su viuda sabe quienes fueron los asesinos?

Cierto día solicité del señor Juez que instruía mi expediente un careo con mi denunciante a presencia de la viuda y este careo no me fue concedido.

No comprendo como es posible que haya quien su odio hacia mí llegue al extremo de pretender se me fusile sabiendo que soy inocente.

Por lo tanto un caso de Justicia sería el que mi Consejo fuera anulado y se viera de nuevo mi causa para que el hecho se esclareciera.

Todo depende de ustedes las Autoridades y Jerarquías de Falange.

Ustedes saben muy bien y yo no lo ignoro que el Caudillo tiene depositada toda su confianza sobre el pueblo y el pueblo lo representan ustedes.

En su conciencia a ustedes recorro en demanda de Clemencia para que la Justicia pueda hacer Justicia.

Pues si la Justicia impera derrotará a la maldad y no solamente no se derramará sangre inocente, si no que tengo fé en que incluso será puesto en libertad.

Y nada más señor Alcalde sólo deseo me permita el honor de anticipadamente darle un abrazo imaginario y en ustedes los que bien me quieren tengo cifrada toda mi esperanza.”

L'esmentada publicació ometia el nom del peticionari per tal de no ferir els sentiments dels familiars.

b) Exili. No he localitzat xifres concretes relatives a Tarragona però sabem que van ser més de 400.000 els exiliats per la via de França i coneixem bastants casos de persones que van arribar a la frontera caminant des de les comarques de Tarragona i la van travessar.

c) Confiscacions. Una de les primeres mesures publicades al BOP núm. 1 va ser la relativa a confiscacions, una ordre que era una clara manifestació d'una situació descontrolada. Per altra banda, cal destacar que moltes de les sentències tenien una dimensió econòmica, fins i tot, les que jutjaven delictes polítics, va ser una manera de permetre a l'estat l'apropiació dels béns dels qui havien fugit.

He parlat a la introducció de la importància de l'estudi d'aquest període de la història per la seva transcendència en alguns aspectes de l'actualitat. L'any 1984, el Departament de Treball presentava un estudi sobre les confiscacions realitzades als béns de les cooperatives (8).

Observem una mica la història. Segons els Butlletins d'Economia Social que es publiquen a Barcelona, el 1918, la situació de les cooperatives de producció i consum a Tarragona era la següent:

Cooperatives de Consum, 38 de 219 que hi havien a Catalunya, comptaven amb 6.861 cooperadors i tenien un volum de vendes de 2.205.519 pessetes.

Cooperatives de producció, 4 de 24, amb 688 socis (9).

Segons l'Almanac de Cooperació de 1937, editat per la Federació de Cooperatives de Catalunya. Hi havia a les comarques de Tarragona el següent nombre de Cooperatives de Consum:

Alt Camp.....	2
Baix Camp.....	3
Alt Penedès.....	5
Baix Penedès.....	5
Tarragonès.....	4
Priorat.....	3
Ribera.....	2
Montsià.....	2
Total	<u>26</u>

Aparentment el nombre de cooperatives és menor, però caldria afegir els sindicats

agrícoles, que segons dades del 14 de gener de 1934 a Tarragona n'hi havia 148, amb 21.672 socis i amb un capital de 17.102.609 pessetes (10).

La Base de la confiscació va ser la " Ley de Confiscación de Bienes Marxistas (23.9.1939)".

Van ser expropiades unes dues-centes cooperatives a l'acabament de la guerra civil. A l'inici de la guerra hi havia a Catalunya 280 cooperatives de consum i 540 sindicats agrícoles (cooperatives del camp).

L'esmentat llibre del Departament de Treball constitueix un interessant estudi històric del problema. Aquest assenyala la impropedència legal de les confiscacions en alguns casos. A les ciutats es va seguir un procediment més legal. En canvi, a les zones rurals les confiscacions revelaven rivalitat entre agricultors petits (generalment components de les cooperatives o sindicats agrícoles) i els grans agricultors (que també passaren a regir els ajuntaments).

Pel que fa referència al retorn del patrimoni cooperatiu es fa la següent classificació:

a) Patrimonis confiscats que no canviaren de nom i retornats, alguns, al cap de molts anys.

b) Cooperatives confiscades de les quals no s'han trobat referències del seu patrimoni, potser perquè no en tenien.

c) Cooperatives confiscades que van poder tornar a obrir abans de 1950 (algunes d'elles han desaparegut).

d) Altres casos d'atemptat contra les cooperatives.

Pel que fa a les comarques de Tarragona les següents no tenien encara retornat el seu patrimoni:

-Banyeres. Unió Banyerenca [27].

-Batea. Sindicat Agrícola de Batea [28].

-Bellvei. Sindicat Agrícola de Bellvei [29].

-Constantí. Sindicat Agrícola i Caixa Rural [34].

-Falset. Cooperativa El Porvenir [36].

-El Montmell. Sindicat Agrícola i Caixa Rural [46].

-Tivissa. Cooperativa Obrera Popular [69].

-El Vendrell. Cooperativa de Consum i Recreativa "La Reforma Vendrellense" [72].

-Porrera. Sindicat Agrícola [85].

-Salomó. Sindicat Agrícola [86] (11).

Podem trobar un seguiment exhaustiu del cas de Joan Busquets Queralt que va ser President de la Junta del Sindicat Agrícola de la FAI i que va ser afusellat, sobretot, per l'acusació de pertànyer al Comitè Revolucionari de Valls, extrem no suficientment demostrat al llarg de la causa. Entrem, doncs, en el terreny de les probables venjances personals i en conflictes d'interessos que, sens dubte, van rodejar el cas de les confiscacions de les cooperatives, així conclou l'autor de l'article: "Sigui com sigui, la revenja de la cúpula dirigent valenca de la postguerra, emparada sota el poder omnipresent de la Gestora Municipal i amb el suport dels membres afiliats a diverses organitzacions de clar sentit feixista, assetà un cop

de sabre a molts ciutadans vallencs de diferent ideologia a la seva. La moral cristiana, tantes vegades recordada pels guanyadors, sortí poc, i encara amb compta-gotes, i va propiciar un declarat allunyament de part de la societat civil respecte als guanyadors per les armes. Quedar-se a casa i evitar ser molestat va ser la proclama de molts i molts vallencs. La veritat és que pintaven bastos" (12).

d) Depuracions de funcionaris a Tarragona.

Ja hem donat xifres a la introducció. No obstan això, les referències en aquestes a les fonts estudiades són prou importants com per a assenyalar-les.

Una circular (13) del "Gobernador" instava a la tramesa d'informes, d'antecedents i conducta dels alcaldes als jutjats militars.

Al BOP núm. 4 s'estableixen les instruccions perquè les corporacions locals depurin els seus funcionaris. S'havia d'instruir expedient a tothom, és a dir, una inversió del famós adagi "tothom és innocent mentre no es demostrï el contrari". Tothom era culpable a priori.

A les llistes d'interins de la Junta Provincial de Primera Enseñanza s'exigia com a condició prèvia una sèrie de requisits penals i vinculacions pro-nacionals (DE núm. 225. 11.10.39-5) (14).

Ja, "el Inspector de Primera Enseñanza de Tarragona", Anselmo Rodríguez en la reunió d'inspectors "había recibido instrucciones de la labor a realizar desde su cargo" (DE núm. 13-4), és a dir, havien estat iniciats en les feines de depuració.

Una ordre del 28 de gener del 1939 regula la depuració del personal del "Ministerio de Educación Nacional" que prestava els seus serveis a Tarragona (15).

Es va crear la "Comisión Depuradora del Personal de Enseñanza de esta Provincia de Tarragona" (16). De com es va complir aquesta depuració tenim una clara notícia al BOP (17). Primer s'estableix la llista de depurables i posteriorment les resolucions del tribunal que van des de l'absolució a la separació del cos i la inhabilitació per a l'exercici de la professió.

Aquesta depuració va afectar també a professors i professores de l'Escola Normal de Tarragona. Alguns dels noms publicats al BOE (18) són: Galós Martínez, Elisa Uriz Pi i Montserrat Beltrán Vallés. Tampoc es van salvar de la depuració els funcionaris militars. Per exemple, es va rebutjar una normativa republicana que readmetia els expulsats per un tribunal d'honor (19).

La gamma de sentències dels Tribunals Depuradors de Mestres van anar des de la separació absoluta al trasllat forçós.

Es va inculpar a l'Alferes d'Infanteria José Serrat Garrido i s'emplaçava totes les persones que tinguessin coneixement de "la conducta política y social del inculpado antes o después de la iniciación del Glorioso Movimiento Nacional" (20).

No es van salvar de la depuració ni els odontòlegs, perquè ja se sap els queixals tenen una rabiosa actitud política (21).

També s'estableix alguna mesura de bondat amb els funcionaris "afectos al régimen" i

perjudicats per la República. "Al liquidar sus haberes a los funcionarios cesantes por desafectos al régimen marxista se deduzcan los sueldos que han percibido como movilizados" (22).

Amb molta freqüència trobem referències a mossos que no han passat pels tràmits de reclutament i en conseqüència són declarats pròfugs o desertors. Les requisitòries apareixen al llarg del BOP com una constant, també és una constant la convocatòria dels mossos per part dels ajuntaments.

Les depuracions de funcionaris municipals a Tarragona estudiada per Solé i Sabaté (23) ens proporciona les següents informacions:

1. Documentació de l'expedient de depuració:

-Cèdula de citació en expedient de depuració.

-Expedient de depuració per a funcionaris municipals (declaracions i plec de càrrecs).

-Expedient de depuració per a funcionaris municipals (resolució i diligències subsegüents).

2. Nombre de funcionaris municipals depurats i classificació per ocupació i categories.

Van ser 222 els funcionaris depurats amb aquesta classificació numèrica per ocupacions:

Brigada d'obres.....	52
Oficines centrals.....	39
Bombers	27
Guàrdia Urbana	24
Cultura	19
Sanitat.....	17
Escorxador	14
Guàrdia Nocturna	13
Zelador d'Arbitris.....	12
Of. Centrals (Subalterns)	8
Guàrdia Rural.....	7

Per Categories:

Guàrdies urbans, rurals, nocturns, sergents, caporals.....	45
Bombers	25
Subalterns	20
Escorxadors	14
Auxiliars.....	14
Mestres	13

Insp., encarregats, zeladors	11
metges, veterinaris	10
Oficials de 1a i 2a	8
Interventors, tenidors, Recaptadors	5
Practicants, llevadores	3
Porters	2
Arquitecte	1
Cap de Secció	1

Resultats dels expedients incoats:

Admissions	81	36,5 %
Sancions:	63,5 %
Separació.....	47	
1 any de postergació.....	29	
2 anys.....	25	
3.....	9	
5.....	9	
6 mesos.....	1	
inhabilitació.....	6	
7 mesos de suspensió.....	1	
6 mesos de suspensió.....	3	
1 mes de suspensió.....	2	
Mort durant tramitació.....	1	

FONT: "Resultado de la depuración del personal de este municipio".

e) Empresonament.

Camps de concentració. Mort a la presó.

Sobre aquest tema també podem destacar la feina realitzada per Solé i Sabaté. No obstant això, assenyalem els centres de reclusió a Tarragona:

1) Camps de concentració (24).

-Convent de la Salle (habilitat).

-Convent de la Vetlla (habilitat).

-Hermanos de la Doctrina Cristiana.

-La Caserna d'Almansa.

- El Convent de les Oblates.
- El Seminari.
- Pilats (per poc temps: després presó).
- 2) Presons a Tarragona (25).
- Pilats (provincial i oficial).
- La "Punxa".
- Convent de les Oblates (presó de dones).

f) Control social, polític, policial, religió, etc.

Entre el BOP núm. 26 (2.3.39) i el núm.37 (5.3.39) es publica la "Ley de Responsabilidades Políticas", promulgada el 9 de Febrero de 1939. L'edició d'aquesta llei és una de les mostres més evidents del caràcter repressiu del règim franquista. Al desembre d'aquell mateix any ja sortien al DE notes com aquesta: "Expediente de responsabilidades políticas contra los siguientes sujetos:..." (26).

Com a notícia de la repressió exercida contra persones concretes només es destaca la detenció del Diputat Liberal Barriobero (27). S'ha d'assenyalar que per a accedir als càrrecs públics va ser necessària una "declaración jurada de sus antecedentes políticos, sociales y religiosos" (28) i un aval que era comprovat pel "Servicio de Información e Investigación" (un instrument més de la burocràcia repressiva).

Al BOP núm. 151 (27.6.40) es troben una sèrie de disposicions sobre moral pública del "Gobernador Civil", que demostren fins a quins aspectes de la vida podia i volia arribar el règim. El propòsit normativitzador arriba a extrems aberrants. Tot això seguint les normes d'una moral catòlica estricta.

Quant a la llibertat de culte, està claríssima la confessionalitat catòlica de l'estat franquista expressada en la "Ley de 2 de febrero de 1939 derogando la de Confesiones y Congregaciones religiosas de 2 de junio de 1933" (29). Fins i tot, sorgeixen curioses actituds, que avui serien qualificades de fonamentalistes respecte a la blasfèmia, aquesta era amenaçada amb 15 dies d'arrestament (30).

Es prohibeix l'associacionisme de tot tipus, fins i tot, l'esportiu (31).

No obstant això, s'exerceix una mena d'amnistia per als "afectos al régimen" no considerant delictius aquells actes que entre el 14 d'abril de 1931 i el 18 de juliol de 1936 haguessin tingut una orientació coincident amb el "Movimiento Nacional" (32).

g) Censura.

Cal destacar que ja en els primers números del DE apareixen unes insistents notes relatives a la correspondència. Aquesta havia d'anar oberta, precisament per tal de facilitar les feines de censura (33). La censura de la correspondència no resultava una novetat, aquesta ja havia estat practicada pels republicans. El senyor Jordi Campderrós Recasens ha fet un primer lliurament del seu article: "Censura postal del "Baix Ebre" y "Montsià". 1936-45" a la revista "Alfinum" (núm. 11. Octubre 1992). El lector pot trobar en l'esmentada revista exemples de les marques de

censura, a les pàgines 9, 10 i 11.

També es van establir una sèrie de normatives sobre els espectacles públics (34). Concretament sobre la censura cinematogràfica que, fins i tot, va portar a l'establiment d'una burocràcia de "Clasificadoras de Películas" (35).

En diversos articles del BOP i el DE es parla dels següents aspectes : Necessitat d'autorització del "Gobierno Civil" o de l'alcalde, inspecció i vigilància sobre la censura de les pel·lícules ("Orden del Ministerio de la Gobernación") (36).

També es parla de l'article 11 del "Reglamento de Policía de Espectáculos Públicos".

Quant a la censura de les obres teatrals era exercida per la "Dirección General de Propaganda (Sección de Censura)". Aquesta era l'encarregada de la revisió de repertoris i estava ubicada al carrer de Medinaceli de Tarragona (37). Això denota la importància de l'aparell burocràtic de l'estat en matèria repressiva.

Resulta curiosa aquesta nota apareguda al DE : "200 pesetas al alcalde de Poble de Mafumet por permitir la celebración de un acto no autorizado" (38).

Fins i tot, l'acudit era considerat perillós i sobre aquests trobem una curiosa diatriba al DE (39).

La censura cinematogràfica va ser tan intensa que ha merescut estudis exclusius. El mateix es podria fer respecte a la censura de premsa. Ambdues van lesionar la llibertat d'expressió. No obstant això, vull remarcar alguns dels aspectes assenyalats pel llibre de Justino Sinova titulat *La censura de Prensa durante el franquismo*. Aquest llibre incideix en els conceptes franquistes d'informació i premsa, fins al punt de convertir-la en una institució de l'Estat (l'anomenada "Prensa del Movimiento"). Es va procedir a un control dels periodistes mitjançant la depuració, la instrucció política. En aquest sentit cal destacar un aspecte remarcable: l'anonimat de la majoria dels periodistes del primer franquisme. L'anonimat permetia, lògicament, amagar la personalitat dels autors dels articles i de les notícies, i creava la sensació de servei a un tot: l'estat franquista, l'exèrcit, el cabdill. S'establien una sèrie de consignes que havien de ser executades pels periodistes, destaquem per exemple, el període en el qual havia de figurar a la capçalera del BOP una frase de Franco, o els acabaments de notícia o discurs: "Viva Franco", "Viva España", "Año de la Victoria", "1er Año de la Victoria", "XXV Años de Paz", etc.

L'esmentat llibre estableix quatre fases en el control de la informació:

1. Censura militar (18 de juliol de 1936 a 31 de gener de 1938). Exercida per una "Delegación de Prensa y Propaganda" i amb l'establiment d'unes normes de depuració i censura.

2. Serrano Suñer (31 de gener de 1938 al 20 de maig de 1941).

3. Arrese/ Arias Salgado (20 de maig de 1941 a 27 de juliol de 1945).

4. Martín Artajo / Ibáñez Martín (27 de juliol de 1945 a 19 de juliol de 1951).

Els talls temporals són significatius, resulten una adaptació als successius canvis del franquisme per tensions internes i relacions internacionals.

Pel que fa als procediments de control, cal dir que existien unas "Hojas de Inspección",

“Boletines de Información y de Galeradas Intervenidas”.

Quant a les consignes, a banda de les assenyalades anteriorment, es perseguien els següents objectius:

- Magnificació d'un líder.
- Càrrecs sense nom ni rostre.
- Noms perseguits.
- Atac a la Monarquia.
- Obsessió Maçònica.
- Exaltació dels actes de guerra.
- Cautela respecte a la “División Azul”.
- Anticomunisme.
- Amagar la delinqüència.
- Moral, costums, vida quotidiana.
- Jocs amb l'esport.
- Control de la publicitat.
- Intervenció de l'església.
- Inserció obligatòria de notes oficials.

Justino Sinova ens ofereix les següents conclusions:

1. La Premsa va passar d'un règim de llibertat a un règim de servei i instrument del poder. Des del seu control a la seva manipulació.

2. Va aprofitar-se una normativa de guerra. “Ley de Prensa” de 1938, per a perllongar la seva vigència durant vint-i-vuit anys. Els directors dels diaris van ser nomenats durant un llarg període per les autoritats i aquestes van imposar també el contingut de les pàgines.

3. Dirigisme dels continguts cap a un objectiu polític. Els continguts es dictaven gairebé diàriament i, fins i tot, es vetaven determinats temes o aspectes.

4. La censura prèvia era molt forta, no obstant això, quan una notícia escapava a la previsió censora s'establien unes sancions econòmiques molt elevades.

5. No hi havia uns criteris excessivament clars de censura, la qual cosa la feia arbitrària, capriciosa i, de vegades, ridícula.

La censura va anar flexibilitzant-se als successius canvis que va viure el franquisme.

6. El càrrec de censor no tenia un reconeixement ni oficial, ni popular, per tant, no era ambicionat i era ocupat per individus sense categoria personal ni professional que, de vegades, queien en actuacions pintoresques. L'autor assenyalava com a excepció el cas de Camilo José Cela.

7. La depuració va ser la peça clau del control dels periodistes. En un context depurador només era possible la submissió al poder establert.

8. Els intents de suavització de la censura van fracassar.

9. En aquest context el dret a la informació va ser desplaçat per la formació, publicitat i

propaganda al servei del règim.

Per acabar, convé assenyalar la importància dintre de l'esmentat llibre de Sinova de la secció documental de censura, a partir de la pàgina 160.

h) Repressió anticatalanista.

El primer BOP (40) anuncia la depuració dels funcionaris de la Generalitat com a conseqüència de la supressió de l'Estatut de Catalunya. Un dels objectius del nou règim va ser destruir la identitat catalana. Malgrat la permissivitat respecte a la llengua manifestada per Dionisio Ridruejo i el llançament de fulls en català pel servei de propaganda (no va ser executat). No obstant això, al DE es publica de forma obsessiva una màxima de José A. Primo de Rivera que ve a dir que qui parla malament de Catalunya està parlant malament d'Espanya, perquè lògicament per a ell Catalunya era Espanya. Amb això volien llimar l'animositat nacionalista, però la bel·ligerància contra el català i les seves manifestacions va ser total i, de vegades, es van voler assimilar aspectes com la celebració de la Mare de Déu de Montserrat, per tal que no representessin signes d'oposició.

En aquest sentit, en el calendari de festes es pot apreciar la desaparició de festes tradicionals catalanes i la seva substitució per festivitats religioses i dates del "Movimiento Nacional" (41).

i) Repressió lingüística.

Una ordre del 21 de maig de 1938 s'expressava en aquests termes: "Queda terminantemente prohibido el uso de otro idioma que no sea el castellano..." (42).

I el DE fa una extraordinària declaració de principis respecte a la seva actitud per a la llengua: "españolización de todos los rótulos que pululaban por las calles y casas de Cataluña recién liberada y no precisamente para que desaparecieran los que estaban escritos en catalán, ya que éstos fueron borrados, de buena gana por todos los vecinos que comprendieron, a la sola llegada de las fuerzas nacionales..." (43) que havia canviat l'ordre i que si no actuaven ràpidament el fet de ser català i parlar en català podria tenir greus conseqüències, ja que la majoria dels nacionalistes catalans van lluitar al costat republicà.

j) Signes d'identitat popular.

A part dels assenyalats anteriorment, cal tenir en compte l'establiment d'un nou calendari de festes que es feia des de "la españolidad", és a dir, "Virgen del Pilar", "Día de la Hispanidad", etc. Per altra banda es va establir el "Día del Libro", fent-lo coincidir amb el dia de la mort de Cervantes, això entrava en conflicte amb la diada de Sant Jordi. Una de les qüestions més significatives en aquest aspecte és la prohibició del Carnaval: "En virtud de las órdenes recibidas de la Superioridad quedan absolutamente prohibidas la celebración de fiestas de Carnaval, por cuyo motivo quedan suprimidos actos en la vía pública así como las fiestas de Sociedad o de Empresas que acostumbren a celebrar el mismo.

Lo que hago público en este Diario Oficial para general conocimiento, encargando a los Agentes de mi Autoridad, Guardia Civil y Alcaldes de esta Provincia, velen por el exacto cumplimiento de cuanto se ordena en la presente" (44).

k) Llibertats sindicals.

L'establiment del CNS. També podem obtenir informació puntual d'aquest fet a les fonts. La teoria que domina l'acció sindical del franquisme és la conciliació de classes. Podem observar tot el desplaçament sindical i com es va constituint el seu cos.

l) Llibertat de lliure circulació.

Als inicis de l'ocupació franquista de Tarragona ningú podia traslladar-se a Barcelona sense un salconduit especial (45). Fins i tot, més tard va ser necessària l'obtenció d'un salconduit per a circular pel territori nacional, aquests tenien una validesa de sis mesos (46).

A poc a poc, es va anant ampliant la possibilitat de circular. Per exemple, en virtut d'una circular publicada al BOP (47) els capellans podien circular sense salconduit.

També es va ampliar la durada del salconduit. La necessitat d'aquests documents reflecteix una inseguretat en el domini, d'ella es deriven les mesures que conformen l'estat d'excepció.

CONCLUSIONS:

He de fer una primera conclusió: les fonts documentals són tan riques en dades i continguts que requereixen un estudi en profunditat i més ampli.

Una consideració de temps m'ha portat a reduir l'estudi als anys 39 i 40. Aquest tall cronològic és absolutament artificial, ja que només considerant l'activitat del "Tribunal de Responsabilidades Políticas" arribem a conèixer 432 expedients de responsabilitat política a Tarragona i 2.767 a Catalunya, i la darrera comunicació de sentència del "Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas" de l'any 40 es troba al BOP núm. 303 (25.12.40). Es van arribar a obrir 10.078 expedients de responsabilitat política, per tant, estem molt per sota del nivell d'actuació d'aquests tribunals. Podem obtenir dades sobre l'estat civil, professió, d'altres situacions com mort, afusellament, condemnes, municipi de procedència dels expedientats. D'altre camp seria la naturalesa de les sentències. Possibilitant també dades respecte a situacions com desaparició, algunes d'elles probablement per exili.

Un altre camp d'investigació que es podria aprofundir és el de la depuració dels funcionaris, especialment els mestres. Aquesta investigació podria ser enriquida amb dades obtingudes als pobles de destinació, amb els textos produïts per l'escola: quaderns, revistes, etc.

L'estudi del reclutament també ens podria portar a conclusions interessants sobre el comportament dels ajuntaments de les comarques de Tarragona, els mossos, l'estament militar, etc.

També la limitació temporal m'ha impedit endinsar-me en aspectes que s'insinuaven en la investigació: extracció social dels expedientats, procedència local i comarcal, naturalesa de les condemnes,... Aquesta mateixa causa m'ha fet saltar episodis anecdòtics com el fet de condemnar una dona de Batea de 74 anys a la confiscació dels seus béns (48). El fet de no comparèixer, haver mort o ser en parador ignorat no impedia la incoacció d'expedient ni la

promulgació de sentència. Tots els funcionaris van passar pel procés depuratiu amb més o menys fortuna, les sentències del catàleg d'aquest tribunal també van ser variades. El cas dels mestres es pot seguir en els BOPs núms. 149 i 150 (Del 25 i 26 de juny de 1940 respectivament). Les sentències van des del grau absolutori fins a la inhabilitació absoluta de l'exercici de la professió, passant per una mena de desterraments disciplinaris.

El sentit d'aquesta febril activitat tenia com a objectiu el control total de la situació i la instal·lació de la por en els ciutadans. Objectiu aconseguit, segons sembla. Cal parlar de la situació que en l'àmbit literari s'ha conegut com a exili interior, les paraules que no es podien dir o que s'havien de dir de manera que poguessin superar l'obstacle de la censura. Des de Dámaso Alonso amb el llibre *Hijos de la ira* (1944) a la poesia social de, sobretot, Blas de Otero i Celaya que, per cert, no va ser coneguda per àmplies masses de població en el moment en el qual s'inicià l'aperturisme de finals dels 60 i començaments dels 70. Aleshores cantautors com Paco Ibáñez popularitzaren aquells poemes que s'havien escrit la dècada anterior. Pel que fa a la situació de Catalunya, cal remarcar el procés iniciat pel grup de cantautors integrants de la "Nova Cançó". Aquests van treballar poemes de Salvador Espriu, Pere Quart, Miquel Martí i Pol, entre d'altres. El vehicle més important d'aquesta expressió va ser el festival de cançó de Canet. Els setze jutges, nucli inicial de la "Nova Cançó" van fer la seva obra en català en una circumstància política adversa i repressiva. El mateix succeí amb els autors que sense exiliar-se, van ser fidels a la llengua catalana.

La pròpia persona exercia sobre ella mateixa un control policíac per defensar-se d'un estat que fomentava la delació. Fins al punt que aquest caràcter repressiu del règim podia ser utilitzat per resoldre diferències personals. Així que el propi estat va haver de posar límits a les delacions.

Algunes d'elles arribaven al "Gobernador Civil" de manera anònima. Es passava del "se hace saber que deben prestar declaración cuantas personas tengan conocimientos de la conducta política y social, antes o después de la iniciación del Movimiento Nacional" (49).

L'actitud repressiva es va haver d'anar suavitzant, no es podia suportar un increment fabulós de la població reclusa, així que es va establir una Comissió per a l'"Examen de Penas" (50). En la mateixa línia trobem una Llei del 3 de febrer de 1940 sobre prescripció de penes dels delictes sancionats amb privació de llibertat inferior a dotze anys i un dia. Tampoc no cal passar per alt la circular núm. 394 (51) del "Gobernador Civil" que reflecteix una situació de lluita, ja que es prenen les següents mesures:

- 1) control d'entrades de la ciutat.
- 2) control policial dels sospitosos.
- 3) persones amb armes, sense acreditació serien posades a disposició de l'Auditor Militar.

No hem de deixar d'apuntar de nou el caràcter econòmic de la majoria de les sentències per "responsabilidad política", com la majoria dels expedientats eren exiliats o presoners, era una manera fàcil de rapinyar el patrimoni dels absents en benefici de l'incipient estat. Fins el punt que es va haver de posar ordre en aquestes qüestions, ja que la situació d'expoli, requis, incautació, ocupació de finques i locals va ser fàcilment aprofitada per a enriquir-se o adquirir béns d'una manera fàcil (52). Com a curiositat podem assenyalar la d'un milió de pessetes contra Pablo Casals Defilló, a la sentència es deia: "sirva de notificació al interesado, por ignorarse su paradero" (53). Junt amb aquestes sentències típiques també trobem la deportació a les colònies espanyoles nordafricanes, per exemple aquesta: "Juan Benet Piñana relegado a las posesiones españolas en el Golfo de Guinea durante 10 años" (54).

S'ha parlat del franquisme com a estat sense ideologia o com a ideologia acomodaticia a la circumstància internacional.

Al BOP trobem en cada número un fragment dels genials pensaments del "Caudillo" i excepcionalment proclames del "Gobernador Civil". Eren molt donats al discurs, a la concentració de les masses, al missatge demagògic. La dimensió pragmàtica del franquisme és en les seves lleis, acompanyada d'un catolicisme iconoclasta, apte per a les inauguracions, la confluència de les "autoridades civiles, militares y eclesiásticas". Aquest tarannà està clarament manifest en el seu llenguatge, en les teories de la conciliació de les classes, el menyspreu del comunisme, de la maçoneria, de la democràcia parlamentària, l'exaltació del cabdill, la uniformitat a tots els nivells, la instal·lació del sistema castrense a tots els ordres de la vida. Lògicament aquest caràcter s'enfonsa amb la victòria aliada, en la situació de guerra freda hi havia un enemic comú, Rússia. De fet, l'inici de les relacions va fonamentar-se a través dels militars.

No m'agradaria acabar sense fer una valoració del que per a mi ha significat aquest estudi. En primer lloc, ha suposat la construcció d'un treball a partir de fonts originals i no únicament de bibliografia, aquesta, en alguns casos, està referida a peu de pàgina. Ha representat per a mi un contacte amb la tasca investigadora. Reconec la limitació de l'estudi que he realitzat i les seves imperfeccions, però crec que és un interessant punt de partida per a futures profunditzacions, màxim quan el panorama investigador, almenys en el que fa referència a l'època franquista a Tarragona és bastant reduït. A mesura que m'endinsava en les fonts trobava noves i més riques possibilitats que, com a mínim, en aquest treball són assenyalades.

Finalment agrair a aquelles persones que m'han ajudat durant l'estudi i la seva publicació: Enric Olivé, Jordi Piqué; José Carlos Pobes en la resolució d'uns importants problemes informàtics.

“Desfile de la Victoria” celebrat a la Rambla Nova l’1 d’abril de 1946. La presència de l’exèrcit es va fer patent tant al carrer com a les noves institucions.(Foto R. Vallvé, Hijo (MHT)).

NOTES

- (1) CHUECA, Ricardo: El fascismo en los comienzos del régimen de Franco. Un estudio sobre FET-JONS. (1983).
- (2) BOE núm. 44 (13.2.1939), pàgs. 824-847.
- (3) BOE núm. 44 (13.2.1939), pàgs 825.
- (4) Llei del 23.9.1939.
- (5) OLIVÉ SERRET, Enric: "El franquisme". Història del Camp de Tarragona (El Tarragonès). Vol. I. Ed. Diputació de Tarragona. Tarragona 1989.
- (6) GUBERN, Romà: Un cine para el cadalso. Ed. Euros.Barcelona 1975.
- (7) BOP núm, I (1.2.39).
- (8) VARIS: Informe sobre els patrimonis confiscats a les cooperatives el 1939. Departament de Treball. Direcció General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya. Barcelona 1984.
- (9) Dades provinents del volum: España. Ed. Espasa-Calpe,S.A. Madrid (3) 1935.
- (10) Font: Ministeri d'Agricultura: Censo de Sindicatos Agrícolas y Comunidades de Labradores. Madrid 1934.
- (11) Nota: El número entre claudators és la pàgina del llibre publicat pel Departament de Treball.
- (12) GAVALDÀ i TORRENTS, Antoni: L'associacionisme agrari a Catalunya.(El model de la societat agrícola de Valls: 1888-1988. pàgs. 191-201. Interessant investigació arxivística del cas.
- (13) BOP núm. 16 (19.2.39), pàg. 2.
- (14) Indiquen abreujadament número, data i pàgina.
- (15) BOP núm. 10 (11.2.39).
- (16) DE núm. 117-2.
- (17) BOPS nùms. 149 i 150 (25 i 26 de juny de 1940).
- (18) DE nùms. 275 i 276 (8 i 9 de desembre de 1939).
- (19) DE núm. 217 (1.10.39).
- (20) Idem.
- (21) DE núm. 266 (28.11.39).
- (22) BOP núm. 38 (14.2.40).
- (23) SOLÉ i SABATÉ Josep M. : La repressió franquista a Catalunya (1938-1953) Ed.62. Barcelona 1985.
- (24) Op. cit. pàg. 46.
- (25) Op. cit. pàg. 49.
- (26) DE. núm. 270 (2.12.39).
- (27) DE. núm. 16-4.
- (28) DE. núm. 16-2.
- (29) BOP núm. 11 (12.2.39)-1.
- (30) DE. núm. 224 (10.10.39)-2.
- (31) DE. núm. 225 (11.10.39)-4
- (32) DE. núm. 217 (1.10.39)-1.
- (33) DE. núm. 3-2.
- (34) DE. núm. 220 (5.10.39).
- (35) DE. núm. 285 (20.12.39).
- (36) BOE núm. 128 (5.4.39).
- (37) BOP núm. 81 (6.5.39)-Circular núm.60.

- (38) DE. núm. 283 (17.12.39)-2.
- (39) DE. núm. 269 (1.12.39)-2.
- (40) BOP núm. 1 (1.2.39).
- (41) BOP núm. 106 (4.5.40).
- (42) BOP núm. 3 (3.2.39).
- (43) DE núm. 264 (25.11.39)-3.
- (44) BOP núm. 12 (14.1.40).
- (45) DE núm. 9-2.
- (46) DE núm. 276 (9.12.39)-2.
- (47) BOP núm.25 (3.2.40).
- (48) Tribunal de Responsabilidades políticas de Cataluña, 9-6-1940.
- (49) Anunci d' incoació d' expedient de Resp. Polítiques, 22-1-1940.
- (50) BOP núm. 27 (1.2.40), pàg. 1.
- (51) BOP núm. 31 (6.2.40).
- (52) BOP núm. 192 (19.9.39).
- (53) BOP núm. 186 (9.8.40), pàg.4.
- (54) BOP núm. 13 (16.1.40), pàg. 3.

REGIDORS I ALCALDES DE TARRAGONA EN L'ETAPA FRANQUISTA (1939 - 1979)

Enric Olivé Serret.

Es ben coneguda la manca d'una àmplia bibliografia sobre el període franquista a Catalunya, però aquest nombre reduït d'estudis en proporció a la seva importància social i fins i tot psicològica sobre generacions i generacions de catalans, és encara més accentuat si el centre d'atenció no és Barcelona. Per acabar d'adobar el migrat panorama, l'absència de treballs al voltant de l'administració i dels polítics locals és encara més notòria. Preguntes tan elementals com conèixer la personalitat dels qui dirigien els municipis durant el franquisme, la seva extracció social, la seva llengua, les seves arrels polítiques o la seva evolució posterior no ens són pas conegudes en la immensa majoria de municipis de Catalunya. Ha passat com si la societat catalana, els seus historiadors preferissin la ignorància a trobar-se amb una realitat que contradiu moltes vegades un esquematisme acientífic deutor de preses de situació per motius ideològics forànies a una anàlisi empírica de la realitat social. Realment, compartien el poder franquista, amb totes les seves immoralitats pròpies d'un sistema antidemocràtic, o funcionaven amb mecanismes pròpies, dins de les limitacions evidents? Tots els regidors, o una majoria eren "adictes al règim" o ho eren sobre el paper per sobreviure? Quants varen sobreviure políticament parlant i s'han incorporat a la democràcia? Quants formaven part de les oligarquies locals i aprofitaren el càrrec per als seus afers personals? I la llengua catalana, era poc o molt utilitzada?

Les preguntes podrien ampliar-se molt més, i és, doncs, evident que amb un article d'aquestes dimensions i amb un espai tan concret com la ciutat de Tarragona, les nostres ambicions havien d'ésser molt modestes. No obstant creiem que la resposta donada a aquestes preguntes en funció de les dades que posseïm referents a alcaldes i regidors de Tarragona són prou eloqüents per permetre una aproximació socio-política a aquest tan especial personal polític. Respostes que sens dubte obren nous interrogants, però que permeten una certa extrapolació a la resta de Catalunya. Si més no caldria interpretar-les simplement com una aproximació a les característiques d'aquests polítics en el marc concret d'una de les més importants ciutats de Catalunya.

Abans d'entrar a analitzar les dades del conjunt d'aquest personal polític, hem de destacar un fet ben copsador, la manca absoluta de qualsevol tipus de document dels protagonistes que

permetés observar el retrat que ells mateixos feien o fan de la realitat que van viure. Efectivament cap dels 99 regidors i alcaldes ha escrit una sola ratlla sobre el seu pas per l'ajuntament. Ja sabem que en general l'absència de papers autobiogràfics en general al país és notòria, però en aquest cas és encara més evident. De quaranta anys d'ajuntaments franquistes ningú no n'ha escrit res i menys els mateixos que ho van viure.

ANÀLISI DEL PERSONAL POLÍTIC DEL FRANQUISME A L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA.

Si incloem la gestora nomenada tot just a l'entrar les tropes *nacionals*, veurem que els consistoris haguts a Tarragona han estat onze, el que dóna una mitja de 4 anys per consistori, sense considerar la gestora presidida per Eusebio Múgica que hi està únicament set mesos, del 17 de gener de 1939 al 7 d'agost del mateix any. La resta nomenats ja pel sistema dels terços sindical, familiar i corporatiu varen prendre possessió el 7 d'agost de 1939, el 24 de gener de 1944, el 6 de febrer de 1949, el 14 de desembre de 1954, el 6 de febrer de 1955, el 10 de novembre de 1961, el 9 de setembre de 1965, el 5 de novembre de 1965, el 22 de gener de 1968 i el 26 de febrer de 1976. Dels onze alcaldes o presidents, n'hi va haver dos d'interins o accidentals, i únicament van complir el mandat en la seva totalitat Macián Pérez, Sanromà Anguiano, Vilar Guix i Banús Fernández. La resta no el va complir per diferents motius: Sandoval Panasachs, perquè va morir en accident d'aviació a la Serra de Pàndols; Olivé Martínez, cessat pel Governador Civil; Dalmau Vila, empresonat, jutjat i condemnat per prevaricació; i Martí Pla, també cessat pel Governador Civil. Referent als oficis dels alcaldes n'hi van haver tres propietaris d'indústries (alimentàries bàsicament), dos comerciants, dos advocats, un metge, un funcionari, i un administratiu. De tots ells únicament Macián Pérez va seguir en la política dins el franquisme, com a Governador Civil a Córdoba i després com a Director General de *regiones devastadas*. En la democràcia únicament Olivé Martínez va continuar en la política com a militant d'Unió Democràtica i Diputat al Parlament de Catalunya.

Aquest retrat robot dels alcaldes franquistes ja presagia el conjunt de la foto de família de la majoria de regidors: poca o nul·la presència posterior en la política i àdhuc en la vida activa ciutadana, durant o després del franquisme. Únicament Guasch Giménez va tenir un càrrec de relevància dins el franquisme, President de la Diputació de Tarragona. Quatre van tenir càrrec de nivell provincial dins el sindicat vertical: Castanedo, Hugas, Mestres i Vendrell. De la resta, únicament quatre han estat militants de partits polítics de la democràcia: tres militants d'Unió Democràtica i un de Convergència Democràtica de Catalunya. En aquest sentit doncs la ruptura, ha estat radical. No obstant això sí que han tingut fills o néts en els ajuntaments democràtics: Badía, Malé i Olivé.

En l'ordre de la societat civil, durant o després del franquisme, l'activitat dels regidors o alcaldes ha estat superior. Nou han estat presidents d'entitats ciutadanes: Alegret i Virgili del Casal Tarragoní; Alió del Bibliòfils, Calderón, degà del Col·legi d'advocats; Fa, dels sardanistes;

tres presidents de la Societat Arqueològica: Olivé, Magarolas i Aleu; Villasevil, del Sindicat d'Iniciatives; Placa, de la Cofradia de pescadors; i Vidal, del Casino.

De tots els regidors i alcaldes franquistes únicament vuit parlaven habitualment el castellà, altres quatre se'ls podria considerar bilingües, ja sigui per arrels familiars o perquè feia més fi. Aquest fet lingüístic coincideix amb el lloc de naixement dels regidors que majoritàriament eren de Tarragona, de la província o de la resta de Catalunya o de la resta de Països Catalans.

En la situació política anterior al franquisme, divuit tenien tradició familiar de militància política, dels quals dotze en partits de centre o dreta (la majoria de la Lliga, amb vuit), cinc d'esquerres i únicament un falangista i un carlí.

Pràcticament no hi ha la presència dels triomfadors de la Guerra Civil. Únicament hi trobem un militar, retirat i del Cos d'enginyers. I com també s'ha dit en prou feines militants falangistes, tot i que formalment el règim exigia en els primers anys l'afiliació al partit únic.

Individualment, només tres regidors havien estat militants de partits abans de la Guerra: dos de la Lliga i un d'Unió Democràtica.

Referent a l'extracció social dels components dels consistoris del període franquista és evidentment molt difícil de definir, per l'absència de dades fiables objectives, i únicament la referència a l'ofici o ocupació, així com la memòria col·lectiva poden donar claus per adentrarnos en aquest camp. No obstant no creiem ser massa agosarats al resumir aquesta divisió per capes socials de la següent forma: 34 formarien part de les capes mitges de la població, 30 de la mitja-alta, 12 de la mitja-baixa, 12 de l'alta i 1 de les classes treballadores manuals.

Tot i que la presència majoritària de capes mitges entre aquest personal polític del període franquista és evident, cal no oblidar el fort protagonisme que les oligarquies locals van tenir en dos moments claus: el de l'estraperlo en el període més dur del franquisme, i en l'etapa del desenvolupament. En una i altra les possibilitats d'enriquiment ràpid va fer més atractiva la presència directa o per mitjà de caps de turc de les classes oligàrquiques d'aquest període en els diferents consistoris tarragonins.

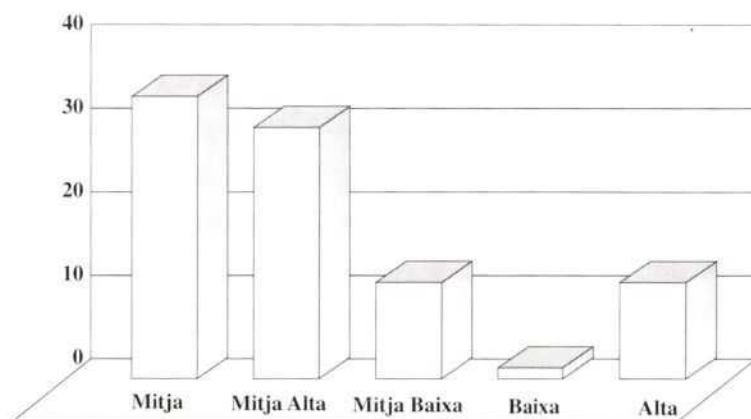
Tot plegat ens duu a una primera afirmació: la ruptura el 1979 va ser radical respecte al personal polític anterior. No obstant això no voldríem pas que s'entengués com una observació més àmplia del que estrictament estem parlant. És a dir, que també s'ha d'interpretar com una manca d'interès per la cosa pública de la majoria de regidors i alcaldes que van passar per l'ajuntament en aquests quaranta anys. Seria injust però fer aquesta afirmació per a tots ells, ja que com hem vist molts d'ells van seguir intervenint activament en la societat civil tarragonina.

El que sí els defineix com a col·lectiu és una voluntat clara de presentar-se com a simples gestors de l'administració de la ciutat, al marge i fins i tot algunes vegades enfrontats al poder polític del partit únic o dels governadors militar o civil.

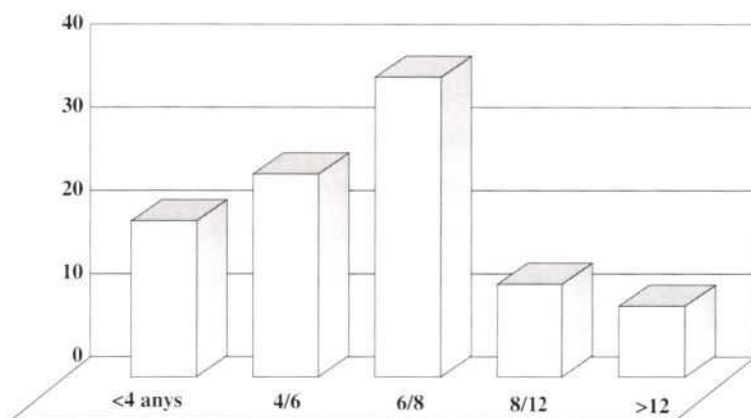
El que explicaria la retirada de la política de tots ells a partir de 1979.

Heus aquí doncs una primera aproximació a aquest tan especial personal polític del franquisme que sens dubte requereix un estudi més aprofundit que el que presentem.

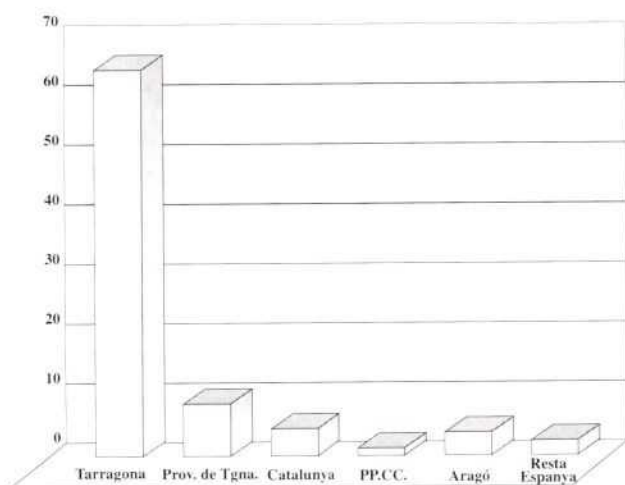
EXTRACCIÓ SOCIAL DEL REGIDORS DE L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA (1939-1979)

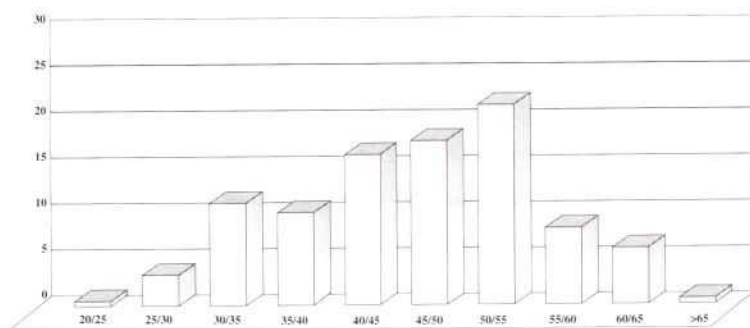
ANYS DE PERMANÈNCIA A L'AJUNTAMENT DE TARRAGONA DEL REGIDORS MUNICIPALS (1939-1979)

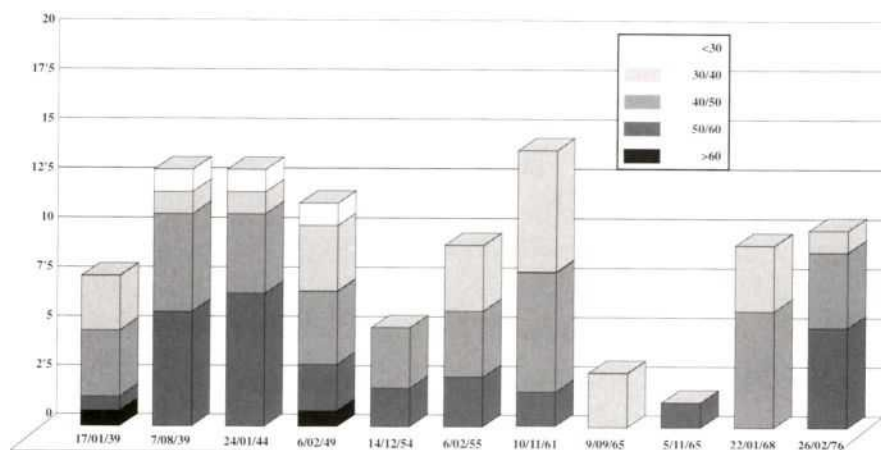
LLOC DE NAIXEMENT DELS REGIDORS I ALCALDES (1939 - 1979)

EDAT D'ALCALDES I REGIDORS EN LA DATA DE PRESA DE POSSESSIÓ

EDATS D'ALCALDES I REGIDORS I DATA DE CONSTITUCIÓ DELS CONSISTORIS (1939 - 1979)

L'alcalde Sandoval, vestit amb l'uniforme del "Movimiento", fent entrega d'una medalla commemorativa al "Generalísimo" a Madrid, l'any 1946. (Foto Contreras (MHT)).

EDATS D'ALCALDES I REGIDORS I DATA DE CONSTITUCIÓ DELS CONSISTORIS (1939 - 1979)

Nom	Càrrec	Edat	Data Contitució	Filiació Política	Filiació Pol. Familiar	Professió
Aleu Prats, Miguel	Regidor	60/65	17.01.39			metge
Banús Fernández, Esteban	Alcalde	46	17.01.39			empresari
Brú Rosell, Pablo	Regidor	35	17.01.39			procurador
Dalmau Vilá, Benigno	Alcalde	60	17.01.39			industrial
Icart Bargalló, Antonio	Regidor	40/45	17.01.39			contratista
Marias Magriñá, Martín	Regidor	30/35	17.01.39	CEDA		ferroviari
Múgica Jaca, Eusebio	Alcalde	55/60	17.01.39	CEDA		dentista
Pujol Sevil, Agustín	Regidor	35/40	17.01.39	Estat Català	Estat Català	comerciant
Sanchez Galan, Antonio	Regidor	40/45	17.01.39			funcionari
Beltrán Vilagrassa, Valentín	Regidor	50/55	07.08.39			professor d'Institut
Girón Giménez, Joaquin	Regidor	40	07.08.39			metge
Macián Pérez, José	Alcalde	40-45	07.08.39	CEDA		secretari jutjat
Malé Casals, Miguel	Regidor	50	07.08.39			comerciant
Marsol Albareda, Emmanuel	Regidor	50/55	07.08.39			comerciant
Ricomá Teixidó, Juan	Regidor	30/35	07.08.39		Lliga	comerciant
Rigau Marot, José	Regidor	47	07.08.39			rellotger
Rimbau Guasch, Juan	Regidor	40/45	07.08.39			metge
Sandoval Panasachs, Agustín	Alcalde	40	07.08.39			comerciant
Serres Castelló, Ramón	Regidor	29	07.08.39			contratista d'obres
Valls Pujol, Amadeo	Regidor	50/55	07.08.39			hoteler
Vendrell Aragonés, Roberto	Regidor	50/55	07.08.39			terrinent
Virgili Aixelá, Manuel	Regidor	50/55	07.08.39			comerciant
Anton Luz, Julio	Regidor	47	24.01.44			administratiu
Artal Valls, Javier	Regidor	50/55	24.01.44			oculista
Guasch Giménez, Enrique	Regidor	40	24.01.44			metge
Homedes Ranquini, Saturnino	Regidor	40/45	24.01.44			metge
Hugas Francesch, Juan	Regidor	50/55	24.01.44			mestre
Martí Solé, Juan	Regidor	52	24.01.44			agent de duanes
Mestre Masip, David	Regidor	33	24.01.44			funcionari
Nadal Vich, Antonio	Regidor	45/50	24.01.44		LLiga Cat.	pràctic port
Noguera Salort, Juan	Regidor	29	24.01.44			professor
Olivé Sanromá, Pablo	Regidor	55	24.01.44			comerciant
Rosell Casals, Lorenzo	Regidor	50/55	24.01.44		Militar.	Aparellador
Santiesteban y Vivar , Angel de	Regidor	50/55	24.01.44	Falange		funcionari
Solsona Isern, Juan	Regidor	50/55	24.01.44	Tradicion.	Tradicionalista	metge

Nom	Càrrec	Edat	Data Contituició	Filiació Política	Filiació Pol. Familiar	Professió
Climent Cicujano, Jaime	Regidor	29	06.02.49			professor
Fa Saltó, Salvador	Regidor	41	06.02.49	CADCI		administratiu
Hernández García, Jose Maria	Regidor	30/35	06.02.49			funcionari
Magarolas Sanet, Ramón	Regidor	63	06.02.49	LLiga Cat.		empresari
Meseguer Gil, Esteban	Regidor	52	06.02.49	Esquerres		metge
Olivé Martínez, Enrique	Alcalde	35	06.02.49	Unió Dem. de Catalunya		administratiu
Placa Flos, José	Regidor	40	06.02.49	Esquerres		pescador
Salas González, Antonio	Regidor	47	06.02.49			pages
Valentines Llobell, Isidro	Regidor	45	06.02.49			professor institut
Ventosa Regordosa, José Maria	Regidor	31	06.02.49	LLiga Cat.	LLiga Cat.	advocat
Zanuy Lanao, Timoteo	Regidor	50/55	06.02.49	Carlí		mestre
Ferrer Casas, Antonio	Regidor	50	14.12.54			guixaire
Forés Ollé, Ricardo	Regidor	51	14.12.54			
Martí Pla, Agustín	Alcalde	35/40	14.12.54			advocat
Roselló García, Luís	Regidor	34	14.12.54			funcionari
Roset Mestre, Juan	Regidor	35	14.12.54			advocat
Aleu Padreny, Miguel	Regidor	45	06.02.55		LLiga Cat.	metge
Alió Ferrer, Juan	Regidor	34	06.02.55			professor
Arola Cugat, Luís	Regidor	55/60	06.02.55			sastre
Castenedo Abascal, Eliseo	Regidor	50	06.02.55			xofer MOP
Combalia Pena, Ramón	Regidor	36	06.02.55			funcionari
Dasca Oller, Francisco	Regidor	60	06.02.55			administratiu
Magarolas Orteu, Alberto	Regidor	32	06.02.55		LLiga Cat.	perit industrial
Rubio Maestre, José Luis	Regidor	40/45	06.02.55			director fabrica
Sanromá Anguiano, Rafael	Alcalde	45	06.02.55	Socialista		advocat
Durán Segura, Antonio	Regidor	30	10.11.61			professor mercantil
García Llauradó, Marcelino	Regidor	46	10.11.61			consignatari
Hugas Mestres, José Maria	Regidor	36	10.11.61			empleat
Jornet Grant, Pedro	Regidor	33	10.11.61			hoteler
Llansó de Vinyals, Juan	Regidor	35/40	10.11.61		LLiga Cat.	enginyer
Mallafre Gimeno, Pedro	Regidor	35	10.11.61			metge
Martí Prat, Carlos de	Regidor	36	10.11.61		LLiga Cat.	advocat
Morant Giménez, Andrés	Regidor	45	10.11.61			empleat banca
Roca García, Luís	Regidor	51	10.11.61			perit industrial
Roca Guinovart, Alfredo	Regidor	49	10.11.61			mestre de taller
Roch Fortuny, Sebastián	Regidor	40	10.11.61			comerciant
Sugrañes Perelló, José Maria	Regidor	50/55	10.11.61			impressor
Vidal Segura, Juan	Regidor	49	10.11.61			farmacèutic
Yxart Ventosa, Enrique	Regidor	40	10.11.61		LLiga Cat.	advocat
Elias Riera, Antonio	Regidor	43	09.09.65			procurador

Nom	Càrrec	Edat	Data Contituició	Filiació Política	Filiació Pol. Familiar	Professió
Noguera Salort, José Maria	Regidor	44	09.09.65			professor mercantil
Virgili Basora, Juan	Regidor	53	09.09.65			sastre
Zamora Navas, Luis	Regidor	50	05.11.65			metge
Calderón Alejaldre, Jesus P.	Regidor	46	22.01.68			advocat
Climent Cicujano, Javier	Regidor	43	22.01.68			professor mercantil
Fortuny García, Martí	Regidor	49	22.01.68			mestre
Pallejá Sanclement, Rodrigo	Regidor	60	22.01.68			funcionari
Rión Marsal, José	Regidor	55	22.01.68			empresari
Teixell Perramón, Ramón	Regidor	45	22.01.68			empleat
Vilar Guix, Ricardo	Alcalde	45	22.01.68			consignatari
Villasevil Bordas, José Maria	Regidor	47	22.01.68			restaurador
Alegret Tondo, José Maria	Regidor	48	26.02.76			advocat
Andreu Carcolé, Angel	Regidor	55	26.02.76			metge
Badia Durán, Luis	Regidor	51	26.02.76			mestre
Fabregat Rodríguez, Luis	Regidor	49	26.02.76			empresari
Llasera Salamero, Antonio	Regidor	58	26.02.76			empleat
Magarolas Orteu, Francisco	Regidor	55	26.02.76			perit industrial
Marsal Cavallé, Rodolfo	Regidor	31	26.02.76			professor mercantil
Pallarés Barbat, Juan	Regidor	47	26.02.76			empresari
Rión Veciana, José Maria	Regidor		26.02.76			empresari
Rosell Saurina, Agustín	Regidor		26.02.76			advocat
Sabat Brasó, José	Regidor	43	26.02.76			empresari
Tuset Bonet, Juan	Regidor	52	26.02.76			empleat
Vallverdú Llauradó, Antonio	Regidor		26.02.76			pagès

URBANISME I ARQUITECTURA A TARRAGONA A LA DÈCADA DELS QUARANTA

Montse Ferré i Gras

Joan Gisbert i Canes

Tot i que parlar d'urbanisme a Tarragona en aquests anys pugui semblar una mica grandiloqüent, hem volgut fer un petit estudi de com canvià la fisonomia de la ciutat, per tal de contribuir a situar en un espai geogràfic, alguns dels fets que s'analitzen en altres parts d'aquesta monografia.

Com veurem al llarg de l'article, els inicis dels anys quaranta no suposen un autèntic projecte urbanístic, sinó que són més aviat l'intent de refer una ciutat a la qual els bombardeigs destruïren un centenar d'edificis i en danyaren cinc-cents més. Després vindran noves realitzacions, però com que algunes es basaven en projectes anteriors a la guerra que aquesta aturà, hem cregut convenient també parlar una mica del que es féu abans de 1939.

No tenim una excessiva bibliografia que ens aportí dades de la Tarragona de 1940. En algunes publicacions editades abans de 1975, els fets urbanístics són presentats com una magnífica realització del règim, i evidentment, tot el que no prengui un aspecte de lloança, o pugui suposar alguna mena de crítica, es omès.

Un dels treballs que ens ha aportat dades més fiables, és el recull d'articles que Lluís Ma. Mezquida publicà a la Revista de la Cambra de la Propietat Urbana, al llarg dels anys seixanta.

Ens ha fornit de molta informació el buidat del **Diario Español**, malgrat la càrrega ideològica del diari. Des de la seva primera aparició, el 17 de gener de 1939, el diari parla molt poc de la ciutat. Les poques notícies locals apareixen en llocs secundaris, i la majoria són comunicats polítics i anuncis de judicis de guerra; també apareixen escrits de caire religiós. Amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial, les notícies jutgen els fets bèl·lics enaltint les forces de l'"Eix" i criticant les accions dels "aliats". El 1943 les notícies locals segueixen tenint un tractament menor dins del diari, tot i que en comencen a aparèixer algunes a la primera pàgina. Es curiós que els diumenges es publicava una pàgina sencera dedicada al "Mundo Femenino", molt dins la línia del nou règim. A partir de 1945 apareix la secció "Tarragona al dia" que inclou notes d'"Abastecimientos y Transportes", registre civil, carnet religiós, comunicats diversos i anuncis econòmics. El 18 de febrer d'aquell any apareix el primer "Petrófilo", pseudònim de Lluís Ma. Mezquida que anirà publicant gairebé diàriament, un petit article que

repassa la vida ciutadana. Ell mateix comença a publicar amb certa periodicitat, reportatges més extensos sobre Tarragona.

Aquest article l'acabem a l'inici dels anys cinquanta. És l'època en què el nostre Ajuntament està presidit per Enric Olivé i Martínez, que donarà una gran empenta al desenvolupament de Tarragona i en què ja podríem tornar a parlar d'autèntics plans urbanístics.

L'URBANISME ABANS DE 1939

El primer pla d'exemple conegut de la Tarragona contemporània data del 1855, i fou obra dels enginyers militars Josep Criviller i Angel del Romero. S'inicià amb l'enderrocament de la muralla que tancava la ciutat per la línia que formen les cases de la part nord de l'actual Rambla Nova. Els eixos principals d'aquesta planificació foren la Rambla i el carrer de la Unió, que connecta el nucli antic amb el barri del port. Els nous plans dissenyats pels arquitectes municipals Ramon Salas i Ricomà (1890) i Josep M. Pujol i de Barberà (1922), ampliaren el de Criviller-Romero en direcció a ponent, establint les bases del que serà anys després l'exemple modern.

Conseqüència del pla de Salas i Ricomà serà la inauguració del Mercat Central (1915), construït per Pujol i de Barberà a l'actual plaça Corsini. La proposta d'extensió de la ciutat cap a l'oest fou seguida per un projecte de desviament del ferrocarril, també en direcció oest. Per aquest motiu, l'Ajuntament adquirí uns terrenys que anys després, un cop abandonat aquell projecte de traçat del ferrocarril, permetrà la disposició d'uns solars per a la construcció de serveis de caràcter col·lectiu. Aquí començarà la història urbanística dels entorns de l'actual Avinguda del President Companys, que s'iniciarà en els anys vint amb la construcció de l'Escola del Treball (actual Institut Politècnic de F.P. "Vidal i Barraquer") i seguirà en els anys quaranta amb la Presó Provincial, la Casa Bloc, la Casa dels Mestres i l'església de Sant Pau, i dues dècades després amb el Govern Civil i l'edifici del "Movimiento Nacional" (1). Aquest darrer reconvertit després del 1975 i actualment ocupat per dependències de l'Administració Central.

El 1929, any de l'Exposició Internacional de Barcelona, és també un any clau per Tarragona. L'Ajuntament aprovà un pressupost per a l'Eixample, s'inaugurà el nou camp del Gimnàstic a l'Avinguda Catalunya i s'elaborà un nou projecte d'estació prop de la plaça Imperial Tàrraco i un nou pla d'ordenació ferroviari (2).

Entre 1923 i 1926 es contrueix la Fàbrica de Tabacs. Els inicis dels treballs de construcció porten a la descoberta de la Necròpolis Paleocristiana, considerada el conjunt funerari d'època tardo-romana més important de la Mediterrània occidental. Mossén Serra i Vilaró dirigeix les excavacions arqueològiques que finalitzen el 1933 i que comporten la construcció del Museu, que s'inaugurà el 1930.

L'obertura de la Tabacalera i la instal·lació de la factoria de CAMPSA i d'algunes petites

indústries al voltant del 1930, permeten la creació d'un bon nombre de llocs de treball, amb la qual cosa la ciutat rep una bona embranzida i li permet, en el terreny econòmic, deixar de dependre exclusivament del comerç portuari i de la indústria vitivinícola.

El 1933 s'inicia la urbanització del que s'anomenarà Passeig de Circumval·lació, i que pretén envoltar tota la zona de la Part Alta de la ciutat. Els primers treballs són l'arranjament del Passeig Saavedra i del Passeig Arqueològic, que s'inaugura aquell any. Abans de la inauguració s'aixequen murs de sosteniment del Fortí Negre, s'aporten peces del Museu Arqueològic i es planten arbres. També aquest any es treballa en la construcció de l'Escola Normal, s'adecenten la façana del palau Municipal i la Font del Llorito, i desapareix el "Cuartel del Carro", traslladant tot el material a la caserna de Sant Agustí.

El 1936 es fan reformes a la Plaça de la Font, suprimint-se l'andana central i traient els grans plàtans i les escales del Portalet. Es fa el traçat de l'Avinguda de Colom (avui Rovira i Virgili) des del convent de "La Vetlla" fins el peu de la Muntanya de l'Oliva, i del futur Parc del Miracle, construint-se els primers terraplens i l'accés a la Platja del Miracle. També es treuen les runes de la voladura que s'havia fet el 1921, del penal construït sobre l'església romànica de Santa Maria del Miracle (3).

El període republicà (1931-1936) havia estat pròdig en projectes urbanístics, però la sublevació militar de juliol de 1936 ho aturà tot, i l'inici de la guerra i sobretot dels bombardeigs, obligà a la construcció de refugis, el més destacat dels quals es féu a la Plaça de la Font i Baixada Peixateria, aprofitant les galeries del Circ Romà.

LA POSTGUERRA

Els anys quaranta, com és de suposar, estan immersos dins la part més dura de la postguerra i parlar d'urbanisme és poc apropiat, tot i que hi varen haver unes actituds urbanístiques, caracteritzades d'una banda per la necessitat de reconstruir les destrosses de la guerra, però d'altra aprofitant per introduir la ideologia del règim en l'aspecte urbà.

Hi ha un aspecte monumental que es voldrà reflectir en els monuments commemoratius i en els edificis públics que s'inspirarà en models contemporanis italians i alemanys, però també revitalitzant elements emprats en temps de la dinastia dels Àustries. Un dels ideòlegs del moment, Ernesto Giménez Caballero, deia que la pedra és "romana", la pissarra "germànica" i el maó "indígena". Hom pot veure tots aquests materials arreu de l'àmbit urbà madrileny, juntament amb elements dòrics. Giménez Caballero deia que hi havia una gran identificació de la severitat del dòric amb la virilitat (4).

A les casernes i residències d'oficials s'emprà més aviat l'estil racionalista, mentre que els edificis dels governs militars eren classicistes i escorialencs. Això durà fins principis dels anys cinquanta, quan es canvià el rigor herreria per una mena de neoclassicisme vilanovià. Espanya havia esdevingut un regne sense rei i Franco feu servir el model arquitectònic borbònic, que proporcionava un escenari monàrquic que servia per fer oblidar el passat feixista (5).

Per la reconstrucció dels danys soferts per pobles i ciutats es creà el “Servicio Nacional de Regiones Devastadas” el març de 1938, que l’any següent esdevé “Dirección General de Regiones Devastadas” (6). Cal dir però, que aquest programa s’aplicà sobretot a l’anomenada “zona nacional”, i naturalment Catalunya no s’hi veié inclosa.

Als anys quaranta el règim rebutjava el racionalisme, perquè era un art “internacional, materialista, jueu i socialista alhora”, però, com hem vist, molts edificis es feien amb criteris racionalistes, tot i que els arquitectes hi afegien, superposats, els recursos semàntics exigits pel franquisme. A final de la dècada i gràcies a l’apertura internacional, afavorida per l’actitud dels EEUU cap el règim espanyol, s’aixecà la prohibició de la construcció “moderna” i els arquitectes tornaren a enllaçar amb les preocupacions arquitectòniques més vàlides d’abans de la guerra, com el racionalisme, el funcionalisme, els espais verds, la vivenda mínima, etc. (7).

LES NOVES EDIFICACIONS

Durant la guerra de 1936-1939 Tarragona fou bombardejada repetidament, destruint-se una gran part de la zona portuària, l’estació de ferrocarril i la factoria de CAMPSA. Una quarta part dels edificis de la ciutat havia sofert greus desperfectes i els seu arranjament ocupà els primers moments de la postguerra.

No cal dir que les destruccions dels bombardeigs possibilitaren canvis a la ciutat. Un nou mercat a la Plaça del Fòrum es construirà sobre el solar d’una casa aterrada per l’aviació; tanmateix la destrucció de l’antiga Duana s’aprofità per construir un mercat públic a la zona del port, però aquest no arribarà a funcionar.

Però a banda d’aquests equipaments de servei a la ciutat, el nou règim plantejà com a prioritàries dues noves edificacions: la caserna i la presó, i això encara dins de l’any 1939, quan la manca de subsistències és la principal preocupació de la població. El 7 de desembre d’aquell any, el **Diario Español** publica la notícia que l’Ajuntament comprarà terrenys que cedirà a l’Exèrcit per a la construcció de la nova caserna. El 24 d’abril següent, el diari parla d’una subvenció de 1.200.000 pessetes per a la construcció de les casernes. Això formava part d’un conveni amb el Ministeri de l’Exèrcit, en què aquest, cedia a la ciutat la caserna de Sant Agustí, el Camp de Mart, una casa al Portal de Sant Antoni i el solar i voltes romanes de la Rambla Vella (aleshores Rambla San Carlos). A canvi d’això, l’Ajuntament contribueix amb les esmentades 1.200.000 pessetes a la construcció de les casernes i dona terrenys entre l’Avinguda Colom (avui Rovira i Virgili) i la prolongació de l’Avinguda Catalunya, i fa una aportació de 729.925 pessetes.

Per tal de construir una nova presó per traslladar-hi els presos que aleshores es trobaven al castell de Pilats, l’Ajuntament ofereix, segons publica la nota del **Diario Español** del 12 de desembre de 1939, uns terrenys entre la prolongació de la Rambla i la carretera de Valls, a més a més dels serveis de clavegueram i de 150.000 pessetes. Després sufragarà amb un milió de pessetes, a mitges amb la Diputació Provincial, les esmentades obres, el projecte de les quals

s'aprova l'agost de 1941. Val a dir que ambdues obres suposen treure del centre de la ciutat unes instal·lacions incòmodes, alhora que permetran la planificació d'uns espais històrico-artístics (les voltes romanes i el castell de Pilats), i uns nous espais urbanístics (el camp de Mart i l'espai de l'actual plaça Verdaguer).

Diversos són els edificis destinats a equipaments que la ciutat necessitava, i que han estat fruit de la inquietud d'uns ciutadans o d'unes institucions, però que molt sovint, el seu acabament s'ha monopolitzat com un èxit dels polítics del moment. Això es dona sobretot en els anys quaranta, en què es rendabilitzen afanyos d'etapes anteriors a favor del nou règim.

Un d'aquests edificis és el de l'Escola del Treball, projecte de la Mancomunitat de Catalunya, les obres de la qual restaren en suspens durant la dictadura de Primo de Rivera, fins que en temps de la II República s'acabà de construir l'edifici. El *Diario Español*, òrgan segons la seva capçalera de "F.E.T. y de las J.O.N.S.", publicava en les efemèrides franquistes una mena de balanç del que havia estat l'any anterior. És així, que el 15 de gener de 1941, segon aniversari de l'entrada de les tropes del general Franco a Tarragona, publicà amb triomfalisme, i com si fos exclusivament una realització del nou règim, la notícia que l'any anterior havia entrat en funcionament l'Escola del Treball. Un article del 23 de setembre de 1944 comenta que aquell curs començarà a funcionar l'Escola, la primera pedra de la qual havia estat col·locada l'any 1931.

Un altre edifici heretat de l'època anterior i que ara s'acondiciona com a Preventori Antituberculós, és el Sanatori de la Savinosa. Són un seguit d'edificacions començades a construir cap a 1929 i que durant la guerra, per les necessitats que aquesta comporta, s'utilitzaran com a hospital i en part també com a caserna. El 29 de juliol de 1945 s'inaugura el nou centre sanitari que acollirà inicialment uns 200 nens.

El 1933 s'estava treballant en l'edificació de l'escola Normal del Magisteri, a la plaça dels Infants, però els intensos bombardeigs que sofrí la part baixa de la ciutat durant la guerra, ensorraren l'edifici. En els anys quaranta s'aixecarà un nou edifici, vora l'amfiteatre, a l'actual plaça del cardenal Arce Ochotorena.

El Museu Arqueològic era un dels vells projectes pendents que tenia la ciutat. Hi havia un projecte de Ramon Salas i Ricomà datat el 1912 i el 1915 s'adquireixen terrenys al costat del convent de Santa Clara, però el 1929 es planteja aixecar-ho a la plaça del Rei. El 16 d'abril de 1941 la premsa publica un estudi per a la construcció del nou museu. L'any següent s'aprova un crèdit i es compren els terrenys i un any després s'aprova el projecte de la seva construcció, que no començarà fins el novembre de 1948. Segons sembla, un dels esculls per a l'inici de les obres, era l'evacuació dels presos del Castell de Pilats, adjacent al solar on es construiria el museu. La seva inauguració no serà fins 1960.

Entre els altres edificis d'ús públic hi ha l'Hospital Provincial, que a l'agost de 1940 es projectà construir als terrenys del l'ex-fortí de Sant Jeroni, coneguts com "Casa Blanca", i que

s'inaugurà el primer d'octubre de 1945 com a sanatori antituberculós "Nuestra Señora de la Salud". Entre 1944 i 1947 es construeix l'edifici del "Instituto Provincial de Sanidad" al Camp de Mart, i molt a prop seu, el 10 de desembre de 1941 es posa la primera pedra de la "Casa Tutelar de San José".

EDIFICIS I LOCALS DE LLEURE

L'any 1936 funcionaven a Tarragona el Saló Modern, el Teatre Tarragona (ambdós a la Rambla Nova) i el Teatre Principal (a la Rambla Vella), que oferien sessions de teatre i altres de cinema, mentre que el Cinema Ideal (carrer Reial) i l'aleshores Cimena Metropol (Rambla Nova) oferien sols pel·lícules. La sala de l'Ateneu Tarraconense de la Classe Obrera (Rambla Nova, 20) i les Escoles del Treball, de l'Escola Normal i de les Escoles Cristianes oferien ocasionalment representacions teatrals (8). La guerra, com es natural, també afectà aquests locals. L'any 1942 s'habiliten els cinemes Tarragona i Modern i s'inauguren el Fémina (Rambla Nova) i el central Cinema (carrer Gasòmetre).

El Cinema Ideal quedà destruït en el bombardeig del 8 d'octubre de 1938. Aquell bombardeig danyà els edificis de Telègrafs i de la Duana, i nombroses cases i magatzems de la ciutat, i acabà de destruir el que quedava del Club Nàutic i de l'Escola de Pintura i Escultura de la Generalitat (carrer Gasòmetre) (9).

El Camp del Gimnàstic sofrí un greu bombardeig el 1938 i les seves instal·lacions quedaren destruïdes. El 1939, acabada la guerra, es netegen els enderrocs i el 1943 s'aprova la reconstrucció del Camp d'Esports. El 28 d'octubre de 1945 el diari comenta la inauguració del nou terreny de joc amb un partit, però sembla que les instal·lacions no estan acabades i la inauguració oficial del nou camp serà el 8 de setembre de l'any següent.

Cal parlar, però, de l'edifici que en aquests anys mou més polèmica pel seu futur i per les funcions que ha de desenvolupar: la plaça de Toros. Aquest edifici, obra de Ramon Salas i Ricomà (1885) i un dels primers de l'etapa modernista en les comarques tarragonines, havia quedat malmès per la guerra. L'any 1943 s'obre l'expedient per declarar-lo obra ruïnosa, i l'Ajuntament en proposa la seva adquisició per tal d'evitar el seu enderroc. L'any següent es treuen runes de la plaça i el dia de Sant Magí es fa una cursa de braus, que inaugura la nova etapa. El 1947 es subhasta el recinte, i la nova propietària, l'empresa "Cossetania, S.A." anuncia el 29 de gener de 1948 que s'enderrocarà l'edifici. A partir d'aquest moment, la premsa local publica un seguit d'articles i comentaris a l'entorn de la problemàtica de la Plaça de Braus.

LA VIVENDA

Com ja hem dit abans, una quarta part dels edificis de Tarragona havien sofert desperfectes durant la guerra. Era prou evident que no tots es podrien rehabilitar i que caldria pensar en construir nous habitatges. El febrer de 1940 s'anuncia la construcció de les "Cases Barates" per a obrers, promoguda per la "Central Nacional Sindicalista" (C.N.S.) que aplega el sindicalisme

vertical sorgit del nou règim. El 24 de maig de 1941 el diari anuncia la subhasta de les obres, i el 18 de juliol de 1945 es lliuren les claus de les noves vivendes, que s'anomenen "Grupo de Alegría y Descanso", i que popularment s'anomenaran "Casa Bloc"; avui donen la forma al carrer del Marquès de Guad-el Jelú, entre l'Avinguda d'Andorra i l'Avinguda del President Lluís Companys. És un edifici aïllat, d'aquí el seu nom de "Casa Bloc", i és la més destacada representació de l'arquitectura racionalista a terres tarragonines.

També entre 1941 i 1945 es construeix el grup de vivendes Maria Josepa Massanes (poetessa tarragonina del segle XIX), coneguts com "Les Cases del Mestres" i que es troben entre la Casa Bloc i l'Avinguda President Companys. Una mica més amunt, a l'avinguda República Argentina, s'acabaran el 1946 les "Viviendas de los Suboficiales": altres vivendes per a militars es faran després davant la nova caserna de l'Avinguda de Catalunya. El 20 de juny de 1943 s'anuncia el projecte de les 35 vivendes-xalet "La Salle", però la seva construcció no s'acabarà de materialitzar fins a la dècada següent.

Durant el conflicte bèl·lic, els bombardeigs havien causat molts danys al port i com és natural, al seu voltant. En acabar la guerra, al Serrallo es reparen els desperfectes i gràcies a la revalorització del peix, com a conseqüència de l'escassetat d'aliments, es poden fer millors al barri. Entre 1952 i 1955 es construeix el grup "Verge del Carne", al carrer de Salou.

Al voltant de 1946 apareixen les primeres cases a Torreforta. El 1950 el patronat "Arce Ochotorena" inicia la construcció de 75 vivendes protegides que s'acabaran dos anys després. El 1953 es comença la construcció de l'església que s'inaugura el 1956. El 1955 acaba la construcció de 232 vivendes corresponents al "Primer Plan Sindical". Torreforta té uns 400 habitants i poc després començarà la gran crescuda del barri (10).

Cal esmentar també que cap a la meitat dels anys quaranta, es construeixen cases-xalet a l'inici de la Via Augusta i per sota del Passeig de Sant Antoni, conjunt que s'anomenarà des d'aleshores "Ciutat Jardí".

MUSEUS I RECINTES HISTÒRICS

Ja hem comentat abans l'arranjament del Passeig Arqueològic i el projecte del nou Museu Arqueològic Provincial. Un altre museu, el Diocesà, inaugurat el 1915, es torna a reorganitzar després de la guerra, però queden dos grans temes per resoldre: l'Amfiteatre i el Fòrum romà.

Haviem dit també que l'any 1936 s'havia traçat el futur Parc del Miracle, construint-se els primers terraplens i l'accés a la platja, a més a més de començar a treure les restes de l'enderroc del penal, aterrat el 1921. La guerra, com és natural, també aturà el projecte de parc, i els primers anys de postguerra, la zona continuà en un total abandonament. És així, que el 2 d'octubre de 1945, Lluís M. Mezquida publicà al un article titulat: "El anfiteatro y Santa María del Milagro, dos monumentos abandonados", que dóna prou detalls de la història i de la situació actual d'ambdós monuments. Cap a final de la dècada i gràcies a la "Fundació Bryant" i als "Amigos del Anfiteatro" de la Societat Arqueològica, s'excava el monument, coincidint

amb la construcció del parc. El 20 de febrer de 1952 s'hi celebra la Festa de l'Arbre, s'hi planten pins, acàcies, xipresos i altres espècies i es construeix el brollador conegut popularment com de "les tres granotes", al mig d'una nova plaça circular.

La Tàrraco romana tenia dos fòrums : el provincial, que ocupava una gran part del que avui anomenem Part Alta i que es comença a construir al voltant de l'any 70 dC., i el de la colònia, d'època tardo-republicana i que es podria datar segle i mig abans. La història contemporània d'aquest fòrum és prou dramàtica. Mossén Joan Serra i Vilaró l'havia excavat entre 1926 i 1930, i cap el 1932 n'havia redactat la memòria. Lluís M. Mezquida, el periodista més sensibilitzat pels temes locals, comenta al diari l'abandonament en què es troba el fòrum, del qual se'n treuen restes per aprofitar-les per a la construcció ; s'hi fa foc, i hi juguen els nens (D.E. 14-I-1945, pàg. 5). A finals de 1947 apareixen diversos articles i notes al diari, i finalment el 10 de desembre, es publica la notícia que l'Estat compra els terrenys per procedir a la seva reconstrucció. Fent un salt de vint anys, direm que cap a finals dels seixanta es clou el recinte, es neteja l'espai i s'hi aporten algunes peces reconstruïdes de forma ideal.

MONUMENTS FRANQUISTES

Tarragona, aleshores, modesta capital de província, no meresqué de les autoritats governamentals la ubicació de gaires monuments del règim.

Tot i que no sigui un monument típic, cal parlar de l'escultura de l'emperador Cèsar August que es troba al nostre Passeig Arqueològic. És una reproducció en bronze de l'estàtua d'August de Prima Porta (Museu del Vaticà) i fou regalada per Mussolini l'any 1934. En l'etapa de govern del Front Popular, fou retirada del Passeig. L'onze de juliol de 1939, en una visita que realitzà a Tarragona el Comte Ciano, un dels actes principals va ser la restitució de l'estàtua al seu lloc. Actualment la peça continua al Passeig Arqueològic però resta oblidat el seu origen i hom la pren més aviat com una al·lusió a la Tàrraco romana.

El que sí és una mostra típica, és el monolít rectangular commemoratiu que s'alçà a la Plaça de la Font (aleshores de José Antonio) i que es pot veure reproduïda al Diario Español del 26 de gener de 1940, a la primera pàgina. El monument fou traslladat més tard a la Plaça Imperial Tàrraco, a prop de l'actual edifici de la Universitat. Posteriorment fou col·locat a la carretera de València, gairebé davant del barri d'Icomar.

El que tingué més importància urbanística i, evidentment política, fou el "Monumento a los Caídos", que s'alçà al final del Passeig de Sant Antoni, alhora que s'urbanitzava aquella zona. Una de les primeres notícies a la premsa apareix el 27 de febrer de 1941, anunciant l'obertura d'una subscripció popular per l'erecció del monument. El 26 de juliol següent, un ampli article descriu el projecte. La importància que el fet de la seva inauguració motivà, la tenim reflectida en el diari del 27 de juliol de 1943, quan comprovem que de les sis pàgines que aquell dia edità el diari, dues i mitja estaven dedicades a la inauguració, que tingué lloc diumenge dia 25, festa de Sant Jaume. El dia 28, a la pàgina 3, hi ha les característiques del monument. Actualment la

zona rep el nom de "Jardí de la Reconciliació", com una manifestació de desig de superar el record de la Guerra Civil.

ALTRES FETS URBANÍSTICS

El 1944 es projecta la prolongació de la Rambla fins els horts del Francolí i un augment del cabal d'aigües per la ciutat. També es projecta acabar la urbanització del Passeig de Circumval·lació que s'havia iniciat el 1933 amb l'ordenació del Passeig Saavedra i del Passeig Arqueològic. Amb el projecte de 1944 s'arranja el Passeig de les Palmeres, que en aquells anys s'anomenava de Calvo Sotelo, es construeix un mur a les escales del capdavall del Passeig de Sant Antoni (aleshores de "La Victoria"), i es fa un jardí al voltant del "Monumento a los Caídos".

Per les festes de Santa Tecla del 1946 s'inauguren les obres del Mirador. A finals de la dècada s'acabarà la urbanització de la Via de l'Imperi, del tram proper al portal de Sant Antoni, del voltant de la Casa de Beneficència (actual edifici de la Diputació Provincial) i del darrera de l'Escorxador, incloent l'entrada al Passeig Arqueològic. La reforma del Passeig de Sant Antoni s'inaugurà el febrer de 1951, i el Passeig Torroja el 15 de gener de 1952.

A la fi de 1944 s'adjudiquen les obres d'accés als nous molls, regularitzant i desviant la desembocadura del riu Francolí.

Una preocupació que es pot constatar llegint la premsa dels anys quaranta, és recuperar el pas per Tarragona dels trens directes. L'any 1927 fou suprimit l'únic tren de viatgers que anava directe a Barcelona; des d'aquell any, els qui hi volien viatjar havien d'anar a enllaçar a l'estació de Reus. El 8 de setembre de 1940 el Diario Español comenta en primera pàgina que hi ha un pressupost de 10.636.102 pessetes que inclou la doble via entre Reus i Tarragona, la renovació de la via antiga i la substitució del pont del ferrocarril sobre el Francolí. Es publiquen un seguit de notícies que informen de les gestions efectuades, i el primer d'octubre de 1944 s'anuncia a la portada que Tarragona tindrà ferrocarril directe des de Madrid. Serà realitat el 1952 després de la construcció de la doble via Reus-Tarragona.

El 29 de novembre de 1945 l'Ajuntament cedeix un solar per a l'edificació del que més tard serà la parròquia de Sant Pau. Les obres començaran l'abril de 1947. El 22 d'abril de 1956 el Cardenal de Arriba y Castro fa la benedicció del nou temple que ha d'acollir els feligresos de la zona d'eixample que s'inicia a l'aleshores Avinguda Vallenguda Vallenguda.

El 1947 comença l'enderroc de la caserna de Sant Agustí, anexa a l'actual església del mateix nom. Això permetrà l'apertura de la Plaça Verdaguier, que s'iniciarà el 1952, les obres de la qual acabaran dos anys més tard.

El febrer de 1950 Tarragona s'anexiona el terme de Tamarit, que inclou Ferran i Molnàs. Aquest fet possibilitarà, anys a venir, l'ordenació del litoral. Amb el començament de les obres de la "Ciudad Residencial de Educación y Descanso", el 1953 a la Platja Llarga, s'iniciarà el desenvolupament de la banda de llevant de la ciutat.

NOTES

- (1) OLIVÉ I SERRET, Enric - PIQUÉ I PADRÓ, Jordi - RICOMÀ I VENDRELL, F. Xavier : Tarragona. *La imatge i el temps*. Ajuntament de Tarragona (Tarragona), 1990, pàg. 92.
- (2) MEZQUIDA GENÉ, Lluís M.: *Medio siglo de progreso urbanístico*. "Revista Técnica y de Información". Cámara Oficial de la Propiedad Urbana de la Provincia de Tarragona (Tarragona), núm. 3, juny 1961, pp. 77-81.
- El tema de l'ordenació ferroviària i, fins i tot, el d'un possible canvi en la ubicació de l'estació de ferrocarril, ha estat tractat gairebé d'ençà que passà el primer tren per Tarragona. Cal tenir en compte que l'emplaçament de la primera estació, vora el port, fou provisional, i al llarg dels anys es parlà d'una nova ubicació. Encara avui, és tema de negociacions el canvi del traçat del ferrocarril o el soterrament de la via, per a una millor ordenació de la façana marítima tarragonina. És interessant veure l'informe que elaborà el director de la Junta d'Obres del Port, l'enginyer Saturnino Bellido, fa més d'un segle: *Puerto de Tarragona y estaciones de ferro-carriles que confluyen en esta capital. Memoria que publica la Junta de las Obras del Puerto haciendo ver los grandes perjuicios que tanto el mismo como el comercio y la ciudad sufren con las actuales estaciones de ferro-carriles y medios que pueden emplearse para remediarlos*. Imp. de Puigrubí y Arís (Tarragona), 1883.
- (3) MEZQUIDA I GENE, Lluís M.: *Medio siglo...* pp. 77-81.
- (4) BONET CORREA, Antonio: *Espacios arquitectónicos para un nuevo orden*, dins *Arte del franquismo*, Ediciones Cátedra, S.A. (Madrid), 1981, pàg. 20.
- (5) Op. cit. 16 i 23.
- (6) DIÉGUEZ PATAO, Sofía: *Arquitectura y urbanismo durante la autarquía*, dins *Arte del Franquismo*, Ediciones Cátedra, S.A. (Madrid), 1981, pàg. 47.
- (7) CIRICI, Alexandre: *La estética del franquismo*. Ed. Gustavo Gili, S.A. (Barcelona), 1977, pp. 124, 180 i 182.
- (8) MONTARDIT, Núria: *El teatro, el cinema i les varietats a Tarragona* (1936). Col·loqui Internacional II República Espanyola. Comunicacions presentades a la ponència III. Universitat de Barcelona. Facultat de Filosofia i Lletres. Tarragona, 1981, pp. 288-299.
- (9) GONZALEZ HUIX, Francisco J.: *El asedio aéreo de Tarragona. 1937-1939*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV (Tarragona), 1990, publicació núm. 166, pp. 106-109.
- (10) PUJADAS, J.; BARDAJÍ, F.: *Los barrios de Tarragona*. Ajuntament de Tarragona (Tarragona), 1987.

Vista de l'estat de les obres del Museu Arqueològic, març de 1953, obra de l'arquitecte F. Monravà Soler, que esdevindrà, juntament amb la nova presó Provincial i la caserna de l'Avinguda Catalunya, en un dels edificis més emblemàtics. (Foto d'autor desconegut (MHT)).

LA FALANGE DE FLIX: ASPECTES SOCIO-ECONÒMICS I POLÍTICS (1938-1965)

Josep Sànchez Cervelló

INTRODUCCIÓ

Flix és una localitat industrial en mig d'un territori eminentment agrícola, essent el nucli de població més important de la zona compresa per les ciutats de Reus, Lleida, Tortosa i Casp. Amb tot, el cens de 1940 li assenyalava 4.336 habitants i el de 1960 5.330, a partir de llavors la població ha anat davallant inexorablement.

La importància d'aquest treball pot venir, si de cas, del paper de Flix com a epicentre de les comarques de la Terra Alta, Priorat i Ribera d'Ebre -al bell mig de la Catalunya rural-; del fet que no hi ha estudis sobre la Falange en localitats petites i també perquè com que aquest partit tenia una estructura organitzativa centralitzada en la figura del cap provincial, que impartia a totes les seccions locals les mateixes directrius sobre movilització política, organització, estratègia d'implantació, etc.. de l'estudi d'un petit poble de l'Ebre podem extreure conclusions i dades d'abast supra-local.

El present treball també ens mostrarà com FET i de les JONS no va ser un moviment aliè a la població i encara que la seva implantació es realitzà al socaire de l'avançada dels exercits nacionalistes, tenia darrera un gran sector de la població que malgrat haver-la rebutjat abans del conflicte bèl·lic, després desitjà adherir-s'hi: uns perquè eren catòlics i la República, amb el seu anti-clericalisme els ferí; d'altres perquè eren membres de les classes dirigents o dels partits de dreta i la Revolució, encetada el juliol de 1936, els perseguí. Aquests sectors de la població, engreixats amb els oportunistes de tota mena que sempre estan disposats a saltar al carro dels guanyadors, seran el component bàsic de FET i de les JONS.

En resum, no sols en el cas de Flix que ara plantejo, sino també pel succeït a altres pobles que vaig treballant -Ascó (Ribera d'Ebre), Fatarella, Horta de Sant Joan i Gandesa (Terra Alta) i Benifallet (Baix Ebre), tots més petits que Flix-, tenien una potent organització falangista.

Les arrels de la Falange a Flix s'han de buscar en les represàlies desencadenades pel Comitè de la CNT-FAI que dirigí el Consistori i la vida econòmica de la població a partir del fracàs de l'aixecament militar de Barcelona, i que comportà en total 18 assassinats (1), afectant primer als catòlics: un ban del Consell Municipal de la darrera setmana de juliol de 1936 va exigir el

lliurament de tots els objectes de culte privats, essent cremats a la plaça de l'església, a la vegada que es profanava i saquejava el temple i l'ermita. Les mides anticatòliques van continuar amb l'execució dels dos capellans (2), la prohibició del culte i la transformació de l'església en mercat. Al temps que les organitzacions polítiques de dreta eren clausurades i els seus membres silenciats. La força que pagà un preu més elevat fou la Comunió Tradicionalista amb 9 morts (3) cosa que suposà el desmantellament de la seva Junta Directiva (4). També mataren a diversos afiliats a la Lliga Regionalista i intentaren fer el mateix amb el màxim dirigent del Partit Radical que governaven coal·ligats l'Ajuntament (5). Les altres morts es van produir per fets polítics anteriors al 18 de juliol o per qüestions personals (6).

Tots aquests sectors de la població que van ser agredits per la República i per la Revolució van ser el nucli vertebrador de la Falange local, cosa que obviament té fàcil comprensió. Però la Falange de Flix també es nodrí, incomprendible de gran part dels membres de l'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) (7). Els perseguits i els que van canviar de bàndol, els convençuts i els oportunistes van crear una nombrosa organització disciplinada i capaç de conduir la vida socio-política de Flix des del final de la Guerra Civil fins a l'arribada de la democràcia, si bé a partir dels anys 60 la seva legitimitat cada cop fou més qüestionada, encara que això no els impedí realitzar la política que consideraven més adient.

La Falange com a partit polític estructurat i funcional que cobrava quotes i que realitzava una tasca d'adoctrinament polític i de mobilització de la població va anar desapareixent a poc a poc a partir de 1965 quan van substituir el cap local el 1965, convertint-se el partit en un fòssil, en una carcassa incapaç de generar moviment i adhesions, essent l'acció política dirigida, progressivament, des de l'Ajuntament. És per això que el present treball abarca solament la vida de FET i les JONS de 1938 (data en què es va crear a Flix) fins a 1965 (en què el partit deixà de funcionar com a tal). També deixo per un altre moment parlar de la Secció Femenina, el Front de Joventuts i la Confederació Nacional de Sindicats ja que, tot i depenent de la Falange local, tenien en la pràctica una vida autònoma.

La Falange a Flix, durant el període estudiat, tingué dues etapes: la primera va d'abril de 1938 fins al juny de 1941 quan la vida política local estava alentada per FET i de les JONS però no totalment dirigida; i la segona va de juny de 1941 fins a l'octubre de 1965 en què el partit s'assegurà en exclusiva la vida política de la població.

LA BICEFÀLIA ENTRE L'AJUNTAMENT I EL PARTIT (ABRIL 1938-JUNY 1941)

Els orígens de la Falange van paral·lels a l'avanç de les tropes franquistes. El 30 de març de 1938, davant l'imminent arribada dels exèrcits de Franco, tots els responsables polítics republicans i la immensa majoria de la població abandonaren la vila. Llavors l'organització de la contra-revolució fou immediata: "Ante el temor que irrumpieran de un momento a otro las Fuerzas Nacionales, muchas familias (...) huyeron de sus casas la noche anterior. De los mandos

no quedó ni uno (...) y empezó a surgir el diálogo (entre los que se habían quedado), y de éste la necesidad de tomar decisiones, y la primera fue (...) la de hacer un pregón convocando a los cabezas de familia de la localidad para que se personaran en el Ayuntamiento (...) la llamada fue fructífera; podíamos decir que el salón se llenó. Uno de los que más claramente expresó la situación fue el Dr. Barenys y atendiendo a lo que en principio se acordó, de los mismos reunidos, y a viva voz salieron los nombres para formar una comisión gestora de cuatro señores para que de momento orientaran la vida de la población. Salieron en seguida tres nombres que fueron los de D. José Mestres Carranza, D. Juan Alabart Sancho y D. Maximinio Prada Ortiz. Todos los reunidos coincidían en que habían de ser 4 y como nadie no proponía a nadie, hubo una voz que dijo: "si falta uno, y yo sirvo, contar conmigo". El que se había propuesto a sí mismo era D. Francisco Sanjuan Fortuny" (8).

Aquest relat és especialment significatiu perquè qui s'autonomenà per formar part de la comissió gestora seria el futur cap local de la Falange durant els pròxims 27 anys, per tant, és obvi que FET i de les JONS no existia a Flix abans de 1938 perquè si no hagués entrat al consistori com a membre d'aquest partit i no a títol individual. I també revela el poc relleu i la poca significació política que fins aquell moment aquest tenia (9).

La primera reunió de la nova comissió gestora se celebrà el dia 10 d'abril de 1938 i en l'acta de la mateixa, en un intent de legitimació, assenyalen que s'han constituït "por elección entre la población de orden" (10). Sorprenentment, a part de les quatre persones esmentades -Mestres, Alabart, Prada i Sanjuan-, s'hi van afegir: José Piera Jover, Antonio M. Cemillán Navas i Juan Forcades Bagés. L'elecció d'alcalde es va fer entre tots els components mitjançant votació. El resultat fou: Mestres Carranza 6 vots, Sanjuan Fortuny 4 vots, Piera Jover 3 vots.

Aquest Ajuntament tenia la seva capacitat d'acció molt limitada. Primer perquè a l'altre costat del riu estaven les forces republicanes i com que, a Flix l'Ebre fa un meandre pràcticament estaven rodejats: "Hoy el aislamiento de nuestra población es casi total pues está batida por la fusilería y artillería enemiga desde ambos lados de la población" (11). Per això els serveis d'avituallament, aigua, llum, recollida d'escombraries no estaven garantits, cosa que feia que la població estigués gairebé deshabitada "reducida a una décima parte del censo normal" (12). Per acabar de complicar les coses el poble restà fins a l'inici de la Batalla de l'Ebre sota administració militar, ja que estava a menys de 25 km. del front de combat. El nou consistori procurà en primer lloc solucionar la qüestió de l'aprovisionament de la població, però tampoc descuidà la implantació del nou Estat.

La primera notícia que tenim de la Falange és del 28 d'abril quan s'especificà que el refugiat Pascual Garcia quedava a disposició de la secció local d'aquest partit pel que fos necessari (13), la qual cosa significà l'inici de la implantació del partit a Flix en base a la repartició de papers entre els dos homes forts del consistori: J. Mestres i F. Sanjuan, encarregant-se el primer de la tasca municipal i l'altre d'organitzar el partit. En principi, el paper de cap del partit fou insignificant, tractant bàsicament d'agrupar la quitxalla de la població per crear les futures

milícies, impedit-los així que anessin a robar fruita pels horts o que saquegessin les cases buides. Ambdues qüestions preocupaven altament les noves autoritats municipals (14). De fet, en un primer moment el paper de la Falange fou marginal, perquè fins i tot les tasques d'informació que més tard li serien confiades en exclusiva, en aquells moments passaven a través del consistori o directament entre els afectats i les autoritats militars com ho demostra el fet que, ja el propi 4 d'abril, coincidint amb l'entrada de les tropes franquistes a la població, aquestes van executar dos residents considerats d'esquerra (15). De fet, els avals i els informes procedeixen del consistori en un primer moment i especialment de la seva comissió de governació (16), tal com ho assenyalen les actes municipals quan el 27 d'abril es dictamina sobre cinc soldats ex-republicans detinguts per l'exèrcit nacionalista.

Així mateix portaren a terme les esbrinacions sobre el grau d'adhesió de cada família a la causa nacionalista, estant documentades des del 5 de maig encara que van haver de començar molt abans: el Sr. Cemillan, amb l'ajut d'altres persones, probablement lligades a la Falange, elaboraren una primera relació que fou "lo más exacta posible de los pisos cuyos habitantes se encuentran en zona roja". A partir d'aquesta "el consistorio acuerda por unanimidad clasificar a los ausentes según sus antecedentes personales" (17), cosa que vol dir que els que estaven a la localitat ja havien estat controlats, de fet des de finals d'abril s'havien produït les primeres condemnes de desterrament (18). En altres casos l'encarregat de la repressió fou l'exèrcit com s'entreu a l'acta de la reunió de l'1 de juliol de 1938 i en la qual el tinent alcalde preguntà perquè s'intenta modificar el sistema d'emissió d'informes: "pues hasta ahora se prescindia en absoluto de consultar con los concejales para evaluarlos. Pues hemos visto que se confinaba a varios vecinos y el Ayuntamiento ignora las causas que motivaron este exilio". L'alcalde li digué: "que las órdenes de confinamiento procedían de una autoridad ajena al Ayuntamiento, que s'entén és el comandant militar. El segon tinent alcalde li replicà "que esa autoridad debe obrar de acuerdo con la alcaldía y sobre todo con los informes que esta le haya proporcionado". I el cap local de Falange encara és més explícit quan diu que el comandant militar "obró por su cuenta, pues de haber obrado de acuerdo con la alcaldía y con la jefatura local de Falange algunos individuos no habrían sido exiliados y en cambio otros que siguen aún en la localidad estarían fuera" (19). El fragment és suficientment aclaridor de l'escassa rel·levància que fins aquells moments tenia a Flix el partit únic. De fet abans d'aquesta data s'havia limitat a col·laborar en les tasques municipals donant suport a qualsevol activitat que es fes, ja que com a mida de control moltes comissions organitzadores comptaven amb elements designats expressament pel partit. Tal com succeí el 5 de maig quan es constituïren les Juntas Agràries i la d'Existències, seguint les indicacions del Govern Civil de Saragossa, -província de la qual Flix depenia en aquells moments-, ja que gran part de la de Tarragona estava en mans de les forces republicanes. La primera amb la missió "de estudiar las manifestaciones de los damnificados por las hordas marxistas" (20) i la segona per tractar de millorar les vitualles alimentàries de la població (21).

Les milícies de Falange, recentment creades, es destinaven a tasques d'intimidació i vigilància (22) i s'instal·laren des d'un primer moment a l'antic local de la Unió Obrera, que havia estat confiscat. Amb tot, aquestes milícies ni reforçaren el paper del partit ni tingueren una vida autònoma, sinó que es convertiren en col·laboradors de l'Ajuntament, mentre que aquest depenia de les indicacions del tinent de la Guàrdia Civil, Teodor Pérez Febrero.

Aquesta incipient estructura cívica-militar es desmontà amb l'inici de la Batalla de l'Ebre el 25 de juliol de 1938, quan les tropes de la República reconqueriren Flix. Des de la població els moviments de les tropes de l'altre costat del riu eren visibles, per això l'alcaldia, dies abans havia fet un ban en què demanava que tots els homes útils de la localitat quan sentissin les campanes es reunissin als 4 camins i allí se'ls assignarien missions. El grup més nombrós es quedà allí, vigilant el nucli de comunicacions que lliga Flix amb Ascó, Riba-roja i La Fatarella, mentre un altre anà a vigilar el pas de la "barca de dalt". Als 4 camins la gent va fer una trinxera i es preparava per defensar-se, pensant-se que els reforços nacionalistes acudirien per repelir l'agressió, "però els rojos eren molts més i en veure's en inferioritat van intentar retirar-se cap a la Fatarella" (23). Alguns resultaren morts (24) i prop d'un quinzena detinguts. La filla de Josep Cervelló Bagés, un dels empresonats, assenyala: "els prengueren amb un camió cap a la caserna Carlos Marx de Barcelona i tornaren setmanes després carregats de polls" (25). Els civils de la "barca de dalt" col·laboraren amb les forces nacionalistes atrinxerades a l'Era Nova, resistint 9 hores després que la resta de la població i l'Electro-Química de Flix (EQF) haguessin estat ocupades (26).

De la desfeta dels 4 camins "quatre defensors van aconseguir fugir: Sanjuan, Joan Forcades Bagés, Marià Sabate Bagés i Joan Sabate Fernández. Van tornar cap al poble on s'amagaren a les clavegueres del carrer Sant Roc i d'allí van anar a parar al riu, ja que el volien passar i anar cap als nacionals, però algun d'ells no sabia nedar i es van amagar a la "Roca del Tormo" i al tercer o quart dia un de Flix els va denunciar (27). Primer, els van portar a la presó de "Pilatos" i els hi van fer un judici. A Sanjuan el condemnaren a mort i als altres a 20 o 30 anys. Després els prengueren cap a Barcelona d'on sortiren en acabar la guerra (28).

La premsa falangista difongué la notícia que el cap local de Flix havia estat ajusticiat (29), cosa que redundà en el prestigi de Sanjuan que, quan tornà al poble després de la caiguda de Barcelona, disposà d'un "passat" heroic superior a la resta de companys del partit, cosa que l'ajudà a reforçar el seu liderat al si de la Falange local. Així, el que fou la seva mà dreta al partit assenyalaria el dia que complí 20 anys com a cap local de les JONS: "y junto con otros camaradas Sanjuan, que no quiso dejar Flix, fue hecho prisionero, después de una penosa odisea, por los Rojos. Juzgado en Tarragona y condenado a muerte, conoció lo que eran las carceles rojas, el hambre, el abandono, sin embargo nada ni nadie debilitó su espíritu y su fe en Dios y en la victoria final de nuestro invicto y glorioso Caudillo de España. Con la liberación de Barcelona, Sanjuan volvió a la libertad, y de regreso a Flix, vuelve de nuevo a su lugar, a su Falange" (30).

Flix, situat a primera línia fou bombardejat ininterrompudament, essent pràcticament tota la població civil evacuada el 17 d'agost (31). Les tropes nacionalistes no tornarien a ocupar aquella muntanya de ruïnes fins el 16 de novembre de 1938. La normalització de la vida local va ser molt lenta, els refugiats van tardar temps a tornar (32), perquè la guerra encara continuava i molta població anava acompanyant les forces republicanes en la seva retirada. La situació política després de la segona entrada franquista a Flix es caracteritzà per un progressiu ascens del paper de la Falange que tutelà l'acció municipal, però no la substituï.

Aquesta preeminència que la Falange jugaria durant aquest període ja s'evidencià el 19 de gener de 1939 quan es constituï formalment el nou Ajuntament, en una cerimònia que fou copresidida pel comandant militar de Flix, tinent coronel Manuel Miró Abadía i el cap local de la Falange Ramon Pardell Alabart (en el càrrec fins al retorn de Sanjuan). La importància del partit venia del fet que encara que els membres del consistori no fossin del partit, i en un principi molts dels seus integrants no ho eren -simplement eren "gent d'ordre"-, necessitaven per ocupar el càrrec el vist i plau de la Falange, i després de la recuperació de Flix pels franquistes, totes les comissions públiques (33) o privades foren presidides pels representants de la FET i de les JONS.

És a dir, la Falange marcava l'acció política que havia de seguir el consistori, però no exercí directament el poder. Dins d'aquesta divisió de papers, un tant forçada i no exempta de tensions, l'Ajuntament va anar prenent les mides necessàries per a la consolidació del nou poder. Així se celebraren funerals per les víctimes assassinades pels republicans i modificaren els noms tradicionals dels carrers per d'altres d'acord amb el nou règim (26.IV.39); van prohibir els llibres marxistes i polítics en general, així com la literatura que anés en contra de les bones costums, mentre impulsaren les celebracions de les festivitats religioses (7.VII.39) i les del nou calendari franquista (27.VII.39), van depurar els funcionaris municipals segons el grau d'adhesió que mostressin al "Glorioso Movimiento Nacional" (9.VIII.39) i recuperaren els edificis de culte i llurs imatges (13.III.40). Es podria dir que aquestes mides (preses a les dades entre parèntesi) van ser el programa comú en què coincidiren partit i Ajuntament, però obviament la potenciació del partit va anar buidant de legitimitat el consistori.

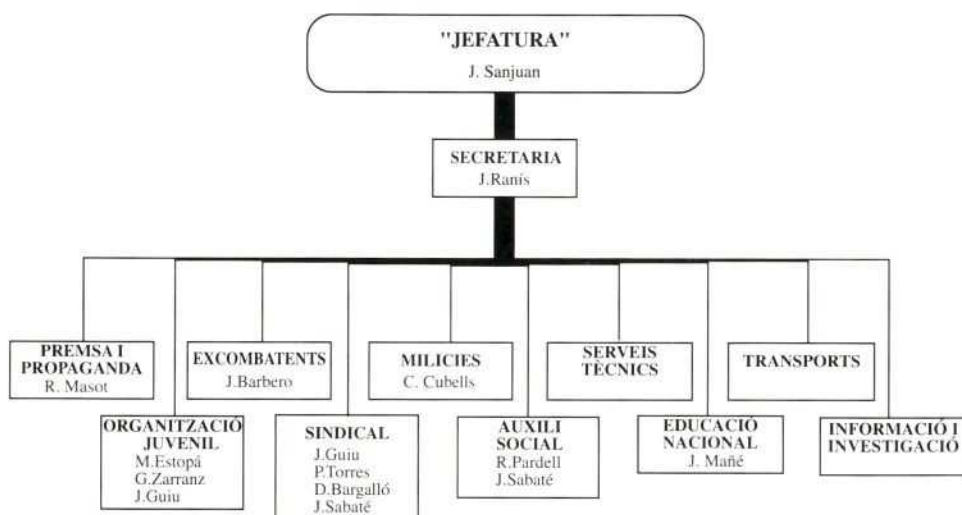
De novembre de 1938 fins als darrers dies de gener de 1939 la Falange no funcionava com un partit sinó més aviat com un moviment desorganitzat que anava socorrent les necessitats que tenia el nou poder a Flix, estava al capdavant Ramon Pardell -transitoriament fins al retorn de Sanjuan- essent els seus col·laboradors més destacats: Josep Ferrús Suñé, Pau Torres Cervelló i Miquel Daura Mur. El primer local de la Falange l'inauguraren el 21 de maig de 1939 al carrer Gambau, cantonada amb la Plaça Espanya -casa Montbrió-, on als baixos havia funcionat durant la guerra un cafè regentat per un dels dirigents del PSUC i de la UGT. Però en aquest local confiscat hi estigueren poc temps perquè els refugiats van reclamar-ne la propietat i marxaren al local de la Unió Social, societat que fou adherida a FET i JONS, i al 1941 (35) es traslladaren a l'ex-local de l'Associació Obrera de Flix (36), on també s'hi havia instal·lat

l'Auxili Social.

El partit, ja mesos després de la tornada de Sanjuan, encara no estava estructurat ni en seccions ni en àrees determinades, sinó que el cap a la tasca d'informació i vigilància i, en definitiva, a consolidar el nou règim. La primera estructura organitzativa és d'octubre de 1940, imitant la composició oficial que tenia el partit, basat en dues seccions: la masculina i la femenina

SECCIÓ MASCULINA
F.E.T. I DE LES J.O.N.S.
-FLIX-

OCTUBRE 1940

Aquest organigrama consagrava l'estructura piramidal de poder, consubstancial amb el partit. El "cap" era qui decidia amb l'ajut del secretari a qui consultava les decisions més importants malgrat que en darrer terme la decisió fos exclusivament seva. Sota d'aquest "petit comitè" hi havia deu departaments, alguns dels quals (servei tècnic, transports investigació i informació) formalment no eren ocupats per ningú. D'informació i investigació se n'ocupà directament Sanjuan i dels transports i serveis tècnics Ranis amb la col·laboració de la resta de la Junta, perquè veritablement la Falange de Flix més que funcionar com un partit estructurat en què cada responsable d'una secció feia el treball específic de la seva àrea, es realitzava una tasca de conjunt. Davant un esdeveniment concret s'aprobava, primer, el programa i es

repartien les tasques per dur-lo a terme entre els principals membres de la direcció, independentment del treball que formalment tinguessin atribuït. Per tant, l'adscripció d'algú a un departament era més formal que real i significava, sobre tot estar preparat per treballar en el que més convingués.

Les primeres dades d'afiliació són de l'any 1940 però es refereixen a la Central Nacional Sindicalista (CNS) on la militància era obligatòria, per tant, la xifra de 700 inscrits és poc significativa. Més aclaridores són les de l'organització juvenil amb 100 integrants, o les dels 130 assistits a l'Auxili Social i les dels 20 ex-combatents (37). El nombre exacte d'afiliats al partit no el coneixem, però el que fou secretari de la Falange els xifra entre uns 400 o 500 "al principi tothom ho era, uns per tenir permís d'arma per anar a caçar, altres perquè es pensaven que Alemanya guanyaria la guerra, altres perquè el carnet els donava tranquil·litat... fins 1945 la militància fou anormalment alta" (38).

Amb tot, ens enganyariem si penséssim que el partit era l'única i exclusiva font de poder, ja que l'Ajuntament disposava d'un gran marge de maniobra, com ho demostra que totes les tasques administratives es realitzaven des del consistori, incloent-hi les d'informació política. La població recluida als camps de concentració necessitava els avals per sortir-ne, a vegades aquests els otorgà el consistori exclusivament, (5.VII.38), d'altres aquest i el cap local de la Falange (15.II.39), d'altres l'Ajuntament amb una comissió de FET i les JONS i un grup de persones "d'ordre" (1 i 15.III.39). Aquesta és la prova més obvia que la Falange no controlava totalment la situació, sino no hagués estat necessari que ni l'Ajuntament ni les persones addictes juguessin cap paper en una qüestió tan sensible com la dels avals (39). Per tant la fase de novembre de 1938 fins al juny de 1941 és una època de progressiu ascens del paper de la FET i JONS, però aquest ascens es realitzà en estreta col·laboració amb l'Ajuntament, col·laboració que arribà al climax quan el cap local de la Falange realitzà gestions per dotar al municipi d'una barca pel pas del "riu de dalt", a través de les vies internes del partit, reforçant la petició que per via administrativa havia fet l'Ajuntament. Al llibre d'actes l'equip municipal féu constar el seu agraïment a Sanjuan (40). De totes formes el consistori mai no negà les exigències que li plantejà la Falange que cada cop foren més freqüents, en consonància amb el seu progressiu protagonisme. Les peticions del partit sempre eren acceptades per unanimitat i sense discussió, tal com succeí al gener de 1940, quan s'exigí que les jerarquies locals portessin "la medalla commemorativa del Alzamiento Nacional y de la Victoria". L'Ajuntament n'encomanà dos de plata -una per a l'alcalde i l'altra per al secretari municipal- i quinze de bronze -per als consellers i per als principals falangistes (41). Prova també que el paper del secretari era considerat en aquests moments més important que el del cap de la Falange. Una altra exigència falangista consistí en que els membres del consistori portessin l'uniforme del partit, fent complir les ordres que donà en aquest sentit el cap provincial en una circular que deia que l'havien de dur "en todas las solemnidades públicas, pues si bien la función municipal no tiene una subordinación directa con el partido, todos los componentes de las gestoras han

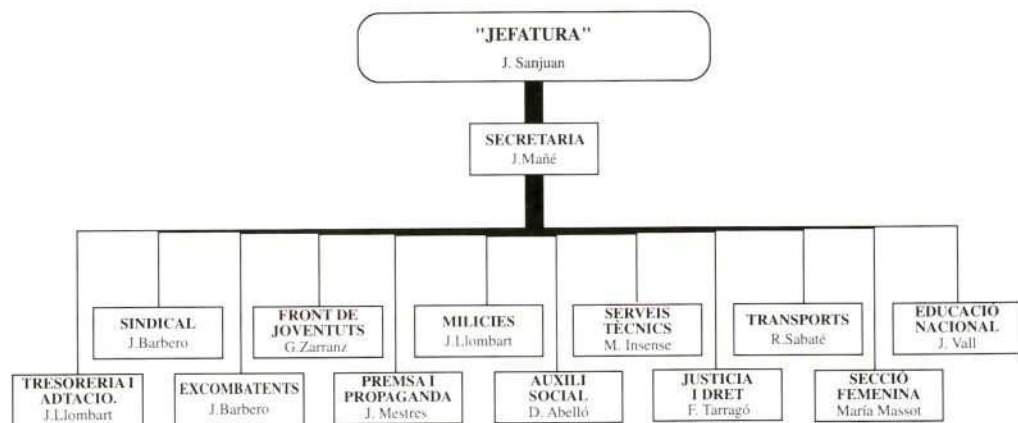
de pertenecer al mismo por cuanto nuestra misión es de inspirar la totalidad de los órganos del Estado y de manera especial a las corporaciones municipales”, i afegia: “de conocer casos de resistencia al cumplimiento de esta circular me dará cuenta para proceder como estime conveniente” (42). L'equilibri entre ambdós òrgans de poder es decantà de forma clara cap al partit quan, el 16 d'octubre, el governador destituí a l'alcalde -J. Llauredó- perquè “habiendo llegado a conocimiento de este gobierno la pasividad y tolerancia observadas por su autoridad para con los infractores de lo dispuesto en materia de abastecimientos y la concurrencia de determinadas circunstancias en dichas infracciones, que permiten aseverar su divergencia con los principios éticos y morales que informan al Nuevo Estado, he acordado destituir a V. del cargo de Alcalde Presidente del Ayuntamiento de esa villa, debiendo hacer entrega del mando al primer teniente alcalde de la Corporación D. Joaquin de Oriol Ferrús” (43). La denúncia que l'alcalde tolerava la corrupció d'un conseller del seu Ajuntament (44) que, clandestinament molia blat fent pagar preus abusius, havia sortit de la Falange local, cosa que serví per augmentar el poder del partit i que el nou Ajuntament (16.X.1940- 11.VI.1941) fos de transició i no s'atrevis a aixecar un dit sense l'aprovació del consell local de Falange.

EL MONOPOLI DEL PARTIT. JUNY 1941 - OCTUBRE 1965

Aquests 24 anys de la vida de Flix van ser els que FET i de les JONS va gaudir en exclusiva de poder, ocupant els ressorts municipals i la direcció de les associacions públiques i privades de la població.

L'11 de juny de 1941 es nomenà un nou Ajuntament, escollit totalment per la delegació local de la Falange, tenint en consideració l'adscripció dels designats al partit des del començament. L'alcalde fou Joan Muñoz Guitarte, químic i futur cap de personal de l'EQF, i el segon alcalde fou el secretari local de FET i de les JONS Joan Mañé Algeró. Aquest em comentaria: “Amb aquest Ajuntament aconseguirem una perfecta col·laboració entre el partit i el consistori, ja que tots eren falangistes. Vam procurar que la composició fos molt representativa, a part dels que treballavem a l'EQF (45) hi havia un farmacèutic, un fabricant de carbòniques i gel, un representant dels pagesos i del Sindicat Agrícola, i un constructor (46). I encara que va ser una època molt difícil mai no va haver dualitat de poder perquè tots, tant Falange com Ajuntament, teníem les mateixes idees i a més Muñoz Guitarte i Sanjuan eren molt amics i jo moltes vegades feia d'alcalde perquè Muñoz Guitarte viatjava sovint per la feina” (47).

El partit, al març de 1942, es reestructura quedant així:

Aquest organigrama en relació al d'octubre de 1940 mostra:

- 1.- La modificació del nom de la delegació d'Investigació, ara denominada Justícia i Dret, amb un paper menys rellevant que a l'anterior etapa, ja que la Guàrdia Civil passà a encarregar-se de la investigació encara que els informes per sortir de la població eren fets per Falange.
- 2.- Es crearen dos nous departaments: el de Tresoreria, encarregada de l'administració i les quotes, prova inequívoca que l'organització s'havia estructurat definitivament; i el de la Secció Femenina, dirigida per la delegada local que passà a assistir a les reunions de l'executiva JONS amb la finalitat d'informar sobre les seves activitat i de coordinar-se cara a realitzar tasques comunes amb la secció masculina.
- 3.- Tots els departaments tenien assignats un determinat responsable, cosa que mostra la maduresa organitzativa de la nova etapa.
- 4.- Les seccions Auxili Social, Juvenil i Sindical que abans estaven dirigides per diversos membres, tenen ara un únic responsable, evidenciant que ambdues estaven ja plenament estructurades, a diferència de l'etapa anterior en que s'estaven edificant des del no res.
- 5.- Sols la "jefatura" i "ex-combatents" resten en les mateixes mans, en el primer cas és el carisma del cap i en el segon perquè Barbero era el movilitzat per l'exèrcit nacionalista amb més graduació (alferes provisional).
- 6.- El fet que fos la mateixa persona qui s'encarregà de les tasques sindicals i d'ex-combatents es deu al fet que els ex-combatents (organització d'ajuda mútua) a Flix eren una vintena, cosa que donava poca feina i el responsable de sindicat havia de ser un treballador autònom, qualitat que a Flix pocs reunien.

7.- Sols tres persones repetiran càrrecs en ambdues executives: Sanjuan, cap del partit durant 27 anys; Barbero responsable de Sindicats i ex-combatents i Mañé, secretari del partit fins desembre de 1944, encara que continuà com a conseller local durant tota l'etapa de Sanjuan.

En definitiva, el partit apareix, al març de 1942, com una organització plenament formada i amb unes estructures consolidades.

Durant l'etapa de 1941-47 tingueren gran importància les milícies de la Falange com a força para-militar d'intimidació i de control de la població, englobant unes cinquanta persones, les més destacades dins l'organització. La importància de les milícies fou paral·lela a la del maquis, especialment actiu al territori comprès entre Priorat, Ribera d'Ebre i Terra Alta. En aquests anys les seves accions més espectaculars van ser la mort d'un inspector de Falange a Cornudella (48) i la de dos Guàrdies Civils a la Fatarella. Les milícies actuaven coordinades amb la Guàrdia Civil, encarregada de guardar el seu armament. Feien preparació para-militar, marxes i pràctiques de tir a l'ermita i també establiren torns de guàrdia a la població i al terme, dins l'estratègia de lluita contra els maquis.

La primera gran mobilització política de la postguerra a Flix va ser la construcció d'un monolit als caiguts del bàndol nacionalista. L'obra era destinada segons assenyala l'alcalde "al enaltecimiento de la memoria de nuestros Caídos por Dios y por España, por lo que este Ayuntamiento acepta los donativos que los vecinos y residentes en esta villa aporten (...). Esta Alcaldía espera la colaboración de todo el vecindario para nuestros Mártires y Héroes de la Cruzada" (49). De fet, aquesta no va ser la primera subscripció popular, amb anterioritat se n'havia fet una destinada a dotar a la parròquia d'imatges per al culte (50), però no havia tingut ni la importància ni la significació política de la del monument als caiguts, entre d'altres motius perquè malgrat la forta pressió religiosa de la postguerra, va haver molta gent, incloent-hi la "d'ordre" que no hi van col·laborar, fins al punt que el tesorero de la Junta Parroquial (anomenada llavors "Culto y Clero") va escriure al capellà del poble una carta dient-li "cada mes son mayores las dificultades que se me presentan para poder liquidar las cuotas de los subscriptores al "Culto y Clero" debido a la desidia y pocas ganas de contribuir en una de las obligaciones que nos impone nuestra Santa Iglesia. Los cobradores -hemos ya cambiado varios- parece tengan que ir a pedir limosna y para cobrar un recibo les hacen pasar 3 ó 4 veces por sus domicilios y luego al acumulárseles pagan el último negándose a hacerlo con los anteriores. Son muy pocos los que hacen honor a su nombre de católicos" (51). Aquesta desídia contributiva desaparegué al juliol de 1941 perquè l'organització falangista quadriculà el poble al milímetre i elaborà una llista completa d'habitants i residents, casa per casa, pis per pis. Un podia no pagar a "Culto y Clero" però anava a missa i podia donar diners al plateret, per exemple, però no contribuir al monument als caiguts era anar contra el sistema. La llista de subscripcions contava amb 8 empreses i organitzacions diverses (52), un comerç (53) i 483 caps de família, dels quals sols 80 no van pagar. L'acte d'inauguració del monolit se celebrà el 16 d'agost de 1942, coincidint amb les Festes Majors de la vila, amb presència de les més altes

jerarquies polítiques i militars, a més del Cònsol General d'Alemanya, en una cerimònia en què tots identificaren la victòria de Franco a la Guerra Civil amb la victòria de Hitler a la guerra mundial (54).

Amb tot, la cohesió interna de la Falange de Flix, constituïda a partir de persones tan heterogènies se'n ressentí precisament quan el seu paper era més gran. Així el 17 d'abril de 1942 Sanjuan presentà la seva dimissió com a cap local de la Falange amb solidaritat amb Barbero, delegat de sindicats, que havia tingut un enfrontament amb la companyia "Riegos y Fuerzas del Ebro": primer per la propina de Nadal que l'empresa no pagà malgrat la pressió de la CNS local i després perquè va aconseguir ocupar els seus treballadors sense passar per l'oficina local de col·locació, amb el suport del cap local del Movimiento a Tarragona. Sanjuan en una carta que li envià, acertadament, li assenyalà que l'objectiu no era desfer-se de Barbero sinó que els enemics apuntaven més alt, en una referència a la seva persona i explicà que la Falange local s'havia caracteritzat per la seva honestetat, com ho demostrava la seva lluita frontal contra l'estraperlo amb la dimissió d'un alcalde, un conseller (55) i el comandant de la Guàrdia Civil del "puesto" de Flix (56). Però de fet Sanjuan, indirectament, s'estava defensant de les acusacions que els seus enemics havien formulat contra ell, que era un dirigent de vida dissipada que utilitzava el seu càrrec per obtenir favors sexuals i que a més a més cobrava per fer avals a les persones de la localitat que estaven als camps de concentració. Joan Mañé que llavors era Secretari del partit, recorda que "van venir uns inspectors de la Falange per veure les acusacions contra Sanjuan i va cridar el cap local de la Falange a tots els membres del consell local i als afiliats més caracteritzats, d'un en un els feia entrar a un despatx i els interrogava. Jo vaig voler declarar amb ell per veure la sinceritat dels seus ulls" (57). En acabar la investigació Sanjuan es mantingué en el càrrec encara que les acusacions no eren infundades. Però no fou destituït per la forta defensa que va fer de la seva honorabilitat el seu segon, Joan Mañé, que es negà a substituir-lo en cas que fos dimitit. La seva amistat i estreta camaraderia amb el cap local permeteren una fluïda col·laboració entre ambdós, que beneficià sobretot Sanjuan, ja que Mañé mai no es mostrà interessat en figurar, ni en exercir càrrecs.

El novembre de 1944 Mañé dimití de secretari local per "stres" encara que continuà essent el principal referent ideològic de la Falange local i era l'orador doctrinari en qualsevol acte falangista per la seva formació política. La seva dimissió ja no afectà Sanjuan ja que el cap provincial amb qui havia tingut problemes ja no hi era.

El nou governador i cap provincial de 1944 fins al 1950 fou Francesc Labadie Oterín, acumulant per primera vegada ambdós càrrecs, amb qui la Falange local tingué unes relacions òptimes. La FET i de les JONS en aquesta etapa estan plenament consolidades. La caserna del Front de Joventuts, a finals de 1942, es convertí en la "Llar de la Falange" amb tots els serveis agrupats: Auxili Social -que tenia 45 coberts diaris- el Front de Joventuts que havia organitzat una banda de cornetes i tambors, encarregant-se també del club de futbol local. La Secció Femenina contava amb una organització d'un 80 adherides.

La vida municipal transcorregué dins el clima de les limitacions pròpies de la postguerra. Amb una situació de raresa causada per les conseqüències de l'enfrontament bèl·lic i amb molta tensió acumulada, caracteritzada pels desitjos de revenja d'uns i d'altres. La por dels falangistes al triomf aliat de la II Guerra Mundial la reconeixia el propi cap provincial en una carta l'any 1948: "ya de sobras sabíamos si desgraciadamente perdía la guerra Hitler (...) que muchos de nuestros connacionales fariseos, que al principio enronquecian cantando el Cara al Sol y después cuando presumían que nos hundíamos, ensayaban el miserere, para obsequiarnos con sonrisas estomacales y maldiciones mefistofélicas, al acompañarnos a los piquetes de fusilamiento, haciéndose pasar por resistentes y antifascistas de toda la vida" (58). Exemple d'aquest clima de desmoralització/tensió es va produir a Flix la denúncia, a l'octubre de 1944 coincidint amb la derrota d'Alemanya a França, de dos veïns de la localitat -Joan Sánchez Guiu i Fermí González Juncosa- per part d'un destacat falangista (59) acusant-los d'haver-se saludat aixecant el puny, la qual cosa era falsa. Van ser detinguts i Sánchez empresonat durant algunes hores fins que es va comprovar que la denúncia era inexacta perquè Fermí González feia varies setmanes que estava de baixa mèdica per patir una llarga malaltia per desnodriment que l'impedia d'alçar-se del llit. El denunciant havia confós Fermí amb el seu germà Àlvar.

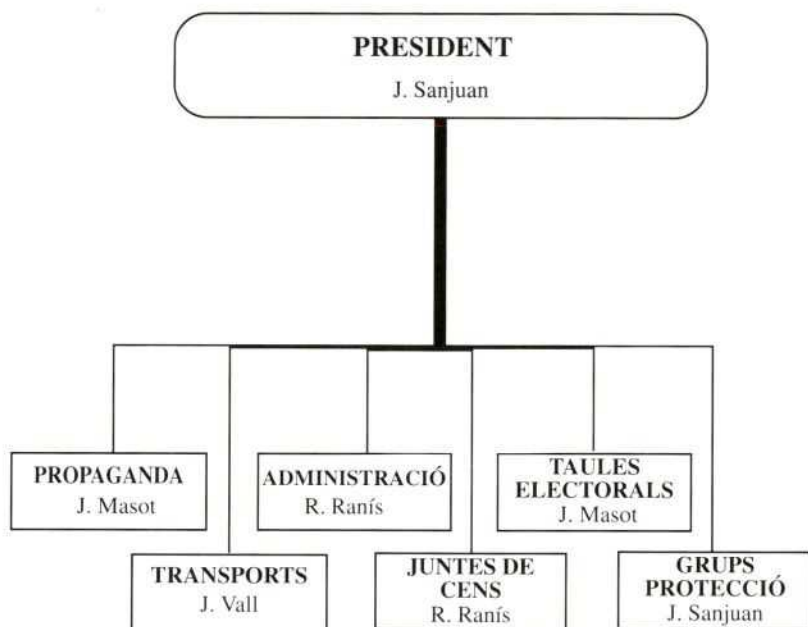
La crispació local augmentà quan el 3 de gener de 1945, en el transcurs d'una riuada molt grossa s'enfonsà la "barca de baix" que estava en molt mal estat, ofegant-se nou persones. Tot i que semblava clara la responsabilitat de l'Ajuntament, perquè era un servei seu i el barquer era funcionari, no fou declarat responsable civil subsidiari, tal i com demanava l'acusació particular (60). El judici es polititzà perquè hi havia moltes possibilitats de responsabilitzar l'alcalde, el conseller encarregat de les barques i el barquer. Per tal d'evitar-ho el consistori, que era coneixedor de l'estratègia de l'acusació particular (61), envià a declarar a deu veïns afectats, que eren o destacats militants de FET i de les JONS o tenien familiars directes que ho eren. Finalment els jutges de l'Audiència de Tarragona no trobaren indicis de culpabilitat en lloc.

L'accident de la barca va suposar la dimissió de l'alcalde Muñoz Guitarte. El seu successor fou el cap local del partit Francisc Sanjuan el 5 de juny de 1945, que es mantingué en el càrrec fins a l'octubre de 1965, per tant la seva personalitat i la seva actuació política marcaren definitivament la vida de Flix.

La Falange formalment tingué una activitat més lànguïda en els anys posteriors a la postguerra mundial, perquè Franco s'esforçava en equipar "la democràcia orgànica" amb els règims liberals vencedors d'Alemanya. Amb aquest objectiu convocà el Referèndum de la Llei de Successió de la "Jefatura" de l'Estat, el 6 de juliol de 1947, que pretenia la seva autolegitimació i assegurar que en un incert futur Espanya tornaria a ser una monarquia. Per tal de garantir l'èxit de la consulta la Falange treballà denodadament. A la Terra Alta i a la Ribera d'Ebre l'organització del Referèndum va correspondre a las JONS de Flix, que numèricament era la més nombrosa i la més estructurada, mobilitzant unes 60 persones, sense comptar el Front de Joventuts ni la Secció Femenina; i l'Ajuntament fou el centre de recollida de

dades de tota la zona. Amb aquest objectiu es creà un comitè d'eleccions format de la següent manera:

Comitè de Falange encarregat Referéndum Juliol de 1947

Aquesta comissió es limità a seguir les ordres que li arribaven de Tarragona, pel que fa a les consignes, a l'organització de la campanya, a la impressió i continguts dels cartells, etc... La campanya electoral s'inicià el 29 de juny amb la difusió del "Manifest al poble" redactat per Sanjuan que concluïa dient: "todo con Franco, tras de él el caos. Tu sí en el voto es la afirmación de tu españolidad" (62). Malgrat que es diu que aquest fou el referéndum en què el règim menys pressionà sobre l'electorat (63), les instruccions que reberen els membres de les meses,

totes integrades per destacats falangistes, van ser les de que “se valdrá de todos los medios posibles para inclinar el ánimo de todos a votar sí” (64). El clima d'intimidació era tan gran que destacats opositors ensenyaren en públic la papereta afirmativa abans de dipositar-la a l'urna, i els propis falangistes obtingueren més vots dels que pensaven. Hi ha una història que exemplifica la falta total de garanties de l'escrutini: un venedor de cordes de Flix, que es trobava a la Fatarella aquest dia diposità a l'urna un vot en blanc i, tot i que el vot era secret, es veié obligat a abandonar la localitat a correuita un cop se n'adonaren que havia estat ell l'heterodoxe. En arribar a Flix un destacat membre de la Falange li digué que ja coneixia el fet i el tranquil·litzà assegurant-li que no s'exercirien represàlies sobre ell (65).

El referèndum a nivell intern i l'inici de la Guerra Freda en l'àmbit internacional reforçaren el franquisme, cosa que obstaculitzà l'enteniment del dictador amb D. Joan de Borbó. La marginació dels monàrquics fou acompanyada pel reforç de la Falange, sobre tot després del nomenament de Raimundo Fernández Cuesta com a Ministre Secretari General del Moviment al 1948, ja que en ser un dels fundadors d'aquest partit tenia molt interès en potenciar-lo, per sobre de les altres famílies que composaven el règim.

Per això els governs civils tractaren d'engrassar un altre cop la màquina del partit únic. Amb aquesta finalitat el cap provincial envià una carta demanant informació sobre la situació de cada localitat. En l'informe que li transmeté el secretari del comitè local, el novembre de 1948, li deia: “Esta Falange local conserva aproximadamente el mismo número de afiliados desde su fundación en 1938; sin embargo, el espíritu falangista dista mucho de ser el mismo de los días combatientes de nuestra Cruzada (...) Han pasado muchos años y al compás de la tónica general se ha ido así debilitando el espíritu, el estilo y el modo de ser falangista. Mucho ha contribuído a ello la marcha lenta que se ha impuesto en la consecución de los postulados del Movimiento. Las estrecheces, las dificultades ininterrumpidas obligadas por las circunstancias de excepción de la guerra mundial; la intervención en materia de abastos; el proceder no siempre correcto de los Agentes de tasas y el poco espíritu de caridad de las clases superiores que, aunque hoy alejadas abiertamente de nuestro Movimiento, fueron las que más en evidencia pusieron antes a la Falange.- Falta también de verdadero espíritu religioso (...). Las gentes, valorizan todavía a la Falange, no se ha gastado mucho, no la temen como antes, y no la aman todavía porque no han llegado a conocerla.- Sin embargo, de no levantarse el “ACUSO y ALERTA” de los buenos falangistas -católicos y patriotas- que abundan, con el Caudillo en cabeza, impulsando y dando vida a todo lo que signifique Dios, Patria y Justicia social, saciando el hambre material y moral de tantos hogares humildes, la Falange perderá irremisiblemente con España la victoria que con tanta sangre y dolor conquistó” (66).

El revifament de la Falange local es beneficià de l'èxit propagandístic de la visita de Franco a la vila (31.V.1949), per inaugurar la presa de la central hidroelèctrica. Les escasses hores que estigué al poble visità en primer lloc el local de Falange, on fou rebut pels dirigents del partit i després, de passar revista a l'esquadra local del Front de Joventuts, s'encaminà cap a

l'Ajuntament, on fou rebut per la corporació. En principi la visita s'havia de limitar a inaugurar la presa, però la tossudesa del consell local de Falange dient que havia de visitar la població, obligà el governador a modificar el recorregut inicial i fer l'itinerari previst pels falangistes, amb un rellotge a la mà, per cerciorar-se que no suposaria un retard de més de 20 minuts i que reunia les imprescindibles condicions de seguretat. L'efecte de la visita de Franco fou la revitalització temporal de l'organització local que llençà l'1 d'octubre d'aquell any i fins 1951 la publicació falangista Pandols-Montsant amb periodicitat setmanal. Revista que pretengué ésser el portaveu de les comarques del Priorat, Ribera d'Ebre i Terra Alta. Essent de vital importància per conèixer les activitats franquistes dels pobles que, políticament, depenien de Flix, encara que fou una publicació eminentment flixenca. L'ànima d'aquesta publicació, com la de les seves successores Hoja Parroquial (1953-55) i Antorcha (1956-74) van ser gran part els falangistes de la localitat, al menys fins a la dècada dels 60 (67).

El paper de la Falange de Flix com a epicentre polític supracomarcal des de finals de 1940 i inicis dels 50 vingué donat perquè el seu cap local era també l'inspector comarcal d'aquesta zona. Per això, Sanjuan fou l'encarregat d'organitzar, el febrer de 1950, l'assemblea de totes les executives falangistes dels pobles de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Reunió que se celebrà a la cimera Moriber de Móra d'Ebre el 24 de febrer de 1950, i en la qual el paper dels falangistes de Flix va ser excepcional. A més del governador, van intervenir vuit oradors: tres de Flix, dos de Gandesa, 2 de Benissanet i un de Móra d'Ebre (68). Però la importància dels oradors de Flix estribà en els temes que tractaren, que foren els centrals de l'assemblea: primer informà Sanjuan sobre la situació socio-política d'aquestes comarques; després Mañé parlà sobre qüestions doctrinals i organitzatives; i tercer Ramon Masot sobre la CNS. Els altres oradors van parlar de temes locals: oli, vi, ametlles, cereals, adobs, cooperativisme, etc. (69).

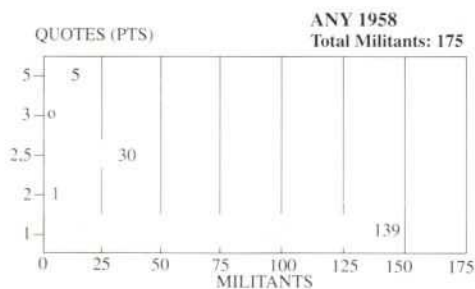
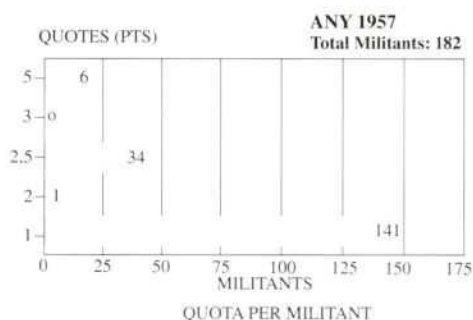
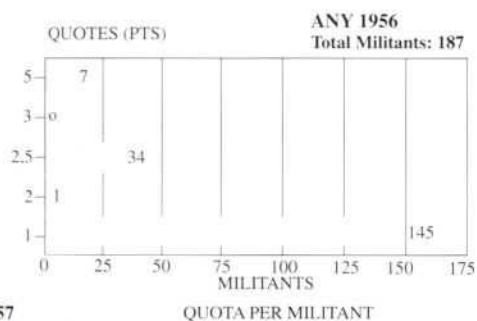
L'altra reunió supra-comarcal es produí tres anys més tard (abril de 1953) a Gandesa, éssent presidida per González Samà, nou governador i cap local de la Falange. Els dirigents més destacats tornaren a ser Sanjuan y Mañé, encara que el cada vegada menys rellevant paper que el règim atorgava a la Falange es veié en la participació dels alcaldes de cada població, que plantejaren exigències concretes per millorar els seus pobles, per tant, fou una assemblea més tecnocràtica que política (70), a l'inrevés del que havia succeït tres anys enrera i és que els temps anaven per un altre lloc. Perquè, com s'ha assenyalat reiteradament, cada canvi de govern afluïa més el partit (71).

Amb tot, a principis dels 50 es produí, circumstancialment, una potenciació de la Falange, davant de l'inici dels distanciaments de l'església i de la pressió del sector monàrquic que reclamaven la immediata restauració. La sensació de cert divorci entre el règim i la seva base de suport va fer que aquell novament s'acostés al partit (72). I de fet, aquest any la Falange a Flix tingué un petit revifament. Així dels 172 militants de 1960 passà a 173 l'any següent, 175 al 1962 i 177 al 1963, per baixar a partir d'aquesta data any rera any fins situar-se als 159 militants de 1966. El nombre de militants dels anys 61, 62 i 63 és més significatiu del que reflecteix

l'estadística ja que hi havia un promig d'uns sis jubilats per any que deixaven de comptabilitzar-se com a afiliats efectius, per tant, l'increment de 1961 seria de 6 afiliats més un, el de 1962 de 6 + 1, etc... Aquests nous militants procedien, sobre tot, del Front de Joventuts i eren exclusivament treballadors, prova clara que la Falange havia deixat de ser atractiva per als estaments dirigits entre els quals la militància es mantingué estable.

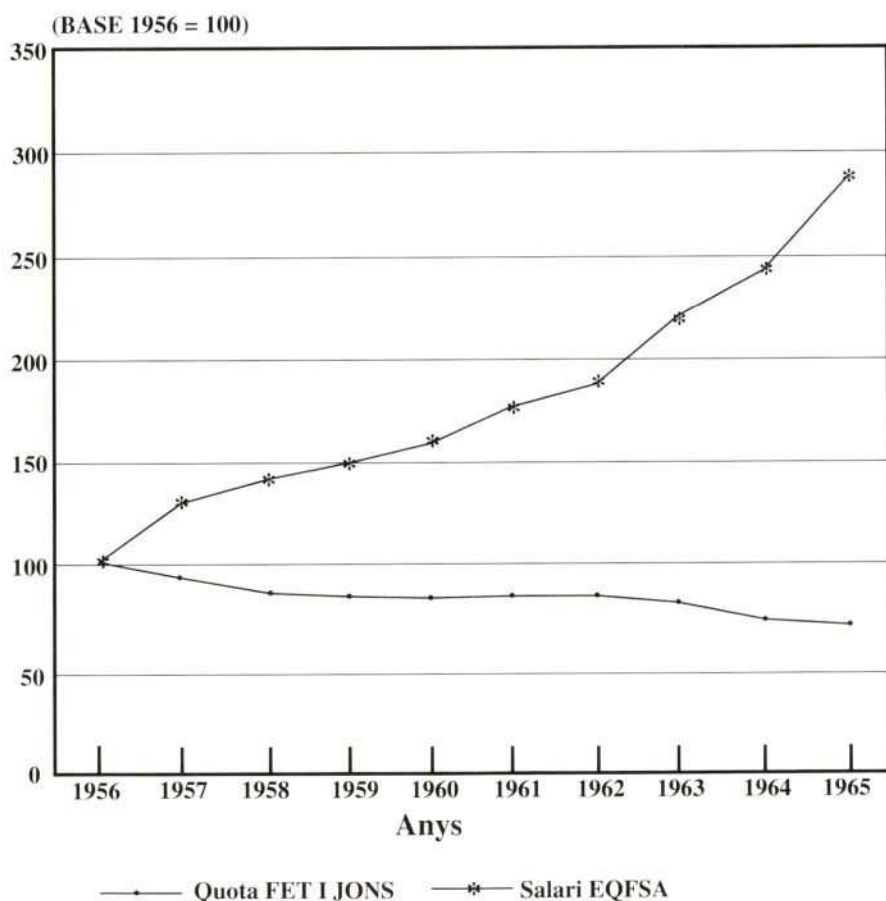
Analizant la recaptació de l'organització del decenni 1955-1966 ens trobem amb tres tipus de quotes fins al 1959: 1 pesseta, que és la quota que pagaven els treballadors qualificats o no; 2,50 pts. els encarregats o els comerciants i 5 pts. els químics o els afiliats amb carrera universitària. A partir de 1960 trobem una quota de 3 pts. pagada per un afiliat que era contramestre, cotitzant fins 1966. Durant aquests anys, salvant el lleu creixement dels anys 61,62,63, el descens en el nombre de militants afectà pràcticament a tots els sectors de militants. Veieu en les següents gràfiques l'evolució de la militància de FET i de les JONS de 1955 fins 1966, elaborada a partir de la referència de les seves cotitzacions (73).

MILITANTS I QUOTES
FET i de les JONS
FLIX
(1956 - 1966)

El falangisme, com a força política organitzada, estava acabat. De què servia fer-se del partit si no et donava cap avantatge a l'hora d'accedir a càrrecs o prevendes?. A més, la paraula de moda era desenvolupament i tecnocràcia, no "Revolució Nacional Sindicalista". Aquest estat vegetatiu queda plasmat en la següent gràfica on s'evidencia que mentre el salari dels empleats de l'EQF, on treballaven el 98% dels militants, creix quasi un 30% durant el decenni de 1955-65, la recaptació de les quotes pagades pels militants, es redueix d'un 30% aproximadament, cosa que significa, sense discussió, que el partit té una vida vegetativa, que les quotes no serveixen ni per mantenir la seva imperceptible activitat i que la militància es manté per rutina, no per activisme.

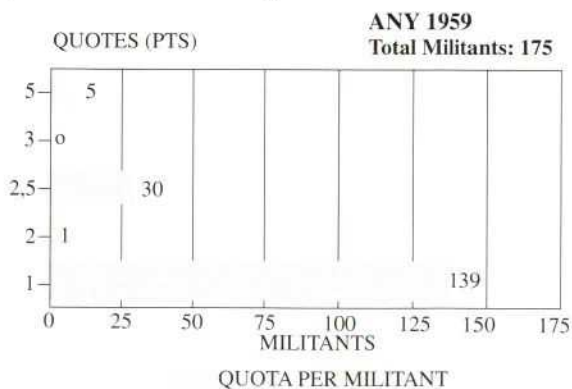
RELACIO ENTRE ELS SALARIS DE L'EQF.S.A. I LES QUOTES DE F.E.T. I DE LES J.O.N.S

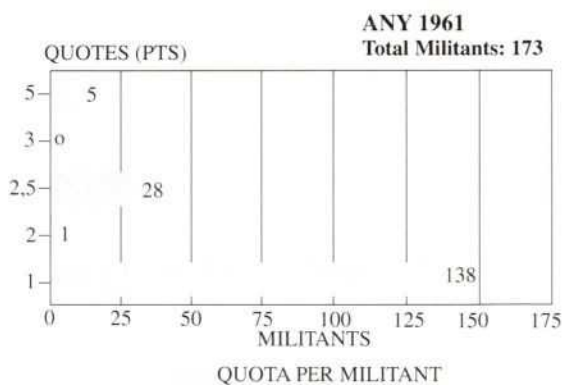
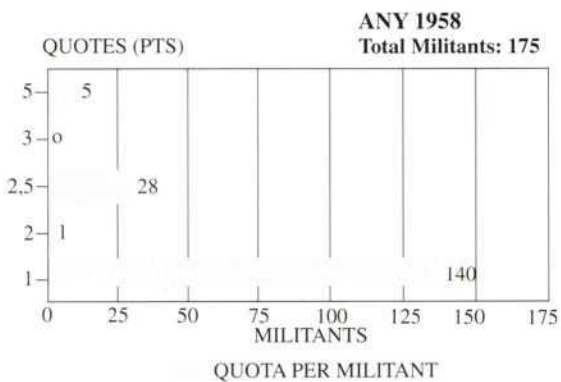
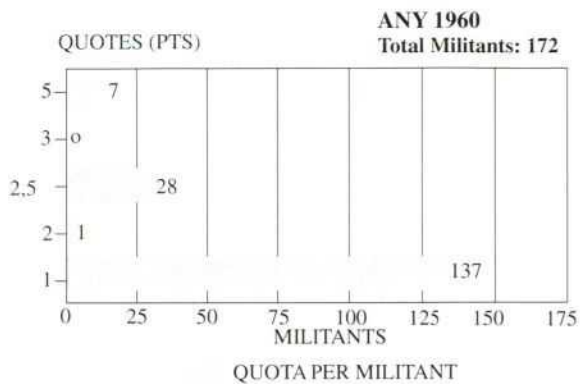

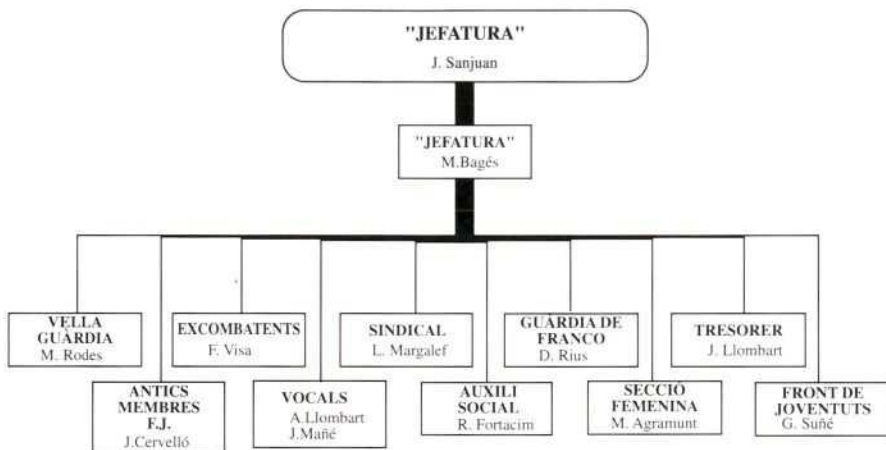
Font: EQF 1896-1965, s.l., s.d., pàg. 127; i elaboració pròpia.

Així doncs, la Falange, pràcticament, havia deixat de funcionar, comptava amb els vells militants de la primera hora però era incapaç de revitalitzar-se. Per intentar-ho el 8 de gener de 1955 el sots-cap provincial convocà tots els dirigents locals més destacats per reestructurar la Guàrdia de Franco "como minoria selecta orientadora del Estado a través de sus distintos organismos". Per tal de reorganitzar-la a Flix, Sanjuan convocà una reunió invitant tots els afiliats de la Falange (10.II.1955). A la reunió hi acudiren una cinquantena que foren els membres que la integraren fins a la seva formal dissolució amb la transició política.

Entre 1961-62, el consell local de Flix es reestructurà (74), experimentant les següents variacions en relació a l'organigrama de 1942; la desaparició de la secció de transports, de justícia i dret, de serveis tècnics, i de premsa i propaganda. La de transports perquè en aquesta època no hi havia aquelles mobilitzacions i concentracions dels anys 40-50 que requerien una certa planificació, ja que no hi havia línies regulars d'autobusos, trens en nombre suficient, ni carreteres en bon estat, ni gaires cotxes particulars... Justícia i dret perquè les tasques de vigilància eren competència exclusiva de la Guàrdia Civil. Serveis tècnics perquè a diferència de quan es creà aquest departament, als anys 60, ja no hi havia problemes per abastir del material necessari els actes de Falange. En aquells moments la parafernàlia falangista escassejava i si convenia fer alguna celebració hi anava la brigada municipal. La de premsa i propaganda perquè aquesta es feia en millors condicions a través dels mitjans de comunicació del règim, RTVE i premsa del Moviment, éssent innecessària una delegació en aquest camp, sobretot si la revista local ja era controlada per FET i de les JONS. Un departament modificà el seu nom, anomenant-se ara Guàrdia de Franco, en lloc de milícies. Continuaren les seccions del Front de Joventuts, Sindical, Secció Femenina, Tresoreria, Auxili Social i ex-combatents. Se'n crearen dues de noves: la Vella Guàrdia que agrupà als falangistes amb més solera de la localitat i la d'Antics membres del Front de Joventuts que estava encarregada de facilitar el pas del militants del Front de Joventuts cap al partit, aquesta secció va permetre fixar alguns nous membres, militants que van ser els causants del lleu creixement que experimentà FET i JONS del 61 al 63, encara que aquesta tendència no fructificà i el 1965 la majoria dels militants del partit tenien entre 45 i 50 anys.

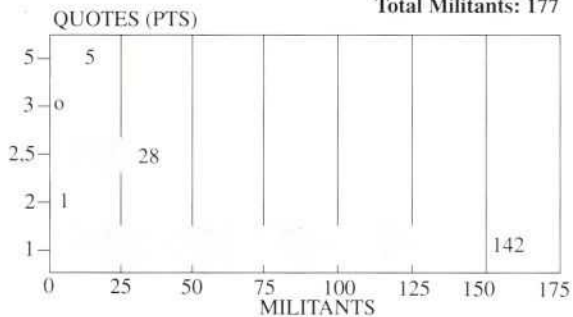

ANY 1963

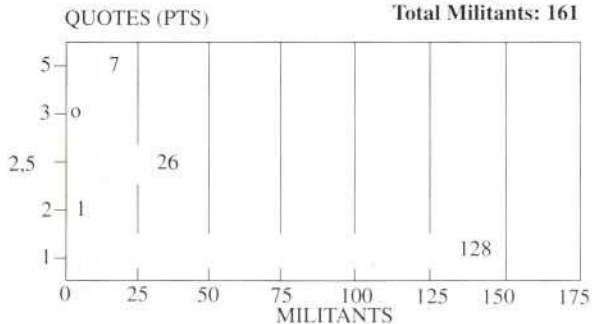
Total Militants: 177

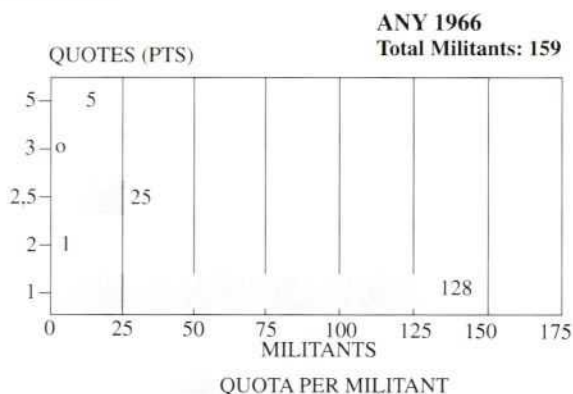
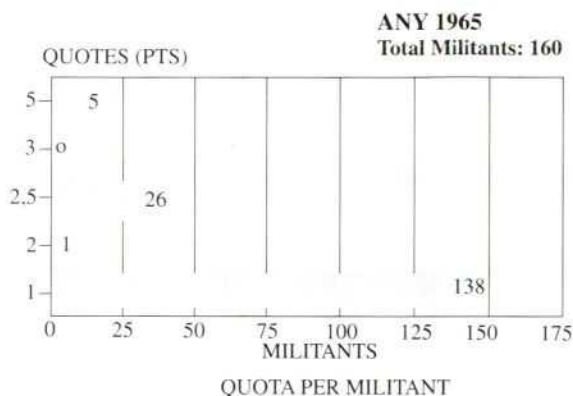

QUOTA PER MILITANT

ANY 1964

Total Militants: 161

El nou governador i cap provincial González Samà havia estat substituït el 1961 per Rafael Fernández Martínez. I aquest, formalment, sempre mantingué bones relacions amb el cap de la Falange de Flix, encara que el 22 d'octubre de 1965 el dimití. El motiu oficial mai es va conèixer i encara avui els més propers col·laboradors de Sanjuan diuen que no ho saben. Probablement no hi va haver una sola causa sinó més d'una: la primera l'alt grau d'autonomia amb el què Sanjuan actuava i que li venia donat per la llarga permanència al càrrec; segon per la qüestió de l'Institut ja que havent arribat al consistori la possibilitat que concedissin permís per construir un Institut a Flix, l'alcalde en lloc de seguir la via del governador provincial, se la saltà i ho aconseguí amb el suport dels seus contactes a Madrid, cosa que li sentà molt malament al governador; i tercer perquè Sanjuan era un falangista i en aquell moment en què el règim es volia apropar a Europa (el 1962 Espanya havia sol·licitat l'ingrés a la CEE) calia una imatge més pragmàtica i amb menys significació, amb un passat que es volia maquillar. Quan se n'assabentaren, el poble es reuní al consell local de la Falange amb els consellers de l'Ajuntament i els afiliats més representatius. El clima era d'incredulitat, tots s'havien

acostumat a la semieterna presència de Sanjuan. A petició dels membres més significatius de la Falange es redactà una carta col·lectiva al governador dient: "El consejo local, reunido en sesión extraordinaria, es informado por el jefe local de la comunicación verbal que le ha sido dada por el subjefe provincial (...) La noticia, por inesperada, ha causado profunda sorpresa a todos, no sólo por el relevo del camarada Sanjuan, joven en acción y amor a la patria, aunque entrado en años, sino por la forma en que le ha sido comunicada tal decisión, teniendo en cuenta los excelentes servicios prestados por Sanjuan tanto a Flix como a España (...) Este consejo local, representado por los al margen expresados, por el alcance que este relevo inesperado representa (...) se siente vinculado a Sanjuan, a su labor, y acuerda elevar a nuestro jefe provincial, acudiendo a su elevado patriotismo, (...) para que reconsidere su decisión" (75). Tant aquesta carta com la mobilització realitzada pels seus partidaris no obtingueren cap resultat pràctic.

Tot i que el comitè local i els consellers de l'Ajuntament es mostraren disposats a ser immolats amb ell, a l'hora de la veritat, gran part d'ells col·laborarien amb el seu successor Josep Barbero Ballester. El sector "pur" que complí amb la seva paraula es distancià del nou alcalde i dels seus col·laboradors, cosa que significà la ruptura total de la Falange local que mai més funcionaria com a tal. Les quotes van deixar de pagar-se i el local de la Falange restà com a local de la OJE, però cada cop més degradat, mentre el local anexe on hi havia la sala del teatre i del cinema es va perdre.

Amb tot el sector de la població que s'alinia amb els guanyadors de la Guerra Civil continuà dirigint la vida socio-política de Flix fins les eleccions municipals democràtiques de 1979. Per tant, independentment del seu nombre i de la seva organització, crearen una xarxa d'interessos extensa i sòlida que els permeté mantenir-se en el poder sense ser qüestionats, de manera significativa, fins l'arribada de la democràcia, encara que la Falange, aquella mena de Front Popular de dretes, s'havia pulveritzat feia molts anys.

CONCLUSIONS

1er. La Falange a Flix es creà amb l'avanç de l'exèrcit franquista el 1938, formant-se a partir de totes les organitzacions de dreta que havien estat atacades per la Revolució: Tradicionalistes, Radicals, Lliga.... però també per la majoria dels adherents de l'ERC (integrada per mitjans i grans propietaris que veïeren amb mals ulls el control del poder per part de la CNT-FAI), i per altres sectors que fins aquell moment no s'havien significat políticament. La heterogeneïtat dels components del partit esclatà el 1942 i estigueren a punt de fer caure el cap acusat d'obtenir favors sexuals i de cobrar avals, però al no produir-se tal extrem Sanjuan es consolidà en el poder, fins al punt d'acumular els càrrecs d'alcalde i Diputat provincial en l'àmbit administratiu i l'esmentat de cap local, inspector comarcal i conseller provincial de FET-JONS.

2on. La Falange abans no concentrà tot el poder en les seves mans passà per una etapa en què fou desdibuixada per l'Ajuntament, encara que l'ombra del partit era molt allargada, fins al punt que un informe seu podia treure a la gent dels camps de concentració, afusellar-la, destituir alcaldes o sergents de la Guardia Civil.. Així fins al juny de 1941 el partit, gairebé, fou un apèndix de l'Ajuntament amb qui col·laborà estretament, però anà progressivament suplantant-lo. A partir de juny del 41 exercí un domini total sobre la vida política i econòmica de Flix.

3er. Flix fou un important nucli falangista per:

a) El control del partit únic de totes les organitzacions públiques i privades de la població, (Ajuntament, Sindicat Agrícola, Unió Social, Comunitat de Regants...), amb tots els avantatges que d'aquest se'n deriven.

b) La població vivia (i encara avui) en un 90% de l'Electro- Químic de Flix, i FET i de les JONS aconseguí gran poder dins l'empresa fins al punt que recent acabada la guerra el director Muntades Prim, el cap de personal Muñoz Guitarte, la major part dels tècnics i dels encarregats pertanyien al partit, per tant eren els que tallaven el bacallà dins la fàbrica i l'adscripció al partit donava possibilitats d'ascens a un treball més agradable o més remunerat, ja que el 98% dels militants treballaven a l'EQF.

c) La consolidació del partit i de la repressió sobre els opositors no s'hagués aconseguit mai sense les traves a la lliure circulació de persones que el franquisme imposà. Per viatjar o per qüestions oficials era necessari un document signat pel cap local de Falange acreditant el grau d'adhesió al "Gloriós Moviment Nacional". No cal dir que l'informe no era el mateix si eres militant del partit que opositor o indiferent, i que el tipus de redacció ajudava, dificultava o impedia l'èxit de la gestió que un volia fer. A Flix he consultat desenes d'aquests informes des del final de la guerra fins al 1962. Òbviament tenir amics o coneguts al partit podia modificar, substituir o fins i tot reescriure el passat.

d) La tradició industrial havia generat una certa "cultura" política. Tant l'esquerra com la dreta s'havien amidat molts cops abans de la guerra, i tant uns com els altres tenien gent preparada i amb capacitat política. Això explica la importància dels dirigents flixencs en les reunions falangistes supracomarçals de Móra d'Ebre el 1950 i de Gandesa el 1953. I especialment en el Referèndum de 1947 muntat a la Ribera d'Ebre i la Terra Alta a partir de l'organització de Flix. La supremacia de la Falange local sobre les organitzacions dels pobles d'ambdues comarques feren que el cap de Flix fos nomenat inspector comarcal de Falange amb autoritat política i fiscalitzadora sobre aquesta zona.

4rt. La militància falangista passà dels prop de 500 afiliats de 1939 als 159 de 1966, en un procés de disminució paulatina, a mida que passaven els anys, i en relació a la pèrdua de protagonisme que tingué en el conjunt de la política espanyola i des del moment en què l'EQF

s'anà guiant per criteris tècnics. Per tant conforme s'anà jubilant el personal falangista d'aquesta empresa que ocupava els càrrecs més importants foren substituïts, progressivament, per persones escollides més en funció de la seva capacitat professional, que de l'ortodoxia política. Així, a partir de finals dels 50, a la Falange sols li restà la direcció de l'Ajuntament, però a mida que la societat civil s'anà organitzant també va perdre la capacitat directora i encisadora per atreure nou personal. El declini imparable de la Falange s'accentuà a partir de la dècada dels 60 en què les cotitzacions que realitzaven els seus membres anaren disminuint en diners reals mentre el poder adquisitiu dels treballadors es triplicà, evidenciant un gran desfassament no sols econòmic sinó també polític.

5è. Malgrat que el partit procurà al consistori els recanvis necessaris per assegurar-se en exclusiva la governabilitat municipal fins l'arribada de la democràcia, la dimissió de Sanjuan el 1965 fragmentà de tal forma el partit que mai més es refé del cop, fins al punt que a la mort de Franco, vitalment sols existia el Front de Joventuts i amb un paper molt devaluat.

NOTES

- (1) "Relación de hechos ocurridos en la villa de Flix durante el período Rojo", s.l., Texte mecanografiat, (juliol 39), 8pp. Inèdit, Arxiu Particular.
- (2) Josep Caballé Brú (prior) Josep Riera Tàpia (vicari)
- (3) Alfons Gasset Llop, Ramon Sánchez Masot, Ramon Ferrús Larrosa, Manuel de Oriol i Oriol, Jaume Masot Bagés, Josep Rey Llecha, Miquel Cubells Castellví, Josep Terré Diez i Francesc Estopà Navàs.
- (4) L'Agrupació tradicionalista fou constituïda el 6 de gener de 1935 i dels assassinats de Ramon Sánchez era el president, Alfons Gasset el tresorer i Josep Rey el secretari.
- (5) L'alcalde democràtic era Marià Masot Bagés que pertanyia a la Lliga. També mataren un altre membre d'aquest partit Lluís March Barenys però l'assassinaren perquè se'l considerava un "capitalista" -era copropietari d'una fàbrica de lleixius i químic de la Fàbrica- més que per la seva militància política. Del Partit Radical van intentar ajusticiar a Delfí Rius Martí que en demanà auxili se salvà.
- (6) Els restants afusellats a Flix foren: Ramon Caballé Isern (secretari de l'Ajuntament, una persona molt religiosa que havia substituït l'antic secretari dimitit per Marià Masot. El fill de l'antic secretari, Carles Roselló, el denuncià per ocupar el càrrec del seu pare; Isidre Martí Barberà fou alcalde durant la dictadura i s'havia enfrontat a l'Agrupació Obrera de Flix (adherida a la CNT) que havia fet tancar; Miquel Pardell Ferré era un terratinent i, a més, fou el darrer president de la Societat Recreativa de dretes de la localitat; Albert Quintana Garcia fou l'enginyer de l'EQF que va negociar en nom de l'empresa durant la llarga vaga de 1933 en què el Comitè Obrer fou derrotat i alguns dels seus dirigents van ser empresonats i d'altres desterrats; Antoni Saiz Ferriz eraguada de terme, la seva mort fou deguda a denúncies que realitzava contra els caçadors il·legals en època de veda.
- (7) L'ERC a Flix es constituï formalment el 15 de maig de 1934 i la majoria de la seva Junta Directiva formada per 7 membres col·laborà estretament amb la dictadura, començant pel seu president Jaume Grau Pujol que va tenir el carnet nº63 de la Falange local i pagava una quota de 2,50 pts. mensuals seguit pel secretari Josep Margalef Pellicé que fou membre de la Guardia de Franco tenint un paper relevant en l'organització del Referèndum de 1947. També el darrer secretari local de FET i de les JONS, al 1965, havia estat un destacat militant d'aquest partit.
- (8) 25 Años de labor 1938-1963, Un cuarto de siglo de paz y prosperidad, Flix, Ayuntamiento de Flix, s. d. (1964), pp. 72 i ss.
- (9) Sobre l'entrada de tropes franquistes hi ha un altra versió: "¡¡Doce años!! Aquel 4 de abril" Pandols-Montsant, nº14 15.V.50, pp, 2 i 3.
- (10) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, 1.VI.1938 a 2.I.1941, Text manuscrit, p. 1.

(11) Id. op, cit., p, 19.

(12) Id. op, cit., p, 71

(13) Id. op, cit., p, 5

(14) Veieu per exemple: Libro de Actas, op, cit., p, 39.

(15) Fontanals que treballava de dependent en un bar i un altre que era mosso al forn de "Ca Lopes", Solé Sabaté, Josep M. i Villaroya, Joan, L'ocupació militar de Catalunya, Barcelona, L'Avenç, 1987, pp. 89 i entrevista amb Pepeta Cervelló Rius, Tarragona, 3 d'octubre de 1992.

(16) Formada per l'alcalde Mestres i els consellers Cemillán i Alabart.

(17) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, op, cit., p. 12 i 13.

(18) Les primeres afectades de la població foren les germanes Concepció i Josefina Llurba Mata que van ser confinades a Tudela (Navarra) i no van ser autoritzades a tornar al poble fins al febrer de 1939, després que la primera perdés les seves dos úniques filles per desnodriment, ja que eren d'una família molt humil. Foren condemnades per simpatitzar amb les forces d'esquerra, però no els van imputar cap delictes concret.

(19) libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, 1.VI.1938 a 2.I.1941, op, cit., p, 66.

(20) BOP de Zaragoza, nº75 de 30.III.1975.

(21) "Circular del Gobierno Civil de la Provincia de Zaragoza nº 1544 de 29.III.1958". Els representants de FET i de les JONS a la primera era Sanjuan i a la segona Joan Benet.

(22) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, 1.VI.1938 a 2.I.1941, op, cit., p. 40.

(23) Entrevistes amb Joan Mañé Algueró, Flix 13,18 i 20 de desembre 1992.

(24) Entre d'altres: Josep Llombart Masot, Felip Pérez Bagés Josep Prada Ortiz i Carles Ranis Sabaté.

(25) Entrevista amb Pepeta Cervelló Rius, Tarragona, 10 d'octubre de 1992.

(26) MEZQUIDA Y GENÉ, Luis M., La Batalla del Ebro, Tarragona Diputació de Tarragona, 1973, p. 24.

(27) Josepet de Ribero "lo Roig".

(28) Entrevista amb Joan Mañé Algueró, op. cit.

(29) "Nuestra Falange", Guión Nacional-Sindicalista, Boletín de FET y de las JONS de Tarragona, nº 8, s.d. (agost 1938) p. 4.

(30) ALMOGAVAR (Joan Mañé Algueró), "Las JONS de Flix y su jefe", Flix, 14.III.1958, Text mecanografiat, 1 pp. Arxiu particular.

(31) Entrevista amb Pepeta Cervelló Rius, op. cit.

(32) La família Cervelló Bagés, per exemple, no hi tornà fins l'1 de març de 1939.

(33) Per exemple les impulsades des de l'Ajuntament: Recuperació Agrícola (19.I.39), Abastament (15.II.39), Recuperació Civil (15.III.39), Consell d'Ensenyament Primari (3.V.39), Festes Majors (27.VII.39 i 3.VII.40), Foment Pecuniari (6.IX.39), Sanitat (6.IX.39), Culte i Clero (22.XI.39), General d'Utilitats (13.III.40)...

(34) Per exemple: la Societat Recreativa Unió Social que havia estat creada a l'abril de 1920 i per ser novament legalitzada al març de 1940 modificà els seus estatuts on van fer constar l'article 4 "De los socios" que per ser mem bre d'aquesta societat era imprescindible l'informe favorable de FET i de les JONS i a l'article 8è, "Del Gobierno de la Sociedad" hi deia: "Formaran además parte integrante de la Junta Directiva la representación que designe la FET i JONS". La seva primera junta de postguerra (8.III.1940), un dels 11 membres ho era per designació expressa del partit.

(35) Entrevista amb Joan Sánchez Guiu, Tarragona, 1 d'octubre de 1992.

(36) Havia estat fundada al 1919 i estava adherida a la CNT.

(37) FET-JONS, Flix, Octubre 1940, paper manuscrit, Arxiu Particular, 1 pp. La major part dels ex-combatents de Flix ho eren pel fet d'haver estat empresonats pels republicans als quatre camins, o de persones que es trobaven fent el servei militar a zones controlades pels franquistes.

(38) Entrevista amb Joan Mañé Algueró, Flix, 12 de setembre de 1992.

(39) Sols he pogut trobar la relació de denunciats masculins

La relació en la versió definitiva és de la darrera setmana de juliol de 1939 i es esfreïdora, ja que d'una població de 3.374 habitants al 1940 hi consten 247 persones, es a dir el 7%, però l'índex encara més gran si tenien en consideració que sols abarca a persones de més de 20 anys. Conseqüència d'aquestes denúncies es produïren 9 afusellaments de militants de la CNT: quatre a Lleida (Asensi Pradas Tendero, Josep Nogales Cervelló, Rafel Milian Blanch, Ramón Sabaté Català); i cinc a Tarragona (Ramón Alenton Tarragó, Ramón Ferrés Costa "Violi", Ramón Roschi Armona "Cargol", Josep Nogales Ventura "Ventura", i Josep Casas Porta "Ton".

(40) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, op. cit., p. 101.

(41) Id., op. cit., 158

(42) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, op. cit., p. 196.

(43) Libro de Actas de las Sesiones celebradas por el Ayuntamiento de Flix, op. cit., p. 188.

(44) Baltasar Pagés Nogués.

- (45) Muñoz Guitarte, Mañé Algueró, Marinello Vilardell, Rius Martí, Guiu Palos.
- (46) Respectivament: Barbero Ballester, Sabatè Fernández, Margalef Llecha, Modest Sanjuan.
- (47) Entrevista amb Joan Mañé Algueró, Flix, 15.IX.1992
- (48) Sobre aquest fet veieu: Pandols-Montsant, nº 11, 28.II.1950, p. 1,2,3,5 i 8.
- (49) Text mecanografiat, 9.VII.1941, 1 pp. Arxiu particular
- (50) "Resultado de la colecta efectuada en el pueblo de Flix el 18.II.1940 para dotar a su Parroquia de imágenes para el culto", text mecanografiat, 17 pp. Arxiu particular.
- (51) "Reverendo Sr. Cura", text mecanografiat, 17 pp., Arxiu particular.
- (52) EQF, Saltos del Ebro, FET i JONS, CNS, Hermandad de Labradores, Unió Social, Banco Hispano Colonial, Construcciones Sanjuan.
- (53) "Calzados Català"
- (54) MESTRES, J. " Flix inaugura su monumento a los caídos", Guión, Hoja interior de FET y las JONS de Tarragona, pp. 1,2 i 5.
- (55) Josep Llauradó i Baltasar Pagés, 16.X.1940
- (56) Fet produït a inicis de 1941 i que provocà el seu trasllat a Canàries.
- (57) Entrevista amb Joan Mañé Algueró, op. cit.
- (58) LABADIE OTERMIN, F. "FET y de las JONS, Carta circular a los camaradas de la Guardia de Franco", Tarragona, 3.IV.1948.Text policopiat, 2 pp. Arxiu particular.
- (59) Joan Sánchez Guiu i Fermí González Juncosa.
- (60) Sobre l'accident de la barca de baix veieu: SANCHEZ CERVELLO
Josep: "Flix, l'abraç de l'Ebre i dels seus "Barcos"", La Veu de Flix, nº 150, juliol 1992, pp. 21-26.
- (61) "José Mº Ventosa Regordosa, Abogado...", Tarragona 22.X.1948 Text mecanografiat, 2 pp.
- (62) Francisco Sanjuan Fortuny "Carta al elector", Flix, juny 1947, 1 p. policopiada. Arxiu particular.
- (63) TUSELL, Javier, La España de Franco, Madrid, Historia 16,1989, p. 94.
- (64) "Sección de Propaganda", 1 p. mecanografiada. Arxiu particular.

- (65) El votant era Joan Sánchez Guiu i el falangista Ramon Masot Fontanet.
- (66) "Informe de la Falange local", Flix, 26.XI.1948, 1 pp. mecanografiada. Arxiu particular.
- (67) Sobre la premsa de Flix veieu: SANCHEZ CERVELLO, i MARGALEF FANECA, C. La premsa i les publicacions periòdiques a la Ribera d'Ebre, Tarragona, Hemeroteca de la Caixa CERE, 1992, pp. 32 i ss.
- (68) Respectivament: Sanjuan, Mañé, R. Masot de Flix; R. Papaseit i J Bte. Oriol de Benissanet, J. Serres i J. Valls de Gandesa i R. Pedret de Móra d'Ebre.
- (69) "Junta Comarcal de los consejos locales de FET y JONS. Zonas de Gandesa y Móra de Ebro", s. 1., 1 pp. Arxiu particular
- (70) Carpeta de "Asamblea Comarcal de Consejos Locales". Gandesa, 21.IV.53 Arxiu particular
- 71) GEORGEL, Jacques, Franco e o fascismo, Lisboa, Dom Quixote, s. d. (1974), pp. 116.
- (72) PAYNE, Stanley G., Falange Historia del fascismo español, París, Ruedo Ibérico, 1965, p. 200.
- (73) "Falange Española Tradicionalista y de las JONS", Tarragona, Tesoreria, Jefatura Local de Flix, Cuotas, Sección masculina, Remesa anual, 1955-1966, 11 pp. Arxiu particular. A partir d'aquesta darrera datadeixaren de realitzar-se a Flix les estadístiques de cotització.
- (74) Encara que la constància documental del fet és d'octubre de 1965, he trobat indicis que la modificació fou als inicis de la dècada dels 60.
- (75) Text mecanografiat, Flix, 23.X.1965, 2 pp. Arxiu particular.

Francesc San Juan Fortuny, cap local de la Falange a Flix entre el 1936 i el 1965, que a més va ser alcalde, diputat provincial i conseller provincial de la FET i JONS. (Caricatura reproduïda de Pandols-Montsant nº 15 del 30 d'abril de 1950).

El 27 d'octubre de 1939 es celebra a Flix, en la Plaça de L'Esglesia, un homenatge als "caiguts" locals i un miting amb motiu del VI Aniversari de la fundació de la Falange.

Observem d'esquerra a dreta: J. Llauradó (Alcalde), Mossèn Agustí, Sisco Terre (Jutje), Francesc Sanjuan ("Jefe Local"),....., Modesto Sanjuan, Pepito Guiu?,Ramón Ranís?

SOCIEDAD, ECONOMIA Y POLITICA EN TARRAGONA (1960-1977)

Pedro Antonio Heras Caballero

En las páginas que siguen, vamos a sistematizar la evolución socio-económica de las comarcas de Tarragona en las décadas de los 60 y 70, para exponer y analizar la actuación de las fuerzas políticas que de una forma organizada y activa se opusieron al régimen político impuesto por la Dictadura (1). Para los interesados en un estudio del tema más concreto, detallado y amplio, les recomendamos nuestro trabajo. "La oposición al franquismo en las comarcas de Tarragona (1939-1977)", publicado en 1991 por Edicions El Mèdol.

LA ECONOMÍA A PARTIR DE LA DÉCADA DE LOS 60

La economía de Tarragona conocerá, a partir de los primeros años del 60, un fuerte crecimiento industrial en los diversos sectores y un espectacular desarrollo del sector turístico. Crecimiento que, por lo que a nuestro trabajo afecta, se verá plasmado en la formación de una clase obrera industrial, con sus problemas específicos de conflictividad socio-laboral, reivindicaciones salariales y exigencias de un marco de relaciones laborales que le permitieran una auténtica y plena libertad sindical y política.

Las necesidades de mano de obra para las nuevas industrias generará un fuerte crecimiento de la población (en el caso de la capital, pasará, entre 1960 y 1975, de 43.000 a 100.000 habitantes, con un 45% de población venida de fuera de la provincia), que hará surgir los barrios periféricos, en los que, sin previsión planificadora y sin servicios adecuados, los trabajadores conocerán y padecerán la doble explotación de los bajos salarios y de las deficientes condiciones de urbanización en todos los sentidos de la vida social.

Serán la lucha por mejores condiciones de trabajo y de salario, así como las exigencias de mejoras en las estructuras y los servicios en los barrios periféricos, con un urbanismo depauperado, las bases de las reivindicaciones socio-económicas de la clase obrera de Tarragona.

En el desarrollo de estas luchas, se hacía evidente el freno y obstáculo que suponían la falta de libertades sindicales y políticas, y los partidos y sindicatos obreros se esforzarán en elevarlas a niveles políticos que, según las estrategias elegidas, tendrán más o menos éxito en las

movilizaciones y en la consecución de las reivindicaciones, como veremos en los próximos capítulos de nuestro trabajo.

Sin embargo, la conflictividad durante la época será de poca importancia, aunque al final se observe un alza, fruto del aumento y concentración de la clase obrera, y del lento crecimiento de las fuerzas de oposición, en especial del PSUC y CC.OO.

La súbita evolución demográfica y el consiguiente aumento de población no se deben al crecimiento natural, ya que éste resultó muy por debajo del crecimiento real.

La razón hay que buscarla en los flujos migratorios. A partir de 1960, el saldo migratorio provincial duplicó al crecimiento vegetativo.

Varios han sido los efectos del mencionado crecimiento de la población y de la causa que lo motivó, que como queda dicho fue la inmigración:

a) En primer lugar una desigual distribución de la población que ha tenido a una mayor concentración, con el consiguiente desarrollo urbano y despoblamiento rural.

Han sido las comarcas del Tarragonès y del Baix Penedès las que tienen una mayor densidad de población dentro de la provincia de Tarragona. Proporcionalmente el crecimiento más acelerado se produjo en Tarragona, Vilaseca, Reus, Cambrils y en el mismo Vendrell que multiplicó por 2,7 su población desde 1940.

b) Los flujos migratorios no sólo han afectado a la población absoluta y su distribución, sino también a la composición de la población por edades. En 1970 de cada 10 tarraconenses, 4 tenían menos de 24 años. El brusco descenso de la natalidad, ante el que hoy nos encontramos, no puede evitar que la población potencialmente activa aumente.

c) La tercera consecuencia afecta a la propia naturaleza de la población. En el caso de Tarragona capital el índice de autóctonos es bajo, en torno al 37%, en tanto que el resto está constituido por población inmigrada. En esta última destaca el grupo de naturales del resto de España -el 42,8%- lo que sitúa a Tarragona entre las ciudades catalanas con un índice más elevado de población no autóctona.

La evolución de la provincia

La descripción de la estructura económica que venimos haciendo hasta ahora, nos permite afirmar que Tarragona y su provincia se han convertido en un área predominantemente industrial y de servicios, todo ello, claro está, en detrimento del sector primario. En 1975, la agricultura y la pesca tarraconense no aportaron más que el 11,7% del valor añadido neto de la producción; poco más de una peseta de cada diez. En el cuadro adjunto se aprecia como el peso del sector primario en la provincia ha disminuido en quince años dividiéndose casi por cuatro.

EVOLUCION DE LA PRODUCCION NETA EN LA PROVINCIA DE TARRAGONA (1955-1975)

% procedente del sector

<u>AÑOS</u>	<u>AGRARIO</u>	<u>INDUSTRIAL</u>	<u>SERVICIOS</u>
1955	28'3	30'5	41'2
1957	36'9	30'4	32'7
1960	38'1	26'2	35'7
1962	37'2	27'9	34'9
1964	31'8	29'5	38'7
1967	23'1	35'1	41'8
1969	18'9	40'0	41'1
1971	15'5	40'8	43'7
1973	16'9	38'5	44'6
1975	11'7	48'8	39'5

Fuente: Justo de la Cueva Alonso, "La evolución demográfica, económica y social de la provincia de Tarragona" en II Jornadas Técnicas, Ayuntamiento de Reus, 1978.

Las posibilidades de empleo en la industria unido a la mecanización de las tareas agrícolas han propiciado, entre otras razones, el proceso migratorio y el progresivo envejecimiento de la población rural. La proximidad y buena comunicación con los centros urbanos permite una dedicación a tiempo parcial en las tareas agrícolas, sobre todo en zonas como el Camp de Tarragona.

Si miramos el desglose y composición sectorial del Producto Interior Bruto de la provincia entre 1955 y 1977, observaremos que el sector agrícola-pesquero comienza a partir de 1964 una fuerte disminución que llevará a representar en 1977 menos del 10% del P.I.B. provincial. Por su parte, el sector Servicios mantiene un alto porcentaje en la formación del P.I.B., alrededor del 40%, llegando a constituir el 1977 el 46'92% fruto de la concentración urbana, la actividad comercial y el turismo. En cuanto al sector de la Construcción, Edificaciones y Obras Públicas, que en los años sesenta representaba un 6% del P.I.B. provincial, experimenta un fuerte incremento en la década siguiente, manteniéndose en niveles superiores al 10%.

La industria incrementa constantemente su participación dentro del P.I.B. industrial, se observa cómo Alimentación, Bebidas y Tabaco, que juntamente con Textil constituían en 1955

más del 55% del total, han ido perdiendo importancia, mientras que el subsector de la Química pasa en 1975 a ser el más relevante seguido del Metal y Alimentación. En 1977 la actividad representada ya cerca del 40% del Producto Interior Bruto provincial.

El tejido industrial y empresarial en los inicios de los años 70

Para analizar la estructura empresarial, la ocupación y la cualificación de los trabajadores en la provincia, hemos estudiado las memorias anuales de los antiguos Sindicatos Verticales; memorias y otros documentos de la AISS que se conservan en el AHT. A partir de ellas, y empleando sus clasificaciones y agrupaciones, hemos construido los cuadros que nos ilustran sobre la estructura empresarial entre 1970 y 1973.

Número de empresas y de trabajadores y trabajadoras según tamaños en la provincia de Tarragona (1970-1973)											
Años	de 1 a 15	de 16 a 25	de 26 a 50	de 51 a 100	de 101 a 250	de 251 a 500	de más de 500	TOTALES			
	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	
1970	16.286 35.430	2.119 23.750	330 10.974	147 9.778	70 13.369	5 5.187	18.957 99.488	en 1970 están agrupadas de 101 a 500			
1971	21.884 37.134	2.098 22.821	307 10.662	140 9.495	71 11.983	5 1.581	24.511 99.436				
1972	21.567 38.364	2.148 24.416	293 10.262	115 7.547	69 11.474	17 5.529	24.213 101.739				
1973	20.160 34.873	2.316 26.710	327 11.265	123 9.316	84 13.062	23 7.652	23.041 109.583				
Proporción en % del número de trabajadores y de empresas según su tamaño 1970 y 1973											
Años	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	N.º Emp. N.º Trab.	
1970	859 3597	1117 2411	174 1114	077 992	028 1205	002 159	002 526	100 100			
1973	8749 3182	1005 2437	141 1027	053 850	1191 009	698 003	611 100				
* Datos de 1971											
Fuente: elaboración propia, para ambos cuadros, a partir de los datos contenidos en las Memorias de la AISS de los años 1970 a 1973; AHT.											

Es de fácil apreciación la preponderancia de las empresas menores de cinco trabajadores en número y en mano de obra empleada, lo que le confiere el carácter de minifundio industrial y de servicios, a pesar de la progresiva influencia de las empresas de más de 100 trabajadores con tendencia a crecer y aumentar.

Por sectores, las mayores empresas estarán dedicadas a las actividades de Química, Metal, Madera y Construcción, destacando la fuerte inversión del sector de la industria química, sector que tiene una alta tasa de composición orgánica de capital, de capital invertido por puesto de trabajo creado.

Hay que tener en cuenta la ubicación de la mayor parte de las nuevas empresas, dedicadas a los sectores industriales de Química y Metal. Estarán ubicadas en el Tarragonès, con las consecuencias sociales de aumento de la población trabajadora y de su ubicación en los barrios de nueva creación, y, como también veremos, con unos índices mayores de conflictividad laboral, social y política

La industria en el Tarragonès (1975)

	TRABAJADORES %	EMPRESAS %
Alimentación		
Bebidas y Tabaco	1.603 (15'05)	188 (18'74)
Textil	692 (5'92)	21 (2'09)
Piel y Confección	812 (6'95)	21 (2'09)
Papel y Artes Gráficas	253 (2'16)	28 (2'79)
Madera y muebles	870 (7'44)	148 (14'75)
Aux. Construcción	609 (5'21)	55 (5'48)
Química	2.758 (23'60)	70 (6'97)
Metal	3.031 (25'94)	421 (41'97)
Otras	899 (7'73)	55 (5'12)
TOTAL	11.527 (100)	1.003 (100)

Fuente: J. Margalef, "El Tarragonès. Estructura económica".

Si clasificamos al total de trabajadores y trabajadoras según su cualificación profesional, entre 1970 y 1971, vemos como, un poco más de la mitad, son personal no cualificado, lo que nos muestra como la actividad económica preponderante y mayoritaria no es la industria de alta tecnología, sino la de tipo medio, que necesita bastante mano de obra no especializada. Aunque, como veremos en otros cuadros, las diferencias por industrias sean grandes, la Construcción es el ejemplo más claro de actividad con mayor mano de obra sin cualificar y con una mayor cantidad de empresas.

TRABAJADORES Y TRABAJADORAS DE LA PROVINCIA DE TARRAGONA CLASIFICADOS SEGUN CUALIFICACION PROFESIONAL (1970-1973)

Años	Nº de Técnicos	%	Nº de Administ.	%	Nº de Especial.	%	Nº de No cual.	%	TOTAL
1970	3.908	3'96	8.590	8'72	34.147	34'67	51.843	52'63	98.488
1971	3.935	3'95	8.373	8'42	35.347	35'54	51.781	52'07	99.436
1972	4.335	4'26	8.834	8'68	35.724	35'11	52.846	51'92	101.739
1973	3.751	3'42	9.121	8'32	40.332	36'8	56.379	51'44	109.583

Fuente: Elaboración propia, a partir de las Memorias y Censos de Actividad Laboral de la AISS, de 1970 a 1973, AHT.

NUMERO DE TRABAJADORAS Y DE EMPRESAS QUE LAS EMPLEA

Año	Nº empresas que ocupan mujeres	Nº de trabajadoras	% sobre total de población laboral
1970	3.435	17.727	17'99
1971	3.251	19.121	19'22
1972	3.259	8.731	18'41
1973	3.475	21.981	20'11

Fuentes: Elaboración propia, a partir de las Memorias y Censos de Actividad Laboral de la AISS, de 1970 a 1973, AHT.

TRABAJADORAS DE LA PROVINCIA DE TARRAGONA CLASIFICADAS SEGUN CUALIFICACION PROFESIONAL (1970-1973)

Año	Nº de Técnicos	%	Nº de Administ.	%	Nº de Especial.	%	Nº de No cual.	%	TOTAL
1970	450	2'53	2.502	14'11	6.049	34'12	8.747	49'34	17.727
1971	431		2.398		5.943		10.349		19.121
1972	484		2.458		4.866		10.923		18.731
1973	470	2'13	2.973	13'52	4.787	21'77	13.751	62'55	21.981

Fuentes: Elaboración propia, a partir de las Memorias y Censos de Actividad Laboral de la AISS, de 1970 a 1973, AHT.

Las mujeres no superan el 20% del total de la fuerza de trabajo empleada, y su nivel de cualificación está por debajo de la media general.

Por sectores de actividad, la industria con mayor nivel de cualificación y peso específico será la Química, estando la Madera en el extremo opuesto y el Metal en un lugar intermedio. Comentario aparte merece el sector de la Construcción que, con su gran número de empresas, no emplea, prácticamente, fuerza de trabajo femenina y tiene la mayoría del personal no cualificado.

La conflictividad laboral

Los datos socio-económicos, anteriormente vistos, nos ayudan a comprender el tipo de reivindicaciones y de conflictividad que surgen en las empresas de Tarragona. Las huelgas se darán en:

a) sectores de baja cualificación; b) de inestabilidad en el empleo; c) de empleo mayoritario de mano de obra femenina; d) con malas condiciones de trabajo y de seguridad. Los ejemplos más claros serían la huelga de la construcción, con las características a y b; las de Reycon, Lose y Valmeline, con las b y c; tendríamos la huelga de Refinería como caso atípico, ya que sólo tiene la inestabilidad en el empleo como rasgo fundamental, puesto que los altos salarios y la cualificación de los trabajadores son generalizados. Y, desde luego, la huelga que reuniría más condiciones sería la de Alena, ya que conjugaría las condiciones a, c y d.

Los sectores más significativos, donde la conflictividad se dará, serán Construcción, Metal y Madera. Por contra, la conflictividad laboral será muy reducida -aunque haya un elevado nivel de reivindicaciones, satisfechas en su mayor parte-, en sectores como la Química, donde las condiciones anteriores no se dan. Aunque los casos anteriores haya que analizarlos, individualizarlos y estudiarlos de forma concreta y particularizada, y partiendo de niveles objetivos, medibles y cuantificables, llegar a lo subjetivo, ideológico y personal "al factor humano" y psicológico de los trabajadores (sus relaciones en sus barrios, sus redes de amistad y sociabilidad, así como su origen geográfico y conocimiento familiar) y su entorno. Lo dicho explicaría el porqué hay huelgas en unos sectores y en otros no se dan, y las reivindicaciones son asumidas por los patronos.

No es objeto de nuestro trabajo -por falta de espacio-, el analizar el resultado de las huelgas, resultado que, a su vez, depende en gran parte de la coyuntura económica general y particular de la empresa, pero que tiene que ver con la forma de iniciarla, organizarla y llevarla a cabo (con formas abiertas, assemblearias, y utilizando y combinando cauces legales, con márgenes de negociación, o con formas clandestinas y posturas cerradas y duras en las negociaciones); proceso que, también, está ligado con las condiciones generales anteriormente expuestas, así como con el nivel de madurez y composición de la clase obrera.

HUELGAS, POR SECTORES DE PRODUCCION EN TARRAGONA Y PROVINCIA,
SEGUN DATOS DE LA ORGANIZACION SINDICAL

R.Produc.	nº huelgas	nº emp.	Plan.tot.	nº huelg.	di/h.no trabaja.
1970					
Construc.	2	2	-	490	5 dias
TOTAL	2	2	-	490	
1971					
Hostele.	1	1	200	194	1 dia
Construc.	1	1	37	37	1 dia
TOTAL	2	2	237	231	
1972					
Metal	1	1	364	100	5 dias
Textil	1	1	376	330	12 dias
TOTAL	2	2	740	430	
1973					
Frutos	1	1	749	89	1.600 horas
Ganaderia	1	1	298	298	7.152 horas
Madera	1	1	598	514	960 horas
Metal	2	2	457	185	1.600 horas
TOTAL	5	5	2.102	1.086	11.312 horas
1974					
Alimentación	1	1	130	45	1.472 horas
Metal	2	2	308	110	13.696 horas
Textil	1	1	374	180	4.320 horas
TOTAL	4	4	812	336	19.488 horas
1975					
Construc.(Ref)	1	1	3.731	3.731	218.560 horas
Metal	6	6	1.476	1.366	29.848 horas
TOTAL	7	7	5.027	5.097	248.408 horas

*No está incluido el conflicto "Pere Mata", por considerarse que no es una huelga o paro.

HUELGAS, POR SECTORES DE PRODUCCION EN TARRAGONA Y PROVINCIA
SEGUN DATOS DE LA ORGANIZACION SINDICAL

R.Produc.	nº huelgas	nº emp.	Plan.tot.	nº huelg.	di/h.no trabaja.
1976					
Act.div.	1	1	192	170	2.720 horas
Agua,G.,E.	1	1	67	35	280 horas
Construc.	27	84	7.742	14.270	1.197.600 horas
			(fijos)	(fij.+even)	
Hosteler.	1	1	126	55	440 horas
Químicas	4	4	957	430	1.500 horas
Madera	1	2	337	337	2.696 horas
M.Mercant.	1	1	218	183	366 horas
Metal	11	27	5.697	8.094	108.032 horas
Textil	1	1	302	101	17.776 horas
TOTAL	48	122	14.681	23.675	1.331.410 horas

*1976 (No incluye las huelgas de la jornada del 12 de noviembre)

Fuente: Elaboración propia, en base de los datos contenidos en las memorias anuales de la Organización Sindical, AHT.

Huelgas en empresas de Tarragona y provincia, según datos de la Organización Sindical

fecha	Empresa	Localidad	nº trab.	nº t. afce	motivos conflicto	deseñace	duración	inter:pol	detenc.	comentario
1 9 7 0										
28-II	Campeón Bernard	Vandellòs			mejoras salariales		5 días			
Julio	Sas Contijoch	Montblanc			mejoras salariales		5 días			
TOTAL				490						
1 9 7 1										
2-VI	Hotel Domaire	Salou	200	194	Incumplimiento de contrato	se consigue lo pedido	12 horas			
26-VII	Construcciones y obras Carbopoll	Reus	37	37	negociación del convenio	ambas partes ceden	10 horas			
1 9 7 3										
10-IV al 4-V	Instituto "Pedro Mata"	Reus	214	205	mejoras salariales y reglamento Régimen interior		24 días			Fue una situación que no llegó a huelga o paro
(18-22) del V	Mataadero de Aves	Reus	298	42	mejoras salariales		4 días			
13-XI	Tabacalera	Tarragona	749	89	desacuerdo con los incentivos		1			

fecha	Empresa	Localidad	nº trab.	nº t. afec.	motivos conflicto	desenlace	duración	inter.pol	detenc.	comentario
8-11 DEL XI	Alena	Tarragona	598	514	mejoras salariales		3 días			
14-15 DEL XI	Crolls S.A	Reus	364	120	mejoras salariales					
13-XI	Felgura Metal		93	65	mejoras salariales					
1 9 7 4										
19-19 DEL IV	LOSTE	Tarragona	130	46	mejoras salariales	concesiones por ambas partes	4 días	si		
22-IX	LOSTE	Tarragona			mejoras salariales, de trabajo y transporte					
Agosto	Valmetline	Tarragona	374	313	mejoras salariales		30 días	si		
Noviembre	Interflama	Tarragona	250	79	mejoras salariales		15 días			
Noviembre	REYCON	Tarragona	58	31	mejoras salariales, y condiciones de trabajo		17 días	si	si	
1 9 7 5										
11-1 / 23-1	Refinería	Tarragona	4.212	3.731	mejoras salariales		13 días	si	si	
28-1 al 29-1	Laforest	Tarragona	385	89	despido de 4 trabajadores	concesiones por ambas partes	1 día			EL 28, huelga por mejoras salariales 4 despedidos. La empresa no cede 29 paro de 1/2 día.

fecha	Empresa	Localidad	nº trab.	nº t. afec.	motivos conflicto	deseñace	duración	inter.pol	detenc.	comentario
9-IV al 14-IV	Control y Aplicación	Tarragona	160	160	aumento de salarios	concesiones por ambas partes	6 días			
23-IV	Ibemo	Tarragona	570	570	solidaridad trabajadores propia empresa	obtienen las peticiones	1/2 día			
19-IV	MANESA	Tarragona	87	75	mejoras salariales	concesiones por ambas partes	1/2 día			
18-IV	Crolls	Reus	368	270	mejoras salariales	concesiones por ambas partes				
3-XI al 6-XI	Acerbi	Tarragona	161	161	aumentos salariales	la empresa no cede(despidos)	4 días			
1 9 7 6										
9-II	Empresa de Transposits	Tarragona	33	33	mejoras salariales Régimen interior					No parece que sea huelga
19-II	Firtesa									No parece que sea huelga
22-IV	CORSAN	Tortosa	180	180	mejoras salariales	concesiones por ambas partes	2días			
24-IV	Varies empresas construcción Cements del Mar	S. Carlos	424	424	mejoras salariales	concesiones por ambas partes	1/2 día			
4-V	BASF	Tarragona	350	350						
Enero	Construcción	Provincia de Tarragona		14.270	mejoras salariales	concesiones por ambas partes				No hay huelga, pero hay conflicto por desacuerdo Reglamento Régimen interno.

fecha	Empresa	Localidad	nº trab.	nº t. afec	motivos conflicto	deseñace	duración	inter.pol	detenc.	comentario
18-V	Menasimtes Internacional	Tarragona								
4-VI al 8-VI	Crolls	Reus	349	190	aumentos salariales	concesiones por ambas partes	4 días			
5-VII	SADDE	Alcanar	99	90	disconformidad con incentivos	concesiones por ambas partes	2 días			
22-VII	Carrefour	Tarragona	170	150	mejoras salariales, solidaridad expedientados					
5-X	Constructora internacional	Tarragona			reestructuración de la empresa					
Noviembre	Telefónica		536	92						No se sabe si hubo huelga
18-XI	Aiscondel	Tarragona	250	160	mejoras salariales					La empresa sanciona con 5 días de empleo y sueldo

LAS FUERZAS DE LA OPOSICION EN TARRAGONA

Después de haber visto el desarrollo económico de la década de los 60 y 70, pasaremos a analizar y exponer, con la obligada brevedad, la actuación política de las fuerzas de oposición en Tarragona.

La situación política en 1962

Conocemos el estado de la provincia, al principio de la década, por un informe, del Gobierno Civil elaborado a partir de la oleada de huelgas en Asturias durante 1962. Nos detendremos en la génesis del informe, ya que nos ilustra cómo las autoridades entendían las relaciones laborales y sociales.(2)

Después de las huelgas, y ante la inquietud creada en las filas de los partidos del Régimen, el Gobierno dictó una serie de normativas y directrices que, para nuestro caso, se concretan en el documento con fecha 7 de Junio, elaborado por el Director General de Política Interior y enviado a los Gobernadores. En él, analizando las huelgas pasadas, se escribía:

“(...) en el afán de prevenir o cortar un conflicto se hicieron algunas concesiones de mejoras. Pero cuando el fenómeno huelguístico se extendió y quedó al descubierto patentemente su aspecto político, se prohibió la concesión de ninguna mejora de manera que la gran masa de obreros que han estado en huelga se han reintegrado al trabajo sin que su actitud coactiva tuviera el menor éxito.(...) El principio de autoridad ha quedado pues, firmemente asentado. (...) Las huelgas han quedado remediadas; sin embargo, han tenido el suficiente eco y extensión como para despertar el recuerdo de un camino de acción bastante olvidado por fortuna en nuestro país; y es fácil vuelvan a hacerse intencionadas análogas.”

En el documento se terminaba pidiendo un informe sobre el estado político y social de la provincia.

“La unanimidad de adhesiones políticas es rara y sólo se da en la realidad en ciertas cuestiones que podrían considerarse de carácter dogmático, como los principios fundamentales del Movimiento. Ahora bien, en las demás cuestiones políticas es normal admitir diferencias de criterio, pero si toda la masa trabajadora de la provincia de su mando quisiese constituir un frente disidente unido ¿Cómo evitarlo y qué medidas adoptar? ¿Cómo penetrar y dividir los intereses de clase?”

El Gobierno Civil contestaba con fecha 12 de Julio, afirmando que en la provincia no había habido desórdenes, describiendo y explicando el porqué:

“(...) puede decirse que el hecho de que en Barcelona no tuvieran transcendencia externa los acontecimientos, haya influido en el ambiente de esta provincia, pues cualquier acaecer o suceso de la Capital catalana, tiene transcendencia y repercusión en Tarragona. Los varios centenares de viajeros que diariamente se intercambian las dos Capitales, puede ser factor que cree un estado de opinión, o ser medio de difusión de noticias, y en esta ocasión, el hecho de que en Barcelona y su provincia, no hayan existido más que pequeñas manifestaciones de paro,

dado su desarrollo industrial, puede ser también una causa importante, que explique el poco y escaso eco que los pasados sucesos han tenido en esta provincia que en algún sector como la Renfe y el de los obreros portuarios se vivió a la expectativa de lo que allí ocurría.-

En algunos casos en que ha podido producirse en algunas personas, cierta satisfacción, y simpatía hacia los promotores de los sucesos no llegaban a trascender ni a crear un estado de opinión, los que han existido han sido aislados en su totalidad, como refleja el hecho de que 4 ó 6 hojas de incitación a la huelga estaban mecanografiadas.- (...) El grupo asalariado, no tiene mucha importancia, porque a más de ser en número insuficiente, a excepción de Ribarroja y Flix, con más de 2.000 obreros, para integrar una masa apta para reacciones colectivas, se encuentra muy diluido en los distintos puntos de la provincia en los que desarrolla su actividad. Su sensibilidad y actitud, ante los referidos sucesos, ha sido posiblemente, de carácter positivo pero el hecho de que no existiera organización de grupo, no ha ocasionado más que alguna actitud personal, que ninguna trascendencia ha tenido. La falta de grupo organizado y dirigido, y la circunstancia de hallarse sus componentes en minoría al no integrar una masa de influencia, han sido los motivos por los cuales sus reacciones no han afectado a la actitud del grupo. En realidad han quedado reducidos a manifiestos individuales.- (...) Como manifestación externa, que no se ha llevado a cabo propaganda, que pueda hacer suponer existe algún principio de organización, solamente alguna hoja manuscrita ha sido distribuida, pero ello sin trascendencia y en cantidades mínimas, y como hechos aislados, sin que pueda considerarse como manifestación de grupo organizado. Al lado de esta propaganda, sólo tres hechos aislados: una incitación manuscrita a la adhesión con los mineros, clavada en un árbol en Ribarroja, y otras dos en las paredes de dos fábricas en Picamoixons (término municipal de Valls) y en Reus. Todo se hizo desaparecer rápidamente, sin que alcanzara trascendencia alguna.- (...) Es difícil concebir que toda la masa trabajadora quisiese constituir un frente disidente unido, y ello por las razones que se exponen en otros puntos de este informe (...) Pero en el caso de que por circunstancias diversas llegase a producirse, en un momento determinado, un frente disidente unido, que se prestase a llevar a cabo una actuación de alcance político, la posibilidad de desarticularlo y dividirlo es evidente que hubiera existido en los momentos en que se estaba efectuando la organización, lo cual, necesariamente, habrá de requerir un dilatado periodo de tiempo, tanto en lo que afecta a propaganda dirigida como estructuración de mandos, y precisamente entonces, es cuando una acción policial puede conseguir la desarticulación de las agrupaciones que proyecten controlar y dirigir a la clase trabajadora en un momento determinado. No puede descartarse en este sentido, el apoyo que encontrarían en un sector importante del clero, cuya actitud ha sido de expectación y respeto al Sr. Cardenal, a pesar de su fondo liberal.

Pero aun admitiendo que efectivamente se consiga la unión disidente para una actuación concreta (...) en cualquier momento en que pudiera crearse tal problema, la intervención de la Organización Sindical habría de ser valiosísima, juntamente con una propaganda en la que se

destaca precisamente todos aquellos puntos o extremos que encuadrados en los principios del Movimiento revalorizan la política social llevada a cabo y destacasen hechos concretos para las diversas actividades, teniendo en cuenta los grupos que integran la estructura laboral que tienen una aspiración distinta; y es precisamente en estas diferenciaciones, que pueden parecer intrascendentes, en donde puede hallarse la posibilidad de conseguir una división en una masa que no tendría de común más que los efectos de la propaganda ejercida sobre ella y en la que se destacasen precisamente los elementos más simplistas que de la actuación actual les afecta, conjugándose a base del binomio salarios-precios.”

La influencia de las huelgas y sus repercusiones en la economía ligada al turismo se valora de forma negativa:

“(..) en el momento actual se aprecia una sensible disminución de visitantes, cosa que se ha atribuido a la propaganda que desde el extranjero se hace basándose en la situación política y sus disturbios, aunque quizá se de una simple competencia de carácter económico, pero la realidad es que en algunos establecimientos hoteleros se han recibido órdenes de turistas extranjeros dejando sin efecto las reservas de habitación (..).”

Como conclusión a las previsiones futuras que ofrece la provincia se razonaba con gran lógica:

“En cuanto existan instaladas y puestas en marcha diversas industrias, podrá producirse la creación de un grupo asalariado con características propias, y que indudablemente habrá de ser tenido en cuenta, pero hay que considerar que tratándose de complejos industriales modernos, la productividad en los mismos, necesariamente, será la adecuada y no se habrá de producir un desequilibrio entre el rendimiento y los salarios y por consiguiente, este grupo quedará encuadrado entre los que tengan sus necesidades atendidas.-(..) por otra parte, el desarrollo turístico que se acentúa constantemente, ha de producir positivos beneficios económicos en determinadas zonas, siendo el conjunto el desarrollo optimista para un futuro próximo, ya que las situaciones que se están creando obligan a los que dedican sus actividades a las mismas a tener como principio necesario y como base, una seguridad en todo lo concerniente al orden público, que sea total, pues cualquier alteración les podría crear dificultades insospechadas, y al amparo de estas realidades la mejora en el aspecto rural será paralela, dadas las necesidades que se han de atender.”

Previsiones y análisis elaborados bajo un prisma gubernamental, pero con gran sentido de la realidad y con un conocimiento bastante profundo de la dinámica futura de la economía en Tarragona y de su repercusión en las categorías sociales y de los asalariados en particular.

Conocemos, por otro informe de Junio de 1964, elaborado por la Comisaría de Policía de Tarragona, el ambiente político-social; en el aparato titulado “Situación Social” se describe la penosa situación de los barrios periféricos creados en los grandes núcleos urbanos:

“Subsisten los mismos problemas sociales que los indicados en la previsión anterior; muy poco se ha avanzado en lo que respecta a la situación de la vivienda, prosiguiendo la anarquía

de construcción de barracones y chabolas en las llamadas “parcelas” en las que cada uno adquiere un trozo de terreno y construye su cobijo sin sujeción a normas urbanizadoras ni a reglamento alguno. Estos núcleos suburbanos han adquirido extraordinario desarrollo de manera especial en Reus y Tarragona.

Otro problema social que por su importancia merece ser destacado, es la falta de locales destinados a la formación cultural de la infancia y adolescencia en esos barrios de las “parcelas”, por lo que sería muy conveniente la construcción acelerada de escuelas primarias.

En general la situación social de esta provincia es buena, debido principalmente a la gran demanda de mano de obra, especialmente en el ramo de la construcción.”

La situación política y la actividad de los opositores se aprecia, en función de la fuerte y creciente actividad económica, aletargada y paralizada.

“En el aspecto político, se tiene por opinión pública en general, cifradas grandes esperanzas en los resultados del llamado Plan de Desarrollo. (...) De un tiempo a esta parte, la provincia de Tarragona no da señales importantes en el aspecto político. Ni la más leve señal o indicio, demuestra la existencia de una vida política en desarrollo. Tanto los controles políticos, como las observaciones de individuos, que por sus actividades anteriores o por su ideología actual, se han tenido en cuenta, han dado resultado negativo.

Este resultado, parece ser, obedece a varios factores primordiales, como son la falta de ambiente, un desarrollo económico en alza y un control riguroso de aquellos individuos que pudieran servir de simiente en la formación de una organización de tipo político, más o menos extremista. (...) No obstante las consideraciones anteriores y que mas bien contemplan las ideologías marxistas o similares, en lo que sí se nota cierta actividad es en el aspecto catalanismo-separatista, cuyo fomento y propaganda esta principalmente dirigido por el clero.”

Como vemos, eran aproximaciones bastante fidedignas, y respondían -con acierto- a la evolución de la coyuntura socio-económica de la ciudad y de la provincia.

La actividad del PSUC y de la Juventud Comunista en la década de los 60

El PSUC se había reorganizado en Tarragona a partir de 1954, teniendo militantes en Torreforta, en la parte alta y la Catedral, y en el Puerto. A partir de la creación del barrio de Bonavista por los obreros inmigrados, existía, desde 1959, un grupo de militantes del PCE, entre ellos los hermanos José y Manuel Arjona y su cuñado, Juan Aragón Crespo. Estaban aislados de la organización del PSUC del resto de la ciudad, aunque tenían contactos con Francia (recibían propaganda dentro de garrafas de vino francés). A mediados del 62 conectaron con los militantes de Torreforta. El colectivo resultante pudo enlazar con la dirección de Barcelona a finales del 62.

A partir de la toma de contacto de los dos grupos del PSUC, el de Bonavista y de Tarragona y Torreforta, la actividad se regularizó, enlazándose con Barcelona; comenzó un lento pero

constante crecimiento, aunque los militantes veteranos no se integraron de forma regular en la organización del partido.

Sabemos que en el 64, en Bonavista, había dieciocho militantes, organizados en tres células, aparte de varios sin encuadrar; y que en el 65, alrededor de cuarenta militantes organizados integraban el colectivo del PSUC en Tarragona, obreros de diversos oficios, con una edad media alrededor de los treinta y cinco años.

Durante estos años, el PSUC, y en especial cuando la ejecución de Julián Grimau, desarrolló una actividad propagandística que -para la época y los medios disponibles-, podemos calificar de importante. Hojas de diverso tamaño, pedían reivindicaciones sociales, económicas y políticas. En una de ellas, repartida el 20 de Mayo del 63 se leía:

“A TOTS ELS TREBALLADORS!

Avui fa un mes del assassinat de l'heroi i fidel lluitador per la pau i la democràcia Julián Grimau.

Amb aquesta data memorable cridem a tots els treballadors de la ciutat i del camp, als intel·lectuals, a tots els joves a unir tots els esforços per anar a la VAGA GENERAL POLÍTICA.

-Per un salari mínim de 140 a 160 ptes.

-Per la pau i l'amnistia

-Per la cancel·lació dels pactes agressius amb els EE.UU.

-Per les nostres llibertats sindicals i polítiques

-Pel desmantellament de les bases estrangeres d'Espanya

-Per la llibertat i la democràcia

ENDAVANT PER LA VAGA GENERAL POLÍTICA P.S.U.C.” El PSUC apoyaba la política sindical de CC.OO. desde que éstas empezaron a funcionar, y en vísperas del 1º de Mayo intensificaba la propaganda. Tenemos una muestra en Abril del 68, en el folio elaborado por el C. Local, en el que se convoca a los trabajadores de las fábricas a concentrarse delante de Sindicatos, a las siete de la tarde y, aparte de reivindicaciones económicas, se propugna un programa político basado en:

“Por enseñanza obligatoria y gratuita hasta los 18 años; Universidad para todos y democratización de la enseñanza; por una auténtica reforma agraria que entregue la tierra a quienes la trabajan; contra la penetración del capital extranjero en la economía de nuestro país; por la soberanía de España y la eliminación de las bases yanquis; en solidaridad con el heroico pueblo de Vietnam que lucha por su independencia; por el derecho de huelga; por un sindicato de clase, democrático, unitario, independiente de la patronal; por la disolución del Tribunal de Orden Público; por la anulación de todos los procesos abiertos y por la libertad de todos los dirigentes obreros; por la amnistía de todos los presos y exiliados políticos; por la libertad de todos los estudiantes encarcelados.”

Por lo que respecta a la Juventud Comunista, en Tarragona se forma en el año 69, conectando con el grupo de Reus encabezado por Josep Colomé. En Tarragona, Julio Dueñas y

los hermanos Espuny serán de los primeros militantes. Para el 1º de Mayo del 69, colaborarán en la formación de "CC.OO.Juveniles" y elaborarán una octavilla con un programa adecuado a los problemas de los jóvenes.

La formación de CC.OO. en las comarcas de Tarragona

En Noviembre de 1966, se celebró la primera reunión de militantes de CC.OO. de Tarragona y Barcelona. La reunión tuvo lugar en casa del militante del PSUC y CC.OO., Eladio Garcí Alvarez, cerca de la Plaza de los Carros. Asistieron enlaces de Barcelona, entre ellos Tomás Chicharro; por Tarragona estuvieron José Arjona, Juan Aragón, Francisco Vílchez Pardo y otro militante de Torreforta que era peón de la construcción. En el núcleo fundador, aparte de los anteriores, se integraban Antonio López Hidalgo, Alfonso Gómez Borrachero y Manuel Arjona, todos ellos militantes del PSUC.

Comisiones nació con afán, espíritu, objetivos y métodos de trabajo que permitiesen romper el estrecho corsé con que la dictadura y su organización sindical fascista oprimían a la clase obrera. Su proceso de formación fue asambleario y lo más abierto posible. Nació con deseos de conquistar la legalidad, y utilizó, potenció y aprovechó las elecciones sindicales a enlaces y jurados para que esos puestos fuesen ocupados en la medida posible por los hombre y mujeres más representativos en los lugares de trabajo.

Combinar las formas de trabajo y estructuras legales, autorizadas por la dictadura, y las ilegales, las que los obreros iban desarrollando poco a poco, fue uno de los aciertos históricos del movimiento sindical de los años 60, movimiento en gran parte orientado y dirigido por CC.OO. y en nuestras comarcas, de forma total y absoluta, durante los años de que estamos hablando. Este proceso no fue lineal, hubo avances y retrocesos, pero nunca se renunció a dar la batalla en las elecciones sindicales y disfrutar la hegemonía en todos los terrenos: en el vertical, en la asamblea de fábrica y en las reuniones clandestinas de CC.OO. Hubo ya desde esa época tendencias minoritarias que tendían a superclandestinizar y rechazar los "cauces legales" en las acciones i reivindicaciones del nuevo movimiento obrero, como más adelante veremos.

En el otoño del 67, CC.OO. había preparado en toda España, a través de asambleas, una serie de reivindicaciones políticas y sindicales apoyadas por las firmas de los trabajadores que, de forma unitaria y coincidente, debían presentarlas el 27 de Octubre, al finalizar la jornada de trabajo, en Sindicatos. A pesar que hemos investigado en los archivos de los antiguos Sindicatos -hoy en depósito en el Archivo Provincial-, no hemos encontrado el documento con las firmas.

La "Jornada del 27" fue importante en Tarragona por ser la primera salida a la luz pública del movimiento plasmado en CC.OO. Supuso un salto de cualidad, ya que se afloró a la superficie y se fortalecieron políticamente sus hombres más representativos.

CC.OO. tuvo, desde sus comienzos, militantes de HOAC y grupos de cristianos que

tuvieron un papel destacado en la elaboración de propaganda y en las actividades organizativas.

Desde el principio, CC.OO. contó con la ayuda de Mosén Asens, -activo militante de HOAC- para facilitar locales religiosos, iglesias, y contar con la posibilidad de utilizar multicopistas. También Mosén Gil facilitó locales a los miembros de CC.OO. para que pudiesen reunirse.

La colaboración y participación de los grupos de cristianos ligados a HOAC se mantendrá hasta la formación de Plataformas Anticapitalistas, que se verán integradas fundamentalmente por miembros provenientes de sus filas.

En estos años del 67 al 70, CC.OO. tendrá un ritmo y frecuencia de reuniones semanales o quincenales, dependiente de las necesidades organizativas y de la coyuntura política.

El esfuerzo político por trabajar de la forma más abierta posible, para ocupar el máximo de espacios de tolerancia y libertad, generaba de forma forzosa una dialéctica “superficie-represión” delicada y un equilibrio permanentemente inestable. Sabemos que la policía tenía una información bastante detallada de los planes y actuaciones de CC.OO., información obtenida a través de fuentes cristianas colaboradoras con CC.OO.

La propaganda de CC.OO. en los años 68-70 se fue intensificando, sobre todo en las fechas próximas al 1º de Mayo; para la del año 68, CC.OO. de Tarragona editó “ A todos los trabajadores de Tarragona y su comarca”, convocando a “todos los obreros, intelectuales, estudiantes y a todos los ciudadanos amantes de la paz, de la justicia y de la libertad a desarrollar una gran jornada de lucha (..) con reuniones en los barrios, en el campo, en los lugares de trabajo y en donde nos sea posible, una jornada brillante y enérgica (..) acudiendo a las asambleas con heroísmo, decisión y solidaridad”, y enumeraba una serie de reivindicaciones sociales, laborales y políticas:

“ - Por un sindicato único, independiente y democrático de trabajadores.

Por un salario mínimo de 350 pesetas con escala móvil.

Por la semana laboral de 44 horas.

Por un empleo seguro.

Por un seguro de paro, accidentes, enfermedad, de invalidez y jubilación del cien por cien del salario real.

Porque la Seguridad Social y Montepíos laborales sean controlados por los propios trabajadores.

Por la libertad de reunión, expresión y asociación.

Porque los representantes sindicales sean elegidos libre y democráticamente por los trabajadores.

Por la libertad de todos los encarcelados por problemas laborales y que sean readmitidos en sus puestos de trabajo.

Por el pleno derecho de huelga.

Por la amnistía general para todos los presos y exiliados políticos.
Y por un gobierno legal que sea elegido democráticamente por el pueblo.”

Los antecedentes de la Asamblea de Catalunya

En un esfuerzo por unir a las diversas fuerzas de oposición, encuadradas en partidos, sindicatos, o a personas independientes sin ligazón política alguna, el PSUC se esforzó en crear órganos de encuentro y acuerdo, sobre la base de reivindicaciones de carácter democrático que permitiesen ejercer los derechos y libertades políticas.

En Tarragona, comenzaron a organizarse las Comisiones Cívicas sobre el 67. El grupo fundador lo componían: Mosén Asens HOAC; Rafael Nadal, Francisco Martínez y Leandro Saún del PSUC; y Ramón Dolç Gutierrez, sin filiación partidista. A partir de 1970 se incorporará Pedro Quintero, también independiente, aunque simpatizante del PSUC.

Durante esos años elaborarán media docena de escritos que editaba Mosén Asens a multicopista; los mandaban por correo desde Barcelona y Salou, y en ellos tocaban y comentaban los temas genéricos del documento; los problemas de las barriadas, las campañas por tener “obispos catalanes”, y en defensa de la lengua catalana y su uso en las escuelas, y otros de similar carácter reivindicativo. De esa época sólo tenemos un folio fechado el 1 de Mayo del 69, y que por su lenguaje tranquilo y moderado está dirigido a unas potenciales clases medias, ¡que todo hay que decirlo!. No comenzarán a acercarse a la política de oposición hasta la muerte del General Franco.

A partir de Mayo del 71, el Comité Local del PSUC en Tarragona dedicó, a las tareas unitarias de relación con otras fuerzas políticas, a Enrique de Gracia, lo que supuso intensificar el ritmo y el empuje del PSUC al trabajo de las Comisiones Cívicas. Por esas fechas se incorporó Ramón Marrugat, librero, independiente ligado al MSC, que también supondrá una importante ampliación de los sectores implicados en la oposición a la dictadura.

El primer intento por crear la Asamblea de Cataluña -intento fallido- contó con la representación de Tarragona y Reus, Rafael Nadal i Carles Martí respectivamente. En el segundo, el 7 de diciembre del 71, estarán presentes Francisco Martínez, Rafael Nadal, Pedro Quintero, José Arjona Luque y Juan Aragón Crespo, de Tarragona; Joan Josep Murall Sales, de Tortosa; y Carles Martí de Reus. Excepto Quintero y Martí, todos eran militantes del PSUC y CC.OO.

El fortalecimiento de la oposición: del juicio de Burgos a la muerte del general Franco

La década de los setenta será una época de reforzamiento de las tendencias que ya estaban presentes en los sesenta: aumento de la industrialización y de la población inmigrada; creación de los estudios universitarios en Tarragona, con lo que supuso de inquietud y movilizaciones

estudiantiles; la continua elevación de las reivindicaciones obreras -en 1973, según datos del Sindicato Vertical, se perdieron 11.312 horas; 19.488 en 1974; y 248.408 en 1975- a través de partidos y sindicatos. Y de la plasmación, a principios de la década, del organismo que aglutinará a la mayoría de los partidos y movimientos sindicales y sociales: La Asamblea de Cataluña.

La evolución política tuvo, en estos cinco años, una fuerte inflexión con la muerte del Almirante Carrero, en el atentado de ETA, en Noviembre del 73, fecha que separa dos etapas diferentes. A partir del 73, en España en general y en las comarcas de Tarragona en particular se acelerará el ritmo de las fuerzas de oposición. Del 73 al 75, (20-N), el movimiento obrero y estudiantil serán fuerzas que reafirmarán su presencia, sobre todo en la ciudad de Tarragona.

El PSUC y la Juventud Comunista

Después del juicio de Burgos, los militantes del PSUC vivieron un proceso de ampliación y reorganización que se nota, sobre todo, en la capacidad de mantener una propaganda, elaborada por los comités locales, y por la mejora en la distribución de la elaborada por el PCE y el PSUC. A principios del 71, salió el número primero de "DEMA", órgano del comité intercomarcal de la Juventud Comunista, que fue elaborado hasta finales del 72 por Josep Colomé de Reus, con una frecuencia que alcanzó los diez números en dos años. Cuando Colomé se vaya a la "mili" dejará de salir. Después hasta 1974 no volverá a ser editado "Demà", esta vez bajo la dirección de Miguel Giribets.

En Abril del 72, el Comité Local del PSUC comenzó la edición de "Lluita", que mantendrá una gran regularidad en su publicación. Son datos que revelan una actividad orgánica sostenida. El fortalecimiento del PSUC estuvo fundamentalmente centrado en la clase obrera, en el mundo estudiantil y en el de la enseñanza.

El crecimiento del PSUC en Tarragona fue constante, hubo una relación dialéctica entre el aumento de sus militantes y cuadros, la edición y difusión de su propaganda y la recaudación de fondos económicos para su organización y funcionamiento. Los militantes pasaron -sin contar a los de la Juventud Comunista- de los 85 en Junio de 1974, a los 116 en Noviembre de 1975. Si atendemos a las finanzas, veremos que entre 1972 y 1975 el volumen total pasará de 104.181 ptes. a 793.476 pts. ascenso que nos habla de la creciente influencia de la organización, y del funcionamiento de la Comisión de Finanzas dependiente del Comité Local.

La JCC había comenzado a funcionar en Reus, Tarragona y Tortosa sobre el 69. Las detenciones de los grupos de Tarragona y Reus, en Julio y Septiembre del 71, desorganizaron y obstaculizaron el desarrollo de la Juventud Comunista, que se acentuará con la marcha a la "mili" de Josep Colomé; todo ello hará que, prácticamente, la organización quede desarticulada y anulada, aunque queden militantes sueltos.

En Mayo de 1974 se reorganizó el Comité Intercomarcal y, en Junio, "Demà" estrenaba, con el nº 1 -en realidad nº11-, su segunda época. La Juventud llegó a tener, a mediados de 1976,

alrededor de los ciento veinte militantes, repartidos de la siguiente forma:

Tarragona, entre treinta y cuarenta militantes

Torredembarra, con cinco

Montblanc, Conca de Barberà, más de veinte

Mora de Ebro, Mora la Nueva y comarcas del entorno, alrededor de diez.

Baix Ebre y Montsià, con treinta militantes, centrados en Tortosa, Amposta y Ametlla de Mar.

Hubo intentos, ya al final de la dictadura y que no cuajarán hasta la democracia, de crear organización en Valls y Cambrils, así como en Gandesa y Flix.

La presencia de la JCC llegó a unos veinte pueblos y ciudades de las comarcas de Tarragona, hecho único en Cataluña, ya que no había nada igual en las comarcas de Lérida, Gerona y Barcelona.

Las características sociológicas más relevantes de sus militantes eran baja edad, entre dieciséis y diecisiete años; en su gran mayoría trabajadores, estudiantes de bachillerato o formación profesional, de origen obrero y jóvenes campesinos. Las chicas constituían el veinte por ciento de sus miembros.

Las JCC fue la primera organización intercomarcal antifascista, con un periódico, "Demà", y un comité Intercomarcal; y, en algunas zonas del interior, a través de la JCC creció y se desarrolló el PSUC y la Asamblea de Cataluña. También tuvo una ligazón importante con los movimientos católicos en la zona de Mora y comarcas de alrededor.

Las características de "Demà" eran similares -en las reivindicaciones generales- a las de la prensa comunista "Trellall" y "Mundo Obrero", pero adaptadas a la problemática juvenil, con sus problemas culturales y generacionales específicos. Destacan, también, por su talante ecologista y por la atención prestada -debido a su carácter intercomarcal- a los problemas agrarios en general. "Demà", como ya hemos dicho, tuvo dos épocas. La primera desde Enero del 71 a Diciembre del 72, en que vieron la luz diez números. En esta época su carácter era forzosamente más genérico, ya que la situación política era de un "tiempo lento" y, por lo tanto, no podía llevar noticias concretas sino ideas y reivindicaciones amplias.

En la segunda época, desde Junio del 74, el contenido tiene una mayor dinamicidad y concreción, ya que el acelerón político en toda España y en las comarcas de Tarragona es evidente. Noticias de luchas obreras, estudiantiles y campesinas recorrerán sus páginas, así como valoraciones de actos culturales. "Demà" puede considerarse, con orgullo, como la primera revista política de oposición política al fascismo de ámbito intercomarcal, y de ser la de más larga vida y difusión.

La política y la propaganda desarrollada por el PSUC

El PSUC apoyaba la política plasmada en el "Pacto por la libertad", esto es, amplias alianzas de todas las fuerzas que se opusiesen a la dictadura, alianzas basadas en la consecución de las libertades democráticas. Después de la fundación de la Asamblea, en Noviembre del 71,

el programa se concretará en los famosos cuatro puntos: 1) Libertad, 2) Amnistía, 3) Estatuto de Autonomía del 32, 4) Coordinación con todos los pueblos de España. Otro elemento constante de su línea política será el apoyo a la estrategia sindical de CC.OO., que seguirá combinando los cauces legales que ofrecen los sindicatos verticales y las obligatorias y forzosas estructuras clandestinas.

El rechazo de la violencia, ejercida o preconizada por algunos sectores de la oposición, también será uno de los elementos de esclarecimiento ideológico que siempre está presente en cada hoja, folio o periódico editados por el PSUC. La necesidad de evitar cualquier tipo de provocación política será también un elemento constante.

La coyuntura política -marcada por las fechas claves para la oposición, 1º de Mayo, 11 de Septiembre- requerirán esfuerzos adicionales enmarcados en la estrategia arriba señalada; y también la respuesta puntual a cada acción represiva de la dictadura.

Si repasamos brevemente el contenido de la propaganda elaborada, vemos la pedagogía empleada. Por ejemplo, ante el asesinato de Pedro Patiño en Madrid, el C. Local decía en Septiembre de 1971: "El PSUC, consciente de que la única defensa que tenemos los trabajadores ante la constante agresión de la oligarquía explotadora es no dejar sin respuesta ninguna de sus acciones homicidas, como en Granada, como en Burgos, hace un llamamiento a toda la clase obrera y especialmente al ramo de la construcción a manifestar su repulsa e indignación. Las balas que mataron por la espalda a Patiño cuando defendía los derechos de la clase obrera no son fruto de una decisión individual; son el resultado de la política de represión del Régimen contra las justas reivindicaciones del pueblo."

En la misma línea, se saludaba en Diciembre del 71 la creación de la Asamblea de Cataluña y, después de exponer los avances y las luchas huelguísticas de los obreros, se mostraba que dichas luchas "Prueban que la clase obrera va jugando cada día con mayor fuerza su papel motor y dirigente de la lucha por las transformaciones políticas y sociales, por las libertades democráticas y nacionales, en la marcha hacia el socialismo. (...) Así, al calor de estas poderosas acciones de la clase obrera, de los estudiantes y profesionales, de amplios sectores ciudadanos por sus derechos y contra la violencia represiva, por la libertad, a principios de Noviembre tuvo lugar la I SESION DE LA ASAMBLEA DE CATALUÑA, que ha reunido a unos 300 representantes de organizaciones políticas y sectores sociales de toda Cataluña. En ella se ha elaborado un acuerdo mínimo, plenamente apoyado por nuestro PSUC. (...) Este avance de la lucha democrática se registra en toda España. Cientos de miles de trabajadores se han movilizado en los últimos meses en Madrid (huelga de la construcción y por el asesinato de Pedro Patiño), Asturias (la larga y valerosa huelga apoyada por casi todas las capas de la población), León, Navarra, Vizcaya, Canarias, Galicia, Sevilla, Córdoba, Granada, etc., así como los médicos, investigadores, profesores, abogados y la Iglesia, que en la Asamblea de Obispos y Sacerdotes expresó su desacuerdo con el régimen y recientemente lo ha condenado como injusto e inmovilista (comisión Justicia y Paz). (...) ADELANTE HACIA LA HUELGA

GENERAL POLITICA ¡VIVA LA LIBERTAD, LA DEMOCRACIA Y EL SOCIALISMO!”.

Durante 1972, el C. Local editó los primeros cinco números de “Lluita”; en el primero de ellos se enunciaban los objetivos a conseguir: “El Comité Local de Tarragona del PSUC tiene la satisfacción de sacar a la luz pública este primer número de “Lluita”. Con él espera contribuir a la formación e información de los militantes, simpatizantes y amigos del Partido, a la vez que difundir el programa político que haga posible para nuestro pueblo la conquista de la LIBERTAD, la DEMOCRACIA y del SOCIALISMO”. El periódico tenía diversas secciones y siempre se distinguió por su veracidad y seriedad en la forma y fondo de los asuntos tratados, rehuyendo cualquier exageración y sensacionalismo, y consciente de que para ganarse las conciencias era ante todo un problema de esforzarse en mostrar la verdad, aunque se expusiese bajo un determinado prisma.

A lo largo de 1973, verán la luz otros cinco números de “Lluita” y cinco folios y octavillas que irán surgiendo en respuesta a situaciones concretas, algunas de ellas de gran calado político, como el proceso 1001 en el que se enjuiciaba a los líderes de CC.OO.

El año 1974 fue testigo de fuertes luchas obreras en Tarragona. La propaganda del C. Local se intensificó: seis números de “Lluita” y tres octavillas son el ejemplo, y eso que no hay que perder de vista la propaganda de la Asamblea y de CC.OO., también elaborada por el PSUC.

En el transcurso de 1975, bajarán los números editados de “Lluita” -sólo dos-, pero subirán las octavillas y folios, ya que la realidad política estará presente con mayor intensidad y el C. Local se esforzará en hacer llegar su opinión y voz de forma rápida y puntual.

Pero, desde luego, lo que puso en evidencia la capacidad de respuesta política del C. Local fue la edición de nueve folios y octavillas que, de forma puntual, fueron saliendo al paso de los hechos políticos, ya que 1975 fue un año intensísimo y cargado de situaciones sumamente conflictivas; desde la revisión del sumario a Camacho y sus compañeros, al rechazo de la visita del presidente Ford, ya que se consideraba que los objetivos de Ford “compartidos plenamente por el Gobierno son claros: ligarnos, comprometer aún más nuestra independencia nacional, reforzar la presencia de bases yanquis en nuestro suelo y seguir apoyando la dictadura de Franco o con Juan Carlos, en un intento de que en España no recobremos la libertad”, terminándose con “¡Fuera los YANQUIS de España! ¡No a las bases americanas! ¡Sin libertad y sin democracia, no tendremos independencia nacional!”.

Después entraríamos en el ciclo de la violencia en el País Vasco, los estados de excepción, las ejecuciones de los miembros de ETA y FRAP, y antes, en el mes de Agosto, la muerte por suicidio en la cárcel de Tarragona del militante del PSUC y CC.OO. Diego Navarro, que estaba herido y con una bala dentro del cuerpo. ¿Dónde se encontraba el espíritu y el sentido común para mantener encarcelado y sin atención médica a un hombre herido que no podía huir?

Eran tiempos en que era difícil pedir libertad y democracia y desmarcarse de forma radical de la violencia practicada por ETA y el FRAP; la estrecha línea -no olvidemos que el Gobierno y sus medios de comunicación se esforzaban por meter a toda la oposición en el mismo saco- por

la que había que caminar requería de una constante explicación; explicación como la que, escogida al azar de una octavilla del mes de Agosto, reproducimos: "¿Cuál es nuestra posición? Como comunistas, no estamos de acuerdo con las acciones de ETA y FRAP, ya que sólo sirven para retardar la lucha de masas y hacen, en definitiva, el papel de "provocadores" ante el régimen; estas acciones son la excusa para atajar de golpe cualquier intento de oposición, así como para intensificar la represión. En realidad, el objetivo de la represión es todo el pueblo, y no sólo esa minoría de activistas. Pero también somos conscientes de que la violencia la genera el régimen, que negando los derechos democráticos (libertad de expresión, reunión, asociación..) e impidiendo que cada nacionalidad de España (Cataluña, Euzkadi, Galicia) tengan sus propias formas de autogobierno, impide que estos anhelos se expresen de forma pacífica. El régimen explota al país en favor de una minoría monopolista y acaparadora".

En Octubre, después del fusilamiento de los miembros de ETA, el C. Local publicó la octavilla "No más muertes".

Comisiones Obreras

Comisiones Obreras, a pesar de la separación del grupo de cristianos que formarían Plataformas Anticapitalistas, conoció un proceso de fortalecimiento paralelo al PSUC, fortalecimiento que se nota en la propaganda editada y en la maduración de su línea política y de su capacidad de orientación al conjunto del movimiento obrero. Podemos afirmar, sin temor a equivocarnos, que si bien es cierto que CC.OO. no dirigió todas las luchas obreras -hay que recordar que Plataformas, "El Topo", y los independientes tenían una fuerte presencia y actividad en el movimiento obrero tarraconense-, también lo es que su táctica y sus métodos fueron polos de referencia y de orientación aun para aquellos que los demostraban y rechazaban. La simbiosis CC.OO-PSUC, en niveles de dirección y apoyo organizativo-propagandístico, siempre se mantuvo, aunque, evidentemente, las líneas, estrategias y objetivos fuesen cualitativamente distintos.

También CC.OO. siguió contando con la ayuda, para reunirse, ofrecida por sacerdotes. Por ejemplo, del 71 al 75, en los locales de la Parroquia de la Anunciación en Reus, hubo varias intercomarcales de CC.OO.

Hubo en la actividad de CC.OO. varios saltos de cualidad, sobre todo con la incorporación de José Estrada y Pilar Vericat a mediados del 73, provenientes de Barcelona, y con la apertura del despacho del abogado laboralista Xavier Roig Fonseca, que colaboró asesorando y prestando apoyo de su despacho para reuniones y tareas complementarias. Son detalles que ayudan a entender la progresiva acumulación de fuerza de CC.OO.

En Enero de 1972, CC.OO. de la construcción de Tarragona, en colaboración con las de otras ciudades de Cataluña elaboran un amplio programa reivindicativo, donde se conjugan las libertades políticas y sindicales con las peticiones de aumentos salariales y de mejores condiciones de trabajo.

Durante 1973, CC.OO. intensificará el número de octavillas; que tengamos noticias, serán cuatro, con una tirada de 6.500. En Abril, editó un folio en el que se denunciaba el carácter opresor y fascista del estado, se elaboraban unas peticiones sociales para los trabajadores, se explicaba la historia y significado del 1º de mayo, y se decía "Hoy ya tenemos estas 8 horas en toda Europa, pero ¿dónde, y mucho menos en España, un obrero puede vivir trabajando sólo 8 horas? Discutamos en las fábricas, talleres, oficinas, etc.. las condiciones de trabajo que creamos dignas y unámonos para exigir las hasta conseguirlas. Luchemos en los barrios contra el aumento de precios de los artículos de primera necesidad, para que haya escuelas y parques para nuestros hijos. El franquismo nos oprime a todos por igual. La lucha en este país deberá continuar hasta el derrocamiento de la dictadura y hasta conseguir una vida totalmente justa para la clase obrera y las capas populares", haciendo al final la recomendación de mucha importancia, práctica y psicología, en la clandestinidad "Cuando hayas leído esta hoja no la tires ni la rompas, dásela a un compañero de trabajo, familiar, amigo, etc... y discútelas con él, o déjala en algún buzón."

El juicio a los diez líderes de CC.OO. levantó una fuerte campaña de propaganda; se editaron varias octavillas; en una de ellas se animaba a los trabajadores a luchar ya que "A nosotros, trabajadores de Tarragona, este proceso nos afecta directamente, como a todo el pueblo español, ya que el régimen intenta sentarnos en el banquillo de los acusados y recordarnos que sólo cuentan 'su ley y orden'".

HAGAMOS DE ESTE PROCESO EL PROCESO DEL REGIMEN, denunciando su carácter dictatorial y antidemocrático. En Burgos conseguimos que se anularan 6 penas de muerte y desde entonces las luchas han sido constantes y mayores. Ahora debemos conseguir que sea anulado el proceso 1011, que Camacho y sus compañeros sean liberados."

Durante 1974, CC.OO. editará tres boletines y tres folios. En 1975, hasta la muerte de Franco, CC.OO. editará cuatro hojas de contenido diverso. En la primera de ellas, fechada en Enero, se incidía de forma clara y pedagógica en la necesidad de negociar y relativizar cada lucha dentro de un contexto amplio y general, y de saber unir y a la vez diferenciar la lucha por las mejoras económicas y la lucha por las libertades políticas y sindicales:

"La Permanente de Comisiones Obreras de Tarragona llama a los trabajadores de todos los ramos a hacer ASAMBLEAS en sus respectivas empresas, elaborar su PLATAFORMA REIVINDICATIVA, elegir, donde no haya, **enlaces honrados** y una COMISION que entregue las peticiones a la empresa y las **negocie**.

Para presionar cuando no sean aceptadas nuestras justas peticiones, debemos plantearnos diversas formas de lucha: trabajo lento, paros de mayor o menor duración según sea nuestra capacidad y organización, etc. Pero debemos darnos cuenta de que todas estas acciones son sólo para conseguir nuestras reivindicaciones. Nunca pueden constituir un fin en sí misma. (..) Si orientamos a todos los trabajadores a **negociar y presionar** a través de todos los medios **legales y extralegales** no es porque creamos en la buena fe de las empresas, del Sindicato o de

Magistratura, sino porque, queramos o no, en estos momentos todavía tienen ellos la sartén por el mango. Si la tuviéramos nosotros no haría falta negociar. Pero para que eso llegue a ocurrir es necesario ahora luchar mucho y con inteligencia: ir a conseguir el 'todo o el nada' es hoy por hoy condenar a los trabajadores a que la mayoría de veces se tengan que quedar con el 'nada'.

Negociar no significa claudicar. La obtención de aumentos salariales y de mejores condiciones de vida y de trabajo, sean muchas o pocas, es siempre una victoria de la clase trabajadora. Esta victoria debe servir para unificar fuerzas y volver a la lucha por mejorar todavía más esas condiciones.

Cada batalla que iniciamos, cada lucha por nuestras reivindicaciones, debemos plantearla con objetivos claros y concretos: conocer cuál es nuestra fuerza y no querer ir más lejos de lo que podemos es la base para salir victoriosos.

Aparte de las reivindicaciones económicas, tenemos otros objetivos que alcanzar, como son el reconocimiento del derecho de huelga, de reunión, de asociación, de un sindicato unitario y democrático de los trabajadores, etc. Pero los trabajadores más conscientes demostraríamos nuestra incapacidad si, arrancando la huelga por reivindicaciones laborales, en el transcurso de esta lucha nos olvidáramos de dichas reivindicaciones y pretendiéramos desviarla hacia objetivos únicamente políticos. A nuestros hermanos de clase no podemos ni debemos engañarles: cuando surja la huelga por aspectos económicos, ése debe seguir siendo el objetivo, sin que ello quiera decir que neguemos la posibilidad de que sobre la marcha los trabajadores hagan suyos también nuevos objetivos.

Las reivindicaciones económicas son negociables, pero las libertades sindicales y políticas no nos las pueden ni negociar las empresas. Hay que conseguirlas con la lucha, junto con otras capas sociales que coinciden con nosotros, el proletariado."

El movimiento estudiantil

El movimiento estudiantil arranca en Tarragona a partir del curso 71-72 desde dos centros de estudios: el Instituto y la recién creada Delegación Universitaria.

El grupo del Instituto, aparte de los profesores Pedro Quintero y Alfonso Parra, estaba formado entre otros por Jordi Vives, Anton Bitria, los hermanos Coll, Josep M. Gené, Miguel Giribets, F. Francin Dólera, Josepa Calvet y Jordi Solé. El de la Universidad, lo formaban Pedro Álvarez López, en diurnos, María Isabel Sánchez y Pedro A. Heras, en nocturnos-simpatizantes del PCE(I). Desde principios de curso se organizaron asambleas y grupos de debate para elegir delegados, tratar temas culturales y de política en general, siempre procurando hacerlo todo con el máximo de claridad y rehuendo los clandestinismos y ocultamientos.

En la Universidad, que por lógica era un lugar privilegiado, irán a converger diversas tendencias; por un lado la corriente del PSUC, que tendrá una clara hegemonía en cuanto a estrategia y líneas de movilización; por otra parte, sectores independientes, sobre todo Foncho

Blanch, de Altafulla -que será un incansable dinamizador y animador del mundo de los comités de curso-, Miquel Clariana, Pere Anguera, Manuel Carbó y otros; y el tercer sector, centrado en Pedro Álvarez, que durante el curso 72-73 logra organizar una célula del PCE(I), compuesta por Alfonso Usero, Berta Ramos, Paqui Díaz y Jordi Tiñena. En la Universidad Laboral, ingresará Francisco García en la Joven Guardia Roja. Hay que destacar que de los seis militantes, tres eran de Motril, lo que implicaba lazos de confianza y conocimiento.

Desde un principio, y a lo largo de toda la época de la dictadura, en la Universidad de Tarragona se polarizaron dos posturas: una de combinar los métodos asamblearios, de elección de delegados y siempre que fue necesario -sobre todo en la primera época- la creación de comités clandestinos de estudiantes; y otra, de apoyar únicamente la creación de comités clandestinos. El aparente problema era en el fondo una cuestión de concepciones prácticas y políticas distintas.

La primera línea llevaba a una actuación pública abierta y, por lo tanto, capaz de conectar con la mayoría de los estudiantes; huía de la clandestinidad y centraba en las asambleas -convocadas de forma abierta y con los militantes dando la cara desde el principio- la propaganda y la toma de decisiones. La segunda, independientemente de su voluntad, clandestinizaba al movimiento estudiantil y todo quedaba en manos "de los que no se atrevían a hablar en público", y en acuerdos que no podían encarnar en la mayoría, ya que ésta no podía participar.

La Asamblea de Catalunya

La constitución, el 7-X-77, de la Asamblea insufló ánimos a las escasas personalidades y fuerzas políticas, ánimos que, en la práctica, eran de difícil concreción, pero de forma tozuda el PSUC mantuvo el ritmo de contactos y de vías de comunicación, sobre todo en Tarragona.

En Tarragona, durante 1973, se reforzó su presencia pública a través de la publicación de tres manifiestos, editados y distribuidos en su práctica totalidad por el PSUC. La detención de Octubre paralizó a las fuerzas independientes de la Asamblea en Tarragona. Como dato para la historia queda el siguiente: las 117.000 ptes. recaudadas para la fianza de los miembros de Tarragona detenidos, fueron cubiertas por la recolecta realizada de forma exclusiva por el PSUC; ninguna otra fuerza colaboró, aunque de forma individual se aportase dinero a la colecta, caso de Jaume Amill que, desde su panadería en Constantí, recogió dinero para la fianza de M. Bravo. Como muestra del bajón de actividad de la Asamblea, en 1974 no se editó ni una sola octavilla y será, a partir de Enero del 75, cuando se recupere el pulso y se integren nuevas fuerzas.

En Abril del 73 se produjo la reunión de las Plataformas Unitarias existentes en España, y las Comisiones Cívicas editaron "Un gran paso adelante en la articulación de la alternativa democrática", en la que daba cuenta de los acuerdos y principios acordados en la reunión.

El mes de Junio vio la luz la "Declaración del Movimiento Democrático pro-Asamblea de

Cataluña en Tarragona”, en ella se explicaba, en varios apartados, el carácter, la composición y los objetivos del “Movimiento Democrático” en Tarragona.

“ (...) La situación general que denunciamos en el párrafo anterior se concreta en nuestra ciudad. Tarragona está dirigida por la corrupción de un grupo de especuladores. Otro nombre no se le puede dar al escandaloso negocio de los solares, a los realizados a través de la manipulación de los planos urbanísticos en contra de los intereses de los vecinos (destino de espacios verdes para edificaciones, etc.), a los negocios desde dentro del Ayuntamiento con las expropiaciones, suministro de Agua, etc, al destino a fines privados del capital aportado por el tráfico de la carretera general, etc.

La vida en los barrios es deficiente en muchos aspectos: falta de zonas verdes, infraestructura sanitaria insuficiente y defectuosa, transportes públicos caros y también insuficientes, viviendas pequeñas y en condiciones pésimas, falta de zonas verdes, imposibilidad o dificultades para cualquier actividad cultural, educativa, etc. Todo esto hace que hoy día la vida en los barrios sea inhumana y embrutecedora.

El “Moviment Democràtic pro A. de C. de Tarragona” denuncia la situación existente en nuestro país y especialmente los hechos que afectan más directamente a nuestra ciudad como una consecuencia de la dictadura. No cambiará esta situación mientras continúe el actual régimen y no sea sustituido por un Gobierno elegido democráticamente, verdadero representante de nuestros intereses.

Democracia significa participación popular, para la clase obrera es el derecho a organizarse en un sindicato realmente representativo de sus intereses, es poder ejercer su fuerza a través de la huelga, etc.; tanto para la clase obrera como para toda la población, es el derecho de asociación, el derecho a expresar libremente la opinión, a criticar abiertamente las medidas erróneas del Gobierno, a denunciar la opresión y la injusticia existentes y, por fin, a hacer oír su voz y a intervenir en las decisiones políticas a través de representantes elegidos democráticamente.

Pero la Democracia no se crea de repente ni se instaura un buen día en el gobierno por decreto. Para que sea posible una auténtica democracia es necesaria la participación del pueblo, que debe empezar desde ahora a crear las bases de dicha democracia.

El “Moviment Democràtic pro A. de C. de Tarragona” se propone ser el núcleo aglutinador e impulsor de este poder democrático en nuestra ciudad. Llamamos a todos los vecinos a incorporarse a la alternativa democrática de la “Asamblea de Catalunya” y a participar activamente desde este momento en la 2ª sesión.”

El paréntesis de inactividad, que supusieron los últimos meses del 73 y todos el 74, se remonta en Enero del 75 con una reunión amplia de la Asamblea en la Casa de Colonias de Prenafeta que sirvió para reanimar los espíritus y las iniciativas.

El programa municipal de la Asamblea de Catalunya en Tarragona

En Mayo se hace público el “Anteproyecto de Programa de Alternativa Municipal”.

Asimismo elabora un programa de acción de futuro, mediante el cual el “**Consejo Municipal Provisional**”:

a) llevará a cabo la investigación y publicación de cuantos fraudes se hayan cometido en la localidad y los nombres de sus responsables, tanto en la esfera de la Seguridad Social, de los impuestos municipales, contribuciones a Delegaciones de Hacienda, subastas de contratas, etc.

b) **Urbanismo y vivienda.**- Paralización de los planes urbanísticos fruto de la especulación; esto deberá realizarse sin agravar el paro obrero.

-Estudio de una nueva remodelación que asegure zonas verdes, zonas deportivas y zonas de equipamiento.

-Construcción de viviendas dignas y asequibles para las economías más modestas. Tendrán prioridad los ciudadanos que ocupen barracas o viviendas en estado de inhabilitación y los realquilados.

-Revisión de las Rentas que satisfacen los inquilinos y los propietarios de viviendas municipales o sometidas a control de organismos oficiales.

c) **Planificación Industrial.**- Sumisión de los planes de implantación industrial a la voluntad popular de Tarragona.

-Incidencia del CONSEJO MUNICIPAL PROVISIONAL en los aspectos nocivos de las industrias contaminantes.

d) **Educación.**- Escolarización total y obligatoria de los niños hasta los 16 años en condiciones de gratuidad, la cual será extensiva a los libros, material escolar y servicios.

-Construcción o habilitación de locales suficientes.

-Subsistirá el sector privado de la enseñanza para aquellos que deseen sufragar a su costa la educación de sus hijos.

-La enseñanza impartida en los centros estatales y municipales será laica y se impartirá bajo criterios racionales y científicos.

-La Iglesia Católica y otras confesiones podrán impartir libremente enseñanza religiosa por sus propios medios fuera de los horarios escolares.

-Será respetada la libertad de expresión en el ejercicio de la docencia.

-Autogestión en los centros de enseñanza a cargo de alumnos, profesores y padres de alumnos.

-Se garantizará la docencia en lengua catalana o castellana, a libre opción, así como la convivencia de ambas culturas.

-Transformación de la Delegación Universitaria en Universidad Autónoma.

-Habilitación de centros de enseñanza preescolar y guarderías asequibles a las economías modestas.

-En general, la enseñanza oficial será considerada como un “servicio público y, por lo tanto, merecedora de todo tipo de atenciones a fin de terminar con las diferencias actuales.

e) **Sanidad.**- Construcción de ambulatorios de la Seguridad Social en cada barrio, con servicio de urgencia en cada uno.

- Instalación de más servicios en las Residencias de la Seguridad Social (Planta de Infecciosos, Unidad de Cuidados Intensivos, Servicios de Urgencias, etc.) y mejora de los existentes.

- Atención preferente a la medicina pública.

f) **Trabajo.**- EL CONSEJO MUNICIPAL PROVISIONAL pondrá en práctica las medidas necesarias para dar trabajo, dentro de sus posibilidades, a toda la población.

-Sentará las bases oportunas para la real incorporación de la mujer a todos los sectores de la sociedad (guarderías, etc.)

g) **Cultura.**- El CONSEJO subvencionará y velará por las asociaciones culturales, especialmente las juveniles (sector más represionado por las actuales estructuras fascistas), bibliotecas, museos, monumentos y todo tipo de actividades culturales.

h) **Transportes.**- Habilitación de una red municipal de transporte que facilite a precios asequibles la comunicación entre los barrios y los lugares de trabajo y los núcleos y centros culturales.

-Los precios serán más económicos o gratuitos a las horas puntas.

-Las tarifas para los barrios periféricos serán por lo menos iguales a las del centro de la ciudad.

i) **Asociaciones de Vecinos.**- EL CONSEJO MUNICIPAL PROVISIONAL fomentará las Asociaciones de Vecinos existentes y autorizará las que se encuentran en vías de aprobación o puedan crearse, como medio más ágil de participación de una mayoría de la población en los diferentes apartados anteriormente expuestos.

j) **Financiación.**- Revisión del sistema fiscal, dando preferencia a los impuestos directos sobre los indirectos.

-Reforma del sistema local de impuestos, de forma que tiendan a favorecer a las clases económicas más débiles.

-Control efectivo de las Cajas de Ahorro.

Después de la ejecución de los militantes de ETA y FRAP, la Asamblea denunció los hechos, y expresaba su rechazo a la violencia: “La Asamblea de Cataluña, que ha condenado siempre la violencia como instrumento público, manifiesta una vez más su determinación de conquistar la democracia por vías pacíficas. Pero el franquismo, que se implantó con la violencia que costó al pueblo un millón de muertos, parece dispuesto a terminar con otro baño de sangre: más penas de muerte aguardan a otros luchadores antifascistas. De nuestra movilización depende que estos crímenes no se repitan.

Manifestemos nuestra indignación y enérgica repulsa por todos los medios a nuestro

alcance: asambleas, minutos de silencio, paros, huelgas, manifestaciones...

¡ NO A LA PENA DE MUERTE !

¡ BASTA DE SANGRE !

¡ AMNISTIA ! ; LIBERTADES ! ; ESTATUTO !

Plataformas Anticapitalistas

El origen de plataformas en Tarragona viene dado por un grupo de miembros de la JOC, encuadrados en CC.OO., que estarán trabajando dentro de CC.OO. hasta Julio del 70 o Abril del 71, pero que, a partir de una de esas dos fechas se producirá la ruptura que llevará a crear la nueva organización.

En 1970, a través de la lucha de Asociaciones de Vecinos, Sementé y Fortuny conectará con un grupo de Barcelona, G.O.A. (Grupos Obreros Autónomos), en los que participarán durante el 71 y parte del 72. Estos grupos mantienen posiciones anarquizantes, planteándoles participar en Tolouse en un encuentro con anarquistas.

El grupo de Tarragona se propone profundizar en el marxismo y entran en contacto con gente del Vallés que dirigía luchas en las empresas NEW-POL, Artes Jaeger y Starlux, y que se organizaban en las Plataformas Anticapitalistas, organización de primer grado ya que los militantes de más formación -sin dejar las Plataformas- pasaban parte de los C.O.C. (Círculos Obreros Comunistas), embrión del Partido Comunista a crear. El ideal organizativo de Plataformas era agrupar cinco o seis miembros por empresa.

A mediados de 1972 empiezan a funcionar tres plataformas, y en Octubre comenzará a hacerlo la cuarta. Las plataformas estaban organizadas por la mayor afinidad laboral y profesional de sus miembros: la de "Sanidad"; "Independiente", (distintas empresas); "Gran Empresa", obreros de fábricas de importancia; y "De Barrio", agrupados por vivir en un barrio.

Plataformas, en sus declaraciones, se definía como organización de clase que rechazaba los métodos reformistas en la lucha; por tanto, su actividad se desarrollaba fuera del marco legal del Sindicato Vertical, Magistratura y Delegación del Trabajo. Impulsaban a los grupos de empresa al margen de los enlaces sindicales y, si alguno ingresaba en Plataformas, era obligado a dimitir; la asamblea de fábrica era considerada el órgano fundamental y la comisión representativa a ratificar en todo momento; la ocupación de la fábrica, la extensión de la lucha y la movilización, sin excluir la violencia eran sus principios de acción y lucha.

Plataformas fue un grupo con una gran actividad, en el que la mayoría de sus miembros eran mujeres y, entre los hombres, predominaban los solteros sobre los casados, y con una gran juventud, lo que, sumado a su voluntarismo, hacía que tuviesen una gran movilidad laboral, en parte motivada por despidos y por continuos cambios de domicilio. Ese voluntarismo -que hace que personas con formación en vez de trabajar de acuerdo con sus conocimientos lo hagan de obreros-, a su vez lo encontramos en el PTE, donde también veremos obreros y obreras que, en realidad, son estudiantes. Todo eso hará que Plataformas organice y dirija protestas y

reivindicaciones que en muchos casos cuajarán en huelgas, que no siempre acabarán en éxitos ya que forzaban y tensaban el movimiento de tal forma que aparte de negarse a buscar apoyos en las estructuras legales, tendían a confundir los medios con los objetivos finales, intentando imprimir un ritmo que solía “quemar” las luchas, puesto que con sus métodos era difícil acumular fuerzas y mantenerlas. Todo esto lo decimos sin disminuir un ápice nuestro respeto por su esfuerzo noble y constante por hacer un mundo mejor sin explotadores ni explotados.

Plataformas tuvo influencias en sectores fabriles de Tarragona, Reus y Valls, en los barrios de Bonavista y S. Salvador. Gran parte de las luchas obreras del 74 y 75 estarán dirigidas por sus miembros, y en todas ellas se difundió una abundante propaganda, como veremos más adelante. Plataformas tenía militantes en “Juan XXIII”, “Tabacalera”, “Alena”, “Loste”, “Bic”, “Reycon” e “Interflama”, en Tarragona; “Pich Aguilera”, “Matadero de Aves” y la “Crolls”, en Reus; y “Maí” y “Moncunill”, en Valls. En casi todas ellas hubo luchas y reivindicaciones y sus militantes tuvieron un activo papel. Hay que destacar que en gran parte femenina, existieron un elevadísimo grado de explotación y pésimas condiciones de trabajo. Un ejemplo podía ser “Song Alena”, donde había una Plataforma, en Noviembre de 1973, con seis miembros y que jugará un importante papel en la huelga. Al ser despedidos buscarán trabajo en otras empresas e intentarán organizar nuevas luchas.

A partir de las detenciones del 29 de Abril y 1 de Mayo del 74, Plataformas fue desmontada en su totalidad, siendo detenidos u obligados a huir veintisiete de sus militantes y simpatizantes, y no por eso cejarían en su empeño ya que, al poco tiempo, volvían a estar organizados.

Plataformas realizó desde el principio, una intensa propaganda. Las primeras octavillas se reprodujeron en la librería de “La Rambla”, en Cambrils y en la JOC de Barcelona. A finales de 1973 el grupo tendrá una multicopista.

No conocemos en su totalidad la propaganda y prensa editada en su primera época; para el 1º de Mayo del 73 editaron “Información obrera de Tarragona” donde se recuerda e ilustra el significado del 1º de mayo.

“(…) La burguesía nos ha privado de nuestra historia, ha intentado quitar todo el sentido revolucionario que tiene el UNO de MAYO, sustituyéndolo por manifestaciones folclóricas, partidos de fútbol, etc. es decir, nos quieren hacer ver que ya no existe la explotación.

Cada etapa de la lucha ha servido a la clase obrera para ver con más claridad sus objetivos.

-La eliminación de la explotación del hombre por el hombre

-Por una sociedad donde no existan ni explotadores ni explotados.

-Los trabajadores dueños de sus medios de producción. El trabajador así no se verá explotado al vender su fuerza de trabajo al capitalista, al no existir las clases sociales y desaparecer la propiedad privada.

-Por la SOCIEDAD SOCIALISTA”.

Más adelante se plantean los problemas del capitalismo: “(…) Resumiendo, el capitalismo

no está desarrollando la humanidad en su conjunto sino todo lo contrario, está impidiendo que la humanidad desarrolle su capacidad. En una palabra que el hombre sea verdaderamente libre, capaz de dominar cada día más los recursos naturales en bien de todos."

En Noviembre de 1973, cuando la huelga de Alena y Tabacalera, en un folio se decía "La Clase Obrera de Tarragona se ha puesto a luchar uniéndose, por fin de forma decidida, a las luchas que todos los trabajadores están librando en el resto del país", y se explicaba el proceso de inicio de reivindicaciones y la formación de la Comisión Representativa elegida en Asamblea, argumentándose:

"Por qué ni los trabajadores de Song-Alena, ni las de Tabacalera fueron al Sindicato, ni utilizaron Enlaces, ni los Convenios? Porque al igual que los demás obreros saben que estos cauces legales -Sindicatos, enlaces, convenios- están puestos por los capitalistas, a su único servicio, para controlar la lucha de la Clase Obrera, para frenarla y romper la unidad.

En Alena se comprueba en estos momentos muy bien qué papel están jugando los enlaces, han traicionado nuevamente a toda la Clase Obrera, no sólo a los de Alena, han intentado que se olvidaran de sus problemas y necesidades, de la unidad y fuerza de todos, engañando y creando confusión y logrando así romper la unidad y dividirlos, pero esto es sólo por el momento, las experiencias de esta lucha no han quedado en el vacío, todos los trabajadores hemos aprendido, los fallos de hoy no van a repetirse mañana, la UNIDAD ha sido posible en ALENA, y volverá a serlo mañana. Los problemas y necesidades continúan, la explotación continúa y por esto la lucha ha de continuar también. (...) En todas las fábricas los Capitalistas nos suben los topes de producción, los sistemas de trabajo para sacar más producción, a costa de dejarnos agotados durante el resto del día.

Por lo tanto las luchas de Alena y Tabacalera son nuestras luchas. SON LAS LUCHAS DE TODA LA CLASE OBRERA.

No es un problema entre la patronal de Alena y los trabajadores de Alena, es la lucha de todos los patronos contra todos los obreros.

Lucharemos todos al igual que lo han hecho en ALENA Y TABACALERA por:

AUMENTO DE SUELDO 3.000 PTAS AL MES

NO A LOS CONTRATOS EVENTUALES

NO AL IMPUESTO RENTA TRABAJO PERSONAL

NO A LOS DESPIDOS Y SANCIONES

NO A LAS PRIMAS

JORNADA LABORAL DE 40 HORAS"

Cuando se hizo pública la convocatoria de elecciones sindicales, en Abril, se editó el "Manifiesto a todos los trabajadores ante las próximas elecciones sindicales", en que, con un simplismo y una arrogancia estremecedora, se daran argumentos escritos y gráficos en contra de su participación. Los argumentos giraban en torno a afirmaciones como las siguientes:

"Los capitalistas han impuesto unas leyes en las que se nos prohíbe reunirnos,

organizarnos, en las que se nos obliga a aceptar a los enlaces y jurados como únicos representantes, etc. Pero los obreros hemos roto con esa legalidad y hemos impuesto de forma generalizada nuestras propias formas de reunión, expresión representación, etc. ¿Vamos ahora a dar marcha atrás, a renunciar a las conquistas que hemos hecho durante largos años de lucha y a limitar el ejercicio de nuestras libertades políticas a lo que estén dispuestos los capitalistas a dejarnos hacer?

¡Desde luego que no!

¡Esto es lo que quieren los capitalistas, los jefes del Sindicato y los obreros reformistas que van a presentarse a las elecciones!

¡Pero los trabajadores debemos seguir avanzando en la imposición de nuestras propias formas de reunión y organización, libres y auténticamente democráticas!''.

HACIA LA LIBERTAD: DE LA MUERTE DEL GENERAL FRANCO A LA LEGALIZACIÓN DEL PCE

A partir del 20 de Noviembre de 1975 se fue abriendo camino la idea, con más fuerza que antes, que el régimen político tenía que cambiar. Lo que estaba por ver era el alcance, el ritmo, la profundidad y el modo en que habrían de producirse los cambios. Las fuerzas con más raigambre y con una lucha más larga y constante contra la Dictadura, los comunistas, estaban por la ruptura democrática; pero había otras que oscilaban entre las posturas y las ofertas de forma gradual, selectiva y condicional ofrecían los Gobiernos de la instaurada-restaurada Monarquía; esto es, se iban instalando en la tolerancia selectiva que les permitía ir levantando su organización, y no tenían excesivas prisas en conseguir las libertades políticas plenas y los derechos de reunión para todas las fuerzas políticas.

El Gobierno jugaba con estas estrategias e intereses distintos de las fuerzas de oposición. Lo que estamos diciendo queda reflejado en una serie de instrucciones, de la Dirección de Política Interior a los Gobernadores a lo largo del año 76; las que vamos a ver se encuentran en el archivo del Gobierno Civil en el apartado dedicado a las "Circulares de Gobernación".

En las instrucciones del 2 de Junio "Sobre la aplicación de la nueva Ley de Reunión", en el criterio general para la aplicación del derecho de reunión, en el apartado 2º se especifica "Si no son legalizables, por ejemplo el PCE.(..) las reuniones normales de estos grupos no deben ser consentidas"; en el apartado 4º "Cuando en las reuniones sea preponderante la presencia de elementos comunistas, el acto no es autorizado por presunción delictiva". Para las condiciones de autorización de las conferencias se especifica en el caso de "por razones de la persona (..) la personalidad del conferenciante se valorará en función del tema y las circunstancias". Así a un miembro del PC se le exigirá un avance detallado de su exposición haciendo jugar los criterios indicados. Es decir, para las personas pertenecientes a ideologías no legalizables no habrá una prohibición sistemática, pero sí se tendrán muy en cuenta las circunstancias de materia y ambiente.

También, y en la línea anterior, en télex del 15 de Septiembre al Gobierno Civil "Respecto a instrucciones autorización reuniones públicas con intervención miembros del P.C. ha de aplicarse cierto criterio muy restrictivo"; y en otro, fechado el 21 del mismo mes, "Ante las numerosas manifestaciones que vienen solicitándose y aún realizándose sin autorización, debe imperar un criterio restrictivo. Las circunstancias en que se desarrollan aquellas aconsejan este supuesto limitativo. Como norma debe prohibirse, o disolverse aquellas en que intervengan personas o grupos sobre los que no existe tolerancia, aunque sean minoritarios."

El PSUC y la Juventud Comunista

Desde el 20 de Noviembre de 1975, el PSUC y las JJ.CC. conocerán un fuerte crecimiento y desarrollo de sus organizaciones. Su presencia pública tendrá un sostenido ascenso. La organización de Tarragona del PSUC pasará de los 115 militantes en Noviembre del 75 a los 216 de Mayo del 76. Habrá una serie de saltos en el trabajo organizativo del PSUC; uno de ellos será el proselitismo generado en torno a la masiva huelga de la construcción, orientada y dirigida por militantes del PSUC y CC.OO.; otro estaría centrado en los actos organizados con motivo del cuarenta aniversario de su fundación, que supusieron un fortalecimiento en el proceso de salida a la superficie.

Después de la ola de propaganda y actividad que supuso la campaña por la abstención en el referendum de Diciembre, los comunistas comenzaron a trabajar como si ya estuviesen legalizados. A partir de principios de Enero del 77, el PSUC en Tarragona tendrá un local, tolerado por la policía, -no tenia las siglas en la fachada- que de hecho le permitía trabajar y reunirse con total libertad.

Durante este proceso, la prohibición para celebrar mítines fue constante.

El caso de la organización local de Tarragona fue sangrante; desde Julio del 76 se intentó alquilar un cine -casi todos en manos de una misma familia- pero no hubo manera; se alegó que los cines no se alquilaban para actos políticos, sin embargo, años atrás se había alquilado a Blas Piñar, pero.. la estructura de los locales públicos en la ciudad estaba así; y claro está, sin contar con un local no había forma de solicitar la autorización gubernativa.

En Febrero de 1977, habiendo conseguido el permiso del Ayuntamiento -que imponía una fianza de 850.000 ptas- para utilizar el Auditorium del Campo de Marte, el Gobernador terminó a última hora denegando el permiso; era una carrera por la presencia pública en la que, a algunas organizaciones se les negaba la "calle" para tomar la salida, aunque de forma inequívoca estuvieran en el estadio.

El aumento del número de militantes fue constante durante estos trece meses.

Conocemos, con bastante aproximación, la composición social del PSUC en Tarragona en Mayo del 76, ya que sobre 112 militantes -de un total de 218- clasificados por profesionales tenemos: un 55'35% en la industria; un 20'5% en los servicios -en su práctica totalidad Sanidad

y Enseñanza-; un 6'25% en profesiones liberales, siendo el 17'85% estudiantes universitarios.

La Juventud Comunista conoció un proceso paralelo de fortalecimiento. En Febrero del 76, celebró el "I Pleno Amplio del Comité Intercomarcal". No conocemos el número de delegados asistentes, pero sí su perfil social: los obreros representaban el 35%, el 5% los campesinos, el 30% los estudiantes, y el 30% los que trabajaban y estudiaban.

La publicación de "Demà" seguirá de forma regular, publicándose cuatro números hasta Noviembre del 76, en que dejará de hacerlo para comenzar a publicar "Joventut", "Portaveu del Secretariat de les comarques tarragonines de la Joventut Comunista de Catalunya"; de "Joventut" se publicaron, hasta primeros de Abril del 77, -fecha límite de nuestro trabajo- tres números.

La política y la propaganda del PSUC

La propaganda del PSUC mantuvo un ritmo acorde con la agitación y la aceleración del proceso político. En Tarragona el Comité Local editó, en 1976, diez números de "Lluita"; y uno en 1977, con el nº29, el último que saldría editado.

Hay que tener en cuenta que el tipo de propaganda clandestina "Clásica" estaba entrando en crisis a últimos del 76, debido a la rapidez y profusión de los hechos -imposible de seguir de cerca desde la clandestinidad- y, sobre todo, por la mayor permisividad de la prensa legal y la radio, que informaban cada vez más pegados a la situación cotidiana.

La I Conferencia del PSUC en Tarragona, celebrada en Febrero del 76, elaboró unos acuerdos que, en forma de llamamiento, se hicieron públicos:

"LLAMAMOS a intensificar la movilización por la consecución de la AMNISTIA, presupuesto indispensable de la Reconciliación Nacional.

LLAMAMOS a todos los sectores sociales, y en primer lugar a la clase trabajadora, a redoblar sus esfuerzos y acciones pacíficas para conquista de las libertades democráticas y nacionales, que se concretan en los 4 puntos de la Asamblea de Cataluña.

LLAMAMOS a la clase trabajadora para que incremente sus luchas contra la congelación salarial, la carestía de la vida y el paro y no permita que la crisis capitalista caiga sobre sus espaldas, siguiendo el ejemplo de los trabajadores de la Construcción de nuestra comarca.

LLAMAMOS a los campesinos, estudiantes, Colegios Profesionales, empleados, amas de casa, al pueblo en general, a apoyar y unirse en los organismos políticos unitarios, que en nuestro país se plasman en la ASAMBLEA DE CATALUÑA y en el CONSELL DE FORCES POLÍTIQUES.

LLAMAMOS a las Fuerzas de "Orden Público" para que se nieguen a seguir siendo instrumentos de represión contra el pueblo y dejen de ser manejadas por los intereses de una minoría corrompida.

EN CONCLUSION: La preparación y organización de la Acción Democrática Nacional debe ser el objetivo fundamental de todos los demócratas, como único medio para la conquista

de la LIBERTAD”.

A principios de Diciembre se celebró la “II Conferencia del PSUC en Tarragona”. En ella, los debates se sintetizaron en un comunicado a la opinión pública que reproducimos:

“1.- Manifestamos, una vez más, el rechazo de la política reformista, por su esencia y composición antidemocrática así como preconizamos la abstención ante el referéndum carente de las libertades políticas y sindicales mínimas exigibles para la participación.

2.- Destacamos las grandes movilizaciones obreras, concretadas en la lucha del día 12 de noviembre, entendiéndose se deben reforzar e impulsar, ya que son imprescindibles para la consecución de las libertades. Estamos seguros que estas luchas encontrarán su plena realización en la Confederación Sindical de CC.OO., en el camino hacia el Sindicato Unitario.

3.- Saludamos la reciente celebración del “Congrés de la Unió de Pagesos” como elemento fundamental para la construcción del Sindicato del payés.

4.- Manifestamos la exigencia de la legalidad como partido nacional y democrático; celebramos la conmemoración del 40º aniversario de la fundación del PSUC y nos proponemos, en los próximos meses, doblar el número de militantes con que cuenta la organización en Tarragona.

5.- Continuaremos, incrementándola, la campaña de difusión de la prensa del Partido, abiertamente, a fin de divulgar aún más el conocimiento de nuestra línea política y como un paso más en el propósito de salir a la luz pública, así como la apertura de locales del Partido.

6.- Reafirmamos la necesidad de la alianza de las fuerzas del trabajo y de la cultura, impulsando los movimientos profesionales, técnicos, funcionarios, intelectuales y universitarios.

7.- Impulsaremos el Movimiento de Liberación de la Mujer, entendiéndose que sin su liberación es imposible el acceso al socialismo, con el firme propósito de conseguir el Movimiento Unitario que trabaje efectivamente en este sentido.

8.- Denunciamos los continuos atentados perpetrados contra el camarada Rafael Nadal Company, entendiéndose que las autoridades locales serán las máximas responsables, ya que en sus manos está el impedir que grupos muy bien controlados actúen impunemente.”

Comisiones Obreras

El final de 1975 supuso para CC.OO. un tensar fuerzas para la jornada del 11 de Diciembre. La jornada, convocada por las CC.OO. en todo el ámbito catalán, llamaba a la huelga general, y CC.OO. de Tarragona editó el 1 de Diciembre una octavilla en la que explicaba los motivos de la convocatoria:

“TRABAJADORES, PUEBLO DE TARRAGONA; después de la muerte del dictador, la dictadura intenta perpetuarse en la monarquía juancarlista y en las instituciones fascistas. El régimen de Juan Carlos pretende que continúe el sometimiento y amordazamiento de la clase obrera y del pueblo como si nada hubiera pasado, o como mucho dar unos retoques, un blanqueado de fachada supuestamente aperturista que les permita continuar ejerciendo el

poder contra el pueblo.

Ninguna confianza debemos tener en las promesas aperturistas de Juan Carlos para solucionar nuestros problemas. La monarquía juancarlista es la continuación del fascismo, de la opresión. Así lo deben entender los vacilantes. Juan Carlos I ha jurado nuevamente los principios de la dictadura; es corresponsable de la actuación ésta a lo largo de los años; bajo su presidencia se ha aprobado el decreto de congelación de salarios y aumento de precios; es responsable directo de todas las arbitrariedades y represión de este régimen, y muy en concreto de las ejecuciones de cinco antifascistas en septiembre pasado.

Por ello, no podemos esperar a que se solucione con falsas promesas la conquista de nuestras reivindicaciones, de la AMNISTIA, de la libertad, sea cual sea la composición del nuevo Gobierno.

DIA 11 DE DICIEMBRE: PARO GENERAL, ASAMBLEAS Y MANIFESTACIONES CONTRA LA CONGELACION SALARIAL, POR LA AMNISTIA, LA LIBERTAD Y LA DEMOCRACIA."

El llamamiento a la huelga no tuvo mucha repercusión en los lugares de trabajo, aunque sí en los centros de estudio.

Las Comisiones habían salido fortalecidas de las elecciones sindicales del verano anterior, en las que habían participado el 85% del censo de los trabajadores, y en las que la línea de CC.OO. había ganado en respeto, audiencia e influencia. Una muestra de ello fueron las reuniones en Sindicatos, donde de forma abierta y asamblearia se discutieron y organizaron las reivindicaciones de los trabajadores de la construcción. Era una práctica que tiraba por tierra la abundante cháchara sobre la "perversión de los cauces legales" de otros grupos políticos.

El resultado fue la huelga de la construcción que significó un gran salto para el movimiento obrero de las comarcas de Tarragona y una nueva visión de los problemas reivindicativos para miles de trabajadores. La dirección hegemónica en la huelga la ejerció CC.OO., y dentro de los líderes que se destacaron en las asambleas y debates José Estrada tuvo una especial relevancia.

La jornada de huelga del 12 de noviembre de 1976

El clima de unidad creado por el acuerdo entre UGT, USO Y CC.OO., y plasmado en la "Coordinadora de Organizaciones Sindicales", se reflejó en el llamamiento a la huelga general, en toda España, para el día 12 de Noviembre. Las reivindicaciones eran de signo económico y político: "Contra la congelación salarial, el aumento del paro forzoso, el despido libre y la reforma sindical impuesta" y "Por la libertad sindical y por todas las libertades democráticas y la amnistía laboral y total."

La participación en la huelga, por sectores de producción y empresas en el Tarragonès y en otras comarcas, fue la siguiente:

LA HUELGA DEL 12-N EN EL TARRAGONES

Sectores	Nº de Empresas	nº de trabajadores en paro
Construcción	20	4.150
Metal	18	4.040
Banca	5	110
Química	13	3.679
Trans./Camioneros	66	
Madera	1	500
Aliment./Comercio	396	
Puerto	400	
Textil	150	
Sanidad	1	100
Enseñan./Profesores	190	
TOTAL		13.781

Fuente: "Lluita" nº26, 1ª quincena de Noviembre de 1976

LA HUELGA EN DIVERSAS COMARCAS

Comarca/Población	Nº de TRABAJADORES EN PARO
CONSTRUCCION	
Baix Camp	800
Ascó	5.000
Valls	Empresa Carcolé Vidal
Montblanc	Asambleas sin paro
Tortosa	2.000
S. Jaume	Total
METAL	
Valls	MAI paros de 2 a 24horas

AGRICUTURA

Amposta

200 jornaleros en paro total

Móra

Celebración Asamblea

SANIDAD

Pedro Mata, Reus

2 horas de paro

En total 15.000 en Tarragona y 24 ó 25.000 en la provincia

Fuente: Elaboración propia.

Después de la propaganda y la actividad para la jornada del 12-N, CC.OO. se volcó en la campaña para pedir la abstención en el referéndum, realizándola conjuntamente con las demás centrales sindicales presentes en nuestras comarcas.

La implantación de CC.OO.

A partir de Diciembre, CC.OO. en Tarragona comenzó a afiliar militantes y a distribuirles carnets.

En la segunda quincena de Enero de 1977, se editó "Expresión Obrera" nº 1, definido como "Boletín de la Unión de la Comisión Obrera Nacional de Catalunya". En su totalidad está dedicado a explicar el porqué CC.OO. se ha convertido en un Sindicato y Organización, dejando para el futuro la idea del Congreso Sindical.

Conocemos el número de afiliados que CC.OO. tenía en la ciudad de Tarragona el 1 de Marzo de 1977.

RAMOS DE LA PRODUCCION.	Nº AFILIADOS
Construcción	457
Química	220
Metal	195
Madera	40
Transportes	25
TOTAL	937

Por Ramos y por Empresas	Nº AFILIADOS
CONSTRUCCION	
Carbonell Figueras	55
Auxini	39

Auxini-Agroman	24
Carcolé Vidal	15
QUIMICA	
DOW	50
IQA	32
BASF	23
TAQSA	22
SAETA	20
EMPETROL	10
METAL	
Vilnco	43
Auxiquimica	12
Tamoín	10
MADERA	
Song-Alena	30

Fuente: Informe de la Secretaria de Movimiento Obrero del Comité Local del PSUC de Tarragona. Elaboración propia.

Asamblea de Catalunya

Toda la actividad del período se condensará en las iniciativas y las acciones que llevará a cabo la Asamblea; ésta conocerá una ampliación, basada en la incorporación de nuevas fuerzas políticas y sociales y, después de la muerte del General Franco, se extenderá por nuevas poblaciones.

La Asamblea en Tarragona, durante 1972 y 1973, aglutinaba, aparte del PSUC y CC.OO., a independientes, cristianos de base y simpatizantes del MSC; en Marzo del 76 integraba a: Independientes, cristianos, CC.OO., PSUC, C.S.C., MCE, PTE, PCC, FNC y PSAN, teniendo solicitado el ingreso la FSC (PSOE) y ERC.

Por comarcas, había recuperado la actividad, desde finales del 75, en el Baix Camp, organizándose en el Alt Camp y Conca de Barberà, potenciando su organización en el Baix Penedès.

Aunque a la hora de las acciones propagandísticas y de masas, y de hacer acto de presencia en la calle, el PSUC y CC.OO. corran con la inmensa mayoría del esfuerzo, la creciente diversidad de fuerzas representadas en su seno irá haciendo que las ideas y los postulados de

la Asamblea vayan permeabilizando círculos cada vez más amplios de la sociedad.

La propaganda de la Asamblea en Tarragona en 1976 será intensa, nueve folios y octavillas, y casi 30.000 ejemplares distribuidos, además de la presencia en la cada vez más tolerante prensa legal, que publicará algunos comunicados y polémicas mantenidas por la Asamblea.

LA REPRESION EN LAS COMARCAS DE TARRAGONA (1963-1977)

Al analizar el grado de represión en Tarragona y comarcas, a pesar de los datos que poseemos, nos vemos obligados a matizar y a relativizar, sobre todo porque no sabemos lo sucedido de forma exacta en otras comarcas o provincias de parecidas características. En principio, por lo que sabemos de oídas, de comentarios, recuerdos, etc., creemos que la represión fue menor que en otros lugares de España.

Por lo que respecta al trato recibido por los detenidos, por regla general era más duro por parte de la G. Civil que de la Policía, y a su vez los obreros recibían peor trato que otras categorías de detenidos. Hay varios casos en que los detenidos denuncian malos tratos cuando pasan a disposición del Juez, aunque nos podemos imaginar la dificultad real de llegar hasta el final en ese tipo de denuncias.

Si agrupamos por años y partidos las detenciones practicadas, tenemos un fuerte incremento en su número a partir de 1973, debido al aumento de las actividades de la oposición, alcanzando como es lógico las cotas más altas en 1974 y 1976, años claves en las actividades y movilizaciones populares.

Por partidos, el PSUC sufre, de forma continuada la represión, lo que muestra la permanencia de su esfuerzo. Sobre el total de detenciones acumulará el 36%, a pesar que, del grupo de detenidos sin partido fijado -al menos los ocho de Marzo del 74 en Bonavista cuando el boicot a los autobuses-, tenemos la certeza moral que son militantes del PSUC en su mayoría.

El grupo político que le sigue es Plataformas, que sufrirá en 1974 su total desmantelamiento por la práctica detención de todos sus militantes y simpatizantes, lo cual no impedirá su reorganización e intensa actividad en los años siguientes.

Con un peso importante, nos encontramos a las personas detenidas y que no hemos podido encuadrar políticamente, que representan un 18% del total. Si prestamos atención a sus oficios, la inmensa mayoría son asalariados y, si sumamos a los trabajadores cualificados y sin cualificar los del sector servicios, representan un 70% del total, lo que no deja lugar a dudas del sector social, clase social, -o cualquier denominación que queramos emplear- que sufría de forma mayoritaria la represión política.

Centrándonos en el análisis de los tres grupos principales de detenidos, la proporción de trabajadores se mantiene o incluso se eleva, y si nos fijamos en la ciudad de Tarragona y en el PSUC, JCC y CC.OO., nos encontramos con un 83% de trabajadores y asalariados.

Siguiendo con los tres grupos principales, respecto al sexo predominan los hombres, representando las mujeres el 7% y el 18%, del PSUC y de los no encuadrados. Por contra, en el

grupo de Plataformas las mujeres representan el 60% de su militancia.

Por grupos de edad, el PSUC tiene un gran equilibrio entre los 16 y los 40 años, no así Plataformas, que destaca por la extrema juventud de sus militantes; lo que es extensivo al grupo de los sin partido; teniendo a su vez una clara correlación con el estado civil, ya que en Plataformas, los solteros, representan el 81%, por el 46% del PSUC y el 33% de los que no están encuadrados políticamente. Es un dato que nos habla de la alta estabilidad política y social de la militancia del PSUC, ya que aunque se admita que los riesgos de la clandestinidad suelen afectar menos a los jóvenes sin lazos familiares, el PSUC tienen la mayoría en los casados.

En el número de detenciones por ciudades, destaca el peso de la ciudad de Tarragona, que representa el 63%, seguida de Reus con un 18%, lo cual es lógico si tenemos en cuenta el fuerte desarrollo económico de la capital de la provincia y la fuerte presencia de las fuerzas de oposición.

Atendiendo a sus lugares de nacimiento, los nacidos en Cataluña representan el 43%, seguidos de los nacidos en Andalucía que llegan al 23%.

Si nos fijamos, también de forma global, en los tres grupos anteriores, tendremos que los nacidos en Cataluña serán el 37'3%, el 40'4% y el 14'63 para el PSUC, Plataformas y el grupo no encuadrado, respectivamente.

El panorama admite una variación, si enfocamos la ciudad de Tarragona y nos fijamos en el PSUC, alcanzando los nacidos en Cataluña el 25'4% y en Andalucía el 44'4%, y siendo el porcentaje de los que viven en el centro de la ciudad el 35%, lo que hace que dos de cada tres detenidos vivan en barriadas periféricas, donde las condiciones de vida en todos sus aspectos sean de más bajo nivel y de peor calidad. No creemos que sea casual la relación entre la militancia antifascista, el habitar en barrios construidos sin servicios y rodeados de contaminación industrial, y sufrir la mayor parte de las detenciones.

Para la elaboración de los cuadros de las detenciones, hemos contado con los sumarios de los procesos incoados, con las noticias de las detenciones publicadas en la prensa clandestina, y con los testimonios personales de los detenidos. Cuando hemos tenido constancia de detenidos, sin tener absolutamente clara su militancia, o los cargos o acusaciones imputadas, los hemos contabilizado en el apartado "sin partido concreto o no especificado". Sólo hemos contabilizado aquellas personas que han sido detenidas y de las cuales poseemos sus datos personales y particulares.

DETENCIONES DE LAS QUE TENEMOS NOTICIAS, REALIZADAS POR LA POLICIA Y GUARDIA CIVIL EN
TARRAGONA Y COMARCAS

AÑOS	PSUC	CC.OO	UDC	MSC	Comisiones	HOAC	PSOE	PCE(1)	FRAP	Sin partido	FRAP	OICE	PTE	UGT	USO	PSAN	Total
1963	9	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
1964	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1965	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1966	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1967	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1968	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1969	12	1	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15
1970	3	1	-	-	1	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
1971	12	-	-	1	-	1	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	18
1972	1	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	6
1973	7	-	-	8	-	-	-	-	11	5	6	-	-	-	-	-	37
1974	6	-	-	-	-	-	-	-	1	19	-	29	-	-	-	-	54
1975	7	-	-	-	-	-	-	-	-	7	-	7	2	-	-	-	23
1976*	20	-	-	-	-	-	-	-	-	10	-	6	-	11	3	1	51
Abril 77	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
TOTAL	83	2	1	2	9	9	4	1	16	41	6	42	2	11	3	1	233

* No están incluidos los 11 detenidos del 1 de Mayo por no estar identificados

PROFESIONES DE LAS PERSONAS QUE SUFREN DETENCIONES

Trab. Cualificados	Trab. sin cualificar	Trab. del Sector Serv.	Profesionales Profesores Estudiantes	Empresarios	Agricultura Pesca						
Albañil	30	Peones	15	Conductor	1	Estudiantes	34	Industriales	3	Agricult.	2
Encofrador	5	Obrero/a	27	Camarero	2	Maestros	2	Pasteleros	2	Pescador	2
Carpintero	4	Sus labores	5	Sastre	1	Profesores	8	Comerciantes	2	Tractorista	1
Mecánico	12			Transport.	1	Ing. Técnico	1				
Soldador	4			Radiotécnico	1	Licen. Letras	1				
Tubero	4			Administr.	15	Sacerdotes	2				
Calderero	1			Represent.	3	Ex-Seminar.	3				
Aydt. mecánico	1			Agén. Secur.	1	Abogados	3				
Cableador	3			Dependiente	1						
Químico	1			Decoradora	1						
Pintor	1			Assis. Social	3						
Delineante	1			Enfermera	1						
Topografo	1			Aux. Clínica	1						
M. Industrial	2										
Total	70		47		32		53		7		5

NUMERO DE DETENCIONES PRACTICADAS POR CIUDADES

NATURALEZA POR REGIONES DE LAS PERSONAS DETENIDAS

Ciudades	Número	Lugar de Nacimiento	Número
Tarragona	153	Cataluña	99
Reus	37	Andalucía	54
La Selva	10	Castilla la Mancha	19
Tortosa	9	Aragón	8
La Ametlla	5	País Vasco	6
Cambrils	5	Extremadura	7
Constantí	4	Murcia	4
Falset	3	Valencia	3
El Vendrell	2	Asturias	2
Salou	1	Cantabria	1
Vilaseca	1	Brasil	1
Hospitalet	1	Sin especificar	24
El Morell	1		

**Nº DETENCIONES PRACTICADAS EN TARRAGONA CAPITAL A
MILITANTES DEL PSUC, JJ.CC Y CC.OO.**

Partido	Nº Det.	Sexo				Estado	Oficios	Nat.por regiones		Barrio	
		V	M	S	C					donde habitan	
PSUC	63	58	4	27	37	peones	9	Andalucía	28	Centro	22
CC.OO						obreros	5	Cataluña	16	Bonavista	23
Juventud						carpinteros	2	Castilla la Mancha	7	Torreforta	8
Comunista						encofrador	3	Extremadura	3	S.P. y S.P.	7
						albañiles	17	Murcia	3	S. Salvador	3
						químico	1	Aragón	1		
						mecánico	3	Cantabria	1		
						delineante	1	País Vasco	1		
						administ.	2				
						decoradora	1				
						represent.	1				
						empresario	1				
						transportis.	1				
						enfermera	1				
						maestro	1				
						profesores	3				
						estudiantes	6				

CLASIFICACIÓN DE LAS DETENCIONES POR PARTIDOS, SEXO, ESTADO, OFICIO NATURALEZA Y DOMICILIO

Partido	Nº de detenciones	Oficios	Sexo			Estado				Naturaleza por regiones	Domicilio de las personas detenidas		Personas que sufren varias detenciones					
			V	M	S	C	30/60	40/49	30/39		20/29	10/19			1 det.	2 det.		
PSUC	83	Albañil	21	77	6	33	46	10	11	21	17	15	Cataluña	31	Tarragona	53	1 det.	54
JJ.CC		Encofrador	3										Andalucía	31	Reus	9	2 det.	12
CC.OO		Carpintero	2										Castilla L.M.	9	Tortosa	7	3 det.	6
		Mecanico	2										Extremadura	6	Falset	3		
		Químico	1										Murcia	3	Constantí	4		
		Oficinista	1										Aragón	1	Salou	1		
		M. Indus.	1										València	2	S. Jaume	1		
		I. Técnico	1										Cantabria	1				
		Maestro	1										Pais Vasco	1				
		Abogado	1															
		Profesor	2															
		Estudiantes	10															
		Peones	10															
		Obreros	12															
		Agricultores	2															
		Decorador	1															
		Enfermera	1															
	Represent.	1																
	Empresarios	2																
	Empleados	2																
	Transport.	1																
Plataformas OICE	42	Metalúrgico	5	17	25	34	7			6	17	10	Cataluña	17	Tarragona	38	1 det.	37
		Administ.	7										Andalucía	4	Reus	4	2 det.	5
		Topógrafo	1										Aragón	4				
		Estudiante	1										Castilla L.M.	6				
		Dependiente	1										Asturias	1				
		Aux. Clínica	1										València	1				
		Comerciante	1										Pais Vasco	1				
		Ex-sacerdote	1										(Hay 8 sin clasificar)					
		Ex-seminarista	1															
		Ayte. Soldador	3															
		Obrero(a)	12															
		Sus labores	1															
Sin partido ni sindicato especificado	41	Albañiles	7	27	6	11	4		1	4	9	7	Cataluña	6	Tarragona	20		
		Soldadores	4										Andalucía	6	Reus	6		
		Carpintero	1										Castilla	3	Ametlla	5		
		Empleado	1										Pais Vasco	2	Cambrils	3		
		Estudiantes	7										Asturias	1	Vilaseca	1		
		Obreros	7										(Hay 25 sin clasificar)		Hospitalet	1		
		Peones	4															
		Sin identificar	8															

NOTAS

(1). Las fuentes utilizadas para el capítulo II de nuestro trabajo han sido múltiples. Por una parte, los sumarios de los procesos abiertos a los opositores al Régimen. Agradezco a Rafael Nadal, abogado de la mayoría de los detenidos, el haber podido consultarlos y trabajar con ellos. La relación completa y personalizada de los detenidos puede consultarse en "La oposición al franquismo en las comarcas de Tarragona (1939-1977)", pp.258-272. Por otra, las fuentes impresas (periódicos clandestinos, folios, octavillas y declaraciones) que hemos utilizado pueden consultarse en las pp. 227-246. En dichas fuentes están contenidas noticias y reivindicaciones programáticas e ideológicas. Los numerosos testimonios personales están recogidos en la página 9 del trabajo arriba citado.

(2). Los informes utilizados se hallan en el Archivo del Gobierno Civil bajo el epígrafe "Gabinete Técnico R. 1229".

En la zona del Francolí, s'iniciarà, al final de la dècada dels cinquanta, el creixement industrial amb la implantació del major complex petroquímic de l'estat espanyol. (Foto Foat (MHT)).

FONS DOCUMENTALS

ELS FONS DE L'ORGANITZACIÓ SINDICAL ESPANYOLA DE L'ARXIU HISTÒRIC DE TARRAGONA

DOCUMENTACIÓ PER A LA INVESTIGACIÓ DE LA HISTÒRIA
DEL FRANQUISME A LES COMARQUES DE TARRAGONA

Josefina Cubells i Llorens

EL MARC LEGAL DE L'ORGANITZACIÓ SINDICAL ESPANYOLA.

En una data encara llunyana, al començament de la Guerra Civil (1936-1939) i de la prohibició de les activitats polítiques i de les sindicals obreres i patronals (Decret 1936.09.25), la Llei 1898.07.08 del Ministeri de Foment autoritzava la constitució de Comunitats de Pagesos i Sindicats de Política Rural.

Ja ben consolidada la concepció sindical i durant la II República, els Sindicats havien estat regulats per diverses disposicions dels Ministeris de Foment, d'Agricultura i d'Indústria. Però, la sindicació de l'època de guerra i de postguerra molt aviat va ser considerada part integrant del "Movimiento" (Circular 2 del Secretariat Polític 1937.05.11) i va quedar constituïda en Organització Econòmica Sindical, extensiva a totes les branques de la producció, enquadrant separadament obrers i empresaris en les Agrupacions següents: Agricultura, Indústria, Comerç, Banca i Assegurances. Més tard, aquestes Agrupacions haurien d'unir-se en Sindicats Verticals, per branques de producció, d'acord amb la teoria del punt novè de la Doctrina Nacional Sindicalista.

El partit polític únic, és a dir la Falange Espanyola Tradicionalista i de les JONS, en la seva qualitat de moviment militant, donava les bases de l'Estat i d'acord amb els Estatuts es creaven i mantenien aquestes organitzacions sindicals (Decret 1937.08.04). El Secretariat o Junta Política del Partit, establerta una organització política, una organització econòmico-sindical i una militància del Moviment, necessitava traçar una conducta econòmica-administrativa. Es plantejà l'organització de l'Administració Central de l'Estat en Departaments Ministerials, subjecta a la influència del Moviment Nacional. Així es creà el Ministeri d'Organització i Acció Sindical amb els Serveis de Sindicats, Jurisdicció i Harmonia del Treball, Previsió Social, Emigració i Estadística (Llei 1938.01.30), els Sindicats s'integraren per províncies a les Centrals

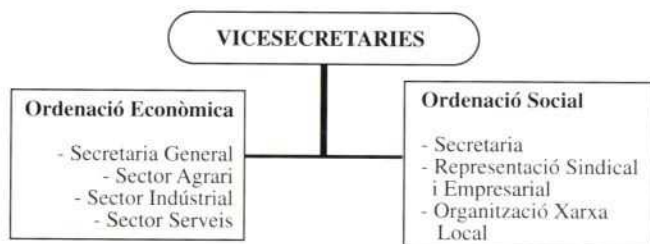
Nacionals-Sindicalistes, amb un Delegat Sindical Provincial i un Organisme Assessor, la Junta Central Sindical de Coordinació, amb dos representats del Ministeri i dos vocals de la Junta Política de la Falange (Decret del Ministeri d'Organització Sindical 1938.04.21). S'implantà un control del desenvolupament econòmic de les Centrals Nacionals-Sindicalistes, mitjançant unes instruccions bàsiques i comunes de comptabilitat, concebudes a dos nivells, per cada una de les Delegacions: comptes i subcomptes.

Malgrat tot, l'ordenació de la vida econòmica nacional estava mancada encara d'una Llei de Sindicats. La institució de la figura del Síndic Econòmic, que actuava aïllat o formant Juntes, una per cada branca de la producció, permetia disposar d'un personal d'assessorament i d'execució de les gestions econòmiques necessàries al Poder Públic (Decret 1938.08.05).

Per primera vegada es regularen les normes de redacció dels pressupostos anuals per als mesos de gener i febrer del 1940, que incloïen els comptes de les Delegacions Provincials, de les Delegacions Locals, dels Sindicats i de les Germandats (Circular 8 d'Administració 1939.12.23), els quals finalment aprovava la Delegació Nacional de Sindicats. També es donaren disposicions per a les ordenacions de pagaments, que proposades per la Delegació Nacional de Sindicats, eren visades pel Negociat d'Ordenacions de Pagaments, signades per l'Administrador Sindical i passades a Tresoreria per fer-ne lliurament.

Per la Llei de Bases de l'Organització Sindical (Llei de la Jefatura de l'Estat 1940.12.06), foren regulades les funcions dels Sindicats Nacionals, de caràcter econòmic i les Centrals Nacionals-Sindicalistes, que agrupaven els productors en àrees geogràfiques. Totes les activitats econòmiques de la producció s'incorporaren a cada un dels Sindicats Nacionals de la FET i de les JONS, que s'enquadraven en 24 branques: 1) Cereals; 2) Fruits i Productes Hortícoles; 3) Olives; 4) Vinya, Cerveses i Begudes; 5) Sucre; 6) Fusta i Suro; 7) Ramaderia; 8) Pesca; 9) Pell; 10) Tèxtil; 11) Confecció; 12) Vidre i Ceràmica; 13) Construcció; 14) Metall; 15) Indústries Químiques; 16) Combustible; 17) Aigua, Gas i Electricitat; 18) Paper, Premsa i Arts Gràfiques; 19) Transports i Comunicacions; 20) Hosteleria; 21) Assegurances; 22) Banca i Borsa; 23) Espectacles; 24) Productes Colonials (Llei de Sindicats 1941.06.23). Les Centrals Nacionals-Sindicalistes, dirigides per la Delegació Nacional de Sindicats de la FET i de les JONS i sotmeses a la Secretaria General del Moviment, estructuraren totes les activitats de l'Organització Sindical dintre d'una Secretaria Nacional i de quatre Vice-secretaries Nacionals: Ordenació Social, Ordenació Econòmica, Obres Sindicals i Organització Administrativa (Ordre de la Secretaria General 1941.11.29).

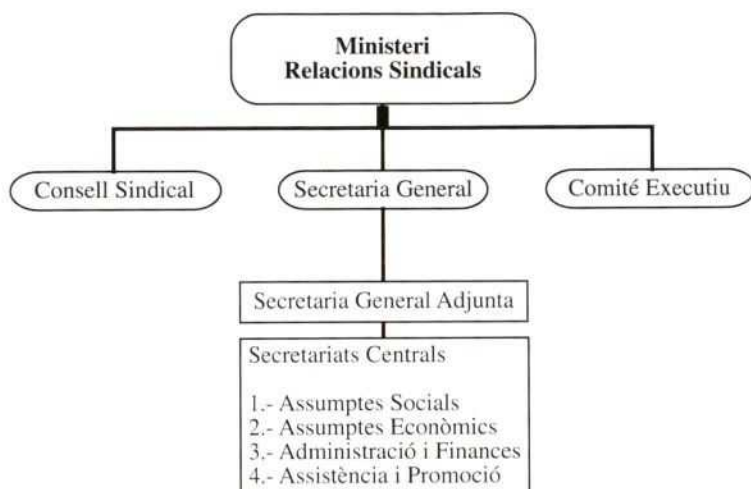
A les províncies, les Centrals Provincials Sindicalistes distribuïren les seves activitats en el següent ordre (Ordre General, 1942.05.25):

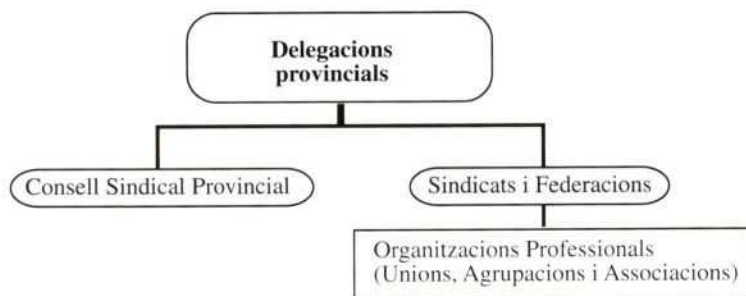
L'Organització Sindical va passar per diverses fases de reestructuració. La Llei Sindical 2 del 17 de febrer del 1971 va oferir una estructura orgànica més desenvolupada, però no pas bàsicament diferent a la que es va dictar per la Llei de Bases del 1940. L'estructura genèrica es configurava en Sectors i Branques de la Producció i en una Organització Territorial, per distribució geogràfica. Les Organitzacions Professionals de Treballadors, Tècnics i d'Empresaris, integrats en les Unions, Agrupacions i Associacions, que coordinaven els interessos laborals i empresarials s'unien amb els Sindicats i Federacions. També es distribuïen jeràrquicament les funcions administratives a nivell central, provincial i local. El Ministeri d'Organització Sindical es titulava Ministeri de Relacions Sindicals.

ORGANITZACIÓ TERRITORIAL

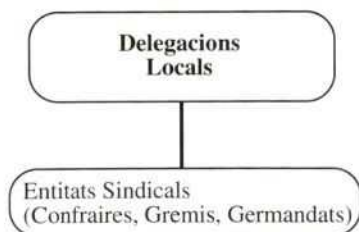
CENTRAL

PROVINCIAL

LOCAL

En l'àmbit comarcal i local, les Delegacions eren el primer graó de l'Organització Sindical i algunes entitats, per tradició històrica, es denominaven, Confraries de Pescadors, Gremis d'Artesans, Germandats de Pagesos i Ramaders, integrades en els corresponents Sindicats.

La presència sindical dels empresaris i treballadors en la vida espanyola començava en la empresa. Quan un treballador havia estat elegit enllaç sindical, podia ser vocal dels organismes sindicals locals, provincials i nacionals, per tal de poder ser elector o elegit per a les Entitats Sindicals Locals, Provincials o Nacionals de Treballadors, Tècnics i d'Empresaris, per als Consells Provincials i per al Congrés Sindical, instituit per l'Ordre General de Delegació 80, 1961.01.10.

També era notòria la presència sindical en les esferes no sindicals. N'hi havia en les Corts, en el Consell Nacional i en el Consell del Regne; a les províncies, en les Diputacions Provincials i en els Consells Provincials del Moviment; a les localitats, en els Ajuntaments i en els Consells Locals del Moviment. En altres sectors hi havia representació en les Comissions dels Plans de "Desarrollo", en l'Administració Pública, en els Organismes Constitutius de l'Estat i en els de Gestió de la Seguretat Social.

Enquadrat el factor humà en els Sindicats, la financiació sindical contava sempre més amb els ingressos per quotes, prestació de serveis i recursos patrimonials. L'anàlisi de l'evolució de les finances sindicals s'ha d'encetar des del 14 de maig del 1947 amb el Reglament de Funcionament Econòmic- Administratiu, perquè va actualitzar la composició i atribucions dels òrgans de gestió. Però va ser entre els anys 1963 i 1972 que s'establiren les estructures econòmiques més importants. Les quotes sindicals començaren a percebre's pels Decrets del 2 de setembre i 28 de novembre del 1941, amb un 2 % sobre l'import total de les nòmines; des de l'any 1948, pels efectes de cotitzacions d'assegurances i subsidis socials obligatoris, el 2 % solament gravava el sou base; des de l'any 1971 les cotitzacions sindicals eren per Quota General, Quota de Formació Professional i Quotes Específiques que van donar un increment progressiu d'uns cinc mil milions de pessetes, des de l'any 1963 al 1972.

Les prestacions de serveis específics provenien de les aportacions d'Educació i Descans, per part dels usuaris de ciutats sindicals, residències, instal·lacions esportives i turisme social. Les aportacions de Formació Professional procedien dels concerts amb organismes i empreses, per impartir cursos monogràfics o especials i per crear beques. L'Obra Sindical del "Hogar" oferia els beneficis que produïa l'administració de vivendes protegides. L'Obra 18 de Juliol, fins a l'any 1971, que es va quedar integrada dintre de la Seguretat Social, recollia les aportacions per assistència mèdica i sanatorial. La Previsió Social contribuïa amb les prestacions dels seus corresponsals, regulades per conveni amb l'Institut Nacional de Previsió. Altres aportacions per serveis diversos procedien de les Granges Escoles de Colonització, per l'aprofitament dels productes explotats; dels certàmens de la Fira del Camp; de les Publicacions i de les Emisores. En el període dels 10 anys esmentats va produir-se un increment d'uns mil milions de pessetes.

El Recursos Patrimonials venien dels arrendaments, dels interessos bancaris o dels títols de

valor i alienació d'immobles. L'increment de beneficis, en 16 anys, va ser de dos mil milions.

Pel que fa a les despeses, la financiació sindical les classificava per Activitats Generals, Socials i Assistencials, Econòmiques i No Classificades. Primerament acudia a les despeses per les funcions dels Serveis Generals, a través del Congrés Sindical i del Comitè Executiu, les quals comprenien les que generaven la Secretaria General, Secretaries dels Sindicats, Presidències d'Entitats, Delegacions Provincials, Assessoria Jurídica, Serveis d'Informació i Publicacions, Servei d'Estadística, Gavinetes Tècnics i Tribunals d'Empar. En segon lloc, finançava les despeses del Secretariat d'Administració i Finances, amb els seus Serveis. Finalment sostenia les despeses d'acció sindical relacionada amb l'Exterior, que es generaven per Serveis i Agregadurries Laborals i per intercanvis en Comissions i Assemblees. Les despeses d'Activitats Socials i Assistencials provenien dels Consells i Secretariats d'Assumptes Socials i Assistencials i de Promoció Sindical. Les despeses de Serveis Laborals les originaven Col·locació, l'Oficina de Convenis, les Unions de Treballadors i Tècnics i la financiació de recursos a favor dels beneficiaris de Vivendes Protegides.

Per a les Activitats Econòmiques, les despeses es creaven en els Consells i Secretariats per a les tasques de gestió, assessorament, estudi i coordinació. Però preferentment les originaven els Sindicats, Entitats Sindicals, Unions d'Empresaris, Gavinetes Tècnics de Sindicats, Assemblees i altres.

Les despeses d'Activitats No Classificades eren les inversions de caràcter comú: Cases Sindicals, Crèdits i Préstecs, Variacions d'Actiu i Passiu.

L'increment total de despeses per Activitats, entre el 1963 i 1972, va ser de quasi nou mil milions de pessetes.

Cal fer una consideració sobre la riquesa del Patrimoni Sindical. Inicialment la Delegació Nacional de Sindicats era un Organisme del Moviment i no tenia patrimoni. Se li donava l'any 1943 per a fins Sindicals. I per Decret 1073/1965.06.28 es disposava que la Delegació Nacional de Sindicats havia de tenir patrimoni propi. Paral·lelament a la creació del Patrimoni de l'Organització Sindical, es desenvolupava el dels Sindicats i Entitats Sindicals; ambdós constituïen el Patrimoni Sindical.

El balanç dels ingressos i despeses es calculava sobre els Plans Sindicals d'Inversions, sobre les Alienacions de Béns Immobles, sobre el Valor dels Béns Immobles, i sobre les Adquisicions d'Immobles. El valor comptable dels Béns Immobles, l'any 1972, havia experimentat un increment de 2.102.189.500 pessetes, en comparació amb el valor comptable de Béns Immobles del 31 de desembre del 1971.

El món sindical en la dècada dels 1970 donava les següents xifres: Unitats de producció: 3.574.572. Total d'assalariats amb contracte de treball 7.505.464, sobre una població de 34.032.801 habitants.

EL FONS DOCUMENTAL DE L'ORGANITZACIO SINDICAL I L'ADMINISTRACIO INSTITUCIONAL DE SERVEIS SOCIO-PROFESSIONALS (AISS)

Disposicions Legals

Si l'Organització Sindical estava estructurada sobre una concepció jeràrquica, la documentació que generaven la Delegació Nacional, les Delegacions Provincials, Sindicats, Germandats, Xarxa Sindical Comarcal, Consells i Organismes Consultius, Assessors i Col·legiats sembla que havia d'estar recollida en un sol Arxiu Central. Però el fet que els organismes sindicals tinguessin personalitat jurídica i caràcter representatiu, els va fer produir una documentació pròpia, conservada en un arxiu propi, provincial o local, dintre de l'Organització Sindical, la qual, per Reial Decret Llei 1976.10.08, va ser nomenada Administració Institucional de Serveis Socio-Professionals (A.I.S.S.). Era un perill l'existència de tants arxius, perquè la dispersió de la documentació de 40 anys d'història es veia evident. La Circular 3 del Secretariat d'Administració i Finances 1977.02.21 ordenava la redacció de l'inventari dels fons documentals de la A.I.S.S. i la Instrucció Circular 7 del mateix Secretariat donava les normes d'elaboració de tres models d'Inventari: 1º Inventari de documets tramitats, 2º Inventari de documents en tràmit. 3º Inventari de fons impresos: Llibres i fullets, revistes i periòdics. Des que per Ordre 1978.06.26 l'Arxiu de l'A.I.S.S. va dependre de la Direcció General del Patrimoni Artístic i Museus, els directors dels Arxius Històrics Provincials, d'acord amb els Oficis-Circulars de la Subdirecció General d'Arxius es van encarregar de la documentació de la província i es van ocupar de la transferència dels fons i de l'accés dels investigadors a la documentació.

El fons documental de l'Arxiu de l'Organització Sindical i de l'A.I.S.S. de Tarragona

En el mes d'abril del 1979 es va visitar per primera vegada l'Arxiu de l'A.I.S.S. de Tarragona. En el mateix mes es va transferir el fons documental.

L'inventari de transferència agrupa documentació de la Delegació Provincial de Tarragona i de les Delegacions Comarcals d'Amposta i de Montblanc.

Es van lliurar 2.500 unitats arxivístiques, de les quals van separar-se els fons d'impressos: Llibres i fullets, revistes i periòdics. El fons de documents és de 1985 unitats, inclòs el de les dues Delegacions Comarcals, generat per les dependències següents:

- 1 Delegació Provincial
Secretaria Particular

2. Secretaria Provincial
 - Secretaria
 - Gestió Econòmica-Administrativa
 - Assessoria Jurídica (fins 1972 era Servei Jurídic)
 - Servei Provincial de Col·locació (fins 1972 era el Servei d'Enquadrament i Col·locació)
 - Registre d'Entitats Sindicals (fins 1972 era el Servei d'Organització)
 - Servei d'Informació i Publicacions Sindicals (fins 1940 era el Servei de Premsa i Propaganda)
 - Servei Provincial d'Eleccions i Representació Sindical
3. Secretariat Provincial d'Assumptes Socials (fins 1972 era Vice-secretaria d'Ordenació Social)
 - Secretaria
 - Gabinet Tècnic
 - Servei de Representació Social Sindical
 - Servei d'Acció Social Sindical
 - Servei de Desenvolupament i Seguretat Social
 - Servei de Col·locació i Migració
 - Servei d'Assistència Jurídic-Laboral
 - Servei de Relacions Laborals
4. Secretariat Provincial d'Assumptes Econòmics (fins 1972 era Vice-secretaria d'Ordenació Econòmica)
 - Secretaria
 - Gabinet Tècnic
 - Consell d'Empresaris
 - Petita i Mitjana Empresa (creada l'any 1972)
 - Associació de Dones Empresaries
 - Sindicat d'Estudis del Medi Ambient
 - Planificació Territorial i Forestal
5. Secretariat Provincial d'Assistència i Promoció (fins 1972 era Vice-secretaria d'Obres Sindicals)
 - Secretaria Tècnica-Administrativa
 - Gabinet Tècnic
 - Departament d'Assistència
 - Associació Sindical de Veterans i Accidentats del Treball
 - Junta Provincial de Beques
 - Obra Sindical Provincial Artesania
 - Obra Sindical Provincial Educació i Descans

- Obra Sindical Provincial Previsió Social
- Escola Sindical
- 6. Òrgans Consultius
 - Comissió Delegada de Finances (fins 1973 era la Junta Econòmica-Administrativa Provincial)
 - Consell Econòmic-Social Sindical Provincial
 - Consell Provincial de Treballadors i Tècnics
 - Consell Provincial d'Empresaris
 - Tribunal Provincial d'Empar
- 7. Sindicats i Entitats Sindicals
 - Sindicats Provincials
 - Activitats Diverses
 - Activitats Sanitàries
 - Aigua, Gas i Electricitat
 - Alimentació
 - Assegurances
 - Banca, Borsa i Estalvis
 - Cereals
 - Combustible
 - Construcció
 - Ensenyament
 - Fruits i Productes Hortícoles
 - Fusta
 - Indústries Químiques
 - Marina Mercant
 - Metall. Agrupacions del Metall i de Serralleria
 - Oliva
 - Paper i Arts Gràfiques
 - Pesca
 - Pell
 - Ramaderia
 - Tèxtil
 - Transports i Comunicacions
 - Vidre i Ceràmica
 - Vinya
 - Entitats Sindicals
 - Federacions
 - Agrupacions

- Associacions
- Gremis
- Confraries
- Germandats
- 8. Delegacions Comarcals
 - Delegació Comarcal d'Amposta
 - Delegació Comarcal de Montblanc
- 9. Fons Impressos
 - Llibres i Fullets
 - Revistes i Periòdics

Els Fons de l'Arxiu Històric de l'Organització Sindical i de l'AISS a l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona.

El trasllat de fons documentals de l'Arxiu Històric de l'Organització Sindical i Administració Institucional de Serveis Socio-Professionals va tenir lloc al mes d'abril del 1979. L'any 1983 va passar de les antigues dependències de l'Arxiu Històric Provincial a l'edifici nou actual. Ja s'havien començat les tasques de classificació, ordenació i redacció de l'inventari, a nivell simplement numèric-topogràfic, per dependències i serveis administratius, respectant exactament l'organigrama del fons traslladat, en la forma especificada en el paràgraf anterior. Des de l'any 1989, per col·laborar amb la "Comisión de Clasificación y Valoración de Fondos Documentales de las Administraciones Públicas", s'ha fet una bona part de selecció per seccions, sèries i tipus documentals, que analitzats sota aquest criteri arxivístic, resulten més útils a la investigació.

UTILITAT DE LA DOCUMENTACIÓ PER A LA HISTÒRIA DEL FRANQUISME A TARRAGONA

La Delegació Provincial i la Secretaria Particular

Les competències del Delegat Provincial es resumien en presidir el Consell Sindical Provincial, comunicar els acords, vetllar per l'organització dels Sindicats, nomenar càrrecs no electius i connectar amb l'Administració Central.

La investigació podria versar sobre les relacions amb la Delegació Nacional i les Comarcals, amb la Comissió Electoral i Consell Sindical. També es podrien conèixer els noms i els càrrecs sindicals dels dirigents dels Sindicats Provincials, Delegacions Comarcals, Serveis Provincials i Jurats d'Empresa, entre els anys 1965 i 1977.

La Secretaria Provincial

El Secretari Provincial s'ocupava de qualsevol de les activitats que li encomava el Delegat Provincial, però les funcions principals eren les d'actuar com a Secretari del Consell Sindical Provincial i controlar les accions econòmiques-financeres, patrimonials i de personal.

En el cas de Tarragona, com en altres Delegacions Provincials, la documentació de la Delegació i la de la Secretaria es corresponien per l'especial delegació que es feia sobre el Secretari. Solament es diferenciava la correspondència particular del Delegat, de la general, que es repartia en correspondència a Madrid, a Tarragona, a províncies i a pobles. La documentació sobre moviment de personal és molt escassa perquè no va ser transferida.

Els tipus documentals en el fons de Tarragona, entre els anys 1960-1978, són les actes de les reunions del Consell, circulars dirigides als Sindicats i Entitats Sindicals, fitxes de càrrecs sindicals, nomenaments de personal, correspondència particular i oficial amb l'Administració i amb la xarxa Sindical Comarcal i Local.

L'interès de la investigació d'aquest Servei és semblant a l'exposat per la Delegació Provincial, malgrat que hauria estat important disposar dels documents relatius al personal. Però importa sobretot utilitzar la documentació que reflecteix les relacions de la Secretaria Provincial amb el Consell Sindical Provincial, Consells de Treballadors, Tècnics i d'Empresaris i Secretariat d'Administració i Finances.

Gestió Econòmica-Administrativa

L'administrador sindical preparava els pressupostos, portava la comptabilitat, expedia els manaments d'ingressos i de despeses, dictaminava els expedients sobre despeses i crèdits i sobretot estava en relació constant amb l'Interventor que fiscalitzava els assumptes econòmics.

En el fons transferit manca quasi tota la documentació d'Administració i d'Intervenció. Únicament es van rebre alguns ordres de pagament. En canvi, en el mes de desembre del 1989 es recuperaren 44 llibres auxiliars del major, entre els anys 1944 i 1975.

L'interès de l'investigació recau en els llibres auxiliars del major, per la possibilitat de trobar-hi el resum de la vida econòmica sindical de la província, durant trenta anys.

Assessoria Jurídica

Nomenada fins l'any 1972 Servei Jurídic, assumia la representació de l'Organització Sindical en les qüestions contencioses de Sindicats, Entitats Sindicals, Organitzacions Professionals i Delegacions Provincials. Canalitzava les relacions amb els Ministeris de Justícia i de Treball.

La documentació va ingressar a l'Arxiu Històric sota el nom de Servei d'Assistència

Laboral. Els sis llibres de registre són dels anys 1952 al 1976; els 55 lligalls de documentació van dels anys 1962 al 1977. Contenen expedients contenciosos-laborals, fulls de demandes i correspondència.

La investigació treurà coneixements sobre els assumptes contenciosos-administratius i contenciosos-sindicals promoguts davant els Jutjats i Tribunals a nivell de frauds, demandes, recursos, conciliacions, sentències i acords del Tribunal d'Empar.

Servei Provincial de Col·locació

Es creà el Servei per la Llei de Col·locació del 10 de febrer del 1943 i se separà del Servei d'Estadística l'any 1944. A les províncies es denominava Oficina de Col·locació. Entre les seves competències cal remarcar les funcions d'estadística, de solucions per a l'ocupació, de l'orientació professional i de l'aprenentatge. Aplegava els informes de les Oficines Comarcals.

El fons de l'Arxiu Històric reuneix els llibres de registre sobre cens laboral, subsidi de desocupació i aprenentatge, entre els anys 1945 i 1972.

La informació a l'investigador es bàsica en assumptes de tipus de treball professional i incidència en el món laboral de l'aprenent i del desocupat.

Registre d'Entitats Sindicals

L'Oficina Provincial del Registre d'Entitats Sindicals estava vinculada a l'Oficina Central; s'hi registraven les Organitzacions Professionals, dividides en Associacions, Agrupacions, Unions de Treballadors i Tècnics i d'Empresaris, Consells de Treballadors i Tècnics i d'Empresaris, Col·legis Professionals Sindicals.

La documentació de l'Arxiu de Tarragona, entre els anys 1943 i 1977, recull 23 lligalls de correspondència, 2 lligalls de telex i 6 llibres de registre.

L'investigador podrà estudiar els tipus d'Organitzacions Professionals i les seves relacions amb els Sindicats de la Branca de Producció, les denominacions de les esmentades organitzacions, les dates de constitució, els fins socials, el patrimoni fundacional, l'àmbit territorial d'acció i el domicili.

Servei d'Informació i Publicacions Sindicals

S'anomenava fins a l'any 1940, Servei de Premsa i Propaganda. La finalitat primordial era facilitar a l'opinió pública el sentit de l'acció sindical i difondre els principis sindicals. Comptava el Servei amb un Consell Administratiu d'Edicions i Publicacions Populars i un Consell Administratiu de Cadenes d'Emissores.

A l'Arxiu Històric de Tarragona es va transferir 22 unitats arxivístiques junt amb una bona

col·lecció del periòdic local "El Diario Español" i alguns números de les revistes "Tiempo Nuevo", "Acción", "Tarragona Sindical" i la "Revista Temple", que formen part del Fons d'Impressos. La documentació recull llibres registre de correspondència, memòries, circulars, àlbums de retalls de premsa i actes de reunions; expedients de la Cadena d'Emissores Sindicals, entre els anys 1956 i 1977.

La informació útil és minsa, si no s'acudeix a les notícies de premsa per captar l'esperit de divulgació del concepte sindicalista.

Servei Provincial d'Eleccions i Representació Sindical

El Servei tenia la missió de gestionar els diferents tipus d'eleccions, celebrades en dos grups:

Eleccions Sindicals, que podien ser dintre de l'àmbit de l'empresa, on els treballadors elegien els seus enllaços, vocals, jurats i representants en els Consells d'Administració de l'Empresa; o dintre l'àmbit de les Entitats Sindicals, és a dir, Sindicats, Federacions, Agrupacions, Associacions, Germandats, Gremis i Confraries, en els quals els treballadors i empresaris elegien els seus representants separatament per Entitats Sindicals Provincials i Locals i per Organismes Sindicals de Coordinació: Consell Sindical Provincial de Treballadors i Tècnics, Consell d'Empresaris, Juntes de Conciliació Social i Comissions del Plus Familiar.

Eleccions de Representants Sindicals per als Organismes no Sindicals. Eren elegits els procuradors, regidors, diputats provincials, consellers del Moviment i altres càrrecs en les Mutualitats Laborals, Juntes Intersindicals de la Petita i Mitjana Empresa, Cambres de Comerç i Indústria, Caixes Generals d'Estalvis, Comissions Mixtes de Ramaderia, Juntes d'Avaluació Global.

El fons documental de les Eleccions a la Província de Tarragona, entre els anys 1942 i 1977, es compon de 122 caixes, amb documents, expedients, llibres de registres d'entrada i sortida i correspondència; fins i tot s'hi troben estudis estadístics, memòries, actes de constitució de Sindicats, expedients de Germandats de les localitats de la província, censos, plans electorals i estatuts d'Entitats Sindicals.

Potser pocs altres fons documentals orienten l'investigador de forma tan completa, perquè les eleccions abracen quasi bé totes les esferes de l'activitat sindical: Secretaria Provincial, que controla el Servei d'Eleccions; Vice-secretaria d'Ordenació Social, (Secretariat d'Assumptes Socials), que assumeix les funcions de Secretari de la Junta Provincial d'Eleccions; Vice-secretaria d'Ordenació Econòmica (Secretariat d'Assumptes Econòmics), que regula els plans electorals; Entitats Sindicals, que donen els resultats de les activitats electorals pròpies.

SECRETARIAT PROVINCIAL D'ASSUMPTES SOCIALS

Fins a l'any 1972 es titulava Vice-secretaria d'Ordenació Social. S'encarregava sobretot de

l'execució de l'acció sindical en l'àmbit social, de la defensa dels interessos de treballadors i tècnics i de l'assistència al Consell de Treballadors i Tècnics. Comptava per aquesta tasca amb el Servei de Representació Social Sindical, d'Acció Social Sindical, de Desenvolupament i Seguretat Social, d'Ocupació i Migració, d'Assistència Jurídica i de Relacions Laborals.

Les 168 caixes de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona contenen llibres i lligalls, conciliacions, convenis col·lectius, expedients de crisi, classificació professional, règim d'ocupació, informes, memòries, reglaments de règim interior i registres de correspondència, relatius als Jurats d'Empresa i Unió de Treballadors i Tècnics. El període cronològic va del 1969 al 1977.

No va fer-se lliurament de la documentació més antiga de la Vice-secretaria d'Ordenació Social, de forma que solament una dècada d'informació explica la situació legal dels treballadors dintre les empreses i la problemàtica de la participació laboral.

SECRETARIAT PROVINCIAL D'ASSUMPTES ECONÒMICS

Abans de l'any 1972 s'anomenava Vice-secretaria d'Ordenació Econòmica. Les funcions de la Vice-secretaria i del Secretariat anaven dirigides al foment i defensa dels interessos dels empresaris, a l'assistència al Consell d'Empresaris i a la cura de les Organitzacions Professionals d'Empresaris. S'estructuraven en el Servei de Representació i Relacions Intersindicals Econòmiques, per coordinar les Agrupacions i Associacions de la Petita i Mitjana Empresa; en el Servei de Promoció i Gestió Empresarial, que promovia la política de producció i la comercial; en el Servei Jurídic-Laboral, que assessorava els empresaris en matèria de legislació laboral i econòmica; en el Servei de Promoció Comercial Exterior, que intervenia especialment en assumptes de fires, certàmens i estudis de mercat; en el Servei d'Assessoria Fiscal i Financera, que s'encarregava de les qüestions de financiació de les empreses. Existia també un Gavinet Tècnic per els estudis de conjuntura econòmica i assumptes específics del Consell Provincial d'Empresaris.

El fons documental transferit a l'Arxiu Històric es nombrós pel que fa al volum de documentació i per la variació de conceptes. Reuneix 78 caixes, entre els anys 1960 i 1977. Destaca la documentació relativa al Gavinet Tècnic, Consell d'Empresaris, Petita i Mitjana Empresa, Associació de Dones Empresàries, Sindicat d'Estudis de Defensa del Medi Ambient i Planificació Territorial i Forestal. Els tipus documentals són actes, censos, impostos, llibres de registre de correspondència, informes, circulars, memòries i estudis de formació empresarial.

La investigació sobre aquest fons documental descobrirà l'engranatge de la política d'assistència i control de l'empresa, per promoure la producció empresarial i per donar-li una normativa legal de treball.

SECRETARIAT D'ASSISTÈNCIA I PROMOCIÓ

S'anomenava Vice-secretaria d'Obres Sindicals fins l'any 1972. La Vice-secretaria i el Secretariat coordinaven els serveis socials o assistencials dels Sindicats, Entitats Sindicals i Organitzacions Professionals i creaven les Obres Sindicals d'Artesania, Col·locació, Cooperació, "18 de Julio", "Educación y Descanso", Formació Professional, "Hogar y Arquitectura", Lluita contra el Paro, Previsió Social i Escola Sindical. Les atendien d'acord amb els pressupostos de l'Organització Sindical.

A Tarragona, el fons transferit agrupa, entre els anys 1960 i el 1974, documentació de la Secretaria Tècnica Administrativa: correspondència, circulars i memòries; del Gavinet Tècnic: informes i estudis; del Departament d'Assistència: actes i correspondència; de les Entitats Mutualistes i de l'Agrupació Sindical de Veterans i Accidentats de Treball (ASVAT): afiliacions i nòmines; a més dels expedients becaris de la Junta Provincial de Beques d'Estudi.

L'interès per a la investigació es basa en l'estudi d'activitats molt heterogènies, que són d'assistència, emanada de l'administració, però que són de promoció, pel que fa a cada una de les Obres Sindicals.

Obres Sindicals

De les Obres Sindicals es van rebre els fons que es conservaven en la Delegació Provincial de l'Organització Sindical, mentre que els de les Obres de Col·lonització, Cooperació, 18 de Juliol, Formació Professional i Lluita contra l'atur eren produïdes en altres Delegacions Provincials. L'any 1987 es va lliurar el fons de l'Obra Sindical del "Hogar y Arquitectura" per la Delegació Provincial d'Obres Públiques i Urbanisme.

Artesania

Conserva les actes de reunions del Consell Provincial d'Artesania, dels anys 1948 al 1960, a més d'una tipologia documental de circulars, correspondència, censos i expedients de concessió de marques de garantia, del 1954 al 1974.

Educació i Descans

Reuneix 24 caixes dels anys 1942 al 1975, amb temes sobre reunions de patronats, afiliacions, activitats d'Agrupacions Culturals, Turisme Social, excursions, instal·lacions de residències, complexos de vacances i assumptes econòmics del Consell de Direcció d'Educació i Descans.

Previsió Social

En 75 caixes del 1941 al 1977, s'arxiven assumptes laborals i agrícoles, temes de Mútua del Treball, protecció familiar, accidents de treball, oficis de corresponsalies, nomenaments de corresponsals i liquidacions de comptes,

Escola Sindical

Cal destacar en aquest fons, de 8 caixes, entre els anys 1971 i 1977, els temes comptables d'ordres de pagament i justificants i els de jornades de convivència.

ÒRGANS CONSULTIUS

Els Òrgans Consultius de la Delegació Provincial de l'Organització Sindical de Tarragona eren: La Comissió Delegada de Finances del Comitè Executiu Sindical, el Consell Econòmic Provincial, el Consell Provincial de Treballadors i Tècnics, el Consell Provincial d'Empresaris i el Tribunal d'Empar.

Comissió Delegada de Finances del Comitè Executiu del Consell Sindical Provincial

La programació i la contractació de despeses amb càrrec als pressupostos eren funcions principals de la Comissió Delegada de Finances. Abans de l'any 1973 les executava la Junta Econòmic- Administrativa, que estava constituïda per membres que designava el Comitè Executiu Sindical Provincial.

El fons de Tarragona el componen els llibres de registre de correspondència i expedients d'actes de reunions del Ple o de la Comissió Permanent, entre els anys 1944 al 1977, en un número de 24 caixes.

Interessa la investigació de la trama econòmica sindical, perquè les Comissions Delegades de Finances coordinaven els pressupostos dels Sindicats, Entitats Sindicals, Consell Sindical, Secretariats i Obres Sindicals.

Consell Econòmic-Social Sindical Provincial

El Consell Econòmic-Social Sindical Provincial i els Interprovincials de l'Ebre i de Catalunya eren òrgans representatius i d'assessorament per a l'Administració, a la qual proposaven plans i programes d'ordenació del territori i desenvolupament regional. Comunicaven amb les Delegacions Comarcals i Locals per coordinar les activitats.

Les 41 caixes de documentació de l'Arxiu de Tarragona recullen informació administrativa i notícies dels Consells Interprovincials de Falset, Gandesa, Baix Camp, Baix Ebre i del Consell del Francolí. Constitueixen el fons, les actes de reunions del Consell, ponències, informes, estudis, memòries i correspondència. Alguns temes específics es refereixen als recursos hidràulics dels Plans de Desenvolupament o al transport en els ports mediterranis.

Pot investigar-se sobre el progressiu desenvolupament territorial durant els anys 1947 al 1977.

Consell Provincial de Treballadors i Tècnics i Consell Provincial d'Empresaris

És escassa la documentació específica dels Consells; únicament existeixen 9 caixes amb

informació sobre el Consell d'Empresaris, òrgan intersindical de coordinació i defensa dels interessos professionals, en el qual hi participa la Unió d'Empresaris.

El fons versa quasi bé exclusivament sobre actes de reunions del Consell, informes, censos i correspondència, entre els anys 1966 i 1976.

L'investigador ha de consultar aquesta sèrie documental juntament amb la del Secretariat d'Assumptes Econòmics, que controlava la participació dels empresaris en les activitats econòmiques de l'Organització Sindical.

Tribunal Provincial d'Empar

El Tribunal d'Empar entenia en els recursos contra actes i acords de les Entitats i Organitzacions Sindicals i actuava en un plànol diferent als dels Tribunals Provincials, amb els quals podia tenir conflictes de competències.

Són 4 les caixes, dels anys 1948 al 1977, que constitueixen el fons documental d'actes i de correspondència. Un exemple concret d'actuació l'ofereixen els expedients d'al·legacions i resolucions del Tribunal en assumptes de la Confraria de Pescadors, del Grup d'Alcohols Vinícols i del Gremi de Taxistes.

A part dels exemples concrets exposats, l'investigador trobarà informació adient en les actes de reunions, per conèixer el camp de la conflictivitat sindical entre diversos organismes.

SINDICATS I ENTITATS SINDICALS

Sindicats

Els Sindicats es crearen per expressa sol·licitud dels Treballadors i Tècnics, i dels Empresaris d'una branca de producció, a través de les pròpies Organitzacions Professionals. Era obligat tenir número suficient de sindicats per sostenir les Unions de Treballadors i Tècnics, les Unions d'Empresaris i les Agrupacions i Associacions de cada branca. Els òrgans de govern dels Sindicats eren el President i la Junta General, formada per representants de cada branca; ho era de gestió i administració, el Comitè Executiu Sindical, que proposava projectes, pressupostos, nomenaments de càrrecs i redactava les memòries. Aquest òrgans sindicals produïen circulars, memòries, butlletins informatius, estatuts, reglaments, informes econòmico-socials, pressupostos, liquidacions de comptes, notificacions de moviment de personal, certificacions d'actes de reunions, revocacions d'acords, resolucions de recursos, convocatòries, estudis estadístics, tècnics i de coordinació, inscripcions en el Registre d'Entitats Sindicals i llibres de personal, d'actes i de comptabilitat.

El total de documentació dels 24 Sindicats és de 881 unitats arxivístiques, entre els anys 1941 al 1978.

Entitats Sindicals

La complexitat orgànica dels Sindicats invitava a la coordinació d'interessos econòmico-

socials, de caràcter sectorial, constituint Federacions Sindicals, que eren Corporacions de dret públic. És un exemple la Federació Sindical Provincial de Comerç de Tarragona, que reuneix l'Associació de Comerciants de Salou i l'Associació de Comerciants de Reus; ofereix un fons documental de 26 caixes, entre els anys 1965 i 1977. Les Cambres Oficials Sindicals Agràries ordenaven i coordinaven les funcions de les Germandats de Pagesos i Ramaders, de les Organitzacions Professionals i dels Sindicats Agraris, i, a la vegada, es federaven en la Germandat Nacional de Pagesos i Ramaders. Federacions i Germandats, d'àmbit nacional, eren Entitats Intersindicals que tenien atribucions idèntiques a les dels Sindicats Nacionals.

Els tipus documentals d'aquestes Entitats Sindicals transferides a l'Arxiu Històric Provincial són en general actes de juntes d'avaluació global, actes de reunions, altes i baixes d'autònoms, autoritzacions del Govern Civil, butlletins de cotitzacions a la Seguretat Social, carnets, cartilles professionals, censos, certificats, circulars, comptabilitat, contractes, convenis col·lectius, correspondència, cursos, declaracions d'empreses, expedients de campanyes, expedients d'eleccions, estadístiques, estatuts, fiances, fitxes d'empreses, impost de tràfic d'empreses, informes, instàncies, justificants de grups econòmics, liquidacions, memòries, nòmines, pressupostos i reglaments de treball, i altres tipus de documents no comuns.

La investigació dels fons de Sindicats i Entitats Sindicals permet endinsar-se en tota l'amplitud del camp de la producció, en els assumptes de defensa i promoció dels interessos professionals, econòmics i socials dels treballadors, tècnics i empresaris; en la participació dels sindicats en la vida política, econòmica i social; en l'esforç d'agermanament dels treballadors, tècnics i empresaris en el procés productiu industrial, agrari i de serveis; en les activitats dels grups especials, que estan integrats dintre el Sindicat d'una branca de la producció, per exemple, l'Agrupació de Comerç de Venda Ambulant, Grup Empresarial de Perruqueria, Grup Nacional de Flequers, Grup de Fabricants de Pinsos, Gremi de Criadors i Exportadors de Vins, Gremi de Taxistes de Reus, Agrupació de Fabricants de Filatures, Teixits i Comerç Tèxtil, Agrupació d'Infermeres.

DELEGACIONS COMARCALS D'AMPOSTA I DE MONTBLANC

Les Delegacions Comarcals tenien composició i funcions similars a les Delegacions Provincials. La documentació que es va produir era calcada a la que emanava dels serveis de la Delegació Provincial: correspondència del Delegat, de la Secretaria i de la Jefatura de Personal, actes, censos, fitxes d'enllaços, de jurats d'empresa i del servei d'eleccions, actes de conciliació i correspondència dels Serveis Jurídics, liquidacions, documents comptables dels Serveis d'Administració i Fiances.

El número de caixes de les dues Delegacions Comarcals és de 69 unitats, entre els anys 1944 al 1977. L'interès de la investigació queda limitada a la interrelació entre les Delegacions Provincials i Comarcals, per temes i períodes cronològics.

FONS IMPRESSOS

Els llibres i fullets pertanyen a una de les seccions de la Biblioteca Auxiliar de l'Arxiu. Són 427 volums classificats per organismes sindicals: Delegació Provincial, Sindicats, Entitats Sindicals, Associacions, Secretariats d'Assumptes Socials, d'Assumptes Econòmics i d'Assistència i Promoció, Consell Econòmic-Social Sindical, Consell de Treballadors i Tècnics, Consell d'Empresaris.

Les revistes i periòdics són 17 títols, que formen part de la Secció d'Impressos dels Fons Especials de l'Arxiu.

FONS DOCUMENTALS D'ORGANISMES AUTÒNOMS

En el Reial Decret 906 del 14 d'abril del 1978, que disposava l'ingrés del fons de l'Organització Sindical Espanyola als Arxius Històrics Provincials, s'incloua també la transferència de la documentació d'Organismes Autònoms adscrits a diversos Ministeris i Delegacions Provincials corresponents. De moment no es van pas transferir. Només la Delegació Provincial de Treball incorporà a la remesa general de fons de l'A.I.S.S. els de l'Obra Sindical d'Educació i Descans. Ha estat anys més tard que alguns Organismes Autònoms han lliurat la documentació produïda per l'Administració Central:

Delegació Provincial de Cultura

Extintida. La transferència de la documentació es va rebre en dues etapes a l'Arxiu Històric: la documentació de la Cadena d'Emissores Sindicals i l'arxiu administratiu, del "Diario Español de Tarragona", juntament amb una col·lecció de periòdics de l'any 1939 al 1978.

La documentació de la Cadena d'Emissores Sindicals no està treballada. El "Diario de Tarragona" dona informació de premsa.

Delegació Provincial d'Economia. Institut d'Estadística

En una primera remesa de transferències, va ingressar la documentació del Cens Estadístic Provincial de l'any 1970. L'any 1990 es va lliurar tot l'arxiu històric-administratiu de l'Entitat, de l'any 1887 al 1977.

L'Estadística informa sobre censos de població, útils per als estudis demogràfics. L'estadística financera, industrial i mercantil dona coneixements sobre les societats existents en un període de quasi cent anys.

Delegació Provincial d'Obres Públiques. Obra del "Hogar y Arquitectura"

L'Obra Sindical del "Hogar y Arquitectura" es conservava en les dependències del Servei Territorial d'Arquitectura i Habitatge de la Generalitat de Catalunya. El va lliurar a l'Arxiu Històric Provincial l'empresa ADIGSA, promotora de construccions. La documentació s'ha

inventariat separatament per Serveis de Promoció, Construcció, Manteniment i Servei Econòmic-Administratiu, en 125 caixes, dels anys 1939 al 1983.

Importa investigar en aquest fons la política de la Vivenda, que s'encetà amb la iniciativa de reconstruir les destrosses de la Guerra Civil, dintre del programa d'atenció a les Regions Devastades. També és d'interès conèixer el tema de la construcció de Vivendes de Protecció Oficial en els anys posteriors.

Delegació Provincial de Treball i Organització Sindical. Jurat d'Empresa de F.E.C.S.A.

El Ministeri de Treball (Decret 1953.09.01) va aprovar el Reglament dels Jurats d'Empresa, que funcionaven des de l'any 1947 (Decret 1947.08.18). Formaven part del Sindicat de la branca de producció de l'empresa que representaven, sotmesos a l'ordre jeràrquica de l'Organització Sindical i sota inspecció del Ministeri o Delegat Provincial de Treball.

L'Arxiu Històric Provincial va rebre l'any 1989 un fons d'arxiu de 3 caixes de documents i 8 volums del Jurat d'Empresa de F.E.C.S.A. de Reus i Tarragona, vinculat al Sindicat d'Aigua, Gas i Electricitat, Grup d'Electricitat, dels anys 1962 i 1976, a més de 23 volums de llibres i fullets dels fons impresos.

Els tipus documentals són: actes de reunions del Jurat, assumptes de personal i del Comitè de Seguretat i Higiene del Treball, que interessen a l'investigador per conèixer un model de Jurat d'Empresa de l'Organització Sindical.

VALORACIÓ DEL FONS DOCUMENTAL

L'Arxiu de l'Organització Sindical, per tal de ser totalment útil a la investigació, ha de ser valorat i estudiat per sèries i ha d'eliminar tipus documentals repetits dintre del propi Arxiu Històric Provincial o dintre de l'Arxiu Central de l'Administració d'Alcalá d'Henares, en el qual existeix documentació de Tarragona. Per dur a terme aquesta tasca s'ha creat la "Comisión de Identificación y Valoración de Fondos Documentales de las Administraciones Públicas", que estableix mètodes de treball vàlids per comparar la documentació existent a l'Arxiu Central i als Arxius Provincials. L'Arxiu de Tarragona forma part del Grup d'Identificació i Valoració dels fons de l'Organització Sindical, juntament amb el Central d'Alcalá d'Henares i els Provincials de Lugo, Oviedo, Palma de Mallorca, Soria i Oviedo.

La identificació i la valoració tenen el propòsit final d'aplicar criteris de conservació permanent de fons documentals de valor històric, general o específic de cada província, mentre que d'altra banda considera la conservació de testimonis documentals d'uns anys o l'eliminació de sèries repetides en tots els fons de l'Organització Sindical. Així s'estalviaran dipòsits plens de documentació, es guanyarà prestatgeria i es disposarà de notícies pràctiques, a l'abast dels investigadors, mitjançant la intercomunicació d'Arxius, si fos necessari.

Monolit aixecat, a la plaça Prim, per les entitats sindicals locals de Tarragona amb motiu de la visita del "Generalísimo" el dia 3 de juny de 1952 (Foto Vallvé (MHT)).

EL FONS DE VIVÈNCIES ORALS DE LA REPÚBLICA, GUERRA CIVIL I FRANQUISME DE L'ARXIU HISTÒRIC DE TARRAGONA.

Jordi Piqué i Padró

Dues dècades d'expansió i proliferació del corrent historiogràfic de la Història Social han comportat que la metodologia de la història oral esdevingui una eina imprescindible, tot i que no exclouent de l'anàlisi del document escrit, pels investigadors d'història contemporània que estudien les experiències viscudes i recullen el testimoniatge de les classes populars; és a dir, de la "massa silenciosa" que no apareix en els llibres de la historiografia tradicional.

La importància de la utilització de la història oral en la investigació és prou palesa després dels treballs d'autors com Ronald Fraser, Raymond Carr o Paul Thompson. Altrament, la necessitat de disposar d'una publicació periòdica sobre aquesta metodologia ha originat l'aparició de *Historia y Fuente Oral*, una publicació de la Universitat de Barcelona i de l'Arxiu Històric de Barcelona.

Durant tres anys, del 1983 fins el 1986, un equip d'alumnes de l'assignatura d'Història Contemporània d'Espanya, sota la direcció de la Dra. M. Antònia Ferrer i Bosch, va realitzar 231 gravacions sobre l'experiència viscuda en el període de la República, la Guerra Civil i el Franquisme.

El plantejament del treball, la definició dels objectius i les seves conclusions ja van quedar expressats en l'article *Guerra i revolució en la memòria popular*. (1)

EL TRACTAMENT ARXIVÍSTIC.

Els primers enregistraments sobre cilindres de paper d'estany de l'any 1877 assenyalen la gènesi de la producció de documents sonors, que creixerà meteòricament seguint els avenços de les tècniques audiovisuals. Paral·lelament, augmentarà la preocupació i l'interès dels arxius per conservar, catalogar i facilitar l'accés de l'investigador a aquests tipus de fons.

Quan el 20 de juny de 1991 foren dipositades a l'Arxiu Històric de Tarragona les 160 cintes de cassette i les 195 còpies escrites corresponents a 195 entrevistes, ens plantejarem la creació d'un arxiu sonor i el tractament arxivístic que calia aplicar.

Per seguir fidelment el principi de procedència s'elaborà una relació de transferència en la qual es conservava l'ordre original: nom de l'entrevistat, població o lloc al qual es refereix l'experiència, data de la gravació, número d'ordre de la cinta i número d'ordre de la còpia escrita.

Abans de procedir a la inventariació del fons, les característiques pròpies d'un arxiu sonor obligaven a contemplar la metodologia emprada en les entrevistes, el qüestionari seguit, l'àmbit de la mostra i els recursos humans que van intervenir.

METODOLOGIA

Cada entrevistador escollia segons el seu criteri o les seves possibilitats, prèvia consulta a la direcció de l'equip, la persona objecte de l'entrevista.

La Dra. Ferrer indicava als entrevistadors que les preguntes del qüestionari servien per reconduir l'entrevista o per recordar algun buit de la memòria de l'entrevistat, però, en qualsevol cas, l'informant havia de parlar en completa llibertat. Era preferible allargar l'entrevista amb l'objectiu de no limitar el record de l'entrevistat amb el seguiment estricte del qüestionari o la impaciència de l'entrevistador.

Foren utilitzats aparells portàtils de gravació, molt útils per fer un treball de camp però mancats sovint de la qualitat de so òptima.

Finalitzada l'entrevista, es transcrivía literalment el contingut de la cinta, conservant les repeticions, els dubtes,... que poden ser indicatius de la inseguretad o l'ocultació de certs fets. Com a exemple d'una entrevista transcrita literalment es pot veure *Josep M. Alomà Sanabres. Militant cenetista de Tarragona. (2)*

QÜESTIONARI

0. DESCRIPCIÓ DE LA PERSONA ENTREVISTADA.

Nom, edat, sexe, professió, afiliacions polítiques i sindicals, nivell educatiu i orientació electoral.

1. REPÚBLICA.

- 1.1 Les seves opinions.
 - Com s'arriba i per què a la proclamació de la República?
 - Opinions del ventall polític
 - Opinions sobre els sindicats
 - Les causes de la guerra civil

- 1.2 Records viscuts.
El dia de la proclamació de la República
Del període republicà 1931-1933
De les conteses electorals
De la campanya de l'Estatut d'Autonomia
Del 6 d'octubre del 1934
Problemàtica agrària

2. GUERRA CIVIL

- 2.1 Les seves opinions.
Com recorda l'aixecament del 18 de juliol?

- 2.2 La vida a la reraguarda.
Repressió
Refugiats
Incautacions de terres i indústries
Utilització de l'església i els convents
Composició i actuació del Comitè Antifeixista
Constitució de cooperatives
Com es comercialitzaven les collites?
Relacions entre les entitats del poble i vida social
Actuació de la dona
Com es distribuïa la jornada de treball?
Emissions de monedes de l'Ajuntament
Proveïments, mercats i menjar
Quins productes bàsics mancaven?

- 2.3 La vida al front.
Milicians i voluntaris
Quants joves i grans foren mobilitzats?
Els fets de maig de 1937
Desercions, emboscats,...
Quina informació tenien de la reraguarda?
Aliments, vestuari i armament

3. FRANQUISME

- 3.1 Records personals
L'entrada dels nacionals a la localitat

Repressió
Xifres de morts i d'exiliats dels dos bàndols
Incautació d'edificis d'entitats d'esquerra

- 3.2 Aspectes de la vida diària de la postguerra
La Hermandad del Trabajo
Com es distribuïa la jornada laboral?
A què es dedicava la majoria del poble?
Cooperatives
Introducció de la maquinària al camp
Funcionament de l' "Auxilio Social"
Racionament
Estraperlo
Introducció d'electrodomèstics
Festes i esbarjo
Ràdio, revistes i premsa
Quins sectors socials i polítics representaven els ajuntaments
Com s'organitza la FET i de les JONS
Com s'organitza la "Sección Femenina"
Participació en els referèndums
Sectors contestaris o d'oposició
Celebració de festes
Relacions de l'Església amb el poder polític
Grups de joves

ÀMBIT DE LA MOSTRA

a) Distribució geogràfica.

Assenyalem bàsicament l'espai geogràfic al qual es refereixen els entrevistats, independentment de la població de naixement o de residència:

Comarques tarragonines:	144	73,80%
Altres comarques catalanes:	18	9,23%
Resta de l'Estat espanyol:	26	13,33%
Front Central:	5	2,56%
Front d'Aragó:	2	1,02%

b) Edat.

Tots els entrevistats són homes i dones que tenen entre 55 i 91 anys.

c) **Sexe:**

Els 195 entrevistats es divideixen per sexe en 162 homes i 33 dones.

d) **Nivell educacional.**

Analfabets:	0,60%
Estudis Primaris:	75,30%
Estudis Mitjans:	16%
Estudis Superiors:	8,02%

e) **Orientació política.**

Contesten:	158	81%
No contesten:	37	9%
Del 81% d'entrevistats que contesten:		
Apolítics:	23	14,55%
ERC	22	13,92%
Dretes	21	13,29%
PSUC	13	8,22%
CNT	12	7,59%
UGT	9	5,69%
PSOE	8	5,06%
Esquerres	8	5,06%
Republicans	5	3,16%
Franquista	4	2,53%
Falange	3	1,89%
Tradicionalistes	3	1,89%
Catòlic	3	1,89%
Estat Català	3	1,89%
Catalanista	3	1,89%
Acció Catalana	2	1,26%
Centre-dreta	2	1,26%
Altres	14	8,86%
Esquerres	97	61,39%
Dretes	38	24,05%
Apolítics	23	14,55%

RECURSOS HUMANS

Els entrevistadors foren 60 alumnes del Departament d'Història Contemporània de la Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona que cursaven l'assignatura de segon cicle d'Història Contemporània d'Espanya.

INVENTARIS

Després d'elaborar una fitxa per cada entrevista s'han confeccionat dos inventaris per poder facilitar millor l'accés dels investigadors, dels quals només publiquem el primer, que conté les següents dades: població o lloc, orientació política, sexe, edat, número de cinta i número de còpia.

INVENTARI DEL FONS DE VIVÈNCIES DE LA REPÚBLICA, GUERRA CIVIL I FRANQUISME DE L'ARXIU HISTÒRIC DE TARRAGONA.

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Alacant	PSOE	D	62	47	80
Albi,l'	Republicana	D	71	109	153
Alcover	ERC	H	57	56	103
Alcover	Franquista	H	81	143-144	185
Alcover	No contesta	H	57	57	104
Aleixar, L'	Estat Català	H	-	45	77
Aleixar, L'	UGT	H	77	46	78
Alforja	ERC	H	77	38	62
Alió	ERC-UGT	H	76	13	21
Alió	No contesta	D	67	73	128
Alió	No contesta	H	-	13	22
Altafulla	Acció Catalana	H	70	159	194
Amposta	CNT	D	-	7	9
Arboç, L'	ERC	D	71	67	120
Arboç, L'	ERC	H	80	66	119
Baix Penedès	Apolític	D	71	89	140
Barcelona	Apolític	D	60	124	164
Barcelona	ERC	D	77	139	180
Barcelona	ERC	H	68	36	58
Barcelona	ERC	H	75	14	26
Barcelona	Esquerreres	D	74	152-153	189
Barcelona	Estat Català	H	80	-	89

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Barcelona	Republicà d'esquerres	H	76	104	150
Bellmunt	Apolític	H	63	74	129
Benamejí	Dretes	H	71	-	176
Benifallet	CiU	H	58	69-70	123
Benifallet	ERC	H	72	19	33
Benifallet	ERC	H	79	20	36
Benifallet	No contesta	D	67	20	35
Benifallet	No contesta	H	63	20	34
Benissanet	CNT	H	69	-	15
Borges Blanques	ERC	H	63	-	37
Borges del Camp	ERC	H	64	37	59
Burgos	Falange	H	70	71	124
Calafell	Esquerres	D	72	129	171
Cambrils	CNT	H	76	41	70
Cambrils	ERC	H	69	40	69
Canonja, La	Apolític	H	70	149	187
Canonja, La	Federal	H	66	42	73
Canonja, La	Republicà d'esquerres	H	63	43	74
Cartagena	Apolític	H	69	100-102	148
Catllar, El	Apolític	H	71	154-155	190
Corbera	PSUC	H	71	157	192
Còrdova	No contesta	H	77	52	96
Còrdova	Socialista	H	62	47	79
Coruña, La	No contesta	H	-	16	8
Eivissa	Apolític	H	60	134	175
Euzkadi	PNV	H	-	26	46
Fatarella	Acció Catalana	H	71	5	5
Fatarella	Acció Catòlica	H	67	2	2
Fatarella	Apolític	H	63	1	1
Fatarella	Liberal d'esquerres	H	59	4	4
Fatarella	Lliga Regionalista	H	68	6	6
Fatarella	No contesta	H	55	3	3
Ferran	Dretes	H	72	52	95
Figuerola	Dretes	H	75	123	163
Flix	Catalanista	H	72	110	154
Flix	ERC	H	73	52	94
Flix	Franquista	H	67	111-112	155

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Flix	No contesta	D	68	63	115
Flix	Republicà	H	82	55	102
Flix	UGT	D	66	63	114
Flix	UGT	H	71	55	101
Front Central	PSUC	H	61	23	41
Front de Guadalajara	Nacionalista Liberal	H	70	120	159
Front de Madrid	Apolític	H	69	-	71
Front de Madrid	Dretes	H	65	-	88
Front de Madrid	No contesta	H	-	-	63
Front d'Aragó	No contesta	H	-	27	47
Front d'Aragó	Republicà	H	75	44	76
Galera, La	UGT	H	69	61	112
Gandesa	PSUC	H	71	-	13
Granada	Falange	H	74	99	147
Guadalajara	PC-UGT	H	60	-	60
Igualada	Tradicionalista	H	62	156	191
Jaen	No contesta	H	78	130	172
Jaen	No contesta	H	-	59	110
Lilla	Apolític	D	67	28	49
Lleida	CNT	H	67	118-119	158
Lleida	Socialista	H	85	50	85
Llorenç	Dretes	D	62	72	126
Madrid	Izquierda Republicana	H	79	51	91
Madrid	No contesta	H	-	-	90
Maldà	Apolítica	D	68	124	165
Marçà	PSUC	H	81	106-108	152
Montblanc	Dretes	H	64	79	133
Montblanc	ERC-CNT	H	85	-	32
Montblanc	No contesta	H	-	18	31
Montblanc	Republicana catalanista	H	91	-	30
Montbrió	No contesta	D	68	31	53
Montbrió	No contesta	H	70	32-33	54
Montferri	Dretes	H	72	105	151
Montroig	Dretes	H	75	-	23
Montroig	No contesta	H	73	-	24
Móra la Nova	PSUC	H	65	145-148	186
Múrcia	Apolític	H	80	51	92

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Onteniente	Apolític	H	67	160	195
Pinell de Brai	Apolític	H	64	50	86
Pinell de Brai	Apolític	H	65	-	116
Pinell de Brai	Apolític	H	73	75-76	130
Pinell de Brai	JSUC	H	66	-	117
Pinell de Brai	No contesta	H	-	82	135
Puertollano	UGT	H	-	131-132	173
Reus	ERC-CNT	H	83	-	181
Reus	Esquerres	H	62	142	184
Reus	Estat Català	H	76	-	64
Reus	FJCC	H	66	-	38
Reus	JSUC	H	64	77	131
Reus	No contesta	D	64	48	83
Reus	No contesta	H	90	11	18
Reus	PSUC-UGT	H	64	-	81
Reus	Socialista	D	70	121	161
Reus	Tradicionalista	H	70	-	20
Reus	UDC	H	59	140	182
Reus	UGT	D	69	-	65
Ribarroja d'Ebre	No contesta	H	72	54	100
Riudecols	No contesta	H	57	-	82
Riudoms	Centre-Dreta	H	64	35	57
Riudoms	Nacionalista de dretes	H	79	85	137
Riudoms	No contesta	D	-	86-87	138
Roda de Berà	Dretes	H	63	58	105
Roda de Berà	No contesta	D	68	90	141
Roda de Berà	No contesta	H	78	80-81	134
Roquetes	Republicà de dretes	H	62	4	75
Roquetes	Republicà de dretes	H	63	94	144
Rourell	No contesta	H	79	137-138	179
Sabadell	CNT	H	66	-	66
Salamanca	Socialista	H	70	125	166
Sant Hilari	No contesta	D	58	133	174
Santa Bàrbara	Dretes	D	76	60	111
Santa Margarida	Esquerres	H	57	97-98	146
Sarral	Apolític	H	-	128	170
Selva del Camp,La	CNT	H	74	-	106

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Selva del Camp,La	ERC	H	70	30	51
Selva del Camp,La	Franquista	H	68	29	50
Selva del Camp,La	No contesta	H	-	30	52
Sevilla	Centre-dreta	H	65	122	162
Tarragona	Antifranquista	D	63	-	97
Tarragona	Apolític	D	78	-	72
Tarragona	Apolític	H	70	68	121
Tarragona	Apolític	H	75	-	25
Tarragona	CADCI	H	74	-	8
Tarragona	CNT	H	73	24-25	44
Tarragona	CNT	H	74	53	98
Tarragona	Dretes	D	77	17	29
Tarragona	Dretes	D	77	39	68
Tarragona	Dretes	H	58	-	14
Tarragona	Dretes	H	68	-	160
Tarragona	Dretes	H	74	-	107
Tarragona	Dretes	H	-	-	99
Tarragona	ERC	H	72	62	113
Tarragona	ERC	H	74	8	10
Tarragona	Esquerres	D	71	9	11
Tarragona	Falange	H	76	83-84	136
Tarragona	Franquista	H	61	-	48
Tarragona	No contesta	H	56	-	87
Tarragona	No contesta	H	68	39	67
Tarragona	No contesta	H	71	-	7
Tarragona	No contesta	H	-	127	169
Tarragona	PSOE	H	65	22	40
Tarragona	PSUC	H	63	103	149
Tarragona	PSUC	H	65	135	177
Tarragona	PSUC	H	66	21	39
Tarragona	PSUC	H	73	-	93
Tarragona	Republicana	H	75	-	12
Tarragona	Tradicionalista	H	67	126	167
Tarragona	UGT	H	62	23	43
Tarragona	UGT	H	64	68	122
Terol	Dretes	D	69	136	178
Terol	Socialista	D	68	-	125

POBLACIÓ	ORIENTACIÓ POLÍTICA	SEXE	EDAT	N.CINTA	N.CÒPIA
Torredembarra	UGT	H	75	141	183
Torrelletes	ERC	H	69	95-96	145
Tortosa	Socialista	H	75	91	142
Ulldemolins	Apolític	H	63	64-65	118
València	CNT	H	80	26	45
València	Catòlic	D	85	-	61
Valladolid	Catòlic Apolític	H	67	23	42
Valladolid	Dretes	H	72	59	109
Vallmoll	Dretes	H	66	78	132
Valls	ERC	H	59	10	16
Valls	ERC	H	84	49	84
Valls	ERC	H	84	-	17
Vandellós	Apolític	H	83	150-151	188
Vandellós	ERC	H	77	34	55
Vandellós	No contesta	H	-	34	56
Vendrell, El	BOC-POUM	H	69	158	193
Vendrell, El	Dretes	H	74	113-115	156
Vilabella	Dretes	H	77	92-93	143
Vilanova	Republicana	H	80	12	19
Vilaseca	Centre Catòlic	H	69	116-117	157
Vilaseca	No contesta	H	85	126	168
Vilosell	Militar	H	60	15	27
Vimbodí	CNT	H	73	88	139
Vinaixa	No contesta	D	71	73	127
Zamora	Apolític	H	74	59	108

NOTES

(1) *Guerra i revolució en la memòria popular*. FERRER, M.A.; DUCH, M.; MUIÑOS, M.J. a **Quaderns d'Història Tarraconense**, vol. VIII. Tarragona, 1989.

(2) *Josep M. Alomà i Sanabres. Militant cenetista de Tarragona*. realitzada per LLORACH L., PIQUE J., a **Quaderns d'Història Contemporània**. Departament d'Història Contemporània de Tarragona. Tarragona, 1983.

El 2 de setembre de 1953 s'inaugura el monument commemoratiu de la Batalla de l'Ebre, en el Coll del Moro, van assistir el cap i la sal de les autoritats militars, civils i religioses, a més d'un nombrós grup de la OJE., entre d'altres hi van ser Fernández Cuesta, Elola Easo, Salgado Araujo, Cardenal Arriba i Castro, Julio Martinez Rocas, Gonzalez Samá.(Foto Niepce (MHT)).

FONS HEMEROGRÀFIC

Octavi Vilà i Mayo

Ma. Elena Virgili i Bertran

FONS HEMEROGRÀFIC 1939-1955

El dirigisme i la monopolització de la vida, en totes les facetes, per part dels vencedors de la guerra civil fou evident; més evident si parlem dels mitjans de comunicació i encara més evident si ens situem en els primers anys deprés de la fi del conflicte bèl·lic. Fins a finals de 1945 la premsa depengué del “Ministerio de Gobernación”, després passà a la “Subsecretaria de Educación Popular” i, finalment, al “Ministerio de Información y Turismo” des del 18 de juliol de 1951. Pel que fa a la reglamentació legal, una llei de 22 d’abril de 1938, feta en plena guerra per Ramon Serrano Suñer i els seus col·laboradors, estableix la censura prèvia, que es mantindrà fins a la promulgació de la dita “Llei Fraga” de 1966, crea un registre de periodistes on cal que constin els directors de totes les publicacions, i estableix altres mesures de caire similar. Com destaca Alejandro Pizarroso, l’esperit de la llei era transformar la premsa en un mitjà de propaganda del règim, no en un portaveu de la societat. L’estat tenia tres instruments de control: la censura, la sanció governativa, fora de cap control judicial, i les consignes, mai establertes però sempre presents. En aquest marc cal cercar les publicacions que destaquem d’entre els nostres fons.

Volem fer una puntualització referent al model de fitxa emprat, és l’establert per l’Institut Català de Bibliografia per a repertoris de premsa local, comarcal i general. De la seva àmplia descripció hem destacat els punts més importants, que sovint han estat els únics que es poden obtenir de les mateixes publicacions. Molts cops no hi consten totes les dades que caldria incloure i sobretot en els casos de publicacions amb una llarga durada canvien més d’una vegada de director, impremta, format etc, però no és el nostre objectiu, en aquests articles, fer-ne una descripció ni relació tant exhaustiva, només volem donar a conèixer quines són les publicacions de què disposem i que es poden consultar en els nostres centres.

El model de fitxa és el següent:

- Títol.
- Subtítol.
- Editor.
- Redacció.
- Administració.

Impremta.
Periodicitat.
Data del primer número vist.
Data del darrer número vist.
Format.
Pàgines.
Il·lustracions.
Preu.
Llengua.

Les publicacions que ressenyem abarquen des d'acabada la guerra civil l'any 1939 fins el 1955 (fem constar les que comencen a publicar-se amb anterioritat a 1955 incloent els números que tenim quan continuen publicant-se). Hem triat aquesta darrera data ja que es quan Espanya entra a formar part de l'O.N.U. i havíem de fixar un límit. A partir dels anys cinquanta el nombre de publicacions prolifera i el caire que prenen es diferent, més obertes no solament religioses i polítiques. Des del punt de vista hemerogràfic podíem haver triat l'any 1966 que amb la nova llei de premsa permetrà l'aparició de nous títols de caràcter més liberal, però creiem que ens hauríem extès excessivament. Deixem, doncs, per una altra ocasió aquest període.

Al final incloem un índex cronològic i un alfabètic de les publicacions periòdiques amb les sigles de l'Hemeroteca on poden ser consultades.

LA PREMSA LOCAL 1939-1955: EL FONS DE L'HEMEROTECA MUNICIPAL DE TARRAGONA

De les revistes que conservem a l'Hemeroteca Municipal podem fer unes clares diferències entre les eminentment religioses (portaveu d'Acció Catòlica) i polítiques (falangistes, com **Garra**). Malgrat això, en trobem una de caire completament diferent: **Gong!**, una revista d'humor i actualitats, de la qual només en tenim tres números.

D'Acció Catòlica cal assenyalar tres títols: **Despertar**, Portavoz del Consejo Diocesano de hombres de A.C. ; **Por Él!...**, Boletín mensual del Consejo Diocesano de Mujeres de A.C. i **Guion**, Consejo Diocesano de los Jóvenes de A.C., que veien la llum mensualment com a suplement del Boletín Oficial Eclesiástico. Tots ells seguien una trajectòria per separat i van plegar a finals del 1956 per donar pas a la revista **Resurgir**, el mes de gener de 1957, que les aplegava totes juntes.

Una altra revista de caire religiós és **Proa** de les Congregaciones Marianas, amb una llarga trajectòria que pateix diverses modificacions al llarg dels anys a causa de canvis d'impremta, directors etc. Dues revistes d'altres grups però també d'un marcat caràcter religiós són : **Horizontes** de la Casa Tutelar de San José de Tarragona i La Salle dels Antics Alumnes del col·legi.

Revistes d'altres tipus són: **Boletín Informativo de la Delegación Provincial de Abastecimientos y Transportes de Tarragona**, de caire comercial i industrial; **El Médol**, Publicacion del gremio de ultramarinos, comestibles, abacerias y pesca salada de Tarragona , **Boletín Provincial de educación, Técnica y Trabajo** (que ja es publicava abans de la guerra), totes elles amb informacions d'interès per als afiliats a un determinat gremi o d'un camp especialitzat. Dues publicacions que mereixen un capítol a part són el **Diario Español** que amb aquest títol comença a partir de 1939 (abans Diario de Tarragona o Diari de Tarragona segons les èpoques) i el **Boletín Arqueológico**; que tenien una llarga trajectòria històrica i que perduren actualment.

BOLETIN ARQUEOLOGICO

BOLETIN ARQUEOLOGICO

Órgano de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense, de la Comisión Provincial de Monumentos y del Museo Arqueológico Provincial. Tarragona.

Imp. Francisco Sugañes. Tarragona

Semestral
Any LXIII. Època IV: fas. 1-2 (gener-desembre 1943)
23 x 16 cm.
Il·lustrat
Castellà

- 1943 Fascicle 1-2 (gener-juny)
Fasc. 3 (juliol-setembre)
Fasc. 4 (octubre-desembre)
- 1944 Fasc. 1 (gener-març)
Fasc. 2 (abril-juny)
Fasc. 3-4 (juliol-desembre)
- 1945 Fasc. 1-2 (gener-juny)
Fasc. 3-4 (juliol-desembre)
- 1946 Fasc. 1-2 (gener-juny)
Fasc. 3-4 (juliol-desembre)
- 1947 Fasc. 1-2 (gener-juny)
Fasc. 3-4 (juliol-desembre)
- 1948 Fasc. 1 (gener-març)
Fasc. 2 (abril-juny)
Fasc. 3-4 (juliol-desembre)
- 1949 Fasc. 25 (gener-març)
Fasc. 26-28 (abril-desembre)
- 1950 Fasc. 29 (gener-març)
Fasc. 30 (abril-juny)
Fasc. 31 (juliol-desembre)
- 1951 Fasc. 33 (gener-març)
Fasc. 34 (abril-juny)
Fasc. 35-36 (juliol-desembre)
- 1952 Fasc. 37-40 (gener-desembre)

1953 -1954 Fasc. 41-48 (gener-1953 a desembre 1954)

1955 Fasc. 49-50 (gener-juny)
Fasc. 51-52 (juliol-desembre)

Una publicació periòdica que no s'ha d'oblidar, i que tornà a veure la llum aquests anys és el Boletín Arqueológico. La seva primera aparició es remunta a començament de segle (gener-febrer de 1901) i continua publicant-se actualment, però deixà d'aparèixer durant la Guerra Civil Espanyola.

La Societat Arqueològica reemprengué la seva publicació a començament de l'any 1943 d'una manera regular corresponent a l'època quarta any LXIII.

Tal i com la Junta de l'Entitat deixa clar en el primer número..."el BOLETIN ARQUEOLOGICO se esforzará en reflejar la vida cultural y científica de Tarragona y su Provincia, publicando en sus páginas estudios de Arqueología, Arte e Historia sobre temas locales y provinciales, comunicando los descubrimientos y hallazgos de antigüedades, en que tan pródigo es nuestro suelo, y dando cuenta de las actividades de nuestra Sociedad, de la Comisión Provincial de Monumentos y de los Museos, especialmente del Museo Arqueológico Provincial"...

Corresponent a aquest època IV fem una relació dels numeros que van sortir fins l'any 1955.

J.P. Virgili, Tarragona i la seva premsa, Ed. Hemeroteca Caixa Tarragona 1980. pp. 53-57 (vol.I).

BOLETIN INFORMATIVO de la Delegación de Abastecimientos y Transportes de Tarragona.

BOLETIN INFORMATIVO

de la Delegación de Abastecimientos y Transportes de Tarragona.

Imp. Sugrañes, Tarragona.

Mensual

Any 2, núm. 4 (febrer 1944)

22'5 x 32 cm.

8 pàgines

No il·lustrat

Castellà

1944 Del núm. 4 (febrer) al 14 (desembre).
Manquen núm. 3 (gener), 7 (maig), 8 (juny), 10 (agost).

1945 Del núm. 15 (gener) al 25 (novembre).

Manca núm. 26 (desembre).

1946 Només tenim un exemplar : núm. 38 (desembre).

Es tracta d'un butlletí que informava tots els industrials sobre temes del seu interès : qüestions de legislació, disposicions oficials, preus, normatives etc.
Amb els anys millorà la seva presentació.

Virgili, p.78 (vol. II).

BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION

BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION

Órgano del Consejo Provincial de Educación Nacional.
Editat per la Excm. Diputación Provincial de Tarragona
Imp. Sugrañes. Tarragona
Mensual
Any II, núm. 3 (Desembre 1951)
24 x 17 cm.
8 pàgines
No il·lustrada
Castellà

1951 Any II. Només tenim un exemplar: núm. 3 (desembre).

1952 Any II. Tenim núm. 4 (gener), 7-8 (abril-maig), 9 (juny).
Any III. Només tenim un exemplar: núm. 1 (octubre).

1953 Any III. Tenim núm. 4 (gener), 6 (març), 8 (maig).

1954 Any IV. Tenim núm. 5 (febrer), 6-7 (març-abril), 8 (maig).
Any V. Tenim núm. 1 (octubre-novembre), 3 (desembre).

1955 Any V. Només tenim un exemplar: núm. 9 (juny).

1957 Any VIII. Tenim núm. 1-2 (octubre-novembre).

Publicació que segueix el calendari escolar, el nou any i la numeració comencen el mes d'octubre.

A més de l'editorial de primera plana inclou temes diversos : "doctrinales", secció de

divulgació sanitària, temes legislatius, una secció oficial, i un apartat de la Delegación Provincial del Frente de Juventudes. No està il·lustrada i tampoc no inclou publicitat. Hi col·laboraven entre altres Anselmo Allué Horna (en l'apartat sanitari), José Roca García..etc.

Virgili, p. 71 (II).

DESPERTAR. Portavoz del Consejo Diocesano de los hombres de A.C.

DESPERTAR

Portavoz del Consejo Diocesano de los hombres de A.C.

Redacció i Admó., Armanyà, 11 Tarragona.

Imp. Suc de Torres & Virgili. St. Francesc, 14. Tarragona

Mensual

Any I, núm. 1 (setembre 1952)

32 x 22 cm.

4 pàgines

No il·lustrat

Castellà.

- 1952 Del núm. 1 (setembre) al 4 (desembre).
- 1953 Tenim núm. 5 (gener), 7 (març), 8 (abril), 9 (maig), 12 (setembre).
- 1954 Només tenim un exemplar : núm. 18 (febrer)
- 1956 Només tenim un exemplar : núm. 45 (abril)

Com les altres revistes de les Delegacions d'Acció Catòlica era un suplement mensual del "Boletín Oficial Eclesiástico".

Els mateixos fan constar en el segon número de la revista la seva ideologia: "Despertar es una llamada al hombre moderno a reflexionar sobre su responsabilidad en esa sociedad que camina a pasos agigantados hacia una ruina dificilmente reparable"...

En el dotzè número (primer aniversari), veuen complerta la finalitat amb la qual van sortir a la llum... "Salvar en todo momento y lugar las Verdades Eternas de nuestra Religión y los valores espirituales de nuestras almas y de las del prójimo"...

Malgrat que ens manquen bastants números podem dir que durant els anys que la publicació veié la llum no va patir cap variació remarcable tret que augmentà a 6 el número de pàgines, però les seccions i ideologia continuaven éssent les mateixes.

Virgili, p. 90 (vol. II).

DIARIO ESPAÑOL

DIARIO ESPAÑOL

Por Dios, por España y por Franco

Tip. Sugrañes. Tarragona

Diària

Any I, núm. 1. III Año Triunfal (17 gener 1939)

Il·lustrat

Castellà

El diari va ser la publicació més important de l'època. A l'Hemeroteca Municipal es conserva des del primer número, el qual no és propiament un diari, solament és un full amb la imatge de Franco i un "parte oficial" signat pel general en cap de l'Estat Major Francisco Martín Moreno.

A partir del número dos el diari té quatre pàgines i costa 15 cèntims. Cal senyalar que la qualitat del paper és força dolenta.

Virgili, p.p. 37-69 (vol. II)

GARRA. Revista de las Falanges Juveniles de Franco.

GARRA

Revista de las Falanges Juveniles de Franco.

Imp. Suc. de Torres & Virgili. Tarragona.

Mensual

Any I, núm. 2 (juliol 1944)

27'5 x 21'5 cm.

24 pàg.

il·lustrat

Castellà.

1944 Tenim núm. 2 (juliol), 5 (octubre), 6 (novembre).

1945 II Època. Tenim núm. 1 (octubre), 2 (novembre), 3 (desembre).

1946 Només tenim un exemplar : núm. 4 (gener).

1947 Tenim núm. 16 (abril), 21 (octubre), 22 (novembre), 23 (desembre).

1948 Suplement del mes de juny (dedicat a la III Concentració Provincial de las Falanges de Franco).

Revista falangista amb consignes a favor del Movimiento. Amb diferents seccions : sanitat, religió, ensenyament, cultura, secció femenina, esports, etc.

L'octubre de 1945 comença la segona època amb canvis de format , subtítol i impremta. Del format 27'5 x 21'5 cm. i 124 pàgines passa a un tamany força més gran de 44'5 x 32 cm i 8 planes ; el nou subtítol és "Portavoz del Frente de Juventudes Provincial" ; quant a la impremta, canvia a Suc. R. Gabriel Gibert. Malgrat els canvis, les consignes que podem llegir en tots els exemplars i la ideologia de la revista continuaran essent les mateixes, a favor del "Nacional-sindicalismo, Caudillaje y Hispanidad".

Virgili, p. 82-83 (vol. II).

GONG!. Humor, cine, radio, deportes, actualidades.

GONG!

Humor, cine, radio, deportes, actualidades

Redacció i Admó Rambla Generalísimo, 102. Tarragona

Impremta Diana. Reus

Quizenal

Any I, núm. 1 (novembre 1945)

28 x 22'5 cm.

16 pàgines

Il·lustracions

Castellà

1945 Tenim núm. 1 (1-XI), 2 (15-XI), 3 (1-XII).

Era una revista quinzenal de característiques completament diferents a les que es publicaven en aquells anys (no era ni política ni religiosa).

El primer número inclou una salutació dels alcaldes de Tarragona i Reus (redacció i administració eren a Tarragona mentre que els tallers estaven a Reus). El preu per exemplar era d'una pesseta i la subscripció a dotze exemplars costava 10 pessetes. Només tenim els tres primers números. Segons Virgili (vol. II pàg. 86) va sortir poc temps, no especifica quant, però per Setmana Santa de 1946 van fer un número especial amb interessants col·laboracions.

Sembla ser, segons fan constar en el segon número que la revista va tenir molt d'èxit, com ja hem dit era una publicació que no pertanyia a cap agrupació religiosa ni tenia un ideari polític. Incloua diferents seccions : lletres i arts, llibres, cinema, esports, articles d'interès general, humor (fins i tot tenia una secció on els lectors podien enviar els seus acudits perquè sortissin publicats). Ja des d'un començament tenien la intenció d'ampliar el número de planes per donar cabuda a més temes i abarcar un àmbit provincial.

Virgili, p. 86 (vol. II)

GUIÓN. Consejo Diocesano de los Jóvenes de A.C. de Tarragona.

GUIÓN

Consejo Diocesano de los Jóvenes de A.C. de Tarragona.

Imp. Suc de Torres & Virgili. Tarragona.

Mensual.

Any I, núm. 1 (deseembre 1946)

24'5 x 17 cm.

4 pàg.

No il·lustrada.

Castellà.

- 1946 núm. 1 (deseembre).
- 1947 Del núm. 2 (gener) al 12 (deseembre).
- 1948 Del núm. 13 (gener) al 24 (deseembre).
- 1949 Del núm. 26 (febrer) al 34 (octubre).
Manquen núm. 25 (gener), 35 (novembre), 36 (deseembre).
- 1950 Del núm. 37 (gener) al 44 (agost).
- 1951 Tenim el núm. 57-58 (setembre-octubre) i 59-60 (novembre-deseembre).
- 1952 Del núm. 62-63 (gener-febrer) al 72 (deseembre).
Manquen núm. 64 (març), 68 (agost), 69 (setembre), 71 (novembre).
- 1953 Tenim núm. 54 (març) i 79-80 (agost-setembre).
- 1955 Del núm. 96 (gener) al 107 (deseembre).
Manquen núm. 97 (febrer), 99 (abril), 101 (juny).
- 1956 Del núm. 108 (gener) al 118-119 (novembre-deseembre).
Manquen del núm. 111 al 117 (abril a octubre).

Es tracta d'un butlletí, no pretenen en cap moment fer una revista. Segons ells mateixos expliquen en el primer número... "Nuestro deseo es que llegue a manos de todos nuestros jóvenes... Para que cada uno sepa bien lo que debe hacer, y se entere de la vida de la Asociación, y con el ejemplo de los demás se anime al trabajo y a la lucha contra el mal y a la difusión del Reino de Cristo...".

Comencen amb una mida reduïda (24'5 x 17 cm) però aviat l'amplien (32 x 22 cm) i també fan constar la Redacció i Administració al carrer Armanyà, 11 de Tarragona (Any II, núm. 16), aquest no és l'únic canvi que podem observar, ja que a causa de la seva durada, deu anys, trobem canvis de domicili (a partir de 1952, núm. 62-63 passa a Hermanos Landa, 20 principal), canvis també en la capçalera i el fet d'incloure color a la portada i en alguns titulars (any VI, núm. 79-80).

Virgili, p. 87 (vol. II).

HORIZONTES. Revista mensual. Casa Tutelar de San José de Tarragona.

HORIZONTES.

Revista Mensual. Casa Tutelar de San José de Tarragona.
Imp. Escuela de Tipografía "Casa Tutelar de San José". Tarragona
Mensual
Any I, núm. 3 (maig 1944)
26'5 x 18'5 cm.
8 pàgines
Il·lustracions
Castellà

1944 Tenim núm. 3 (maig), 5 (juliol), 6 (agost), 9 (novembre), 10 (desembre).

1945 Del núm. 11 (gener) al 22 (desembre).

1946 Del núm. 23 (gener) al 34 (desembre).

1947 Del núm. 35 (gener) al 46 (desembre).
Manquen núm. 38 (maig), 41 (agost), 45 (novembre).

1948 Del núm. 48 (febrer) al 58 (desembre).
Manca núm. 47 (gener).

- 1949 Del núm. 59 (gener) al 70 (desembre).
Manquen núm. 63 (maig), 64 (juny), 68 (octubre).
- 1950 Del núm. 71 (gener) al 82 (desembre).
- 1951 Del núm. 84 (març) al 90 (setembre-octubre).
Manquen núm. 83 (gener), 84 (febrer), 91 (novembre-desembre).
- 1952 Del núm. 92 (gener-febrer) al 96 (setembre-desembre).
- 1955 Tenim núm. 98 (maig-agost) i 99 (setembre-desembre).
Manca núm. 97 (gener-abril).
- 1956 Del núm. 100 (gener-abril) al 102 (setembre-desembre).

La revista pretén mantenir informats tots els que van ser educats en aquesta Institució. El Tribunal Tutelar de Menors de Tarragona va ser el segon que va funcionar a l'estat, per commemorar les Noces d'Argent de la seva fundació surt a la llum un número extraordinari (núm. 18-19) corresponent als mesos d'agost i setembre de 1945.

Pocs canvis poden remarcar-se pel que fa a la revista tot i els anys que es va publicar, tret que s'inclou doble portada a partir de 1947, l'ampliació del número de planes i la millora de la qualitat del paper l'any 1955. La periodicitat també variarà, comença essent mensual per passar a ser bimensual a finals de 1951 i quadrimestral a finals de l'any següent.

Virgili, pp. 79-80 (vol. II).

EL MEDOL

EL MEDOL

Boletín circular para los agremiados.
Gremio sindical provincial expendedoras de comestibles y similares
Administración; Sección El Medol. Sindicato Alimentación
Secretaria C/ Ixart. Tarragona
Imp Medina. C/ Reding, 40. Tarragona
Mensual
Març 1955
24 x 17 cm.
20 pàgines
Il·lustracions
Castellà

- 1951 Un exemplar dedicat a la festa patronal, 8 de desembre.
- 1954 Un exemplar dedicat a la festa patronal, 8 de desembre.
- 1955 Exemplars sense numerar dels mesos de març, maig, juny, juliol, agost, setembre, octubre, novembre i desembre (núm. extraordinari).
- 1956 Del núm. 35 (gener) al 44 (octubre).
Manquen núm. 45 i 46 (novembre i desembre).
- 1957 Del núm. 47 (gener) al 57 (novembre).
Manca núm. 58 (desembre).
- 1958 Del núm. 59 (gener) al 70 (desembre).
Manca núm. 68 (octubre).
- 1959 Del núm. 72 (febrer) al 81 (novembre).
Manquen núm. 71 (gener) i 82 (desembre).
- 1960 Del núm. 83 (gener) al 94 (desembre).
Manquen núm. 88 (juny), 91 (setembre), 92 (octubre).
- 1961 Del núm. 95 (gener) al 106 (desembre).
Manca núm. 103 (setembre).
- 1962 Del núm. 107 (gener) al 117 (novembre).
Manquen núm. 112 (juny) i 118 (desembre).
- 1963 Del núm. 119 (gener) al 130 (desembre).
Manquen núm. 128 (octubre) i 129 (novembre).
- 1964 Del núm. 131 (gener) al 142 (desembre).
Manquen núm. 113 (març), 140 (octubre).
- 1965 Del núm. 143 (gener) al 154 (desembre).
Manca núm. 145 (març).
- 1966 Del núm. 155 (gener) al 160 (juny).

El Mèdol va néixer com a portaveu dels associats al gremi..."se ha propuesto ser desde el primer instante el aglutinante de las diversas tendencias u orientaciones que pueden surgir en su seno". La història de la revista la resumeixen ells mateixos, el seu començament va ser..." en el año 1951, como un humilde reporte de nuestra fiesta patronal, siguió luego como bimensual y que en la actualidad ya vestía galas de boletín mensual con formato y presentación que había merecido grandes plácemes, será convertido a partir del 1º de enero de 1955 en boletín de Información del Gremio Provincial de Detallistas de Ultramarinos y sus similares..."

Com queda clar en l'escrit anterior els primers anys de publicació sortia només un exemplar el mes de desembre per commemorar la festivitat de la patrona del gremi, és a partir de 1955 que surt amb regularitat i hem cregut més convenient que fossin les dades d'aquest primer número "regular" les que constessin a la fitxa tècnica. Es produeixen alguns canvis en la portada i el subtítol però poques diferències trobem al llarg del temps que va veure la llum. El que sí cal remarcar és l'abundant publicitat i els números amb caràcter extraordinari que surten, com en els primers anys, per commemorar la festa de la patrona el 8 de desembre.

Virgili, p. 102 (vol. II).

POR EL!... Boletín Mensual del Consejo Diocesano de Mujeres de Acción Católica Tarragona.

POR EL!...

Boletín mensual del Consejo Diocesano de Mujeres de A.C. Tarragona.

J. Pijoan. Méndez Núñez, 5. Tarragona.

Mensual

Any I, núm. 1 (desembre 1946).

32'5 x 22 cm.

4 pàg.

No il·lustrat.

Castellà

1946	núm. 1 (desembre)
1947	Del núm. 2 (gener) al 13 (desembre).
Manquen núm. 6 (maig) i 7 (juny).
1948	Del núm. 16 (març) al 25 (desembre).
Manquen núm. 14 (gener), 15 (febrer), 22 (setembre).

- 1949 Del núm. 27 (febrer) al 37 (desembre).
Manquen núm. 26 (gener) i 31 (juny).
- 1950 Del núm. 38 (gener) al 49 (desembre).
Manca núm. 45 (agost).
- 1951 Tenim núm. 55 (juny), 58 (octubre), 59 (novembre).
- 1952 Del núm. 61-62 (gener-febrer) al 71-72 (novembre-desembre).
Manquen núm. 63 (març), 64 (abril), 70 (octubre).
- 1953 Tenim núm. 76 (abril), 77 (maig), 78 (juny), 79-80 (juliol-agost).
- 1954 Només tenim un exemplar, núm. 96 (desembre).
- 1955 Del núm. 97 (gener) al 106 (desembre).
- 1956 Del núm. 108 (febrer) al 117 (desembre).
Manquen núm. 107 (gener), 110 (abril).

El títol de la revista és el lema de totes les dones d'Acció Catòlica... "Le hemos puesto de título 'Por El!'. Es decir : ¡Por Cristo!. Porque sólo por amor a Cristo, Dios y Hombre y Redentor nuestro hemos de hacer cuanto hacemos..." (Any I, núm. 1).

L'any IV, mesos de juliol i agost de 1949 (núm. 32-33) surt un número especial per donar la benvinguda a l'arquebisbe Benjamin de Arriba y Castro, de format més gran (34'5 x 25 cm.) i amb paper de millor qualitat.

Com les altres revistes d'Acció Catòlica sortia com a suplement del Boletín Oficial Eclesiástico, deixa d'aparèixer el desembre de 1956 per donar pas el gener de l'any següent a **Resurgir**, que agrupà tots els butlletins d'A.C.

Virgili, p. 88 (vol. II)

PROA

PROA

Suplemento de "Estrella de Mar"

Redacció i Admó. Congregaciones Marianas. Rambla S. Carlos, 7. Tarragona.

Imp. Suc de Torres & Virgili. Tarragona.

Bimensual

Any I, núm. 1 (gener-febrer 1944)

25 x 17 cm.

Il·lustracions

Castellà

- 1943 Un exemplar sense numerar corresponent als mesos d'octubre i novembre.
- 1944 Del núm. 1 (gener-febrer) al 9 (desembre).
Manquen núm. 2 (març), 4 (maig), 8 (novembre).
- 1945 Tenim núm. 15 (juny), 17 (setembre), 19 (desembre).
- 1946 Del núm. 20 (gener) al 27-29 (agost-octubre).
- 1947 Tenim núm. 33-35 (febrer-abril) (no s'especifica l'any).
- 1950 Tenim núm. 77 (agost), 79 (octubre), 81 (desembre).
- 1951 Del núm. 82 (gener) al 92 (desembre)
Manca núm. 85 (abril).
- 1952 Del núm. 93 (gener) al 104 (desembre).
Manca núm. 100 (agost).
- 1953 Del núm. 105 (gener) al 116 (desembre).
Manquen núm. 111 (juliol), 112 (agost), 113 (setembre).
- 1954 Del núm. 117 (gener) al 127-128 (novembre-desembre).
- 1956 Només tenim un exemplar núm. 150 (desembre).
- 1964 Només tenim un número extraordinari corresponent al mes de desembre.

Proa surt com a suplement de "Estrella de Mar" el mes de gener de 1944, comença la numeració (Any I, núm. 1 gener-febrer), però anteriorment havien sortit números solts en forma de full. En tenim un exemplar de 1943 sense numerar corresponent als mesos d'octubre i novembre.

La revista és l'òrgan de la Federació Diocesana de Congregacions Marianas (segons fan constar en el subtítol en el segon número). Tingué una llarga durada, per aquest motiu són diversos els canvis de format, impremta, portada, director etc., però que no ens estendrem a comentar.

Virgili, pp. 76-78 (vol. II).

LA SALLE. Portavoz del Colegio del Sagrado Corazón de Jesús y Antiguos Alumnos de las HH. de las EE.CC.

LA SALLE

Portavoz del Colegio del Sagrado Corazón de Jesús y Antiguos Alumnos de los HH. dels EE. CC.
Imp. Suc de Torres & Virgili. S. Francisco, 14. Tarragona
24 x 17 cm.
12 pàgines
Il·lustracions
Castellà

- 1950 Tenim un exemplar del mes de maig.
- 1951 “ “ “ “
- 1952 Tenim dos exemplars maig-juny i octubre.
- 1957 Tenim un exemplar corresponent al 15 de juliol.

A partir dels exemplars que conservem a l'Hemeroteca no podem donar gairebé informació sobre la revista, així com la fitxa tècnica és incompleta i no es pot aplicar només que al primer número, ja que els següents són completament diferents els uns dels altres, l'hem inclòs només a títol informatiu.

La publicació té continuïtat ja que conservem exemplars de l'any 1973 que sortien cada dos mesos, numerats i amb una estructura de revista, amb el títol de ALS, Tarragona (Associació La Salle).

Virgili, pp. 95-96 (vol. II)

TECNICA Y TRABAJO. Portavoz de la Asociación de Alumnos y Ex-Alumnos de la Escuela Elemental de Trabajo de Tarragona.

TECNICA Y TRABAJO

Portavoz de la Asociación de Alumnos y Ex-Alumnos de la

Escuela Elemental de Trabajo de Tarragona
Talleres Tip. Suc. de Torres & Virgili. Sant Francesc, 14. Tarragona
Bimensual
3a. Època. Any I, núm. 1 (març-abril 1946)
27 '5 x 19'5 cm.
12 p.
No il·lustrada. Publicitat
Castellà

- 1946 3a. Època. Del núm. 1 (març-abril) al 4 (setembre-octubre).
- 1953 4a. Època. Del núm. 1 (març-abril) al 5 (novembre-desembre).
Amb el número 4 surt un exemplar extraordinari per commemorar
les noces d'argent.
- 1954 Del núm. 6 (gener-febrer) a l'11 (novembre-desembre).
- 1955 Del núm. 12 (gener-febrer) al 16-17 (setembre-desembre).
- 1956 Del núm. 18 (gener-febrer) al 23 (novembre-desembre).
- 1957 Del núm. 24 (gener-febrer) al 29 (novembre-desembre).

Es tracta d'una revista especialitzada on hi col·laboraven alumnes i antics alumnes de l'Escola de Treball. Veïe la llum per primer cop abans de la guerra, l'any 1930; a partir de 1932 es publicava en català (tenim exemplars de 1931 i 1935) però deixà d'aparèixer durant el conflicte bèl·lic. Tornà a veure la llum el mes de març de 1946 com a 3a. Època, Any I. D'aquest període en tenim quatre exemplars, sembla ser que torna a desaparèixer i sortirà com a 4a. Època, Any I, núm. 1 els mesos de març-abril de 1953. Hi trobem alguns canvis en el disseny de la portada però la resta continua gairebé igual.

Virgili, p. 157-158 (vol. II).

DIARIO ESPAÑOL

FOR DIOS, FOR ESPAÑA Y FOR FRANCO

Año I - Núm. 1

Tarragona 17 de Enero de 1939

III Año Tercera

FRANCO

¡Tarragona por España!

«... En el día de hoy ha sido coronado el esfuerzo de nuestras armas con la liberación de Tarragona, la industriosa población de Reus y el importante nudo de comunicaciones de Tárrega, así como más de 82 pueblos de las provincias de Tarragona y Lérida.

Nuestras tropas llegaron a alcanzar la línea del río Gayá, 10 kilómetros al Este de Tarragona.

La zona redimida de la tiranía roja en el día de

hoy alcanza la superficie de 1.650 kilómetros cuadrados—la liberada desde el comienzo de las operaciones, 7.225 kilómetros cuadrados, en su casi totalidad de huertas y olivares.

La extensión de costa ocupada en la operación de hoy pasa de 40 kilómetros. La total de este avance sobre Cataluña, de más de 85 kilómetros.»

Portada del "Diario Español" del 17 de Enero de 1939.

PREMSA COMARCAL 1939-1955: EL FONS DE L'HEMEROTECA DE CAIXA TARRAGONA

Dins del marc general dels primers anys del franquisme a les nostres comarques i pel que fa a la descripció de les publicacions periòdiques de l'Hemeroteca de Caixa Tarragona, voldríem fer algunes puntualitzacions amb caràcter previ.

No es tracta d'una relació completa sinó d'una selecció marcada per una ret geogràfica, les comarques de Tarragona. Per tant, resten fora la major part dels nostres fons que tenen un abast més ampli i que, sens dubte, han de ser objecte d'un altre treball més extens i ric en títols i tipologies.

Dins d'aquest grup de publicacions comarcals o locals veiem dos grups que venen definits per llur procedència: el partit únic i unificat del moment (FET y de las JONS) i l'Església. Aquests dos grups tan sols es veuen trencats per les publicacions pròpies d'entitats culturals i docents i per, un cas especial, el setmanari Reus de llarga durada i fruit d'una concepció de ciutat pròpia d'un grup de reusencs més preocupats per "fer Reus" que per qualsevol ideologia del moment.

Una segona puntualització fa referència al model de fitxa emprat, l'establert per l'Institut Català de Bibliografia per a repertoris de premsa local, comarcal i general. A l'àrea de notes hem indicat l'estat de la col·lecció i alguns trets definitoris de la publicació. Sempre descrivim els fons existents a l'Hemeroteca de Caixa Tarragona i d'aquí per exemple, tenim el format en microfilm si parlem de publicacions de Valls, fruit de la col·laboració amb l'Institut d'Estudis Vallencs que porta a la microfilmació de la premsa de la capital de l'Alt Camp conservada tant per institucions públiques com per particulars. La descripció es feta a partir del primer exemplar que conservem i pretén donar a conèixer els fons de que disposem pel que fa a les nostres comarques de 1939 a 1955. Si hem triat 1955 ha estat per posar un límit cronològic que potser no és el més adequat, l'entrada d'Espanya a les Nacions Unides, en si prou significatiu. Finalment voldria agrair la col·laboració d'Anna Maria Bladé pel seu ajut en aquest treball.

ALERTA! Consigna de la Jefatura Provincial del Movimiento de Tarragona.

ALERTA!

Consigna de la Jefatura Provincial del Movimiento de Tarragona.

Editado por la Delegación Provincial de la Vicesecretaría de Educación Popular. Tarragona.

Impremta Sugrañes. Tarragona.

Mensual.

Núm. 1 (setembre 1944)

Núm. 2 (octubre 1944)

Microfilm (16 mm.)

4 pàgines.

Il·lustrat.

Castellà

Revista de la "Jefatura Provincial del Movimiento" de la qual no hem pogut comprovar l'existència d'altres números que aquests dos. Nasqué amb voluntat mensual i "dirigido a todos vosotros, camaradas de la provincia, para llevaros junto con el aliento del mando, la consigna que fanaticamente cumpliremos como acto de servicio, la interpretación auténtica que merezcan los hechos de actualidad; y sobre todo estas columnas servirán para mantener el contacto de los escuadristas con la Jefatura Provincial". Virgili i Sanroma cita aquest mateix títol com a portaveu de la "Centuria Sitio de Tarragona 1811" publicat entre octubre de 1946 i maig de 1947

BOLETÍN ARQUEOLÓGICO. Organó de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense.

BOLETIN ARQUEOLOGICO.

Organó de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense (Sección de Arqueología e Historia del Instituto de Estudios Tarraconenses "Ramón Berenguer IV") de la Comisión Provincial de Monumentos y del Museo Arqueológico Provincial.

Real Sociedad Arqueológica.

Impremta Sugrañes Hermanos. Tarragona.

Anual.

Any LIII-LIV. Època IV. Fascicles 41-48 (gener 1953-desembre 1954).

25 x 17 cm

Il·lustrat.

Castellà

Col·lecció incompleta, tenim els números 18 i 39 de la tercera època. De la quarta època manquen els fascicles 49- 50 i del 105 al 112. De la cinquena època manquen els números 3, 4, 5, 8 i 9. Continua publicant-se actualment.

CONGREGACION. Hoja informativa de la Congregación Mariana de Valls.

CONGREGACION.

Hoja informativa de la Congregación Mariana de Valls. Suplemento del Boletín Oficial Eclesiástico.

Impremta Moncunill. Valls.

Mensual.
Núm. 1 (novembre 1953)
Núm. 40 (desembre 1961)
Microfilm (16 mm.)
No il·lustrat.
Castellà

Col·lecció completa d'aquesta publicació de caire intern. Com tota publicació religiosa del moment esdevé suplement del Boletín Oficial Eclesiástico. Després del darrer número que hem pogut veure (desembre de 1961) sortiria en català, sota el títol Congregació amb un format més gran i tirada a multicopista.

CULTURA. Portavoz de la Asociación de Alumnos y ex-alumnos de la Escuela de Trabajo.

CULTURA.
Portavoz de la Asociación de Alumnos y ex-alumnos de la Escuela de Trabajo.
Asociación de Alumnos y ex-alumnos de la Escuela de Trabajo. Valls.
Mensual.
Any I, núm. 1 (desembre 1928)
Microfilm (16 mm.)
8 pàgines.
Il·lustrat.
Castellà

Col·lecció completa que s'edita en català o castellà d'acord amb les circumstàncies. Canvia el subtítol al català el mes de juny de 1930. El darrer número de la primera època correspon al 102 d'octubre de 1938. Reapareix el març de 1945 on "saluda con todo respeto y cariño a nuestro invicto Caudillo Franco y le ofrece la colaboración más sincera. Por todos los medios a nuestro alcance procuraremos colaborar en la obra de formación cultural de la juventud obrera de nuestra ciudad, guiándola hacia los cauces de Religión, Patria y Trabajo". A poc a poc recuperà el català que tornà a esdevenir la llengua hegemònica en la dècada dels setanta. Continua publicant-se actualment.

DIARIO ESPAÑOL. Por Dios, por España y por Franco.

DIARIO ESPAÑOL.
Por Dios, Por España y por Franco.
Falange Española Tradicionalista y de las JONS.
Diària.
Any I, núm. 65 (abril 1939).
45 x 29 cm.

4 pàgines.

Il·lustrat.

15 cèntims.

Castellà

La publicació més important de l'època. Manca de la nostra col·lecció el primer trimestre de 1939. Desapareix amb aquest títol, de forma definitiva el 31 de maig de 1986 per tal de recuperar la capçalera històrica Diari de Tarragona. Per voluntat de les forces ocupants de la ciutat el 15 de gener de 1939, es volgué trencar amb el passat i crear un nou diari; es trià el nom de Diario Español, sembla ser que per suggeriment de Ramón Serrano Suñer, com indica Josep Virgili i Sanromà.

El primer dia s'edità als tallers Sugrañes, passà després als de Torres i Virgili i la redacció resta establerta al carrer de la Unió número 6. El gener de 1945 es posaren en funcionament els nous locals al número 5 del carrer de Martí d'Ardenya. A partir d'aquella data la rotativa podia tirar 16.000 exemplars de setze planes i tenien tres linotípies i un teletip. L'any 1953 es modificà l'edifici per tal d'edificar un pis on es va col·locar la redacció i direcció; les obres finalitzaren el setembre de 1954 i s'incorporà una nova linotípia, una màquina plana i dos teletips. L'any 1970 s'inauguraren els locals al carrer de Doménech i Guansè.

El febrer de 1940 el subtítol passà a ser "de Falange Española y de las JONS" i incorporà a la capçalera l'escut de l'esmentat partit únic. A partir del gener de 1949 s'abreujà el nom a "FET y de las JONS", modalitat que arribà fins el 28 de novembre de 1961 que passà a ser "del Movimiento en Tarragona". Des del 10 d'abril de 1966 perd el subtítol i l'escut falangista es redueix per desaparèixer el gener de 1970 de la primera plana. El 16 de maig de 1984 se'n fa càrrec, definitivament, l'empresa PROMICSA, que el comprà a l'Estat, i el dia 1 de juny de 1986 es recuperà la capçalera de Diari de Tarragona un cop adquirida al seu propietari, l'Estat.

Els preus evolucionen dels 15 cèntims de 1939 a 25 el setembre de 1941, 40 el novembre de 1945, 50 l'agost de 1947, 70 el setembre de 1950 i 80 el juliol de 1954.

Els directors foren: Lluís Climent i Cicujano del 1939 a 1942, Josep Cusidó i Piñol de 1942 a 1949, José Maria Peña y Pérez de Guzmán, amb caràcter interí, Felix Morales fins l'any 1953, i Domingo Medrano de 1953 a 1972.

HOGAR CLARETIANO. Portavoz mensual de las Obras Claretianas.

HOGAR CLARETIANO

Portavoz mensual de las Obras Claretianas. Suplemento de "la Fiesta Santificada".

Misioneros del Inmaculado Corazón de María. Valls.

Impremta E. Castells. Valls.

Mensual.

Any I, núm. 1 (desembre 1947)

Núm. 127 (juliol 1961)

Microfilm (16 mm)

Il·lustrat.

Castellà

Portaveu dels claretians presenta la dificultat de perdre la numeració en nombroses ocasions. Creada per tal d'augmentar les vocacions d'aquesta orde: "Desde Valls, asiento del Colegio Máximo de los Misioneros del Corazón de María, ofrecemos este número a todos aquellos que forman con nosotros la gran Familia Claretiana. No importa la diferencia de estados: todos hemos encontrado nuestro puesto en el inmenso ejército claretiano, y Hogar Claretiano quiere ser el lazo de unión entre todos".

HOJA PARROQUIAL.

HOJA PARROQUIAL.

Imprenta E. Castells. Valls.

Setmanal.

Núm. 1 (febrer 1939)

Núm. 980 (novembre 1968)

Microfilm (16 mm.)

No il·lustrat.

Castellà

Col·lecció completa de 1939 a 1968. Manquen els números corresponents als dies: 1 de juliol de 1954, 26 de març de 1961 i 19 de novembre de 1967. Es distribueix com a suplement de la Hoja Parroquial editada per l'Arquebisbat de Tarragona. Amb anterioritat al número 1 es conserva un full de dues planes sota el títol Església Arxiprestal de Sant Joan Baptista totalment en català que inclou una crida als vallencs tot resumint "els dolorosos esdeveniments esdevinguts a la nostra ciutat i a molta part d'Espanya des del 18 de Juliol de 1936", notícies referents al culte i a la Congregació Mariana, a més d'alguns consells com per exemple: "Les noies i dones han de vestir, arreglar-se i comportar-se amb tota la modèstia i decorositat. És el millor ornament i aurèola de què es poden acompanyar". A partir del primer diumenge de quaresma de 1939 el full té periodicitat setmanal i resta escrit íntegrament en castellà

INDUSTRIA Y COMERCIO DE REUS.

Cámara Oficial de Industria y Comercio de Reus.

Imprenta Foment. Reus.

Anual.

1933

1954

24 x 17 cm.

No il·lustrat.

Castellà

Memòries de la Cambra de Comerç i Indústria de Reus. No pateix canvis importants després de la Guerra Civil, canvia el nom a Memòria a partir de 1945 i d'impremta el 1947, moment en què se'n fa càrrec Rabassa. Recull les activitats d'aquest organisme i de la vida comercial de la veïna ciutat.

INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA. De Falange Española Tradicionalista y de las JONS.

INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA.

De Falange Española Tradicionalista y de las JONS.

Impremta Torres & Virgili. Tarragona.

Gener 1940

Novembre 1985

21,5 x 15 cm.

4 pàgines.

Il·lustrat.

Castellà

Considerem aquests programes com una publicació periòdica, tot entenen la seva voluntat de periodicitat, condicionada a les actuacions musicals organitzades, en solitari o col·laboració, per l'Institut Musical de Tarragona des del 15 de gener de 1940, quan tingué lloc el primer concert amb motiu del "I Aniversario de la Liberación de Tarragona", fins al realitzat el dia 11 de novembre de 1985, darrer programa que tenim d'aquesta col·lecció. Tots aquests programes de concerts inclouen a més la biografia dels intèrprets o dels solistes, segons el cas.

JUVENTUD. Semanario Nacional Sindicalista.

JUVENTUD.

Semanario Nacional Sindicalista.

Jefatura Local del Movimiento. Valls.

Impremta Castells. Valls.

Setmanal.

Núm. 1 (gener 1943)

Núm. 2051 (novembre 1982)

Microfilm (16 mm.)

8 pàgines.

Il·lustrat.

Castellà

Col·lecció completa. A partir del número 1474 de juny de 1971 es titula Joventut de l'Alt Camp, tot seguint com a editor la "Jefatura Local del Movimiento". El català, amb aquest canvi de títol, no passa a ser la llengua dominant, el primer text és una carta al director de Miquel Trenchs i Mestre en el número 1475. A partir de desembre de 1982 inicia una segona època sota el títol Crònica de l'Alt Camp. La publicació finalitza el setembre de 1986. La seva ideologia no necessita definició: "Juventud, a las órdenes del invicto Caudillo Generalísimo Franco, entona el "Presente" ante el recuerdo a los Caidos que inmolaron su vida por Dios y por la Patria y pide el primer puesto de servicio en la tarea gloriosa de conseguir la España Una, Grande y Libre, por los caminos de la Revolución Nacional-sindicalista, sueño sublime de nuestro Fundador y Profeta José Antonio Primo de Rivera". L'abundància de lletres majúscules evita tot comentari.

LLAMA DE CARIDAD, UNA.

LLAMA DE CARIDAD, UNA.

Misioneros Claretianos. Valls.

Impremta Moncunill. Valls.

Mensual.

Any I, núm. 1 (gener 1953)

Any III, núm. 30 (juny-juliol 1955)

Microfilm (16 mm.)

4 pàgines.

Il·lustrat

Castellà

Col·lecció completa. Es tracta d'una publicació dedicada, íntegrament, a la causa de beatificació de Maria Güell i Puig, fundadora de les Missioneres Cordimarianes. Desapareix un cop finalitzat aquest procés. "Para mantener y dirigir estos movimientos de devoción y glorificación que brotan en torno a la figura santa de la Madre Güell nace esta hojita "UNA LLAMA DE CARIDAD". En ella aparecerá la marcha del Proceso que la ha de elevar a la Gloria de Bernini y el desarrollo de su devoción publicando las gracias obtenidas por intercesión de la Sierva de Dios y los testimonios de gratitud de sus devotos favorecidos".

NO IMPORTA. Hoja interior de las Falanges Juveniles de Franco.

NO IMPORTA.

Frente de Juventudes. Delegación Local de Valls.

Setmanal.

Núm. 1 (febrer 1945)
Núm. 59 (febrer 1947)
Microfilm (16 mm.)
1 pàgines.
No il·lustrat.
Castellà

Falta el número 16 de data 24 de novembre de 1945 i del 19 de desembre de 1945 al 58 de febrer de 1947. Publicació interna tirada a multicopista. Recupera el nom de la publicació falangista clandestina dels anys trenta, fundada per José Antonio Primo de Rivera. "Para título hemos escogido uno que entrañará la idea de servicio y sacrificio desinteresado, tal como cuadra y ha de ser para los falangistas. El no pasar factura por los servicios prestados a España ha sido siempre nuestra norma. (...) Por España y la Falange, -NO IMPORTA!, -que gran lema para hacer cosas grandes!". Aquesta publicació tant sols constava d'un full. Cal destacar les frases afegides a més en determinats exemplars, com el del 14 de setembre de 1945 que diu: "Mientras que en ESPAÑA no haya un REY que sepa ser CAUDILLO, tendremos un CAUDILLO aunque no sea REY".

REUS. Semanario de la Ciudad.

REUS.
Semanario de la Ciudad.
Editorial Reddis, S.A.
Redacció i Administració, Creu Vermella, 23 Reus.
Impremta Artes Graficas Rabassa.
Setmanal.
Any I, núm. 1 (abril 1952)
Núm. 2109 (octubre 1990)
34 x 23 cm.
12 pàgines.
Il·lustrat
3 pessetes.
Castellà

Publicació local de caire independent que ha tingut continuïtat fins a dates recents. A partir del número 1502 de gener de 1981 passa el seu subtítol al català Setmanari de la Ciutat; canvia a Reus Diari amb el número 1791 de setembre de 1986. Desapareix com a setmanari tot coincidint amb l'aparició del Nou Diari. En el seu número 1 defineix els seus objectius: "Cerramos con esta primera página de REUS un largo paréntesis de silencio. Por esto sentimos la responsabilidad de usar bien del divino don de la palabra. Y al sanar esta herida de la ausencia de prensa periódica, que dejó tras de sí la vivencia de días aciagos, vibramos con el

gozo emocional de saberla cicatrizada y con el firme propósito de orientar desde nuestro vocero por caminos de luz y de verdad todas las nobles actividades de Reus." Es la primera publicació que no depèn ni de l'Església ni de les "orgàniques" institucions del moment.

SURCOS. Boletín Informativo del Centro de Enseñanza Media y Profesional de Valls.

SURCOS.

Boletín Informativo del Centro de Enseñanza Media y Profesional de Valls.
Redacció i Administració Instituto Laboral, Plaza Retiro José Antonio. Valls.

Impremta E. Castells. Valls.

Trimestral.

Núm. 1 (febrer 1953)

Núm. 16 (desembre 1956)

Microfilm (16 mm.)

Il·lustrat.

Castellà

Col·lecció completa. Del número 3 al número 5 apareix sota el títol Boletín Informativo. Del número 6 al número 16 amb el títol de Plantel. A partir de maig de 1953 s'inclou un suplement titulat Espacio en Blanco. En el primer número hi ha la còpia del decret fundacional de l'Institut i la següent dedicatòria: "Al hombre que con pulso seguro ha abierto los nuevos surcos de una España mejor. Junto al arado que ha hecho posible una sementera de sudores y afanes las primeras espigas que empiezan a dejar de ser promesa para convertirse en alegre realidad".

Reus

Semanario de la Ciudad

Redacción y Administración:
Creu Vermella, 23 - Tel. 789
Distribución:
Baldomero Galofra, 6 - Tel. 646
Editado por:
EDITORIAL REDDIS, S. A.

Precio: 3 Ptas.

AÑO I

Reus, 7 de Junio de 1952

N.º 8

Franco aclamado a su paso por Reus

Jornadas Reales en Poblet

El miércoles por la tarde Reus tributó un clamoroso recibimiento al Jefe del Estado a su paso por esta Ciudad.

Ya desde primeras horas de la mañana profusión de banderas por las calles y colgaduras en los balcones anunciaban la inminencia de la visita del Caudillo. A la entrada del Arrabal de Santa Ana y en la Avenida del Generalísimo se levantaron por el Ayuntamiento sendos arcos de triunfo con la inscripción "Reus al Caudillo".

A partir de las diez de la tarde se declaró festiva la jornada cerrando fábricas y talleres al objeto de que sus productores encuadrados en la organización Sindical se unieran al gran homenaje que Reus iba a tributar a Franco.

A las cinco y media el disparo de unos cohetes anunció la entrada del Caudillo en el casco de la Ciudad, volviendo en aquel momento las campanas de todos los templos, y sonando las sirenas de todas las fábricas. En la Plaza de España el Jefe del Estado pasó revista a las fuerzas de aviación que le rindieron honores, continuando después hacia la Avenida del Generalísimo donde el gentío allí agolpado prorumpió al paso del Caudillo en entusiastas aclamaciones de Franco, Franco, Franco, mientras los niños de las escuelas y colegios agitaban banderitas de los colores nacionales.

Los obreros de los Sindicatos situados en la Avenida de Calvo Sotelo ostentaban una gran pancarta de salutación con la dedicatoria "Franco, la organización Sindical te saluda".

Al llegar a la Estación Paseo de Mata donde junto con su esposa, los Ministros y personalidades del séquito, subió al tren especial que había de conducirlo a Tarragona, fué saludado por el Alcalde y Autoridades.

En el momento de partir el convoy, formado por un automotor de tres unidades que se hallaba engalanado con banderas de los colores nacionales la gran multitud que se había congregado en la Estación y en sus alrededores aclamó con entusiasmo indescribible al Caudillo, mientras éste sonriente saludaba, prolongándose el entusiasmo de la multitud hasta que el tren se perdió de vista para efectuar el recorrido inaugural de la doble vía Reus-Tarragona.

En Poblet renace la Historia. Se reemprende su continuidad, que la incuria de muchos años de abandono dejó interrumpida para vergüenza de muchos y desinterés de los más. Hemos visto como cada piedra, página maravillosa que narra por sí sola los hechos de siete siglos de grandeza, santidad, sabiduría y honor, va recorriendo paulatinamente su matiz monástico, para contar nuevamente al mundo las grandezas de los tiempos pasados y fijar para el porvenir las actitudes de los presentes. La destrucción, la persecución y el vandalismo de los hombres, enmudecieron las gargantas. Pero bien se ha dicho que lo que los milos no cantaren, lo cantarán las piedras; y la profecía tiene en Poblet uno de los más realidades de la divina expresión. Enmudecieron las gargantas, porque la muerte se agó vidias capaces de rendir a la Historia el tributo de la verdad. Pero para dar testimonio de ella quedaron murallas y torres, claustros, columnas y capiteles que han dicho en voz alta lo que allí hubo en fe, en arte, en ciencia, en caridad, desde el día de su fundación.

Y ahora las piedras de los sepulcros, vuelven la hoja una vez más en su ininterrompida narración de la historia, para decirnos que los reales restos de la monarquía catalano-aragonesa reposan otra vez, por voluntad del Caudillo que dirige los destinos de España, en su lugar de origen, en el mismo sifio por los Reyes elegido para ser cámara de reposo en espera de la última resurrección. Allí llegaron al amparo y custodia de sus ejércitos, en fechas sucesivas, correspondientes a su respectiva defunción. Y allí llegaron ahora, juntos de una sola vez, al amparo y custodia del Ejército que supo reconquistar para ellos el Monasterio de su sepultura, y para sus sucesores el Cenobio ciuterdense que dió y ha de dar luz de caridad, de ciencia y de fe para los cuatro puntos de la rosa de los vientos de la patria.

Las actuales provincias de la antigua Corona de Aragón, allí estaban presentes, a través de sus respectivas Diputaciones; allí los Ministros; allí los Obispos; allí el Jefe del Estado. La unidad nacional, de la que los Monarcas sepultados en Poblet, fueron estabón principalísimo con sus gestas y sus batallas y sus conquistas, se vió el miércoles pasado plasmada en una realidad presente. Unidad en la fe y unidad en la patria. Los restos mortales de nuestros Reyes saltaron de júbilo en sus tumbas al ver realidad los sueños de su ambición.

X.

— 1

10.-Portada del "Reus. Semanario de la ciudad" del 7 de juny de 1952.

ÍNDICE ALFABÉTIC DE PUBLICACIONES

A

ALERTA! Consigna de la Jefatura Provincial del Movimiento de Tarragona. (H.C.T.)

B

BOLETIN ARQUEOLOGICO. Órgano de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense. (B.H.M., H.C.T.)

BOLETIN INFORMATIVO de la Delegación de Abastecimientos y transportes de Tarragona. (B.H.M.)

BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION. Órgano del Consejo Provincial de Educación Nacional. (B.H.M.)

C

CONGREGACION. Hoja informativa de la Congregación Mariana de Valls. (H.C.T.)

CULTURA. Portavoz de la Asociación de Alumnos y ex-alumnos de la Escuela de Trabajo. (H.C.T.)

D

DESPERTAR. Portavoz del Consejo Diocesano de los hombres de A.C. (B.H.M.)

DIARIO ESPAÑOL. (B.H.M., H.C.T.)

G

GARRA. Revista de las Falanges Juveniles de Franco. (B.H.M.)

GOÑG! Humor, cine, radio, deportes, actualidades. (B.H.M.)

GUION. Consejo Diocesano de los Jóvenes de A.C. de Tarragona. (B.H.M.)

H

HOGAR CLARETIANO. Portavoz mensual de las Obras Claretianas. (H.C.T.)

HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)

I

INDUSTRIA Y COMERCIO DE REUS. (H.C.T.)

INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA. De Falange Española Tradicionalista y de las

JONS.(H.C.T.)

J

JUVENTUD. Semanario Nacional Sindicalista. (H.C.T.)

L

LLAMA DE CARIDAD, UNA (H.C.T.)

M

MEDOL, EL. (B.H.M.)

N

NO IMPORTA. Hoja interior de las Falanges Juveniles de Franco. (H.C.T.)

P

POR EL !... Boletín mensual del Consejo Diocesano de Mujeres de Acción Católica Tarragona. (B.H.M.)

PROA. (B.H.M.)

R

REUS. Semanario de la Ciudad. (H.C.T.)

S

SALLE, LA. Portavoz del Colegio del Sagrado Corazón de Jesús y Antiguos Alumnos de las HH. de las EECC. (B.H.M.)

SURCOS. Boletín informativo del Centro de Enseñanza Media Profesional de Valls. (H.C.T.)

T

TECNICA Y TRABAJO. Portavoz de la Asociación de Alumnos y Ex-alumnos de la Escuela Elemental de Trabajo de Tarragona. (B.H.M.)

ÍNDICE CRONOLÓGIC DE PUBLICACIONES

- 1939 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
- 1940 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
- 1941 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
- 1942 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
- 1943 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
- 1944 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
ALERTA (H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN DE INFORMACIÓN DE LA DELEGACIÓN
PROVINCIAL DE ABASTECIMIENTOS Y TRANSPORTES

DE TARRAGONA (B.H.M.)
GARRA (B.H.M.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
PROA (B.H.T.)

1945 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN DE INFORMACIÓN... (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GARRA (B.H.M.)
GONG (B.H.M.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
NO IMPORTA (H.C.T.)
PROA (B.H.M.)

1946 DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN DE INFORMACIÓN... (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GARRA (B.H.M.)
GUION (B.H.M.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)

JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
NO IMPORTA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
PROA (B.H.M.)

1947

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GARRA (B.H.M.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
NO IMPORTA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)

1948

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GARRA (B.H.M.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)

- POR EL! (B.H.M.)
- 1949** DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
- 1950** DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
PROA (B.H.M.)
SALLE, LA (B.H.M.)
- 1951** DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION (B.H.M.)

CULTURA (H.C.T.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
PROA (B.H.M.)
SALLE, LA (B.H.M.)

1952

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION (B.H.M.)
CULTURA (H.C.T.)
DESPERTAR (B.H.M.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
PROA (B.H.M.)
REUS (H.C.T.)

1953

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION (B.H.M.)

CONGREGACION (H.C.T.)
CULTURA (H.C.T.)
DESPERTAR (B.H.M.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
LLAMA DE CARIDAD, UNA (H.C.T.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
REUS (H.C.T.)
SURCOS (H.C.T.)
TECNICA Y TRABAJO (B.H.M.)

1954

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN ARQUEOLOGICO (B.H.M.)
BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACION (B.H.M.)
CONGREGACION (H.C.T.)
CULTURA (H.C.T.)
DESPERTAR (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
LLAMA DE CARIDAD, UNA (H.C.T.)
MEDOL, EL (B.H.M.)
MEMORIA (H.C.T.)
POR EL! (B.H.M.)
REUS (H.C.T.)
SURCOS (H.C.T.)

1955

DIARIO ESPAÑOL (B.H.M., H.C.T.)
BOLETIN PROVINCIAL DE EDUCACIÓN (B.H.M.)
CONGREGACION (H.C.T.)
CULTURA (H.C.T.)
GUION (B.H.M.)
HOGAR CLARETIANO (H.C.T.)
HOJA PARROQUIAL (H.C.T.)
HORIZONTES (B.H.M.)
INSTITUTO MUSICAL DE TARRAGONA (H.C.T.)
JUVENTUD (H.C.T.)
LLAMA DE CARIDAD, UNA (H.C.T.)
MEDOL, EL (B.H.M.)
POR EL! (B.H.M.)
REUS (H.C.T.)
SURCOS (H.C.T.)

Darrerament, i de mica en mica, es van publicant diversos estudis sobre el franquisme a Catalunya. Gràcies al grup d'historiadors del Cercle d'Estudis Històrics i Socials Guillem Oliver tenim una aportació important sobre aquest període històric a les comarques tarragonines. Més important encara si tenim en compte la necessitat de conèixer què va ser el franquisme de cap a cap del país. Tot i que la feina a fer és molta, amb aquest excel·lent llibre no solament coneixem més bé la història del franquisme, sinó que, alhora, tenim els mitjans per a futures investigacions.

Cercle d'Estudis Històrics i Socials
Guillem Oliver del Camp de Tarragona